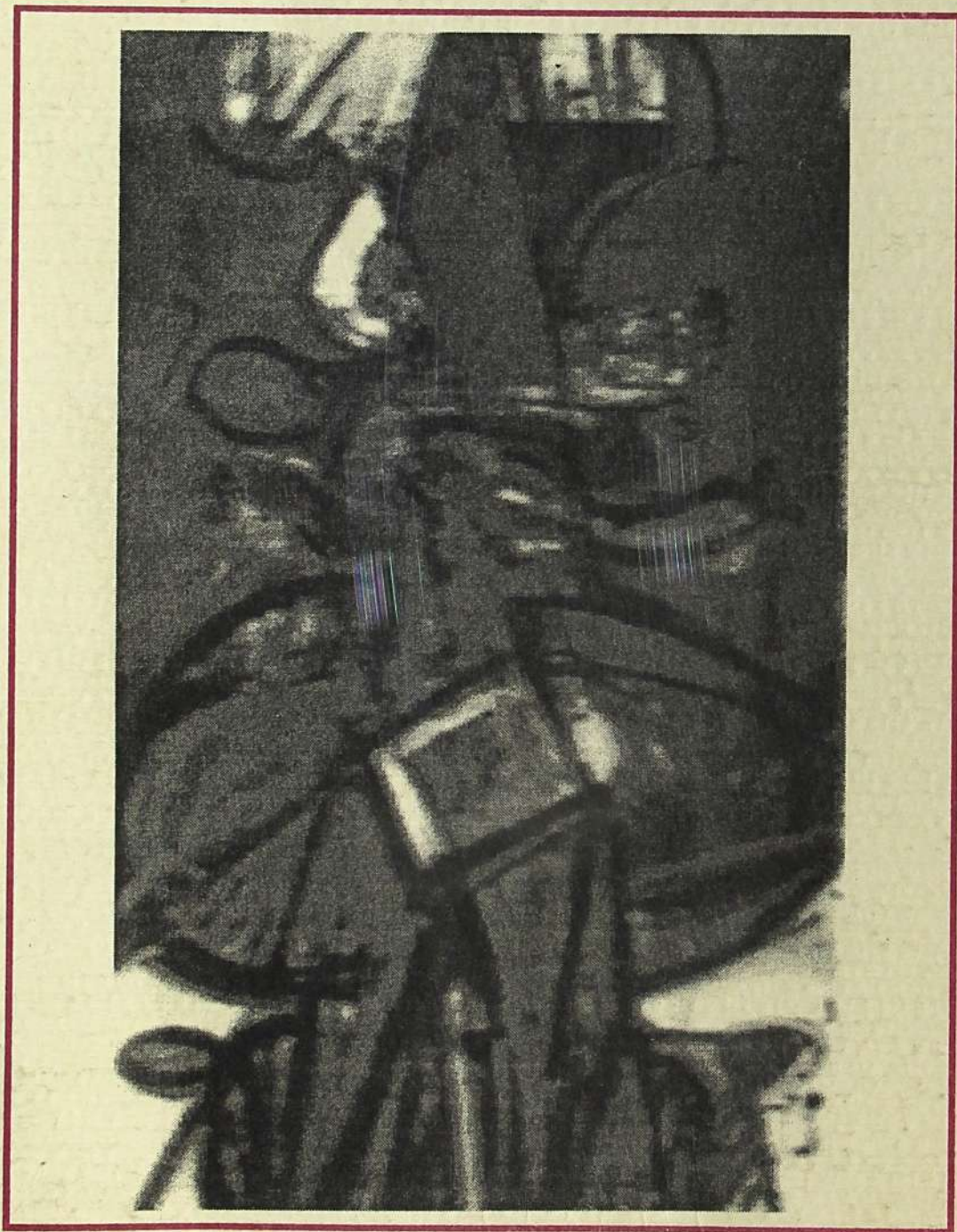

OGGLINZI *P*

VIII / 1-2 - 2003

A

R

A

F

S

F

S

CUPRINS

EDITORIAL	
Ondrej Štefanko: <i>În abordarea și receptarea unor valori</i>	1
PREMIUL NOBEL PENTRU LITERATURĂ 2002	
Imre Kertész: <i>Limba exilată</i>	3
POEZIE CEHĂ	
Bohumil Hrabal: <i>Bambino di Praga</i>	14
PROZĂ CEHĂ	
Ladislav Fuks: <i>Incineratorul de cadavre</i>	26
POEZIE SLOVACĂ	
Peter Repka: <i>Cămășile aprinse și călcate ale îngerilor</i>	51
Peter Macsovszky: <i>Ascultăreamătul universului</i>	61
PROZĂ SLOVACĂ	
Martin Bútorá: <i>Supă sărată... în Asia</i>	72
Dušan Kužel: <i>Necrolog</i>	78
ESEUL SLOVAC	
Oskár Čepan: <i>Câteva idei pe tema: Literatura între centru și periferie</i>	88
LA ZECEANI DUPĂ...	
Petr Uhl: <i>Imaginea falsă a Slovaciei</i>	95
INTERFERENȚE	
Dušan Kováč: <i>Europa viitorului: identități, valori, perspective</i>	107
Recenzii.....	115
Consemnări.....	117

Secțiunea română a acestui număr este ilustrată de reproduceri după lucrările artistului plastic slovac STANISLAV HARANGOZÓ
Pe copertă *Șoapta cuvintelor*

OGLINZI PARALELE

ISSN 1224-5585

Revistă de dialog cultural
Anul VIII/2003, nr. 1-2

Editează: *Societatea Culturală și Științifică "Ivan Krasko"* în colaborare cu *Uniunea Democratică a Slovacilor și Cehilor din România*. Redactor extern: *Florin Bănescu*. Redactor șef și culegere computerizată: *Ondrej Štefanko*. Tehnoredactare: *Michal Tuška*. Apare trimestrial. Prețul acestui număr: 16.000 lei sau 10 EUR. Tipar: S.C. SLAVIA S.A. Redacția: 2954 Nădlac, str. Independenței nr.34, telefax: 0040-(0)57-473006; e-mail: udscr@inext.ro

În abordarea și receptarea unor valori...

... din spațiile culturale străine, dar și cele central-europene și vecine nouă prin spirit și teme majore, suntem îndeobște tentați să luăm în considerare drept indubitabile ierarhiile și judecățile impuse de o anumită elită critică autohtonă, de critica literară din spațiul respectiv. Constatând deseori că unele valori glorificate la ele acasă, odată aduse în spațiul nostru cultural nu sunt capabile să trezească interesul publicului nostru cititor, nemaivorbind de interesul criticii literare de la noi prea mult aplecate înspre scormonitul rafturilor prăvăliei noastre intestinale și "independente", "autonome" față de tot ce se petrece în jur sau, în cel mai bun caz, luând în seamă doar acele produse externe din spațiile profund etnocentriste care "dau bine" la imagine atunci când ies de sub pana îngăduitoare a vreunui "maestru". Convinși fiind, atât unii, cât și ceilalți (atât cititorii cât și profesioniștii ai scrisului) că în afara gloriilor naționale proprii și a gloriilor impuse de prejudecata cum că opere majore pot apărea doar din buricul "centrelor" incontestabile ale culturii universale, în altă parte, în alte spații valori nici nu există.

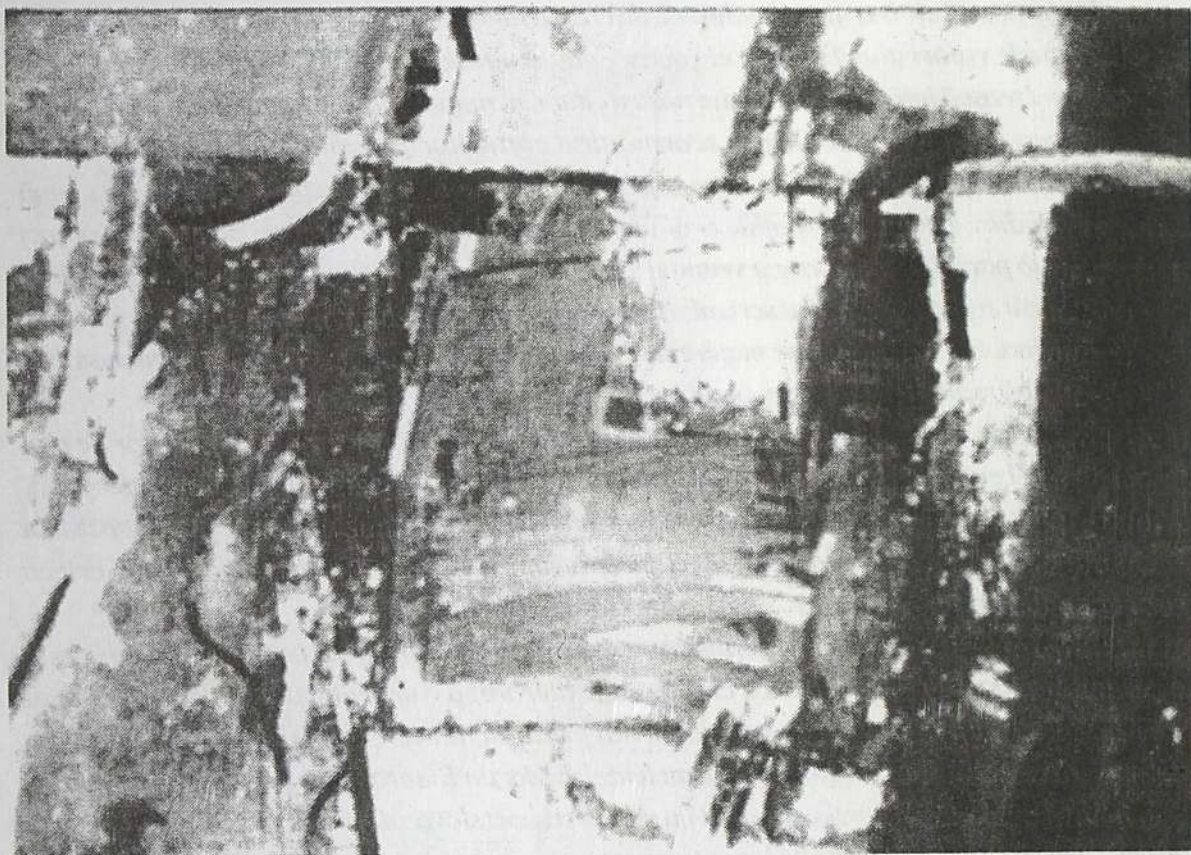
În acest număr al revistei noastre am încercat să dovedim tocmai contrariul celor de mai sus. Ilustrându-l cu un eseu semnat de proaspătului laureat al Premiului Nobel pentru literatură, Imre Kertész din Ungaria, mune care a surprins nu numai contextul nostru cultural prea îndoctrinat de numele și operele unor scriitori maghiari din ierarhiile vehiculate de o anumită "elită" critică din Ungaria, ci și tocmai această "elită" critică din Ungaria.

Tot în sensul acestui demers este și publicarea unor frânturi din opera poetică (pe care acesta a cultivat-o cu succes în prima fază a creației sale literare) a celebrului prozator ceh Bohumil Hrabal, a prozei prea puțin cunoscutului la noi prozator, tot ceh, Ladislav Fuks. Publicarea prozelor semnate de scriitorii slovaci Dušan Kůžel și Martin Bútora, a grupajelor din poezia lui Peter Repka și Peter Macsovszky (afirmat nu numai ca poet slovac de prima mână a celei mai noi generații literare, ci și ca „poetă” slovacă importantă prin volumul semnat ca Petra Malúchová și poeziile sale scrise în limba maghiară), a eseurilor semnate de Oskár Čepan și Dušan Kováč se înscrie deasemenea în intențiile aceluiași demers.

Și fiindcă au trecut deja zece ani de la scindarea Cehoslovaciei, "operațiune" prizonieră și ea a unor prejudecăți impuse de "o anumită parte" ale politologiei mondiale, publicăm în acest număr (cu intenția să continuăm acest demers în numele noastre viitoare) un punct de vedere insolit și mai apropiat adevărului istoric despre acest eveniment semnat de gazetarul și politologul ceh Petr Uhl.

Invitându-vă, în fine, la o lectură plăcută și interesantă.

ONDREJ ŠTEFANKO

Stanislav Harangozó: *Poveste*

Premiul Nobel
pentru literatură
2002

Imre Kertész

LIMBA EXILATĂ

De câte ori vin la Berlin, de fiecare dată, în același punct geografic, găsesc un alt oraș. Cuvântul Berlin ca noțiune, având o sonoritate ce ascunde anumite conținuturi, a pătruns în lumea închipuirilor mele încă din copilărie. Bunicul meu avea o prăvălie, o galanterie, cum i se spunea pe atunci și vindea acolo și un anumit tip de batic căruia îi ziceau “batic berlinez”, sau simplu “berlinez”. Era acesta un batic croșetat și curios era faptul că îl purtau aruncat peste umeri atât fetele tinere, cât și femeile coapte din Ferencvárosul budapestan care avea o atmosferă ce aducea cumva cu aceea a vechiului Kreuzberg. Puțin mai târziu acest cuvânt mi s-a întipărit în minte și printr-o anumită culoare; culoarea respectivă se găsea între borcănașele acvarelelor mele și avea o denumire care te invita la visare – “albastru de Berlin”. Mai târziu, prin intermediul radioului, am făcut cunoștință cu vocea răgușită a Führerului, însă n-am putut stabili nici o legătură între el și romanele lui Erich Kästner și Alfred Döblin care îmi plăceau nespuse de mult.

Însă orașul ca atare l-am văzut pentru prima oară abia peste un deceniu, dărmat și divizat absurd. Asta s-a întâmplat exact la sfârșitul primăverii lui 1962, la câteva luni după ridicarea Zidului berlinez. Totul mi se părea atunci puțin fantastic: aeroportul părăsit din Schönfeld, soldații est-germani, ale căror uniforme și purtări aminteau parcă de foștii soldați ai Wehrmachtului, și apoi orașul, mai bine zis o parte a orașului, încins de arșița prematură, depopulat. Eram cazați pe Friedrichstrasse, în hotelul “Sofia” pe care astăzi l-ați căuta degeaba pe hartă; în barul de la parter ne servea o barmană blondă, la gât, de un lântșor din aur îi atârna demonstrativ steaua lui David, și ea de aur, și din tot sufletul înjura autoritățile, zidul și soarta de care avusese parte. Își repeta întruna povestea, nici n-o mai țin bine minte, dar esența ei era că din întâmplare a rămas împotmolită în partea de est a orașului și că situația ei este disperată. “Hoffnungslos”, repeta, “hoffmungslos”. Dacă n-aș fi venit din Budapesta, m-ar fi mirat felul ei deschis de a vorbi – sau de a-și exprima amarul -, faptul cum lăsa frâu liber supărării sale și

disprețului față de autorități, însă eu învățasem deja de multă vreme că într-o dictatură barmanii își pot permite mult mai multe decât clienții lor.

Mai târziu am ajuns la Berlin de mai multe ori, și de fiecare dată aceste vizite au reușit să mă tulbure. Am mai spus odată pe undeva că priviind dinspre Est, în anii disperați ai războiului rece, Berlinul apărea precum cel mai european oraș, poate și datorită faptului că era și cel mai vulnerabil oraș al bătrânului continent. Plimbându-mă pe Leipziger Strasse est-berlineză, unde “de dincolo”, de pe afișul electronic al ziarului de pe zgârie-norul editurii Springer, și se vârau parcă în suflet știrile lumii libere, eram cuprins de o senzație înșelătoare că nu Berlinul de Vest este înconjurat de zid, ci această parte a lumii ce se întinde până la Oceanul Înghețat, acest Imperiu monolit. Niciodată n-am să uit o seară de la începutul verii, când am stat pierdut la capătul acestei lumi cenușii, devastate, pe bulevardul Unter den Linden, privind barierele de pe șosea, santinelele cu câini, acoperișurile autocarelor curioase care apăreau “acolo”, pe partea cealaltă, și reflectoarele care tocmai se aprindeau de parcă ar fi încercat să scoată la lumină tocmai rușinea poziției mele de sclav total. Cu treisprezece ani mai târziu, în anul 1993, deja în calitate de bursier vest-berlinez, am luat-o pe jos din Charlottenburg spre Alexander Platz, ca să mă conving, cum s-ar zice cu propriile mele picioare că pot ajunge într-adevăr fără nici un fel de piedici de pe Strasse des 17. Juni pe bulevardul Unter den Linden; întocmai ca anul acesta, în primăvara lui 2000, când am traversat pe jos dinspre poarta Birkenau, de-a lungul barierei crematoriului - chiar dacă cu greu aș fi în stare să explic despre ce am vrut să mă conving prin asta: poate că sunt în stare să parcurg astăzi și eu acest segment predestinat de drum, lung de un kilometru.

Așa că Berlinul, culoarea albastră a copilăriei mele, și rampele Auschwitzului și Birkenaului; aceste trei imagini sunt strâns legate în mine într-o singură asociere. Lipsește numai cel de al patrulea factor, s-ar putea spune fermentul acestei asocieri care însulfă viața acestor imagini și le dă un conținut: o limbă. Poate că ați avut ocazia să citiți povestirea mărunță a lui Paul Celan *Gespräch im Gebirg* (Conversație într-o pădure). Este seară, „eines Abends, die Sonne, und nicht nur sie, war untergegangen [...] und ging der Jud, ging untern Gewölk, gind im Schatten, dem eigen und dem fremden – denn der Jud, di weisst, was hat er schon, das ihm auch wirklich gehört, das nicht geborgt wär...” („Într-o seară, când soarele apunea, și nu numai soarele [...] un evreu merge, pășind pe sub nori, merge în umbră, în umbra sa proprie și străină – căci, știi bine, ce-i aparține cu adevărat evreului, ce nu și-a împrumutat doar...”) Păi, Auschwitzul îi aparține fără îndoială lui, evreului, dar odată cu Auschwitzul, cu această îngrozitoare proprietate, el și-a pierdut concomitent și limba.

Permiteți-mi, așadar, să dezvolt mai pe larg ceea ce am în vedere. Copilăria mea a fost marcată de o trăire ciudată din cauza căreia am suferit mult, dar n-am reușit s-o înțeleg și

n-am avut cum s-o abordez, cum s-o cuprind, cum s-o definesc. Aveam impresia că particip la o mare și generalizată minciună; și că această minciună este adevărată, iar pentru faptul că o percep ca pe o minciună de vină sunt numai eu. N-am avut de unde să știu că această trăire are un caracter lingvistic, că în realitate ea era protestul meu spontan împotriva societății care mă înconjură, împotriva tuturor celor ce îmi insuflau în anii treizeci ideea că societatea budapestană pro și suprafascizată voia ca pericolul ce mă amenința să-l accept ca destinul meu normal. Și făcea asta cu succes, deoarece cultura în care mă formam, principiile nobile pe care eram obligat să le accept, ierarhia superioară a valorilor care mi-a fost impusă la liceul umanist, în clasa destinată copiilor evrei, toate acestea mă îndemneau să mă autoresping și răsplăteau autorespingerea mea. În romanul meu intitulat *A kudarc* (Insuccesul) am descris asta în felul următor: "Odată prin vorbe binevoitoare, altădată prin severe muștrări m-au pregătit treptat spre a mă elimina. N-am protestat niciodată, mă străduiam să fac ceea ce era în puterile mele: cu halucinantă încredere decădeam în propria-mi nevroză a bunei cuviințe. Eram modest și harnic, nu întotdeauna un participant ireproșabil al conspirației tăcute împotriva vieții mele."

Căci în dictaturile totalitare ale secolului XX s-a petrecut cu omul ceva, ce în istoria de până atunci n-avea seamăn: O limbă totalitară, un limbaj sau un "newspeak" cum îl denumește Orwell, care cu ajutorul propriei sale, ingenios dozatei dinamici a pătruns irevocabil în conștiința individului și l-a împins încetișor. l-a scos afară din propria lui viață lăuntrică. Omul se identifică treptat cu rolul ce i-a fost predestinat ori impus, indiferent dacă acest rol corepunde personalității sale ori nu. În plus, acceptarea totală a acestui rol, a acestei funcții îi acordă unica șansă de a supraviețui. Dar aceasta este și modalitatea prin care să-i distrugi complet individualitatea, și chiar dacă el va reuși să supraviețuiască, cu siguranță va trece timp îndelungat până ce va fi capabil – dacă va fi vreodată – să-și obțină unicul lui și personalul limbaj autentic cu ajutorul căruia va fi capabil să-și povestească propria sa tragedie; și abia atunci poate că-și va da seama că această tragedie nu poate fi povestită. Să ascultăm ce povestește evreul din povestirea lui Paul Celan despre asta: "Das ist die Sprache, die hier gilt, eine Sprache, nicht für dich und nicht für mich – denn, fragich, für wen ist sie denn gedacht, die Erde, nicht für dich, sag ich, ist die gedacht, und nicht für mich -, eine Sprache, je nun, ohne Ich und ohne Du, laute Er, lauter Es, verstehst du, lauter Sie, und nichts als das." ("Acest limbaj care-i valabil aici, nu este pentru tine, dar nu este nici pentru mine – ființă, mă întreb, acest limbaj este destinat aceluia căruia îi este destinat și Pământul, el nu este destinat ție, îți zic, nici mie -, acest limbaj de aici, iată, limbajul în care nu există nici Eu și în care nu există nici Tu, limbajul care este doar El, în care sunt doar Aceia, pricepi, doar Voi și nimic altceva, numai asta.") Da, limba care este limba *altora*, limba

care este conștiința societății funcționând indiferent în continuare, limbajul din care-i exclus omul care este prezent acolo doar prin specificul, scandalosul caz, prin etern străinele: el, Voi ori aceia, limbajul care a confirmat definitiv excluderea de tip Auschwitz după Auschwitz.

Cred că aceasta este problema reală a tuturor celor care astăzi – sau astăzi din nou – vor încă să vorbească despre holocaust. Aceasta este cauza faptului de ce cu cât vorbesc mai mult despre el, cu atât cele povestite devin tot mai de neînțeles. Aceasta este cauza faptului de ce cu cât mai mulți supraviețuitori ai holocaustului apar, însuși holocaustul se îndepărtează cu atât mai mult și devine istorie. N-aș vrea să mă refer aici la cele răsțiute: că memoria Auschwitzului se ritualizează, se instrumentalizează, că devine o abstracțiune. Cel ce l-a supraviețuit, acest nou tip de om în istoria Europei, care – folosind expresia lui Nietzsche – „a privit în hăurile dionisiace”, se zbate neputincios în acest proces. Fie se adaptează „limbajului care-i aici valabil”, fie adoptă convențiile lingvistice oferite, cuvintele precum „victimă”, „prigonit”, „supraviețuitor” etc., precum și rolurile și conștiința aflată în strânsă legătură cu acestea, fie își va da seama încetător de însingurarea sa și într-o zi va abandona lupta.

Vedem, așadar, că povara insuportabilă a holocaustului a creat treptat niște forme lingvistice de a descrie holocaustul, care doar aparent vorbesc despre holocaust, dar care nu pătrund realitatea lui. Căci însuși cuvântul „holocaust” este aproape o noțiune sacrală, generică pentru rutina cotidienele omorări, gazări, împușcări, Endlösung-uri, înfometări ale oamenilor. Majoritatea – și psihologic acest lucru este explicabil – vrea să reconstituie Auschwitzul cu ajutorul limbii și al noțiunilor de dinaintea Auschwitzului, de parcă ar mai fi valabilă imaginea umanistă a lumii din secolul XIX, care doar pentru scurt răstimp a fost deranjată de o neînțeleasă barbarie; dacă nu greșesc cumva, unii istorici germani și negermani denumesc asta „derapaj” al istoriei, „excepția” holocaustului. Există însă și niște aspecte mult mai rele: mă gândesc la voyeurii holocaustului care – ca de pildă regizorul american de film Steven Spielberg – încadrează holocaustul în continuitatea istoriei suferinței de câteva mii de anii a poporului evreu și trecând peste munții de cadavre, ruinele Europei și dezintegrarea tuturor valorilor, cu imagini frumos colorate și muzica triumfală glorifică eterna supraviețuire.

Dar cine mai ține cont de cei ce au supraviețuit cu adevărat și de problemele reale ale supraviețuirii? „Poeții, avocații, filosofii ne asurzesc cu urletul lor,” zice Tadeusz Borowski. „Și la urmă ca o defecțiune, ca un accident va apărea faptul că unii dintre noi au rămas totuși în viață,” adaugă Jean Améry. Citez vorbele acelor autori care ne-au lăsat o cunoaștere reală a holocaustului și care vorbesc deja o limbă post-auschwitziană. Ce fel de limbă este asta? Pentru folosința proprie eu am definit-o, folosind un termen muzicologic, drept limbă atonală. Și dacă vom socoti tonalitatea, simpla tonalitate minoră

drept o convenție general acceptată, atunci atonalitatea declară lipsa de valabilitate a acestei convenții generale, a acestei tradiții. Cândva și în literatură a existat un ton fundamental, o ierarhie a valorilor bazată pe etică, care fixa sistemul relațiilor dintre propoziții, idei. Acei puțini care și-au închinat viața scopului unic de a depune mărturie despre holocaust, știu bine că continuitatea vieții lor s-a frânt, că nu-și mai pot continua viața prin așa zisul model social oferit și că nu-și pot formula experiențele în limbajul de dinaintea Auschwitzului. În loc ca ei să uite și să caute căldura unei ființe umane normale, din cele trăite în taberele de înfometare își reclădesc o nouă personalitate, conturată de aceste experiențe: devenind mediile Auschwitzului. Însă prin asta au descoperit foarte repede imposibilitatea supraviețuirii. Spiritul Auschwitzului care s-a înstăpânit în ei ca un venin și indiferența binevoitoare a societății, mulțimea porților de care n-au putut trece sau de care nici nu merita să treacă, toate acestea de parcă ar fi dezvelit sentința pe care o purtau în ei arsă cu fierul roșu ca o rană adâncă, incurabilă. Jean Améry și Tadeusz Borowski s-au sinucis, s-au sinucis și Paul Celan, Primo Levi – și mulți alții ale căror nume nici nu le cunoaștem.

Am fost nevoit să spun toate acestea, și n-aș fi sincer dacă n-aș recunoaște că dacă mă gândesc la aceste destine consecvente, am parcă îndoieli și senzația că trebuie să-mi cer scuze. Astăzi știu deja că analiza pe care am formulat-o în cartea mea *Gályanapló* (Jurnal de galeră) în anul 1991, este exactă: „De sinucidere pe mine m-a salvat ‘societatea’ sub înfățișarea ‘stalinismului’ care în urma celor trăite în lagărul de concentrare a demonstrat că despre libertate, eliberare, catharsis, etc., despre ceea ce filosofii, gânditorii din părțile mai fericite ale lumii nu numai că vorbeau, dar în care, probabil, și credeau nici nu poate fi vorba; care îmi garanta continuarea vieții concentraționale excluzând totodată și posibilitatea oricărei erori. Aceasta este cauza de ce eu n-am fost afectat de fluxul dezamăgirii care începuse să clipească lângă picioarele oamenilor cu experiență asemănătoare cu a mea trăitori în societățile mai libere și care încercau să fugă din fața puhoiului, dar care – degeaba grăbeau pasul – le ajungea încet până la gât.”

Așa au stat lucrurile și când am început să scriu: am scris de parcă m-aș fi aflat într-o actualitate prelungită a Auschwitzului. Holocaustul și starea existențială în care scriam de parcă s-ar fi întretesut reciproc și indestructibil. Chiar dacă totul pare a fi un paradox, libertatea mea scriitoricească a fost în epoca comunismului neîngrădită – cam în așa fel cum n-au fost îngrădiți nici cei care-și scriau la Auschwitz în taină jurnalul. Într-o astfel de situație n-are nici un sens să minți, nici să stai să te gândești la efectul artistic ale celor scrise sau, Doamne ferește, să stai să manipulezi prin ele, fiindcă posibilitatea de a publica este la fel de nesigură ca însăși supraviețuirea. În condițiile unei cenzuri totale situația scriitorului, într-un anumit sens, este mai simplă, fiindcă aici libertatea este

asigurată tocmai de asuprirea înseși, în așa fel încât aceasta negând în fiecare zi de fapt își confirmă în fiecare zi prezența. Fără îndoială că astfel de cugetări îl aduc pe om foarte ușor la disperare, căci în ultima instanță ele se lovesc întotdeauna de exasperare. Dar și atunci când suntem deznădăjduiți de-a binelea, dacă suntem în suficientă măsură atenți, în depărtare străfulgeră totuși o făgăduință, acea speranță supremă a lui Kierkegaard care se ascunde de data asta într-un destin comun, mai exact într-o lipsă de destin; căci o dictatură poate fi foarte bine înfățișată printr-o altă dictatură și pentru o clipă omul poate fi amăgit de iluzia că atunci când vorbește despre holocaust, el vorbește de fapt despre *toți*, și atunci când vorbește despre suferință, el devine de fapt mijlocitorul suferinței *tuturor*. Această iluzie este alimentată tocmai de tăcerea sau de respingerea prin care uzurpatorii receptează opera și de izolarea în care îl îmbrâncesc pe autor.

Nietzsche, care prin gândirea sa radicală și prin stilul său fascinant mi-a fost pentru o vreme – tocmai atunci când operele sale în Ungaria socialistă se aflau pe lista neagră – aproape un mentor, afirmă că ceea ce nu ucide omul doar fortifică vitalitatea acestuia; se pare că este adevărat, căci dictatura nu m-a menținut doar în viață, ci m-a ajutat să-mi găsesc și un limbaj în care am fost nevoit să scriu. Căci niciunde nu este atât de limpede că limbajul “nu este pentru tine, dar nu-i nici pentru mine” ca într-un stat totalitar unde nu există nici Eu și nici Tu și al cărui îndrăgitul prenume personal este misticul și amenințătorul “noi”, în spatele căruia nu se știe cine se ascunde. Aici scriitorul poate avea doar un singur țel și acest țel este concomitent și negativ și creator: el trebuie să iasă din limbajul “care este aici valabil” și care a încarcerat și înhămat cu sila în favoarea sa deja totul ce a fost cândva sentiment și gând omenesc; iar din ceea ce a mai rămas, din aceste frânturi disparate trebuie să-și creeze personajul de roamn, pe acela care a supraviețuit holocaustului și care – vorba lui Cioran – nu mai aparține omenirii.

Întrebarea care se pune este cui îi este destinat acest limbaj. Evreilor? Dacă da, atunci căror evrei? Un evreu ortodox crezând în Iehova nu-l va considera cu siguranță ca pe al său. Este însă adevărat, după cum o arată Manés Speber în excelenta sa carte *Churban*, că în istoria omenirii pentru prima oară evreii n-au fost prizonieri pentru credința lor, ci pentru rasa lor: dar un evreu credincios va căuta totuși o explicație pentru suferința sa în Biblie și nu în absurditatea istoriei. La fel și un patriot israelian, mândru – la urma urmei pe drept mândru – fondator al statutului, foarte puțin probabil se va identifica cu cetățeanul emancipat, asimilat evreu care și-a pierdut credința, cu această victimă tipică a holocaustului, care în plus nu știe ebraica dar nu stăpânește nici idișul. Istoricul suferinței sale îl va formula probabil într-una din limbile europene, cu speranța puțin justificată că cultura a cărei limbă a împrumutat-o, dar care “nu este pe măsura lui”, deci că această cultură îl va accepta cu îngăduință ca pe un exilat spiritual și pentru o vreme îl va suporta pe piața sa culturală.

Dar chiar dacă astfel stau lucrurile, o altă soluție nu este la îndemână. Cu câțiva ani în urmă, o anumită organizație internațională a evreilor – nu mai țin minte care – a avut ședință la Budapesta și la cina festivă, cine știe de ce, m-au invitat și pe mine. Am stat lângă nevasta mea și un domn american foarte elegant, care s-a întors deodată către mine spunându-mi că a auzit că sunt scriitor și că mă ocup cu problemele holocaustului. Și m-a întrebat cu un zâmbet încrezător ce părere am despre tendința că evreii sunt din ce în ce mai mult jefuiți de experiențele holocaustului și acestea devin aproape o proprietate spirituală internațională. I-am răspuns să nu mai continue, căci lângă el stă omul care se străduiește să fie de ajutor cel mai mult acestui proces.

După mine nu denigrăm și nici nu micșorăm tragedia evreilor dacă considerăm holocaustul astăzi, după mai mult de cinci decenii, drept o experiență globală, drept o tragedie europeană. Auschwitzul n-a avut loc în vid, ci în cadrul culturii occidentale, în cadrul civilizației occidentale, și această civilizație a supraviețuit și ea Auschwitzul la fel ca și cele câteva zeci sau sute de mii de femei și bărbați împrăștiați prin toată lumea care au văzut flăcările crematoriilor și au inspirat duhoarea cărnii de om arse. În acele flăcări a murit tot ce am respectat până atunci ca valori europene, și în acest punct de pornire etic, în acest întuneric moral și spiritual apare ca drept unica soluție rocamai ceea ce a dat naștere acestui întuneric: holocaustul.

Într-o anumită vreme, în scurta și plină de speranță perioadă de după dărâmarea zidului Berlinului, când Europa occidentală și estică s-au aruncat euforic una în brațele celeilalte, am îndrăznit să scriu că holocaustul este în sens spiritual-moral, deci cultural o valoare, căci cu prețul unei suferințe incomensurabile a condus la o cunoaștere incomensurabilă și prin acesta el acunde niște surse morale incomensurabile. Cu doi ani în urmă am scris în cartea mea de eseuri: „Ceea ce prin intermediul Endlösung-ului și al ‘universului concentraționar’ a ieșit la iveală, este fără echivoc, și unica modalitate de a supraviețui, de a păstra forțele creatoare este deslușirea punctului zero. De ce această privire clară n-ar putea deveni fertilă? În profunzimea marilor cunoașteri, chiar dacă acestea se bazează pe tragedii neînchipuite, se ascunde întotdeauna un moment de libertate, ceva în plus ce ne inundă viața cu o anume bogăție și noi ne dăm seama de realitatea propriei noastre ființe și de răspunderea pe care o avem față de ea. Deci dacă mă gândesc la efectul tragic al Auschwitzului, în mod paradoxal mă gândesc mai degrabă la viitor decât la trecut.”

Să nu mă înțelegeți greșit, nu retractez nimic din toate astea; cel puțin astăzi aș spune același lucru mai încet, mai degrabă doar în șoaptă, într-o societate restrânsă, doar unui grup mic de oameni, și poate că numai mie însumi. Poate că are dreptate un anumit critic maghiar al scrierilor mele, conform căruia toate sunt doar iluziile mele, pentru că altfel n-aș avea cu ce să-mi legitimez existența, și mai ales munca mea. Sunt rele

aceste cuvinte, dar în răutate se ascunde uneori clarviziunea. În Ungaria holocaustul nu este considerat drept o traumă civilizatorie – s-ar putea spune că în conștiința istorică și morală a țării lipsește cu desăvârșire, și dacă-i prezent atunci e numai ca ceva negativ, adică sub forma antisemitismului -, și acest lucru are niște cauze sociale și istorice care ar fi inutil de amintit aici. În mod cert îmi scriu într-o limbă împrumutată care prin firea sa le împinge afară din ea sau care le suportă undeva la marginea conștiinței sale. Spun că acest lucru se află în firea ei, fiindcă această țară, în răstimpul unui secol de luptă pentru supraviețuire, și-a creat un subiect propriu care printr-un consens național mut și-a lăsat amprenta și pe literatura ei. Acesta constă în poziția dominantă a Eului care în fiecare discurs social-politic public își adjudecă dreptul la obiectivizare și pentru acele fenomene periferice, cum sunt purtătorii experienței vii a holocaustului, delimitează doar personajele celaniene “El” și “Acela”, și cel mult “Voi”.

Acestea sunt niște adevăruri neplăcute pentru scriitorul care iubește, dealtfel, limba în care scrie. Dar asta n-are de fapt nici o importanță: cu cât mai străin devin în limbă, cu atât mai autentic mă percep pe mine și ceea ce spun. Îmi place să scriu în maghiară, fiindcă scriind astfel devin într-o măsură mai mare conștient de faptul că sunt incapabil să scriu. La urma urmei acestea sunt cuvintele lui Kafka, care în scrisoarea adresată lui Max Brod, analizând poziția scriitorului evreu, scrie despre trei lucruri care nu sunt posibile: e imposibil să nu scrii, e imposibil să scrii în germană și e imposibil să scrii altfel. Și apoi adaugă: „... aproape că aș mai putea adăuga și cea de patra imposibilitate, faptul că e imposibil să scrii.” Astăzi poate că aș completa acest lucru cu imposibilitatea de a scrie despre holocaust. – Însă în toate aceste paradoxuri, am putea continua la infinit cu cele imposibile. Putem adăuga că e imposibil să nu scrii despre holocaust, că este imposibil să scrii despre holocaust în germană și că e imposibil să scrii despre holocaust altfel. Cel care scrie despre holocaust este peste tot și în fiecare limbă un exilat care de fiecare dată cerșește într-o limbă străină un fel de azil spiritual. Dacă este adevărat că există doar o singură problemă filosofică reală, problema sinuciderii, atunci cel care scrie despre holocaust și a decis să trăiască pe mai departe, poate lua în considerare doar o singură problemă reală, și aceasta-i problema emigrației. Dar va face mai bine dacă în locul cuvântului emigrație va folosi cuvântul exil. Exilul dintr-o singură patrie reală care n-a existat niciodată. Căci dacă ar fi existat, atunci n-ar fi fost imposibil să scrii despre holocaust, fiindcă atunci holocaustul ar fi avut o limbă și acela care scrie despre holocaust s-ar fi putut cufunda în cultura existentă.

O astfel de limbă însă nu există. În legătură cu limba mea maternă, maghiara, am mai amintit dreptul la obiectivizare, funcția afirmativă a subiectului general al națiunii care aproape sub forma unei transformări materiale a conștiinței filtrează și împinge afară din corpul său faptele, formele și problemele care nu sunt dorite de ea. Acest drept la

obiectivizare, sau să-l denumesc mai simplu problema punctului de vedere, este într-un anumit sens o decizie a puterii. Fiecare limbă, fiecare popor, fiecare civilizație are un Eu dominant care înregistrează, stăpânește, dar și reflectă lumea. Acest Eu colectiv aflat mereu în acțiune este subiectul cu care o anumită colectivitate mare – națiunea, poporul, cultura – se poate cât de cât identifica. Dacă-și va găsi patria conștiința holocaustului, care limbă poate afirma despre sine că este subiectul general al holocaustului, este Eul dominant al holocaustului, este limba holocaustului? Și dacă ne punem această întrebare, putem oare evita faptul să nu ne punem și alta, dacă se poate imagina de fapt o limbă proprie și exclusivă a holocaustului? Și dacă da, n-ar fi oare această limbă atât de îngrozitoare și atât de jalnică, încât i-ar ucide la urmă pe toți care ar vorbi-o?

Poate este corect ca un exilat al holocaustului să se mulțumească cu acest exil despre care uneori prezintă un raport. „Cel care din materialul unui lagăr de concentrare – din holocaust – iese literar învingător, adică ‘cu succes’, acela cu siguranță minte și trișează; deci astfel să-ți scrii romanul” – am consemnat aceste cuvinte în anul 1970, tocmai când lucram la romanul *Sorstalanság* (Nepredestinare). Astăzi, după treizeci de ani, mulți consideră această carte aproape drept o operă clasică germană. Cu siguranță a jucat în asta și cultura germană, filosofia germană, muzica germană, pe care le-am îngurgitat în mine în tinerețe; aproape că pot spune că e vorba de groaza cu care Germania a inundat lumea. Peste cincizeci de ani le-am formulat într-o anumită măsură prin mijloacele culturii germane și le-am restituit germanilor ca artă. Și trebuie să mărturisesc că tocmai din Germania am primit cele mai multe scrisori de la cititorii plini de recunoștință, și tocmai în Germania am fost cel mai iubit și apreciat.

Într-un anumit sens am devenit deci scriitor în Germania. Și aici nu mă gândesc la renume, la așa zisa “glorie scriitoricească”, ci la faptul că prin intermediul limbii germane am pătruns din foarte restrânsa și însingurată existență în fața publicului european. Această schimbare îmbucurătoare nu-i pe departe atât de simplă, omul nu-i face față atât de ușor cum o arată cazurile cunoscute ale succesului. În această “carieră” – în a mea – există ceva distructiv, ceva absurd – ceva ce cu greu poate fi închipuit fără să te gândești și să crezi într-o ordine nepământeană, într-o predestinare, într-o dreptate metafizică, adică fără ca să începi să minți, ca să nu eșuezi, să nu distrugi, să nu-ți pierzi legătura ta profundă și chinuitoare cu milioanele celor care au murit și n-au cunoscut niciodată îndurare. Nu este deloc ușor să fii o excepție, trebuie să te împaci cu ordinea absurdă a întâmplării care cu samovolnicia unui pluton de execuție stăpânește peste viețile noastre lăsate în voia unor puteri inumane și unor îngrozitoare dictaturi.

Astăzi suntem martorii globalizării, până și a inflației holocaustului. Cel ce a supraviețuit holocaustul, care are vie în minte experiența Auschwitzului, urmărește toate astea dintr-un colț, unde a fost alungat. El tace sau acordă un interviu pentru

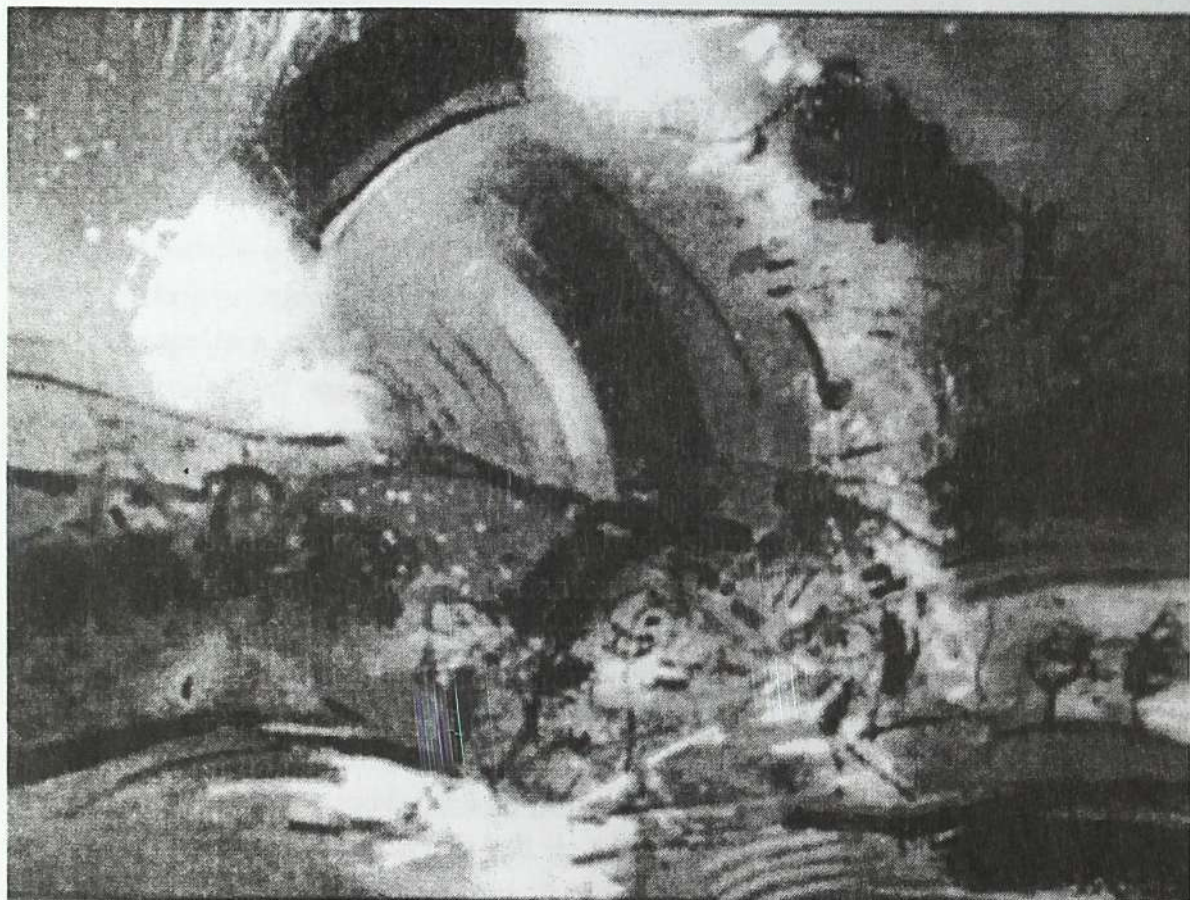
fundăția lui Spielberg, încasează despăgubirile ce i-au fost acordate cu cincizeci de ani întârziere, cei mai proeminenți dintre ei mai țin câte o cuvântare în Renaissance-Theater. Și-și pune întrebarea ce va lăsa în urma sa, ce fel de moștenire spirituală? Cu suferința sa a îmbogățit el cunoașterea umană, sau a depus doar mărturie despre neînchipuita decădere a omului în care nu se ascunde nici o povață și pe care cel mai bine ar fi s-o uiți? Personal eu nu cred în așa ceva. Sunt convins în continuare că holocaustul este traumatismul civilizației europene și este și problema existențială a acestei civilizații, fie că acest traumatism este cultură ori nevroză, fie că va dăinui în societatea europeană sub forma creației sau distrugerii.

Acest lucru îl va decide însă viitorul pe care eu nu-l prea pot influența. Eu însumi – și aceasta poate că nu este o amăgire – mă străduiesc să fac o muncă existențială care mi-a fost sortită de supraviețuirea Auschwitzului aproape ca o datorie. Știu foarte bine de ce privilegiu am avut parte din asta: am văzut chipul real al acestui îngrozitor secol, am privit Gorgona drept în ochi și am avut posibilitatea să-mi continui drumul în viață. Dar eram conștient de faptul că n-am să scap niciodată de această privesc, am știut foarte bine că acel chip mă va ține mereu prizonier. „Odată cu trecerea deceniilor, rând pe rând m-am dezis de înșelătoarele lozinci ale înșelătoarei libertăți,” am consemnat în *Jurnalul de galeră*, „de cuvintele cum sunt de pildă ,inexplicabil‘, ,eroare istorică‘, ,irațional‘ și alte asemenea tautologii; gesturile exagerate; n-am decăzut în păcatul autocompătimirii, și poate că nici în divina măreție ori sfidare; știam însă că în autodefăimarea mea nu se ascunde doar defăimarea, ci și mântuirea, dacă inima mea va fi suficient de îndrăzneată ca să accepte această mântuire, această formă a milei – și ca în această formă milostivă să recunoască trecutul.” Și dacă astăzi sunt îndrebat ce mă mai menține aici, pe Pământ, ce mă menține în viață, fără ezitare le răspund: Iubirea.

Traducere de **ONDREJ ŠTEFANKO** și **FLORIN BĂNESCU**

Scriitorul maghiar IMRE KERTÉSZ (1929) a devenit în 2002 laureatul Premiului Nobel pentru literatură. Este autorul volumelor *Nepredestinare* (1975), *Căutarea urmelor* (1977), *Naufragiu* (1988), *Kadish pentru copilul nenăscut* (1990), *Drapel englezesc* (1991), *Jurnal de galeră* (1992), *Holocaustul ca o cultură* (1993), *Consemnări* (împreună cu opera lui Péter Eszterházy *Viața și literatura*, 1994), *Altceineva* (1997), *Limba exilată* (2001).

O.Ș.

Stanislav Harangozó: *Peisaj cu curcubeu*

Bohumil Hrabal

BAMBINO DI PRAGA

epos
(fragment)

UVERTURĂ

În inima mea doarme frumoasa Eugenie,
are rochie de atlas precum pescărușul,
în creieru-i roșcat o găză se stinge,
brațele ei excită măruntaiele oilor
și antebrațu-i sângerează prin vene de argint,
de parcă în el ar sta ascunsă o țesătorie
nebună.

Fusele se desfac,
mii de cadavre fericite
se-nfășoară-n ațe,
e suficient să cadă din ochi o geană
și-n infern ele n-au să mai revină.
Cineva de-a lungul malului aleargă
și-n cap se izbește cu umbra sa,
imaginea Eugeniei persistă-n aerul ondulat,
sexul ei pocnește cu cele zece pliuri,
din fiecare un crin răsare
și din fiecare crin țâșnește și se-nalță
o minge albă de ping-pong.

Când voi desăvârși acest tablou
muștrările din nervi țesute
mă vor biciui.

CÂNTEC

În veceul public ajungi coborând pe scări,
în fața grilajului zace o boltă-n stil romanic,
nivelul orașului a crescut considerabil,
căci mai înainte el era cu câțiva metri mai jos.
Urinând mă concentrez asupra unui chibrit,
el se-mpotrivește, se-nvârte în loc,
însă puhoiul de urină-l smulge din voia lui
și tup! cu el în măruntaiele canalului.
De fiecare dată când urinez în acest fel, la omenire mă gândesc.
Câteodată zeii urinează-n ochii noștri și din loc ne urnim.
A fii mort nu-i cu nimic mai mult decât un cadavru mort.
Deci urc la lumină, în piața mică,
la fabrica de bere, la vară-mea aş putea să mă îndrept
ori poate proprietăreasa cu o sticlă de vin mă-așteaptă,
sau la ucenicul din pasaj aş putea să plec.
Traversez Michalská pe sub inscripția Ușa de fier
și acest lucru mă fortifică precum vinul plin de fier,
acolo ucenicul îmi anulează libertatea și voința prin faptul
că a umplut-o,
tot timpul clipește și are ochii plini de chihlimbar,
așa ceva mi-ar plăcea și mie,
dimineața pleoapele să mi le smulg violent,
să scot din ei zahărul candel cel brut,

și n-aș da naibii furunculul nici buboiul
atunci când capul nu mi-l pot răsuci,
ca hipnotizat aș sta să admir toate acestea,
dar eu n-am nimic
doar cu acel ucenic umblu să dansez,
ca niște tâmpiți umblăm mână-n mână
și laolaltă dansăm, căci sunt insuficiente femei,
îmi povestește deasemenea ce greu este
să pui arcul într-un ceas
și cum odată unei calfe dintr-un ceas cu pendulă îi sărise un arc
și-i împrăștiase piesele de ceas așezate pe masă,
cum acela îl izbise pe meșter în gât
încât acesta devenise ca o turturea,
trei zile la rând au umblat în patru labe prin atelier
până ce au reușit să găsească roțițele și șuruburile toate.
Mă plim apoi hai-hui pe străzile Pragăi,
zeci de oameni cu proteze întâlnesc,
altădată duzine de capete bandajate
ori cocoșății au congres.
Astăzi admir femeile, sunt frumoase,
Doamne, moda asta te înnebunește,
fiecare de parcă ar mai păstra-o acolo-n ea
și pe mine mă îndeamnă să mă duc s-o adulmec ca să am noroc,
dar mintea-mi spune: ce-î real este ireal,
eu însă cred că ele au un fel de postament,
un fel de schelă ca sânii să ne-mpungă-n ochi.
Iar mersul lor, acea oscilare a personalității lor,
este ceea ce în pușcărie mă poate băga.
Cred că n-am să rezist și am să mușc.
Și mai pot să-mi închipui:
sângele scurgându-se pe coapse, pe pulpe
în pantofi. Tocmai atunci erecția se liniștește.
Un locuitor al unui mare oraș trebuie să aibă o garderobă de închipuiri,

ca din pricina frumuseții să nu facă o crimă lascivă.

Te poți duce totodată cu tramvaiul la Hrad,
apoi pe scări în sus, să poposești lângă balustradă
și-n toate părțile privile să ți le azvârli

ele apoi în plăcile de aramă se vor sparge,

turnurile fac tumbe într-un loc

și lângă mine un tată cu o fetiță adastă:

Cel de colo-i Jakub și cel de colo cine-i?

Mult ne-ar plăcea să știm?

Iar gălma cu păr de aur răspunde:

Acela-i Sfântul Vít.

Nebunul însă țopăie: Imposibil,

îți bați joc de mine, ăla-i Tejn,

îmi faci dinadins asta în fața lumii, tâmpită ce ești!

Și eu îi zic: Domnule, fetița are dreptate!

Noi stăm cocoțai pe turnul Tejn

iar cel de colo-i Sfântul Vít!

Și mângâi fetița-n ale ei

împroșcând-o cu iluzia adevărului în ochi.

Ce este adevărul oare? Însă tatăl țopăie: Țasta-i un atentat!

În final și definitiv declar:

Aici e înmormântat Sfântul Tejn

și Sfântul Vít este înmormântat acolo!

Și fetița bucuroasă țipă: Da, este adevărat,

așa, tăticule, și tu m-ai învățat!

Dar el zburdă deja pe platformă

pe patine cu rotile,

în calupi de gresie izbind, urlând:

Căcat! Rahaaat! Sfântul Tejn e jos

iar Sfântul Vít este aci, aci, aci!

Însă eu am deja în dreapta un cocoș de aramă

și-n față deasemenea un fel de-nvălmășeală de grădini,

cârlionți în piatră

și-n fața mea alți nebuni admiră turnul meu,
cu degetul m-arată de parcă polițaiilor le-ar arăta:
Acela-i respectivul!
Înainte spiritul în patru-mparte
și numai după aceea percepe totul anonim,
doar după miros care din lucruri țâșnește.
Eu privesc emoționat tot acest kitsch,
tocmai pământul a gemut, a vrut poate să-și scuture povara.
Cobor și Praga într-o presă hidraulică prinsă coboară și ea
la nivelul ochilor mei mai jos, tot mai jos,
tatăl-coțofană deasupra mea țipă,
dar pentru fetiță timpul Týnský va rămâne mereu aici,
mă gândesc și la faptul
că am fost împreună aici
atunci când pe întuneric pe scări sexul ți l-am atins
și tu m-ai amenințat: Ai grijă, că te bat!
Dar asta a fost doar ziua ce se stingea,
mai degrabă doar o prefigurare a celor ce au urmat
cu picioarele ridicate și cu șira spinării pe trepte
când cu capul de zid te izbeai.
O, dacă toate imaginile ar putea învia
ar putea toate laolaltă forma o coloană
închinată cultelor iubirilor perverse din Asia,
și chiar dacă mă aflu într-o biserică,
prin buzunarul rupt mă țin pe mine însumi, și deci sunt,
toți sfinți, căroră asceza sexurile le-a retezat
și le pun la loc, toate sfintele zidite în pereți
coboară din altare, smulg lumânările
vârându-și-le cât mai adânc,
se încing și reciproc se sting,
zvârlindu-și veșmintele cât-colo și țopăie cu ochii-aprinși,
ce chin a fost să nu stai să te gândești la biftecul dintre picioare,
măcar pentru o clipă din minte să-ți ștergi

bărbatul cu mădularul învârtoșat,
înainte Hristos le va coase rana dintre picioare
și numai după aceea le va arăta rana ce o poartă în inima sa
de unde din infinit picură secunde peste carbid.
De mii de ori îmi cer iertare pentru aceste imagini rușinoase
care tocmai acum le-am plămădit,
mea culpa, voi, veritabile mirese ale lui Hrist,
pace cristalelor voastre,
însă voi care ați știut exact
că Dumnezeu doar în despicătura coapselor zace,
deci voi, care prin ceruri și infern ați suferit,
pe voi eu vă iubesc, din voi eu însumi sunt,
nici trup, nici spirit, ci ambele lucruri.
Păcat că nu sunt Dumnezeu,
fiecăreia dintre voi aș dărui o menstruație eternă
și un bărbat indestructibil,
căci pentru clinchetul ideilor
voi viața v-ați risipit-o.
Se-ntunecă deja, casele de fulger sunt parafinate,
eu mă gândesc oare ce face ea acasă,
dacă ăla al ei își mai cumpără Guaral,
acesta poate fi și numele unui râu din Africa
sau lozinca unor poteci pentru războinici,
la fel când unul rostește gonoree
răsună asta precum un vers din Homer,
podul dinspre Kampa a lui Marysko arată ca o cadă,
pietonii-l traversează-n fund
pe un sistem de rotile,
în semicerc sunt ștampile cu inscripții evreiești,
acolo jos Praga geme cu coastele fracturate,
arcurile podurilor aleargă unu-n urma celuilalt
dintr-o parte-n alta
ca niște dulăi parfumați,

în depărtare zăresc niște mâini mari și roșii
de parcă tocmai atunci ar fi terminat de spălat rufele mari și eterne,
încât și ăla al ei este îndrăgostit de ea lulea,
ea zbură, făcea rost, striga, implora,
pe calea ferată am auzit țipătul ei,
am alergat și stelele mele au început să tremure,
el era îmbrăcat doar în jachetuță și pe pietriș sta așezat,
în servietă avea periuța de dinți și șosete de rezervă,
o enormă tristețe cosmică prin toate orificiile i se revărsa,
un fel de cișmea din el a mai rămas,
o fântână arteziată pe care doar de lacrimi o poți apuca,
dar ce se va face ea fără mine,
ce se va face el fără ea,
ce am să mă fac eu fără ei,
cine-i va spăla și-i va găti dacă-i atât de cumsecade?
Dar Praga se mai umple și cu spânzurații liliachii,
străzile în public sunt prăjite de sfumato,
de brațe în tramvaie oamenii stau atârnați,
un mixles-pixles cu morcovii predominanți,
în visul nebun bărcile alunecă,
paranoicul vrea râul să-l incendieze
și deasupra orașului stă crăcănat
un taur uriaș și invizibil,
din el se întrevăd doar coaie inflamate,
bărbații sunt aidoma lunii pline fără lună,
femeile se bucură că dansul măruntaielor va-ncepe,
unele abia ieri și-au luat jos brâul menstrual,
azi iubitul le poate stropi deja
precum pompierii la paradă,
prin Ungelt trec și privesc biserica lui Jakub,
aici trei zile nunta împăratului a ținut,
la colț cu Malá Štupartská proprietarul meu
a încasat o palmă încât i-a căzut un dinte și a leșinat,

asta din pricina că era detectiv
și niște bețivani se băteau și el voia să facă dreptate,
acolo-i și căsuța unde era vorba că voi locui,
însă un scamator ar fi traversat la el prin odaia mea,
mi-ar plăcea să văd
cum împăratul se îndeasă în prințesa
care potcoave era în stare să îndoiaie și din farfurii de cositor făcea cornete,
trebuie să fie interesantă priveliștea
când împăratul schimba pozițiile cu împărăteasa,
acum am ajuns sub galeria
unde un Habsburg își depășise moartea,
unde pe marchiza della Stradde el o frecventa
cu siguranță-i lingeă gurița în bovindou,
în tunelul din Ungelt statuia ecvestră-nvie
și curvele bătrâne cu ochii galbeni mă întrebă:
Nu vrea oare băiețelul să facă dragoste?
mă simt jignit, dar totodată plin de milă
și-i șoptesc: Nu merge, mămico,
în tinerețe peste o oiște am căzut crăcănat.
Și intru la mine acasă, proprietăreasa-i deja proțăpită-n așteptare,
îmi dau jos haina și perdelele flutură mereu
precum praporii Maicii Domnului,
lumea invizibilă prinde viață,
din geam m-a plec afară și peretele de piatră a bisericii
este fundul vertical al unui lac nu prea adânc
tulburat de moarea luminii,
proprietăreasa peste mine-și lasă asparagusul părului
cu miros de ienupăr, cu siguranță a băut iarăși,
dar eu o admir pe Maica Domnului
prinsă cu ciment cu prunc cu tot de zid,
atât de severă-i încât arată precum Gero, soția marcgrafului,
acolo jos omuleții-s furioși că trebuie să-l salute
pe soldatul necunoscut, subconștientul până aici țâșnește:

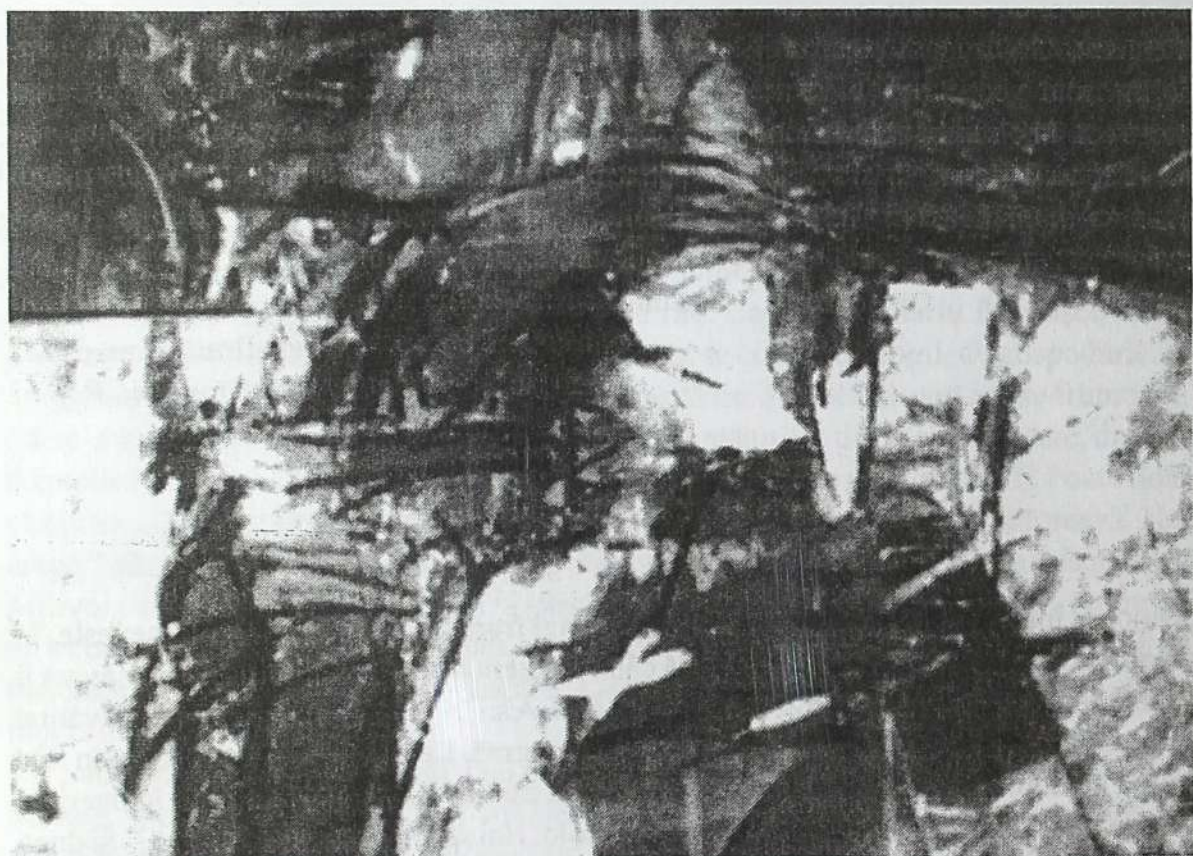
Ce boi am fost că n-am trecut pe cealaltă parte,
cu pălăriile ridicate arată
că mai au un pic de păr,
și nimeni dintre ei nu vede că acele oseminte-s ale lui,
de mine proprietăreasa se lipește
și Maica Domnului îndreaptă imediat
asupra noastră țevile de tun ale ochilor
când proprietăreasa blondă îmi șoptește:
Da-ți-mi măcar un pupic mărunț și prietenesc,
și-ncepe să-mi lingă părul de pe piept
și vrea picioarele și inima să mi le deschidă,
perdelele fluturau și eu simt
cum ochii-mi mari se pregătesc de somn,
pe iubita mea o văd pe câmp culcată-n lobodă,
lingând pământul, că nu poate fi alta mă dumiresc
și-i spun: Dragă doamnă, eu am deja o fată,
și stelele și turnul Marien-Štorcha mă încoronează
când proprietăreasa-mi zice: Păi da, să bețivești,
să preacurvești și să vagabondezi
doar ești în stare dumneata și a fugit afară,
eu m-am culcat și am închis ochii
gândindu-mă cum, în fiecare dimineață
ea se furișează lângă patul meu și se apleacă,
iar proprietarul de la ușă o întrebă speriat: Mai e acolo?
și ea-i răspunde mulțumită: Este!
iar el cafeaua îmi aduce, mâinile și tava-i tremură,
încât m-apuc să citesc în buletinul de indentitate
dacă-s eu,
astfel adorm în fiecare zi,
cred că aș înnebuni
dacă la întrebarea: Mai e acolo?
ea ar răspunde: Nu mai e!,
perdelele nopții se înfoaie

ca apoi străpunse de acalmie să coboare,
din nou mii de păsări colibri în ciocuri perdelele apucă,
îmi aduc aminte cum urcam o stradă pustie
și-n casa asta cineva cânta la un pian și exersa după metodă,
cum am lăsat jos geamantanele și am privit în sus,
nimeni nu venea și totul nimic devenise,
doar pianul în bucăți cădea pe trotuar
iar perdelele negociau pacea,
mă scol și ating perdele,
piftia sânilor de mamă
inutili de multă vreme,
peste acoperișe mercurul curge
și biserica-i străpunsă de sulite nenumărate,
aud vorbe drăgăstoase și mă aplec peste pervaz,
jos un cap de femeie de patrusprezece carate
sărută pleoscăind și țipă:
Nu te trage înapoi, vrei să cred că nu mă mai iubești?
iar capul lui stă răsucit, dansează samba,
e miezul nopții, bulbuci de liniște urcă spre lună,
ea lângă biserică într-o grămadă de vechituri,
pe nisip în întuneric se culcă
și junele îi dovedește că-i bărbat,
peste ei niște cercuri de butoi pline de var se rostogolesc,
Maria betonată de perete nu poate să-i acopere copilașului ochii
iar stelele fără o psihologie n-o pot îmbucura,
barurile Figaro, Romania, Păianjenul de Aur
se închid,
unul vomită-n stradă și geme sfâșietor
încât am impresia că mă-mproașcă și pe mine,
fug la fereastră și-n adâncitură zăresc doi bărbați,
stau față- în față și țipă:
Domnule, eu sunt cehoslovac!
și imediat pocnește o palmă: "Și ce-i cu asta?"

și iarăși: Domnule, eu sunt cehoslovac!
și palma se repetă: Păi și ce ai vrea să fii?
de sub galerie stă și-i urmărește o femeie și scuipă sânge
de parcă și ea ar fi țipat cu o clipă-n urmă:
Domnule, eu sunt cehoslovac!
privesc mai încolo, înspre bulevard
și acolo un bărbat în negru târâște prin băltoacă
o damă frumoasă în rochie frumoasă și-nflorată,
o bate unde apucă: Tu, scroafo! Tu, curvo!
și-și ridică brațele spre cer
atingând valorile,
ea-i îmbrățișează picioarele și el o lovește cu piciorul,
ea rămâne culcată-n băltoacă
și el se apleacă către ea,
se vede că o iubește, o mângâie pe păr
și ea se ridică, se clatină,
sunt beți amândoi, dar se agață unul de altul
și se-ndreaptă spre piațetă pupându-se,
iar el înspre bulevardul gol se întoarce
și strigă la Magistrul Jan:
Asta-i victoria omului asupra materiei!
și pleacă să-și mai ude înc-odată bujiile,
Maica Domnului de pe biserica Tynská privește toate astea
dar nu vede nimic,
astăzi fiecare ce a trecut pe acolo
în față a scuipat-o,
scuipații i se scurg peste sprâncene
și niște găletușe de lături pe deasupra,
în timp ce ea-și oferă inimioara de diamant,
nimeni nici măcar pietriș să aducă nu mai vine.

Traducere de **ONDREJ ŠTEFANKO**

Stanislav Harangozó: *Aventura sfinxului*

Ladislav Fuks

INCINERATORUL DE CADAVRE

Cea mai mare viclenie de care dovadă un diavol este
atunci când el afirmă că nu există

Giovanni Papini

1

„Duoasa mea,” îi zise domnul Karel Kopfrkingl frumoasei și brunetei sale neveste, în pragul pavilionului animalelor de pradă când o adiere ușoară de început de primăvară îi mângâie lin părul, „am ajuns, deci, iarăși aici. Aici în acest loc drag și binecuvântat unde am făcut cunoștință cu șaptesprezece ani în urmă. Lakmé, oare îți mai aduci în fața cui s-a întâmplat asta?” Lakmé încuviințând cu un zâmbet tandru, privind spre întunericul pavilionului zise: „Da, în fața leopardului de acolo. Hai să mergem să-l admirăm.” Și după ce trecură de pragul pavilionului, îndreptându-se spre duhoarea animalică destul de persistentă, domnul Kopfrkingl mai zise:

„Lakmé, mie mi se pare că în toți acești șaptesprezece ani aici nu s-a schimbat nimic. Iată, și șarpele din colț este aici la fel ca și atunci,” arătă el șarpele din colț care de pe creangă admira o fătucă tinerică cu obrazii roșii îmbrăcată în negru din fața cuștii. „Atunci, cu șaptesprezece ani în urmă, am fost mirat că au pus șarpele în pavilionul animalelor de pradă, când pentru șerpi exista un pavilion special... uite, și balustrada se mai află aici...,” arătă el spre cușca leopardului. Ajunși în fața lui se opriră.

„Totul este aici identic cu ceea ce a fost în urmă cu șaptesprezece ani,” zise domnul Kopfrkingl, „poate doar în afara leopardului. Cel de atunci probabil că și-a dăruit sufletul

Domnului. Se pare că pe acela natura binevoitoare l-a smuls din lanțurile lui umiltoare. Și apoi, dragă,” zise urmărind leopardul care în spatele gratiilor își miși ochii, „vezi că noi tot vorbim despre binevoitoarea natură, despre soarta milostivă, despre bunul Dumnezeu... îi prețuim și îi judecăm pe ceilalți, le reproșăm una și alta... că sunt suspicioși, bârfitori, pizmași și nu mai știu ce, dar cum suntem noi înșine, dacă și noi suntem drăguți, milostivi, buni... eu am tot timpul impresia că fac pentru voi îngrozitor de puțin. Articolul din ziarul de astăzi despre acel tată care fugise de lângă nevastă-sa și copiii săi ca să nu fie nevoit să-i hrănească, este ceva groaznic. Unde se va duce acum sărmana femeie cu copiii? Poate că există vreo lege care-i va apăra. Măcar legi care să-i apere pe oameni ar trebui să existe.”

„Cu siguranță că există și o astfel de lege, Roman,” zise Lakmé încet, „cu siguranță nu vor lăsa o femeie cu copii să moară de foame. Singur zici că trăim într-un stat cumsecade, omenos, unde domnește dreptatea și binele, tocmai tu ești acela care zice asta. Și noi, Roman...,” zâmbi ea, „n-o ducem rău. Capeți un salariu frumușel, avem o locuință mare, frumoasă, eu mă îngrijesc așa cum se cuvine de copii, de gospodărie...”

„N-o ducem,” zise domnul Kopfrkingl, „datorită ție. Fiindcă ai avut zestre frumoasă. Că ne-a sprijinit prefericita ta mamă. Că ne sprijină mătușa ta din Slatiňany care, dacă ar fi catolică, ar fi declarată, după ce moare, drept sfântă. Dar ce merite am eu? Poate doar că am mobilat locuința noastră, și faptul că locuința este frumoasă mi se datorează. Nu, dragă,” clătină domnul Kopfrkingl din cap privindu-l pe leopard, „Zinuška are șaisprezece, Milivoi patrusprezece, sunt tocmai la vârsta când au nevoie de cele mai multe lucruri și eu trebuie să am grijă de voi, aceasta este datoria mea sfântă. Mi-a venit ideea cum să ne majorăm veniturile secundare.” Și după ce Lakmé îl privi dintr-o parte, cu sfială, își răsuci fața către ea și zise:

„Voi angaja un agent și-i voi da o treime din comisionul meu. L-am ales pe domnul Strauss. Vă voi ajuta, divino, și-l voi ajuta și pe el. Este un om bun, ordonat, viața lui a fost îngrozitoare, îți voi mai povesti eu, cine n-ar ajuta un om bun? Îl vom invita la restaurantul ‘La teaca de argint’.”

Lakmé se lipi de bărbat, ochii ei erau strălumițați de zâmbet, admira leopardul care dincolo de gratii încă își mai mișca ochii ca un câine mare și drăgăstos, și domnul Kopfrkingl admira leopardul, și cu privirea numai zâmbet zise:

„Duoasa mea, vezi ce simțuri fine pot avea animalele? Cât de drăguțe reușesc să fie dacă omul știe să se apropie de ele și să pătrundă în sufletul lor trist și închistat? Câți oameni răi ar putea deveni buni, drăguți, dacă s-ar găsi cineva care i-ar înțelege, care ar găsi pentru ei compasiune, care ar mângâia sufletul lor devastat... căci poate că fiecare om are nevoie de dragoste, până și poliția care vrea să stârpească prostituția are nevoie de dragoste, oamenii răi sunt răi numai fiindcă nimeni nu le-a acordat niciodată un pic de

dragoste... Leopardul este altul decât cel ce era aici cu șaptesprezece ani în urmă, dar și acesta, dacă va veni odată vreodată momentul, va fi eliberat. Și el va înțelege totul atunci când se va prăbuși zidul ce-l înconjoară și-l va ilumina soarele pe care astăzi nu-l zărește încă. A primit astăzi lăptic încântarea noastră?” întrebă referindu-se la pisica pe care o țineau în apartament, și după ce Lakmé încuviință mută, domnul Kopfrkingl zâmbi pentru ultima oară leopardului și se îndepărtară încet de acel loc drag, binecuvântat din fața cuștii, unde făcuseră cunoștință cu șaptesprezece ani în urmă, un loc minunat, cu toată duhoarea aceea animalică destul de apăsătoare. Domnul Kopfrkingl privi înspre colțul unde se afla șarpele care încă o mai admira pe fata cu obraji roșii îmbrăcată în negru și zise: „Ciudat că au pus o târătoare lângă animalele de pradă, poate că l-au pus aici doar în loc de podoabă sau ca pe un accesoriu...”, apoi pătruns de tandrețe o ajută grijuliu pe Lakmé să treacă pragul și să ajungă pe aleea încadrată de boscheți și atunci Lakmé zâmbi rostind:

„Da, Roman, invită-l pe domnul Strauss la un restaurant. Spune-i însă corect numele restaurantului, ca nu cumva să nu-l găsească.”

Și domnul Kopfrkingl se opri, se opri în adierea ușoară a vântului primăvăratice ce-i mângâia părul, se opri pe aleea încadrată de boscheți, își flutură binevoitor mâna și își simți sufletul stăpânit de pace a domnilor după ce se ridică din fața altarului. Privi cerul curat și înșorit întinzându-se în depărtări, îl admiră o clipă și după aceea își ridică brațul arătând într-acolo, de parcă ar fi atras atenție asupra stelelor ce nu se puteau vedea ziua, sau de parcă ar fi văzut o imagine minunantă, o arătare... Și duminica viitoare după amiază...

Duminica viitoare după amiază luând masa comandată de el la restaurantul „La teaca de argint”, domnul Kopfrkingl se adresă unui domn mai mic de statură, cu înfățișare blajină.

„Domnule Strauss, n-ați fost nevoit oare să căutați prea mult restaurantul?” Și după ce domnul Strauss, bărbatul cel mărunțel, clătină blajin capul, domnul Kopfrkingl se calmă, și după cum arăta se liniștise și Lakmé. „Mă bucur că n-ați fost nevoit să căutați restaurantul,” zise domnul Kopfrkingl, „știți, dacă rostești cuvântul Boa...” privirea domnului Kopfrkingl se opri pentru o clipă pe firma restaurantului cu această denumire aflată dincolo de coroanele copacilor, „dacă rostești Boa e clar. Ce te poți aștepta de la un boa, fiecare știe dinainte ce, deoarece însuși numele acestuia explică asta, dar aici e vorba despre un boa domesticit și dresat. Am citit nu demult în ziar despre un șarpe boa dresat care știa să socotească, știa să împartă la trei. Însă ce înseamnă teaca de argint, este un mister. Până-n ultima clipă nimeni nu știe ce ascunde o teacă de asta, află abia după ce o deschide și vede..., însă, domnule Strauss, eu aș avea o propunere modestă..”

Domnul Strauss, un bărbat mai mic de statură și masiv, zâmbi modest către Lakmé,

fermecătoarea brunetă, și către Zina, care și ea era brunetă și frumoasă, se pare că era fermecat de frumusețea lor, îi zâmbi și lui Milivoj, și el brunet și frumos, însă părea încă destul de prost, ședea acolo uluit nevoie mare, iar domnul Kopfrkingl l-a chemat cu mare bucurie pe ospătar să mai aducă băutură și ceva dulce.

În amiaza aia caldă și primăvărată soarele străpungea coroana copacilor iluminând masa restaurantului "La șarpele boa", altfel spus la reastaurantul "La teaca de argint", care era de fapt o grădină de vară, unde cânta muzica și-n fața orchestrei se afla parchetul unde puteai dansa, și în strălucirea aceea primăvărată, vag umbrită de cu copaci chelenerul aduse băutură și ceva dulce. Domnul Strauss și Zina primiră câte un pahar de vin roșu, Lakmé primi ceai... „Știți, domnule Strauss,” zâmbi domnul Kopfrkingl și privi spre copacul alăturat unde, într-un cui, atârna un bilețel: Draperii și storuri repară Josefa Broučková, Praga-Hloubětín, Kateřinská 7“, „știți, domnule Strauss, draga mea provine de fapt dintr-o familie germană, din Slatiňany, la ei acasă se consuma ceai, ei îi place mult ceaiul...” Mili primi limonadă și prăjitură, „Lui Mili, domnule Strauss, îi plac dulciurile,” zâmbi domnul Kopfrkingl și privi iar bilețelul cu reclama Josefei Broučková de pe copacul alăturat, „lui Mili îi plac mai ales nanucurile, este un animal gurmand,” și apoi își răsuci privirea spre mâna cu frumosul inel de logodnă lângă care se afla doar o ceșcuță de cafea și zise: „Iar eu sunt abstinent, nu beau. Nu beau, și dacă o fac, atunci doar o picătură, simbolic, nu-mi plac nici țigările. Nu m-am obișnuit cu ele nici pe front, când am luptat pentru Austria. Nu-mi place alcoolul și nici nicotina, sunt abstinent.” Domnul Kopfrkingl sorbi din cafea, privi înspre podiu unde orchestra se așeza pe scaune, lângă masa de lângă parchet zări o femeie în vârstă cu ochelari cu o halbă de bere înspumată în față și zise:

„Deci, domnule Strauss, dumneata ești comis-voiajor, te ocupi de dulciuri. Știu că aveți relații cu vânzătorii și proprietarii din cofetării și numai acest fapt dovedește o muncă deosebit de rodnică. Oamenii care lucrează cu dulciurile trebuie să fie fini, săritori, buni, știți, domnule Strauss, n-am ce face, mie aproape că mi-e milă de ei. Ce s-ar întâmpla dacă pe lângă marfa firmei dumneavoastră dulci le-ați oferi mai oferi încă ceva? N-ar fi vorbă de marfă, ci despre ei înșiși, despre oamenii aceia fini, săritori și cumsecade... dar nu vă fie frică,” zâmbi iute, „nici un fel de asigurări, nici un fel de polițe, cu totul altceva. După ce le oferiți dulciurile, v-ați mai băga mâna în servietă și ați scoate formulare de înscriere în crematoriu. Cinci coroane comision pentru fiecare abonat la incinerare.”

Orchestra începu să cânte o melodie săltăreată, clarinetele și viorile țiuiră, contrabasul oftă gros și pe parchet veniră trei perechi. Una dintre perechi era formată dintr-un bărbățel gras, mai în vârstă, cu papion roșu și guler alb și tare și o fată tinerică îmbrăcată în rochie neagră și cu obrazii roșii. Bărbățelul o înșfăcă de mijloc și începu să se învârtă cu ea într-un loc, de parcă s-ar fi aflat într-o cușcă. La masa de lângă parchet sta, cu

o halbă de bere înspumată în față, o femeie mai în vârstă cu ochelari care cu un zâmbet amar își scutură capul. Apoi suflă spuma pe pământ și bău.

„Știți, domnule Strauss, zâmbi domnul Kopfrkingl spre masa iluminată de soarele de dincolo de copaci, „Dumnezeu a aranjat foarte bine treburile cu oamenii. Faptul că unii și suferă este altceva, și animalele suferă deasemenea. Am acasă o carte minunată cu coperti galbene de pânză, este o carte despre Tibet, despre mănăstirile din Tibet, despre conducătorul lor suprem, unul de-i zice dalailama, despre credința lor înălțătoare, poți citi în ea ca într-o biblie. Suferința este răul pe care trebuie să-l îndepărtăm sau măcar să-l atenuăm, să-l scurtăm, însă răul acesta este făptuit de oameni, fiindcă aceștia sunt înconjurați de un zid din cauza căruia nu văd lumina. Dumnezeu a aranjat totul bine. Bine, când i-a spus omului, ține minte că ești colb și în colb te vei întoarce. După ce l-a creat din colb a avut cu el îndurare dăruindu-i, ca după toate suferințele și chinurile ce i le aduce viața, după toate acele dezamăgiri și neîndestulări ale iubirii...” privi spre femeia în vârstă, cu ochelari, din fața halbei cu bere de lângă parchet, „dăruindu-i deci milostiv posibilitatea ca să redevină colb. Un crematoriu, domnule Strauss, este de fapt un lucru deosebit de drag lui Dumnezeu. Căci el îl ajută pe Dumnezeu să accelereze transformarea omului în colb. Închipuți-vă ce s-ar întâmpla dacă omul ar fi compus dintr-o materie nefuzibilă. Dacă ar fi, atunci mă rog,” ridică domnul Kopgrkingl din umeri privind-o pe femeia în vârstă cu ochelari, „vârâți-l în pământ, însă, ca norocul, omul nu este nefuzibil. Știți cât de mult durează până ce omul se transformă în pământ, în colb? Douăzeci de ani și în acest răstimp scheletul lui nu se descompune. Într-un crematoriu treaba asta durează, cu schelet cu tot, acum, după ce au introdus în locul cocsului gazul, doar cincizecișapte de minute. Oamenii însă comentează uneori că domnul nostru Isus Hristos n-a fost nici el incinerat, ci îngropat în pământ. Bineînțeles, domnule Strauss,” râse domnul Kopfrkingl, „dar asta este cu totul altceva. Eu le spun întodeauna acestor oameni: Mântuitorul a fost îmbălsămat, a fost înfășurat într-o pânză și a fost îngropat într-un mormânt de piatră, într-o peșteră. Pe voi nimeni nu vă va îngropa într-o peșteră, nimeni nu vă va îmbălsăma și nu vă va înfășura într-o pânză... Un astfel de argument, domnule Strauss, cum că sicriul din mormânt plesnește sub apăsarea lutului și cât de mult doare atunci când pământul ți se prăbușește peste cap, un astfel de argument nu ține, fiindcă omul este atunci...”, domnul Kopfrkingl clătină din cap, „mort, el nu mai simte asta... Și aici vine următorul motiv pentru a fi arși. Fiți atent, domnule Strauss, dacă oamenii nu s-ar lăsa incinerați, ci s-ar lăsa îngropați în pământ, atunci la ce ar servi, de fapt, acele cuptoare?...” După un moment de tăcere domnul Kopfrkingl privi spre parchet și zise:

„Trăim într-un stat bun și omenos, care clădește crematoriile și le dotează cu cele convenite... pentru ce? Numai așa, din senin, ca oamenii să le viziteze doar ca pe niște

muzee? Căci cu cât mai repede se preshimbă omul în colb, cu atât mai repede se eliberează, se preschimbă, se ilumează, se întrupează, la fel și animalele, sunt țări, domnule Kopfrkingl, unde este obiceiul ca și animalele să fie incinerate după moarte, de pildă Tibetul. Cartea noastră despre Tibet este uluitoare,” domnul Kopfrkingl privi spre copacul unde într-un cui atârba bilețelul “Draperiile și storurile le repară Josefa Broučková, Praga-Hloubětín, Kateřinská 7“ și adăugă: „Nici nu știu dacă în Hloubětín se află strada Kateřinská. Știu doar că strada Kateřinská este în Praga II.”

Orchestra termină de cântat, clarinetele și viorile amuțiră, și contrabasul se stinse, și perechile părăsiră parchetul. Și bărbățul gras în ârstă cu papion roșu și guler alb și tare plecă cu fata îmbrăcată cu rochia neagră și cu obraji roșii, iar femeia în vârstă cu ochelari mai bău o bere. Domnul Kopfrkingl chemă pe ospătar, plăți și cu toții se ridicară.

„Dumneavoastră vă place muzica, domnule Strauss,” zâmbi domnul Kopfrkingl când părăseau restarantul “La șarpele boa”, ori “La teaca de argint”, „Oamenii sensibili iubesc muzica. Sărmani sunt acei oameni, am citit odată, care mor fără să cunoască frumusețea lui Schubert sau... Liszt. Nu cumva sunteți rudă cu Johann ori Richard Strauss, autorul nemuritor al “Cavalerului rozelor” sau al năzdrăvăniilor lui Eulenspiegel?”

„Din păcaie nu, domnule Kopfrkingl,” vorbi de data asta blajinul domn Strauss, privind firma restaurantului, sub care fata cu obraji roșii și îmbrăcată în negru discuta cu un tânăr și dinspre copac venea spre ei încet femeia în vârstă cu ochelari, „nu sunt, dar iubesc muzica lui Strauss. Nu însă din npricina numelui,” zâmbi, „aș iubi-o poate și atunci dacă ar fi compus-o Wagner. Dacă mai binevoii să mergeți undeva...”

„Mai mergem să vedem câte ceva,” zâmbi domnul Kopfrkingl binevoitor, „este o duminică de ajun de primăvară, aș dori ca familia mea să se distreze puțin. Să se întremeze, să-i vină altfel de gânduri, îi duc pe scumpii mei la madam Tussaud...” zâmbi.

„Ah, madam Tussaud,” zise domnul Strauss.

„Firește,” zise domnul Kopfrkingl justificându-se, „nu este tocmai cea veritabilă, este doar o imitație ambulantă, dar ce contează. Este mai bine să vezi o mică și ambulantă imitație, decât nimic. Asta este,” zise arătând copacii și tufișurile, „acolo... Domnule Strauss, cât mă bucur...”

„Un domn drăguț și glumeț,” zise Lakmé după ce domnul cu mulțumiri amabile se despărți de ei și ei o luară încet prin după amiaza însorită de ajun de primăvară pe sub copaci și pe lângă boscheți spre madam Tussaud, „dacă crezi, că vei avea în folos din asta...”

„Va fi cu folos, dragă,” zâmbi domnul Kopfrkingl, „de la un abonat eu încasez cincisprezece coroane, însă eu nu pot umbla pe la oameni ca un comis-voiajor, am serviciu lung, uneori seara am fel de fel de obligații, cum mi-ar mai rămâne timp pentru copii, pentru tine... Domnul Strauss are posibilități mult mai mari în timp ce colindă

cofetăriile, el poate omori două muște dintr-o singură lovitură. Îmi pare rău numai că nu i-am oferit jumătate din comision, ci doar o treime, ca să nu-l înșel. Să nu fiu precum acel boa dresat care știa să împartă cu trei, dar nu știa s-o facă și cu doi. Cât de mult a suferit acest domn Strauss,” zise, „asta voi, dragii mei, nici nu bănuți. Mai întâi un om rău i-a postul de portar, l-a pensionat, mucea acolo fiindcă suferea cu ficatul,” zâmbi trist la Zina care mergea alături de el, „ăsta-i un lucru deosebit de trist. Domnul nostru Vrána, care este portar la noi în curte, are și el ceva cu ficatul și de aceea este acolo. Apoi domnul Strauss își pierdu nevasta, îi muri de ftizie cervicală, zâmbi trist către Lakmé,” apoi își pierdu băiatul care-i muri de scarlatină, îi zâmbi lui Mili care venea încet în urma lor, „cât de mult a suferit. Mă și mir că n-a înnebunit din cauza asta. Însă a trecut, slava Domnului, peste toate. Și eu ai voi majora comisionul pe motiv de succese obținute,” zise domnul Kopfrkingl decis, „va avea succes cu siguranță.”

„Firește,” încuviință Lakmé, „proprietarul este cu siguranță un comerciant bun. Un evreu.”

„Crezi, dragă?” zâmbi domnul Kopfrkingl. „Chiar că nu știu. Numele nu o dovedește. Evreii nu sunt Straussi. Strauss înseamnă struț.”

„Numele nu dovedesc nimic,” zâmbi Lakmé, „dar singur știi ce ușor se pot schimba. Tu însuși îi zici ‘Șarpelui Boa’ ‘La teaca de argint’, ca noroc că domnul Strauss n-a stat să-l caute... mie-mi zici în loc de Marie, Lakmé și ție vrei să-ți zic Roman în loc de Karel.”

„Fiindcă sunt un romantic și iubesc tot ce-i frumos, dragă,” zâmbi domnul Kopfrkingl la brunet sa și o apucă tandru sub braț zâmbind totodată și la Zina.

„N-am știut,” zise Zina, „că la restaurant vom sta afară, sub copaci, căci n-a venit încă nici primăvara. Deasemenea n-am știut că la prânz, în timp ce se servește acolo masa, poți dansa. Am crezut că se dansează doar la ceai, la cinci, și seara.”

„’La teaca de argint’ se dansează și la prânz și se stă afară, fiindcă s-a făcut deja cald,” zise domnul Kopfrkingl admirând copacii pe sub care mergea și apoi se răsuci după Milivoj care încă tot mai venea încet în urma lor, și zâmbind duios zise:

„Să ne și distrăm aici odată, să ne întremăm și să ne vină altfel de gânduri... am ajuns deja.”

Tocmai ajunseră în fața cortului cu o caserie de lemn și cu firmă colorată, pe care sta scris:

PANOPTICUL ALA MADAME TUSSAUD
MOARTEA CEA MARE ADICĂ MOARTEA NEAGRĂ
LA PRAGA ÎN 1680.

În caseria din scânduri din cort sta așezat un bărbat mai gras, cu guler alb și tare și cu papion roșu și vindea bilete. Intrarea în cort era acoperită cu o draperie roșie cu franjuri și în fața ei se afla un grup mic de oameni care așteptau probabil să fie lăsați să intre. Domnul Kopfrkingl cumpără la caseria din scânduri bilete și apoi se apropie cu dragii săi de grup.

„Va fi ceva de groază?” întrebă Mili nesigur, privind cortul, scheletul pictat de pe perete și intrarea acoperită cu draperia roșie cu franjuri, iar domnul Kopfrkingl dădu trist din cap.

„Suferința,” zise el încet băiatului, „însă suferința împotriva căreia astăzi omul este deja înarmat. Să nu-ți fie frică,” zise, „căci asta-i doar o simplă atracție ambulantă.”

De după draperia cu franjuri se ivi o mână cu niște inele mari și strălucitoare pe degete... o clipă stătu sprijinită pe pânza roșie cu degetele rășchirate, de parcă s-ar fi lăsat admirată, apoi trase draperia la o parte și apărură o femeie căruntă cu o rochie roșu-verde-albastru, cu cercei mari și colier, arătând ca o indiană bătrâna sau ca o grecoaică și le vorbi graseind puțin.

„Poftiți, doamnelor și domnilor, poftiți,” graseia ea făcând plecăciuni mari, „și copilașii, vizita poate începe.”

„Cred că e doamna proprietăreasă,” zise domnul Kopfrkingl lui Lakmé și o pofti tandru să intre.

Se treziră împreună cu ceilalți vizitatori într-un fel de despărțitură, care reprezenta probabil o farmacie. În lumina slabă și gălbuie atârna blazonul reprezentând un șarpe încolăcit, jur împrejur se aflau rafturi colorate, polițe și dulapuri pline cu vase de lut, sticle și borcane din cositor și tablă, cutii aurite, butoiașe și săculețe, pe tejghea se afla o carte uriașă, niște cântare, vânuțe, tipsii, pâlpii și plase. În spatele tejghelei sta un bărbat bărbos și bătrân cu părul lung, îmbrăcat într-un veston negru tivit cu blană năpârlită și cu o beretă în cap, cu fața roșie ca un trandafir și cu ochii albaștri ca niște albăstrele, din gura întredeschisă îi străluceau dinții albi ca niște perle, ținând în mână un cântar pe care se afla ceva marfă. Lângă gemuleț sta aplecată o femeie în bluză și șorț, încruntându-se la vizitatori. În fața tejghelei stăteau doi bărbați de vârstă mijlocie, dintre care unul, foarte frumos îmbrăcat, cu mănuși și pălărie cu pană lungă, urmărea cum farmacistul cântărește, celălaltul, într-o pelerină ponosită cu glugă, ținea în palmă banii

urmărind-o pe femeia din fața gemulețului. În fundal, printre rafturi se afla un fel de nișă acoperită cu o perdea, în spatele căreia se întrededa o umbră neclară.

„Doamnelor și domnilor, ceea ce veți vedea este un lucru îngrozitor,” zise proprietăreasa repede, graseind, „se scrie anul 1680 și prin Praga circulă o veste de groază, că va veni moartea cea mare, moartea neagră, un chin crunt căruia nu-i va scăpa nici o ființă omenească. Căci a venit o rea așezare a stelelor și fântânile otrăvite au fost, acesta a fost șiretlicul naturii și al dușmanilor omenirii, dar în acest moment oamenii încă trăiau. De Prága acum abia se apropierea nenorocirea, tocmai ne aflăm în farmacia de pe piața Stromětská.“ Apoi continuă:

„Pe rafturi și în dulapuri vedeți mirodenii pentru fel de fel de boli și dureri. Aici binevoți să vedeți scorțișoară, nucșoară, șofran și un butoiaș cu piper,” arată proprietăreasa oalele, vasele, urcioarele și inelele de pe degete îi străluciră, „aici vedeți obligeană, ghimbir, sulf și dinți de vier. Aici aveți zahăr alb, zahăr negru, săpun de Veneția și chimion sublim, iar aici gumă, petrol, mărar italian și sticle cu vin. Aici puteți vedea broaște de pământ uscate, piei de rânză de găină, ficați de lup, un colț de elefant și ochi de rac, aici, în această cutie se află perle, rubine, corali, alabastru, alaun, carmiol și aripioare de drac. Aici în acest dulap se află uleiuri, plante uscate, scoarță de copac, cochilii de țestoase și pâinea Sfântului Ioan,” arăta dulapul, „aici sunt amulete, oțet, camfor și un marțipan. Aici aveți pentru răni și bășici pomezi felurite, aici curse pentru șoareci, reușite. Aici sunt oase din inimă de cerb, aici e rozmarinul verde și imberb, iar aici sunt oase de păianjen de prin mări adunate, și aici...” arată înspre femeia de lângă gemuleț, „farmacista în halat și șorț ienupăr mărunțește și socoate. Aceasta-i untură de câine, de motan, de cocostârc, de iepure de casă și cel de câmp care multe boli știu lecu cu sânge, iar aici untură de urs, la ce-i bună asta, mintea oamenilor încă nici n-a ajuns să cunoască, aici e untură de șarpe ce place mult copiilor, aici în oala asta este osânză de om adunată, iar aici o bucată din brațul unui hoț se-arată. Pe tejghea șase cântare-s așezate, aidoma unor ceruri înstelate.” Pentru o clipă proprietăreasa tăcu, poate ca să-și tragă sufletul, căci vorbise destul de repede, apoi îl arătă pe bărbatul bărbos cu părul lung, obrații roșii, ochii albaștri și dinți albi, zicând:

„Iar acum, doamnelor și domnilor, îl vedeți pe farmacist. Ține în mână un cântar și cântărește tocmai rozmarin, virnanț, boabe de aloe, alte leacuri și camfor ca omul să fie mântuit de ciură ușor. Iar aici sunt mușterii,” îi arată pe cei doi bărbați din fața tejghelei, „ei au venit să caute un leac împotriva îngrozitoareii ciure, de care nu poate scăpa nimeni anume. Primul, cel cu mănuși, cu veston de catifea, lornion și pălărie cu pană lungă,” insită ea asupra acesteia, „este funcționarul superior pe care îl cinstesc cu toții, însă acum el cîntaru-l urmărește și pe farmacist, căci cumpără mirodenii, dar imediat după aceea el va pleca în grabă la un felcer, zău, fiindcă-i convins că pentru ca să scapi

de ciură e bine să scapi de sânge rău. Celălaltul de lângă el, cu pelerină și glugă, este gunoierul de curăță orașul și-l lustruiește, și care e convins că ciurma cu băi se poate dovedi cât ai zice pește. Și acolo stă unul la pândă, iscodește,” arată ea umbra ce se întrevedea după draperie și țipă: „Faceți lumină!” Draperia fu iluminată și umbra se preschimbă într-un băiat cu păr lung și bălai, cu o tichie țuguată pe cap, cu o vestă de piele și pantaloni roșii și galbeni. Într-o mână ținea un cântar, cealaltă mână o avea ridicată cu arătătorul ridicat și el, arătând de parcă ar fi fost scos de pe o reclamă pentru cafea. Proprietăreasa făcu o plecăciune adâncă și spuse: „El este scumpul nostru priculici cu numele de Víték, cel care vede tot. Peste orașul Praga se adună nori de nenorocire, să ieșim așadar cu funcționarul și cu gunoierul din farmacie pe piața Staroměstská, și veți vedea totul de parcă ar fi viu. Faceți întuneric.” Lumina din farmacie se stinse, totul se cufundă în întuneric, undeva în spate se auziră niște pași grăbiți făcuți pe scânduri, de parcă ar fi țopăt cineva... și proprietăreasa le indică vizitatorilor o altă draperie strigând: „Binevoii încoace doamnelor și domnilor și copilașilor, să continuăm.”

„Arătau cu toții de parcă ar fi fost vii,” zise una dintre vizitatoare cu o pană lungă înfiptă la pălărie și cu o legătură de mărgelă la gât.

„Sunt doar niște figurine de ceară,” mormăi indispus un bărbat gras cu baston, cu pălărie tare care mergea în urma ei, „sunt doar niște figurine de ceară, asta-i clar.”

Domnul Kopfrkingl o apucă pe Lakmé de braț și împreună cu ceilalți intrară în următoare despărțitură.

Era o încăpere plină cu cărți, vase, vânițe, ceaunașe, borcănașe, pâlpii, becuri și retorte, pe masă era un glob cu inel și un craniu, dar nu era o farmacie. Lângă masa sta așezat un bărbat bărbos, însă altul decât farmacistul, avea o bluză de mătase, o beretă cu fir de aur și nici nu era atât de roșu la față ca farmacistul, era mai palid, puțin trecut sau îngrijorat, nici ochii nu-i avea atât de albaștri și dinții atât de albi, în mâna julită ținea o retortă și un cuțit. Pe perete era atârnat un tablou vechi cu două trunghiuri, stele, comete și nenumărate linii și semne. În apropiere stăteau dezbrăcați până la brâu funcționarul cu gunoierul orașului, erau răsuciți parcă și desfigurați, mai galbeni și mai palizi ca la farmacie, aveau ochii puțin holbați, aproape că-ți provocau groază. În spatele ferestrei iluminată albastru, în spatele draperiei găurite se întrevedea o umbră nemișcată.

„Da, doamnelor și domnilor,” țipa proprietăreasa, „aceștia sunt funcționarul nostru și gunoierul, doi oameni bolnavi de ciură, cu abcese și bășici pe corp, cu dureri sub braț, după ureche și febra ce o au o vede fiecare. De ciurma cea cruntă ei au fost loviți în lung și-n lat, de moartea cea mare de care nici o ființă vie nu scapă, parcă auzi deja clopotele cum bat. Și ulei de ienupăr au băut, după cum se cuvine, nu oricum, însă cine credea că se vor însănătoși în inimi le va turna acum? Locuințe cu cădelniță, cu fum de rozmarin, de lemn de pin, de brad au afumat, os de elefant răzuit, perle rubine au consumat

fără folos, trupurile-i dor, ciurma-i întoarce pe dos. S-au și rugat, s-au spovedit, post au ținut, totuși îi paște moartea-n scurtă vreme și acesta-i motivul care la doctor îi aduce acum, într-un minut. Doamnelor și domnilor, suntem la medic în Orașul Vechi, în piața Vlašská....“

„De parcă am fi la teatru;“ zise vizitatoarea cu pană la pălărie, urmărind excitată scena, și bărbatul gras cu baston și pălărie tare o înghionti.

„Acesta nu-i nici un teatru,“ zise ursuz și sigur de sine, „acesta-i un panoptic. Totu-i din ceară,“ secerând vorbele femeii cu un gest energic din mână.

Domnul Kopfrkingl zâmbi la Lakmé, Zina și Mili care urmăreau totul uluiți și zise:

„Dacă ar vedea toate astea bunul nostru doctor Bettelheim de acasă, ce-ar zice oare? Astăzi ar ști să-i vină de hac. El da.”

„Doamnelor și domnilor,“ continuă repede proprietărea, graseind, „aici vedeți cum apărea ciurma, ce credeau oamenii de-atunci când doar moarte neagră amușinau. Cărțile învățate zic că din reaua așezare a stelelor și din pricina fântânilor otrăvite, acestea erau deci ale cerurilor și ale criminalilor și retlicuri. Medicusul pe funcționar și pe gunoier i-a consultat,“ arată ea scena, „prescriindu-le să facă inhalații de tămâie, virnanț, măghiran, la băi să se ducă și acolo cu apă de trandafiri să se îmbăieze, cu oțet și camfor să se spele. Și pe mai departe să-și afume locuința, să se roage și să țină post, căci acestea alungă epidemia și iau ciurma la rost. Să mănânce deasemenea lămâie și tot ce acru este, căci asta alungă ciurma-n culcuș atât din bărbați cât și din neveste. Iar cu acest cuțit,“ proprietărea arată cuțitul de-1 ținea medicul în mână și pe degetele ei străluciră inelele, „cu apăsare cuvenită, medicul taie vena sârmanilor bolnavi. Și aici, după geamul strălucind... faceți lumină,“ strigă ea și fereastra albastră cu perdeaua găurită fu iluminată, unde apăru băiatul cu tichie, vestă și pantaloni, „priculiciul nostru Víték strâmbându-se zâmbește. Urmărește totul iscodind, măsoară timpul cu clepsidra,“ arată făcând o plecăciune mâna băiatului în care acesta ținea o clepsidră și arăta de parcă ar fi fost luat dintr-o reclamă pentru ceai, „socotind totodată câtă vreme încă își va mai face moartea de cap în lumea toată. Și unde se vor duce oare cei doi nenorociți după ce odaia medicului va fi goală? La baia comunală! Doamnelor și domnilor cu copii cu tot, poftiți alături, vă așteaptă acolo alte grozăvii, după cum socot. Faceți întuneric,“ bătu din palme. Lumina din cabinetul medicului se stinse, în spate, pe scânduri se auziră niște pași grăbiți, niște sărituri, și toți se apropiară de următoarea draperie.

„La baia comunală,“ țipă vizitatoarea cu pana la pălărie adresându-se celorlalți, „oare vom vedea acolo și apă și aburi?“

„Nu fi proastă,“ se răsti la ea grasul care o însoțea și o îmbrânci, „privește și taci, căci nu ești la spălătorie. Te afli într-un panoptic, toate de aici sunt confecționate din ceară.”

Trecură de draperie și se treziră într-o cămăruță cu troace, căzi, găleți și hârdaie de lemn. În văni erau așezați doi oameni, funcționarul și gunoierul, acum erau deja palizi ca niște cadavre, aveau gurile întredeschise și cu ochii holbați îi priveau pe vizitatori încât te apuca groaza văzându-i. Dintr-o cadă se vedea capul unei femei cu ochii înfiți în tavan, de parcă s-ar fi rugat. Lângă cadă stătea aplecat puțin un băiat cu obrazii rozalii care spăla capul femeii cu o perie. Lângă geam stătea o femeie grasă în halat, șorț și bonetă cu găleată în mână, în spatele perdelei, în penumbră se întrevedea probabil priculiciul Vitek. Cu picioarele și brațele desfăcute arăta înspre oamenii din baie și râdea de parcă ar fi fost scos de pe reclama pentru săpun.

„Baia,” zâmbi domnul Kopfrkingl către Lakmé, Zina și Mili, „baia de pe timpuri. Cu cât este de nemaipomenită baia din apartamentul nostru. Baia noastră frumoasă, drăguță, cu oglindă, cadă, ventilator și cu un fluturaș pe perete,” zâmbi.

„Ne aflăm în băile comunale „Na Františku“, nu departe de casa hingherului, ce face și pe călăul spre mulțumirea orașului, cinstite fețe” grasea cu iuțea proprietărea, „oamenii vin aici să aibă trupul curat și să înflorească a lor frumusețe. Omul de aici este,” arătă ea înspre tânărul aflat lângă capul femeii, „băieș, coafor și totodată frizer, felcer și gornistul orașului. Bunicul lui a fost lumânănar ce turna lumânări din seu și ceară, și după ce și-a pus bocancii în picioare s-a dus la război într-o seară, tatăl lui a fost ascuțitor de ace, brice, făcea deasemnea și oale și avea mustăți aspre ca niște spice. Femeia în halat, șorț și bonetă și cu găleata-n mână este garderobiera ce-i ajută pe mușterii să se șteargă, dar face și curat în baie, și-n tinerețe făcea și pe dama de companie mușteriiilor, la nevoie. Femeia din cadă-i o nevastă ce a fugit de la bărbat, odată, faptă pentru care în piață a fost făcută în public de rușine, nebuna, iar acum pioasă-i nevoie mare și în baie, unde se roagă și mântuirea caută întruna. Iar aici pe cele două cunoștințe ale noastre le recunoașteți pesemne, pe funcționar și pe gunoier, care la medic au aflat pe ei de ciumă semne. Acum stau și se îmbăiază-n apa de roze, de camfor și oțet, în spume, și nimic din fosta lor cinstire nu pretind de la nimeni în lume. Și cine stă lângă geam și vede toate. Faceți lumină!” strigă proprietărea și după ce lumina îl scoase la iveală pe băiatul din spatele perdelei ce-i arăta rânjind pe cei din baie, făcu o plecăciune și zise: „Acesta-i priculiciul nostru, cel mai bun dintre toți oamenii. El zâmbind se strâmbă, iată, și de parcă ar fi viu arată. El i-ar ajuta pe cei nenorociți, căci este pătruns de bunătate, de n-ar fi atât de sărac. Iar acum, doamnelor și domnilor, urmăriți cum viața cruntă spre capăt se îndreaptă, căci viața este precum iarba cea dreaptă, odată și odată pică. Pofțiți în urma mea, vă rog. Faceți întuneric!” bătui din palme. Scena din baia comunală se cufundă în întuneric, în spate se auziră niște pași grăbiți, niște țopăituri pe scânduri... și trecură toți după următoarea draperie.

Se treziră într-un întuneric desăvârșit, dar acesta dură numai o clipă.

Din tavan țâșni lumina, câteva femei din grup țipară, vizitatoarea cu pana la pălărie a urlat "ce groază!", domnul Kopfrkingl cu un zâmbet trist întipărit pe față o strânse pe Lakmé și se răsuci puțin către Zina și Mili. În fața vizitatorilor, pe un fundal negru, atârna spânzurat într-o scoabă gunoierul. Avea pelerină neagră cu glugă, brațele și picioarele-i atârnavau, fața îi era galbenă, avea limba scoasă și ochii holbați, frânghia de care atârna se rotea încet.

„Da,” țipă proprietăreasa străfulgerându-i cu inele, „s-a spânzurat sârmanul nostru gunoier, precis, căci în afară de groaza ce-o trăise din pricina ciumei, era un om decis. Nu voia să se chinuie, să sufere, să-i îmbolnăvească pe ceilalți, mai bine singur viața și-a luat-o, aici corpul lui în scoabă atârnă și nimeni nu-l poate mai poate învia.”

„Parc-ar fi viu,” își scutura excitată capul vizitatoarea, pana-i tremura și ea, „parc-ar fi viu”, însă grasul oftă și mormâi enervat: „Mort, tu! E spânzurat, nu auzi?! Ne aflăm într-un panoptic, este făcut din ceară.”

„L-au luat jos,” graseia repede proprietăreasa, „dincolo de oraș la cimitirul Sfântului Roch în groapa comună a ciumașilor l-au îngropat și în mormânt var au turnat, să nu se răspândească boala. Faceți lumină,” strigă, și lumina îl scoase la iveală pe băiatul cu tichie, bluză și pantaloni, aflat în fundal, din profil, cu un picior ridicat, de parcă ar fi pornit la marș, și într-o mână ținea o prajină cu cruce la capăt, arătând de parcă ar fi scos de pe o reclamă pentru pantofi ori izmene de calitate. „Dragul nostru priculici îngroapă,” zise proprietăreasa făcând o plecăciune, „este nespus trist la față, roșu, sîngeriu, vrea să-i ajute pe cei sărmani, dar atunci când un sărac este sărac și el, nici de jucat nu se poate precum copilașii voștri, nici florile nu înfloresc pentru el în lumea asta, nici pantofi n-are de nici un fel... Doamnelor și domnilor, poftiți mai departe să vedeți, cum viața-i înfrântă de moarte...” și proprietăreasa se apropie de următoarea draperie, spânzuratul și băiatul dispărură în întuneric, undeva în spate, pe scânduri, se auziră niște țopăituri iuți, niște pași... și în timp ce vizitatorii se apropiau de draperie femeia cu pană strigă adresându-se tuturor:

„Cum viața-i înfrântă de moarte, asta va fi ceva și mai de groază ca înainte, eu tremur deja. Ce se tot aude acolo în spate, în întuneric, ce-s zgomotele alea? De parcă ar țopăi cineva. Ai grijă,” zise ea grasului cu baston, „îți cade pălăria!”

„Nu mai vorbi atâta, nebuno,” se răsti la ea grasul, „te comporti de parcă te-ai afla într-o cameră de tortură, cine să țopăie, doar ești într-un panoptic! No!,” urlă la ea, „cine să sară acolo în spate pe niște scânduri, toate de aici sunt din ceară. Mai taci...,” o înghionti și-și aranjă pălăria tare. Se treziră într-o altă despărțitură.

Era un fel de coridor, sală ori prăvălie cu ușă cu perdeluță, pe jos era pavat, se aflau acolo niște mese negre și sicrie și între ele... între ele sta desfigurat funcționarul cu pălăria cu pană lungă și pantofi cu tocuri, în mână strângea o prajină sau toiag și cu

toată puterea o îndrepta spre o fată mai mică, care sta sprijinită într-un genunchi și disperată își apăra capul și fața.

„Am știut eu, morga,” țipă vizitatoarea și pana de la pălărie începu să-i tremure, în timp ce grasul cu baston își scutură capul și o îmbrânci.

„Ai știut pe dracu’”, sâsâi el enervat, „ești o tâmpită. Asta nu-i nici o morgă, este un panoptic, toate de aici sunt confecționate din ceară. Îți zic asta a suta oară și pentru ulitma dată. Privește și nu mai boscorodi, căci...” ridică el bastonul.

„Îl recunoașteți pe funcționar,” graseia proprietăreasa repede în timp ce inelele de pe mână și cerceii din urechi îi străluceau, „e de necrezut, ce mai, nebun total, așa ceva nu poate face nici un animal. Nenorocitul funcționar stă crăcănat, ține o prăjină, vrea să ucidă fata, să nu mai răspândească ciuma, să poată muri în pace, fără vină. Să nu devină cum va ajutoarea diavolului și să nu fie bântuită de ale spiritelor rele alai, sufletul ei să fie luat mai bine de Dumnezeu în rai. Va reuși oare funcționarul ce și-a pus în gând, sau soarta Nadei este să rămână vie pe acest pământ? De aceea să apară fericitul și bunul nostru priculici cu numele de Vítek... faceți lumină!” strigă ea din nou, căci se auzi doar un zgomot și lumina nu se aprinse, apoi se aprinse totuși, ea făcu o plecăciune și de după perdea apăru băiatul. Cu capul aplecat și cu piciorul ușor îndoit, lângă care era un balon, zâmbea ștregărește, cu o mână îl amenința pe funcționar, în cealaltă ținea o oală smălțuită și arăta de parcă ar fi fost scos de pe reclama unei prăvălii de jucării.

„Stimați vizitatori, stimate vizitatoare, ați văzut cum ciuma știe lovi, cum arăta moartea cea neagră la Praga în 1680, adică moartea cea mare,” graseia proprietăreasa, „al trupului groaznic sfârșit drept urmare. Ce veți vedea în continuare, iată, sunt osemintele din cimitirul amintit, unde moartea cu cei secerăți de ciumă se desfată. Dar înainte ca osemintele să admirați, să ne bucurăm cu toții că Vítek viața frumoasei Nada a salvat-o. Stimaților și stimatelor, iar acum a sosit clipa supremă din ziua asta, când zâna cea bună va veni și cu puterea sa îl va scoate pe priculici de sub stăpânirea forțelor răului, măiastra. Îl va învia pe priculici, va învia figurina de ceară care n-avea viață ca să se joace precum copiii voștri, pentru care nici florile nu-nfloreau, care n-avea nici ghete... veți vedea așadar acum o figurină vie ce știe să desfete, mai ales atunci când cu toții veți contribui puțin, fiindcă voi sunteți oameni nobili, cu suflete largi, cu sufletul de bunătate plin...” Și comedianta se apropie de băiat, își ridică brațele deasupra lui și strigă:

„Abracadabra, hai Vítek drag și sălbatic, fă-te viu și îndemânic. Roagă-i pe oaspeții noștri cu un bănuț să-ndăruiască pe cei săraci, cei fără haine și ghete, ca-n soarele cel cald să se bucure și ei, să se desfete,” și comedianta făcu o plecăciune adâncă atingând cu degetele tichia băiatului în timp ce câteva femei din grup țipară. Figurina de ceară a băiatului clipi, își mișcă gura, făcu câteva mișcări și învie. Și cu o plecăciune întinse vizitatorilor oala colorată...

„Dar acesta nu-i un panoptic,” țipă vizitatoarea cu pană la grasul cu baston și-și apucă măregele, „ce ai tot boscorodit că toate-s de ceară. Privește, se mișcă, ai tu minte în cap? Doamne, eu nu mai pot, sunt gata...”

Grasul horcăi și ridică dintr-o dată bastonul, vizitatoarea țipă, își apucă măregele și cu tot cu pălăria ei cu pană fugi pe după draperie.

„Mi se pare că a înnebunit,” zise mânios bărbatul, scuzându-se în fața celorlalți, „e o tâmpită. Asta îmi face tot timpul. Mai bine n-am să mai ies niciunde cu ea.”

Comedianta mulțumi repede vizitatorilor pentru contribuție, le ură drum bun și dădu la o parte ultima draperie ca să poată intra în ultima despărțitură, unde pe o hârtie neagră erau puse câteva schelete omenești nenorocite și pe pământ zăceau niște măregele desfăcute și o pană.

„Ce a apucat-o pe doamna?” întrebă Mili. „A fugit?”

„A fugit,” zise domnul Kopfrkingl admirând trist scheletele, „a suferit un șoc.”

„Băiatul acela de-i priculici este angajat aici?”

„Probabil că-i nepotul doamnei proprietărese,” răspunse domnul Kopfrkingl.

„Săraca femeie,” zise domnul Kopfrkingl după ce ieșiră din cort și pătrunseră în aerul proaspăt al după-amiezii de duminică și se răsuci puțin, căci în fața cortului sta bărbatul cel gras cu baston, ținându-și pălăria în mână și ștergându-și transpirația cu o batistă, „sărmana femeie, dar să sperăm că nu-i nimic serios. Căci acesta a fost doar un panoptic, o atracție ambulantă, știința de astăzi va reuși s-o salveze. Ar fi suficient s-o consulte bunul nostru doctor de casă, domnul Bettelheim, și ar fi imediat salvată. Ai văzut vreodată, dragă, în cabinetul doctorului Bettelheim?” zâmbi el la Lakmé, „pe mine m-a invitat odată la el. Pe perete are un tablou minunat, dar nu-i nimic... Este într-adevăr îngrozitor, cât au suferit oamni de atunci. Erau neputincioși în fața ciumei, pe atunci era evul mediu.”

„Evul mediu, Roman,” zise Lakmé, după ce ieșiră în stradă, „dar și astăzi oamenii suferă. Înainte au suferit de ciumă, astăzi de altceva.”

„Da,” fu de acord domnul Kopfrkingl, „astăzi suferă de foame, mizerie, de exploatare, fel de fel de prigoniri și boli noi pe care nu le-au cunoscut pe atunci, de pildă lepra. Și când îmi aduc aminte iarăși de domnul Strauss și de câțiva oameni de la noi,” domnul Kopfrkingl privi spre pământ, „ce viața amară au trăit mulți sau trăiesc încă. Deși adevărat este faptul că toate aceste chinuri sunt vremelnice, odată fiecare reușește să se elibereze de ele, se smulge, se întrupează.... căci cei care au murit atunci de ciumă...” domnul Kopfrkingl privi în vitrina unei cofetării pe lângă care tocmai treceau, „căci și ei au reușit să scape de suferință, sunt morți de multă vreme, dar ce valoare au toate astea? Toate se vor sfârși odată. Principal este ca suferința să fie cât mai puțină acum, când fiecare își trăiește propria sa viață. Asta este exact la fel cum scrie și în minunanta noastră carte

despre Tibet.” Apoi spuse:

„În evul mediu oamenii erau îngropați în morminte comune, publice, și era presărat peste ei var, ca boala epidemică să nu se răspândească! Ar fi fost mult mai înțelept dacă ar fi fost incinerăți. Epidemia ar fi fost exclusă și trupurile chinuite ale sărmanilor s-ar fi transformat în cenușă mult mai repede... Sunt atât de fericit, dragă,” zâmbi domnul Kopfrkingl la Lakmé, „că eu pot să vă ofer măcar o locuință mai bună decât au avut cei de atunci, măcar acel antreu, camera de zi cu pian, sufrageria cu aparatul de radio, baia, dacă nimic altceva nu. No, și poate că totul se va schimba acum cu acest bun domn Strauss. Cu un motiv oarecare îi voi majora comisionul la jumătate.”” Domnul Kopfrkingl zâmbi binevoitor la Zina care mergea alături de ei, și apoi se mai întoarse după Milivoj, care venea o bucată bună în urma lor, probabil că poposise în fața unei vitrine, poate în fața cofetăriei prin fața căreia trecuseră. Domnul Kopfrkingl se opri, se opriră și Lakmé și Zina, ca să-l aștepte pe Mili, și când Mili îi ajunse în sfârșit, domnul Kopfrkingl spuse:

„Mili, ce mai face nepotul domnului doctor Bettelheim, Jan? Și Vojtík Prachař de la etajul trei? Ce mai fac?” întrebă el binevoitor, și fără ca să aștepte răspunsul lui Mili zise:

„Nu mai rămâne în urmă, Mili, grăbește-te!”

3

„Divino, ți-am cumpărat niște poze,” zise domnul Kopfrkingl, la puțin timp după ce vizitaseră panopticul, soției în minuata lor sufrageroe unde în afara altor lucruri se afla și biblioteca, un dulăpior, o lampă cu picior, o mică oglindă și un aparat de radio, „poze din primele mele venituri lărgite. Casa noastră o să fie și mai minunată.”

„Și i-ai achitat deja domnului Strauss comisionul?” întrebă Lakmé.

„Poți să știi că da,” zise, emoționat de grija ei, „i-am achitat, și nu o treime, cum i-am promis “La teaca de argint”, ci o jumătate, nici nu m-am așteptat că va avea succes. M-am dezbărat de gândul că-l înșel, și probabil că prin asta i-am făcut o surpriză plăcută. Copiii sunt acasă?”

„Zina-i la ora de pian și Mili cu Jan Bettelheim.”

„Mă bucur nespun,” zâmbi domnul Kopfrkingl, „Jan Bettelheim este un băiat frumos, cuminte, și când Mili-i cu el, poate deveni foarte aproape de acesta. Jan nu se duce mai departe de pod. Și învață bine, îi place muzica, doamna merge deseori cu el la operă... nu bea, nu fumează... păi asta-i, dragă....” domnul Kopfrkingl zâmbi când Lakmé îl privi

mirată, „nu te mira. Faptul că are patrusprezece ani trecuți ca Mili, nu înseamnă de fapt nimic. Uită-te, Vojtík Pachař de la etajul trei, are cincisprezece și aproape că mi-e milă de tatăl lui.” Și când Lakmé îl privi iarăși mirată, domnul Kopfrkingl puțin stingher zise:

„Nu se cuvine să-i judecăm și să-i bârfim pe alții, n-avem voie să suspectăm pe cineva, fiecare din noi, are destule apucături rele, de pildă că-i abstinent ca mine, și eu chiar că nu m-am gândit la asta. Însă doamna Prachařová mi s-a plâns ieri pe scări, că bărbatul ei bea.” Și apoi cu privirea ațintită asupra pachetelului zise.

„Că din păcate bărbatul ei bea și bea din ce în ce mai mult. Dacă va continua astfel va deveni un bețivan notoriu. A fost prezentă acolo și Zina și a auzit, din păcate, asta, și mie mi-e milă de acest domn Prachař și încă și mai tare mi-e milă de ea, de doamna Prachařová și de Vojtík al lor. Mi-e teamă ca băiatul să nu fi moștenit asta de la el. Sunt apucături care într-o familie se moștenesc. Mi-e teamă că Vojtík Prachař fumează deja și că are deasemenea aplecare înspre hoinăreală ca Mili al nostru. Dumnezeu știe de la cine a moștenit Mili al nostru asta, de la mine nu, nici de la tine nu, nimeni dintre noi doi n-am hoinărit vreodată, și când îmi aduc aminte de cazul acela cu Suchdoly... însă eu sunt convins,” rosti el repede și tandru când Lakmé îl privi provocator, „eu știu că aplecare înspre țigări și alcool Mili al nostru n-are, slava Domnului, el este un băiat sensibil, și dacă-i cu Jan Bettelheim, mă bucur. Pot fi cel mai departe lângă pod.” Apoi zise:

„În ceea ce-l privește pe domnul Prachař, trebuie să-i atrag atenție Zinei să nu povestească niciodată despre asta, mai ales nu în fața lui Vojto, băiatul auzind asemenea lucruri despre tatăl lui poate că ar suferi un șoc. Dar acum, dragă,” domnul Kopfrkingl zâmbi, „să agățăm cadourile pe pereți. Înainte de a despacheta pozele, permite-mi ca să-ți povestesc cum am ajuns la ele.” Domnul Kopfrkingl luă din dulap foarfeca să taie sfoara cu care era legat pachetelul cu poze și zise:

„Toată treaba s-a petrecut în felul următor. În drum de la poștă mi-a venit ideea să cumpăr un accesoriu ornamental pentru casă. Chiar dacă locuința noastră este minunată, n-avem voie să rămânem în urmă cu dotarea ei, trebuie tot timpul să-i îmbunătățim înfățișarea, cum ar spune mătușa noastră din Slatiňany, sufletul nostru cel preabun care astăzi a devenit deja aproape o sfântă, astfel să putem primi diverși domni, în vizită de afaceri, cu timpul am de gând ca în afară de domnul Strauss să angajez și pe un altul, dar să lăsăm astea. Deci, în drum de la poștă,” zise domnul Kopfrkingl dezlegând sfoara, „am intrat la Nekázanka, la cobfecionerul de rame domnul Holý, cred că tu nu-l cunoști, și eu l-am văzut pentru prima dată în viață... este un bărbat mai în vârstă, părăsit, văduv, nevastă-sa a murit, mi-a mărturisit, cu opt ani în urmă la Pany, are o fiică, când am intrat în prăvălie, aceasta tocmai măsură pe tejghea niște stinghii, treaba asta o prindea de minune, este o fată frumoasă cu obraji roșii îmbrăcată în rochie elegantă, neagră și ea... Domnul Holý avea acolo doar niște mesteceni, liliesci și maci ieftini,” zise domnul

Kopfrkingl dezlegând sfoara, „aşadar, într-un cuvânt, nimic, doar un singur tablou, însă pe acesta tocmai voia să-l înrămeze, stinghiile pe care tocmai le măsură fata, erau tocmai pentru el. Aceste poze,” domnul Kopfrkingl arătă pachetul, „erau într-un colţ, nici n-avea de gând să le vândă, vroia poate doar să le înrămeze, sunt două tipărituri, mi le-a dat cu opt coroane amândouă, a fost bun...! şi domnul Kopfrkingl zâmbind despachetă ambele poze. Pe unul era un oraş cu deal, castel, biserică şi în fundal nişte munţi.

„M-am gândit,” domnul Kopfrkingl zâmbi la nevastă-sa, „m-am gândit că-i Salzburgul sau Lublinul, aceste două oraşe seamănă ca fraţi de sânge, ambele au la mijloc deal, acoperişul bisericii, în fundal munţii, doar le ştiu pe ambele din război, dar acesta de aici este Maryboroughul, capitala principatului irlandez Queen's County, denumită după regina Maria. Ruinele castelului sunt din 1560, are şi o judecătorie şi o casă de nebunii. Unde-l punem?”

„În baie?” zâmbi Lakmé şi el se înduioşă. Căci baia o considera drept cea mai frumoasă încăpere din apartament şi o iubea cel mai mult.

Plecară cu poza Maryboroughului în baie care era într-adevăr frumoasă, se afla acolo o oglindă mare, chiuveta, vana, sub tavan pe perete strălucea alb un frumos ventilator cu şnurul acăţat de o scoabă, sub ventilator atârna, într-o ramă neagră sub sticlă, străpuns cu un ac de gămălie un fluture mare şi galben.

„Ştii, dragă,” zâmbi domnul Kopfrkingl, „într-adevăr consider că baia este cea mai frumoasă şi o iubesc, dar aici, dragă, s-ar potrivi mai degrabă un buchet sau un nud, Maryboroughul nu. Ținând cont de faptul că oamenii din Maryborough se ocupă cu pânzeturii,” zâmbi, „punem tabloul în antreu, lângă cuier. Acolo, deasupra aceluia frumos stelaj de încălţăminte... Şi acest al doilea tablou,” zise după ce reveniră în sufragerie, „este un portret. Poza perfectă a unui gentleman perfect. Acesta-i Louis Marin, profesor la Collège des sciences sociales, ulterior raportor general bugetar şi deputat. În guvernul Poincaré a fost ministrul penziilor...”

„Dar aici stă scris un alt nume,” se aplecă Lakmé spre poză şi apoi îl privi întrebător pe bărbat.

„Fireşte,“ o mângâie el pe părul negru, „acela-i preşedintele nicaraguaian Emilian Chamorro din anul 1916. Dar nu-i nimic, dragă. El va deveni Louis Marin. Numele de pe poză îl vom acoperi cu o panglică de hârtie. Frumosul şi exoticul chip poate deveni podoaba sufrageriei noastre. Când omul vede, în timp ce mănâncă, chipuri nobile, are o poftă mai bună. Îl punem...” domnul Kopfrkingl studie puţin pereţii sufrageriei şi apoi zise: „Îl vom pune acolo, lângă fereastră. Uite aici, lângă draga noastră şi tandră tăbliţă de lângă geam. Tabloul pentru care fata cu obrajii roşii şi îmbrăcată în negru a domnului Holý măsură stinghiile, s-ar potrivi mai bine lângă scumpa noastră şi tandră tăbliţă de lângă geam, căci era zugrăvit pe el un alai de nuntă. Dar nu contează, oricând mă pot

duce la domnul Holý să-l cumpăr. Așa că pe Marin îl punem altundeva,” zise și îndreptă puțin draga și tandra tăbliță de lângă fereastră ce sta atârnată acolo într-un șnur negru.

„Tată, tu ai cumpărat tablouri,” zise Zina când peste câteva clipe se întoarse de la ora de pian, și atunci domnul Kopfrkingl o mângâie pe păr și obraji și-i zise:

„Am cumpărat tabouri, frumoaso, din primul nostru venit lărgit. Le-am cumpărat, ca apartamentul nostru să fie și mai minunat. Ca să nu rămânem în urmă cu dotarea lui, cum ar zice sfânta noastră din Slatiňany,” zâmbi el puțin trist la Zina și Lakmé, „fiindcă aceasta-i casa noastră,” Și apoi o întrebă:

„Zinuška, cum a fost ora de pian?”

„Ah da, da,” oftă Zina privind chipul exotic alături de tăblița de lângă fereastră, „am fost nevoită să repet etuda, căci băbuța era gata să mă altoiască peste degete cu bețișorul.”

„Zinuška, nu vorbi așa,” zise domnul Kopfrkingl afabil, „nu-i spune doamnei profesoare băbuță. Este o damă mai în vârstă. Când tu vei avea vârsta ei, și o fată de șausprezece ani îți va spune băbuță, nu-ți va conveni nici ție. Femeile sunt foarte sensibile la așa ceva, mai ales femeile frumoase, frumoasa mea. N-avem voie să rănim pe nimeni, nici măcar cu gândul. Zina,” spuse domnul Kopfrkingl serios, „te rog, despre domnul Prachař, ceea ce ai auzit de la doamna lui, să nu povestești niciodată. Te rog fă-te că nu știi nimic, mai ales în fața lui Vojto, asta l-ar putea afecta mult, eu mă și mir, cum de s-a plâns doamna Prachařová în public...” și când Zina încuviință, domnul Kopfrkingl o mângâie și-i spuse lui Lakmé:

„Divino, copiii s-ar putea duce s-o viziteze odată pe mătușa din Slatiňany, să-i ducă o floare, de pildă niște minunați crini albi, măcar s-ar odihni puțin. Lakmém ce rău îmi pare că blajina ta mamă nu este printre noi, ce bine a știut să gătească, să coacă...” Apoi zâmbi la pisica din colțul sufrageriei și merse să vadă dacă are farfuria plină cu lapte, fiindcă pisica mânca și ea în sufragerie.

„Ieri sau nu știu când,” zise domnul Kopfrkingl privind spre farfuria pisicii, „am citit, că au arestat o femeie care vindea prin piețe iepuri jupuiți gata, însă în realitate erau pisici. Săraca femeie a fost nevoită să facă asta din pricina mizeriei. Deși trăim într-un stat bun și omenos, încă n-am reușit să scăpăm de mizeria de ici de colo.”

Apoi Zina își aranjă ușor părul în fața micii oglinzi din sufragerie, domnul Kopfrkingl se duse să-și facă ordine în bibliotecă, unde cu satisfacție îndreptă cea mai îndrăgită carte a sa, cea galbenă despre Tibet, apoi privi spre dulăpior, la lampa cu picior și la aparatul de radio și merse s-o ajute pe Lakmé la pregătitul sendvișurilor. Seara trebuiau să vină la ei în vizită ai lui Reinke.

Ai lui Reinke făceau parte din vechii prieteni ai lui Kopfrkingl, deși de ani de zile nu se mai întâlniseră. Aceștia erau niște oameni puternici, eleganți. Willi avea un costum gri

cu cravată albastră și o pălărie de vânătoare verde cu șnur, iar nevastă-sa o coafură îngrijită și cercei mari. Lakmé turnă vinul, toți ciocniră, domnul Kopfrkingl cu Lakmé își înmuieră doar un pic buzele, Zina bău o picătură mai mult, cam cât doamna Reinke. Apoi domnul Kopfrkingl invită oaspeții să servească sendvișuri și arahide sărate. Doamna Reinke își luă un sendviș pe o tavă șlefuită, își luă și Willi și aproape în același timp scoase din buzunar ziarul și-i întinse prietenului său Kopfrkingl prima pagină arătându-i textul sus.

„Conform statisticilor, bărbații însurați...” citi domnul Kopfrkingl după ce răsfoi ziarul, „ating vârstă mai înaintată. Așadar noi doi stăm bine, Willi, mulțumită scumpelor noastre doamne. De n-ar fi ele, am muri mai repede.” Și în timp ce toți râdeau, domnul Kopfrkingl căută o altă știre potrivită pe care s-o citească. „Uite aici,” zise și zâmbetul de pe fața lui se stinse puțin, „o ruină a vieții trăiește într-o cocină de porci. Pe cheltuiala obștii... Iar aici: Un glonț detonant a explodat băiatului în gură. Avusese opt ani... asta ar trebui să audă Mili,” domnul Kopfrkingl oftă, „are deja paispe ani, dar tot timpul hoinărește. Nu știu dacă știți, căci n-ați fost demult pe la noi,” domnul Kopfrkingl privi spre Willi și doamna Reinke, „odată n-a venit seara acasă, am fost nevoiți să-l căutăm cu poliția. L-au găsit noaptea lângă Suchdoly, voia să doarmă acolo într-o căpiță cu fân, căci era vară. Nici acum nu-i acasă. N-a venit încă?” zămbi el la Lakmé.

„Este cu Jan Bettelheim, cel mai departe lângă pod,” răspuse.

„Bettelheim?” își încruntă privirile Willi, „ciudat nume. Nu-i oare medicul acela ce are firma jos la intrare?” și după ce domnul Kopfrkingl încuviință, se sculă de pe scaun, și în timp ce domnul Kopfrkingl îl urmărea cu nesiguranță, el se apropie de geam și privi tablita ce sta agățată acolo într-un șnur negru.

	I.	II.
1 8,00 – 8,30	8,30 – 9,45	---
2 8,30 – 9,00		9,00 – 10,15
3 9,00 – 9,30	9,45 – 11,00	
4 9,30 – 10,00		10,15 – 11,30
5 10,00 – 10,30	11,00 – 12,15	
6 10,30 – 11,00		11,30 – 12,45
7 14,00 – 14,30	14,30 – 15,45	
8 14,30 – 15,00		15,00 – 16,15
9 15,00 – 15,30	15,45 – 17,00	
10 15,30 – 16,00		16,15 – 17,30

Willi privea tăblița și tăcea. Apoi privi la tabloul exotic ce atârna alături.

„Karl, te rog, cine-i ăsta? Este vreun strămoș al vostru?”

„Este fostul ministru al pensiilor din Franța Louis Marin,” răspunse domnul Kopfrkingl puțin stingher, „I-am cumpărat azi de la domnul Holý din Nekazánka. Domnul Holý are un atelier de înrămat, este un bărbat mai vârstă, părăsit, văduv, nevasta i-a murit cu opt ani în urmă la Pany, trăiește cu fiica, este o fată frumoasă și tânără cu obraji roșii și îmbrăcată în rochie elegantă, neagră... În antreu mai este un tablou de la domnul Holý, Maryboroughul, acesta-i un oraș din Irlanda, denumit după regina Maria care l-a înființat în anul 1560. Dar domnul Holý are un tablou ce s-ar potrivi mai bine aici, lângă tăblița, un alai de nuntă. Păi, Willi,” vorbi domnul Kopfrkingl mai calm după ce Willi se așeză din nou, „când îmi aduc aminte cum ne-am încorporat pentru războiul mondial, la Praga în fața gării cântau Heil dir im Siegeskranz și In der Heimat, in der Heimat, cum am luptat pe front, cum am murit... dar războiul mă scârbește, nu-mi place. Războiul provoacă oamenilor mult mai multă suferință decât viața civilă. Aduce cu el sărăcie, certuri în familie, căsnicii dezbinat, sânge, durere, distrugeri, și nu numai oamenilor. Când îmi aduc aminte cât au suferit pe front sărmanii cai de pildă... În lume trebuie să fie pace, dreptate și fericire.”

„Acestea nu cad din cer,” spuse Willi, „pentru ele trebuie luptat. Dorințele și vorbele n-au nici un preț, doar faptele. Și acestea pot fi făcute doar de oamenii de o sută de procente.” Apoi zise:

„În mâinile lor este o dreaptă ordine a Europei, nu în mâinile slăbănogilor inferiori. Uită-te la Austria,” luă ziarul și îl întoarse cu prima pagină în sus, „anexarea ei la Reich este primul pas. Hitler este un politician genial care izbăvește un popor de o sută de milioane de oameni de necazuri, sărăcie, șomaj, îi asigură o poziție dreaptă în lume... voi n-ați văzut manifestele editate de SdP? Partidul germanilor din Sudeți?”

„Însă eu aveam impresia,” spuse domnul Kopfrkingl uluit, „că tu ești agrarian!”

„Bineînțeles,” zise Willi, „dar german. În ianuarie s-a hotărât fuziunea cu SdP. Și pot menționa modest că și eu am jucat un rol la această fuziune. În Cehoslovacia se formează un front comun german. Poporul a suferit după război o mare nedreptate și noi trebuie să o înlăturăm. Cine are în el sânge german, a luptat în război împotriva dușmanului germanilor, cine vrea pace, dreptate și fericire, se înscrie sub drapelul SdP. Mai este timp, scrie în manifest, să te înscrii... fă-te și tu membru. Fără Hitler am fi la fund.”

Domnul Kopfrkingl îl privi stingher pe Wili și apoi zise:

„Servește niște arahide.”

Doamna Reinke se uită destul de sever la domnul Kopfrkingl, luă ziarul, răsfoi în el și citi:

„O ruină a vieții trăiește într-o cocină de porci, un glonț detonant a explodat în gura

băiatului... ce știri importante mai ai aici...” răsfoi mai departe, „a, da, aici: a căzut în apa clocotită. La Berehiov, la nunta de argint...”

Domnul Kopfrkingl o privi acum pe doamna Reinke și spuse binevoitor:

„Acestea-s tragedii, doamna Erna. Domnul Strauss a fost pensionat din postul de portar de un om rău, apoi și-a pierdut nevasta suferindă de ftizie cervicală, iar băiatul îi muri de scarlatină, acum face pe comis-voiajorul cu dulciurile și oferă oamenilor adeziunile pentru crematoriu... Sau cazul recnt al femeii,” zise, „care a fost închisă, fiindcă din pricina sărăciei și foamei a vândut în loc de iepuri pisici, deși trăim într-un stat foarte cumsecade și omenos, încă pe ici pe colo n-am reușit să înlăturăm sărăcia,” spuse, „Sau femeile,” continuă, „ce suferă brusc un șoc... Recent am văzut un astfel de caz cu ochii noștri... și atunci când admiră ciuma,” ziose privind-o pe doamna Reinke, „la panoptic de pildă. Serviți niște arahide,” îi zise doamnei Reinke.

„Eu nu știu cum s-o facem cu SdP-ul ăla,” Lakmé sorbi stingheră din ceaiul ce era așezat pe masă lângă sticla cu vin, „căci copiii noștri umblă în școlile cehe, acasă vorbim numai cehește, ca și acum...”

„La noi acasă nu s-a vorbit niciodată nemțește,” confirmă domnul Kopfrkingl, „și cărțile pe care le am sunt numai cehești... sângele nostru german, păi din ăsta-i doar o picătură.”

„O picătură,” râse Willi destul de dur privindu-și prietenul Kopfrkingl, „o picătură. Dar un om cu conștiință și inimă simte și picătura aia. De n-ar fi Hitler, am fi, repet, ajuns la fund. Am fi șomeri, am muri de foame, am fi îngropați în pământ ca niște câini, a c e a s t a e o tragedie,” zise Willi hotărât, „aici nu-i vorba despre unul sau doi oameni, despre o femeie care vindea pisici sau care a înebunit într-un apanoptic, aici este vorba despre popor. Aici suferă și pier o sută de milioane de oameni! Tu pentru o idioată așchie din ochi nu vezi pădurea. Pentru că pe domnul Strauss l-au dat afară din postul de portar, nu vezi î n t r e g u l.”

Willi privi la ceas și spuse că la opt mai are o întâlnire cu Boehrmann la Casinoul german. „Acesta este în conducerea SdP-ului și pleacă la Berlin la ședință cu ministrul Goebbels,” spuse destul de sec, „această republică stă în calea mântuirii noastre. Însă ar fi nevoie de mult timp ca să-ți explic totul,” zise prietenului Kopfrkingl, „ar fi o prelegere lungă, acum eu cu Erna trebuie să plecăm. Dacă n-am avea în fața casei mașina, ar fi deja târziu.”

Soții Reinke se ridicară și atunci sună cineva. Zina fugi să deschidă și peste câteva clipă în sufragerie intră speriat Mili. În ușa își luă cu ambele mâini basca de pe cap.

„Unde ai umblat, Mili,“ îl lovi Willi în spinare, „cu Jan Bettelheim? Lângă pod?”

„Am stat doar în fața casei,” țâșni din băiat, „am stat să admirăm mașinile.”

„Lui Mili îi plac mașinile,” zise Zina.

„Are o teorie ciudată, zâmbi Lakmé, „împarte mașinile în colorate, verzi și albe. Colorate sunt toate cele civile, de pildă mașina doctorului Bettelheim și a voastră... cele verzi sunt militare și ale pușcăriilor, iar mașinile albe...”

„Iar mașinile albe sunt cele divine,” zâmbi domnul Kopfrkingl însă puțin supărat, „divine pentru îngeri.”

Soții Reinke râseră, Willi își luă pălăria vânătorească cu șnur... apoi își luă rămas bun și plecă.

„Willi n-a fost niciodată un slăbănog inferior,” spuse domnul Kopfrkingl brunetei sale neveste lângă geam, sub tăblița ce atârna într-un șnur negru și sub portretul ministrului pensiilor, „el a fost mereu un om sută la sută. Acum are în fața casei mașină și funcție înaltă în partidul lui Henlein. Auzi, Mili,” se adresă el fiului care lângă masă ciugulea arahide, „păcat că n-ai fost aici, a fost interesantă conversația drăguță ce a avut loc. Domnul inginer Reinke a fost și el nevoit să umble la gimnaziu ca și tine, înainte ca să preia fabrica chimică, dar n-a hoinărit, pe el nu l-a căutat poliția niciodată ca pe tine, și uite! Are întâlnire cu unul Boehrmann, care pleacă la Berlin la ministrul Goebbels, în fața casei are mașină și tu șchiopătezi la germană. Deși la noi se vorbește cehește, politica ce o face Willi nu-mi place câtuși de puțin, nici legăturile lui cu SdP, dar nemțește ai putea, dragă, să știi, măcar pentru tine, un lucru e cert, este un popor ce numără o sută de milioane. Jan Bettelheim știe cu siguranță nemțește și Vojtík Prachař umblă la ceva ore.”

„Dar nici alții nu știu,” zise Mili, „de pildă nici pricoliciul acela, Vítek din panoptic...”

„Dar,” râse domnul Kopfrkingl mirat, dacă poți râde atunci când te miri, „asta-i cu totul altceva. Acela n-ar nevoie de asta,” râse, „acela umblă pe la iarmarocuri.” Apoi domnul Kopfrkingl spuse:

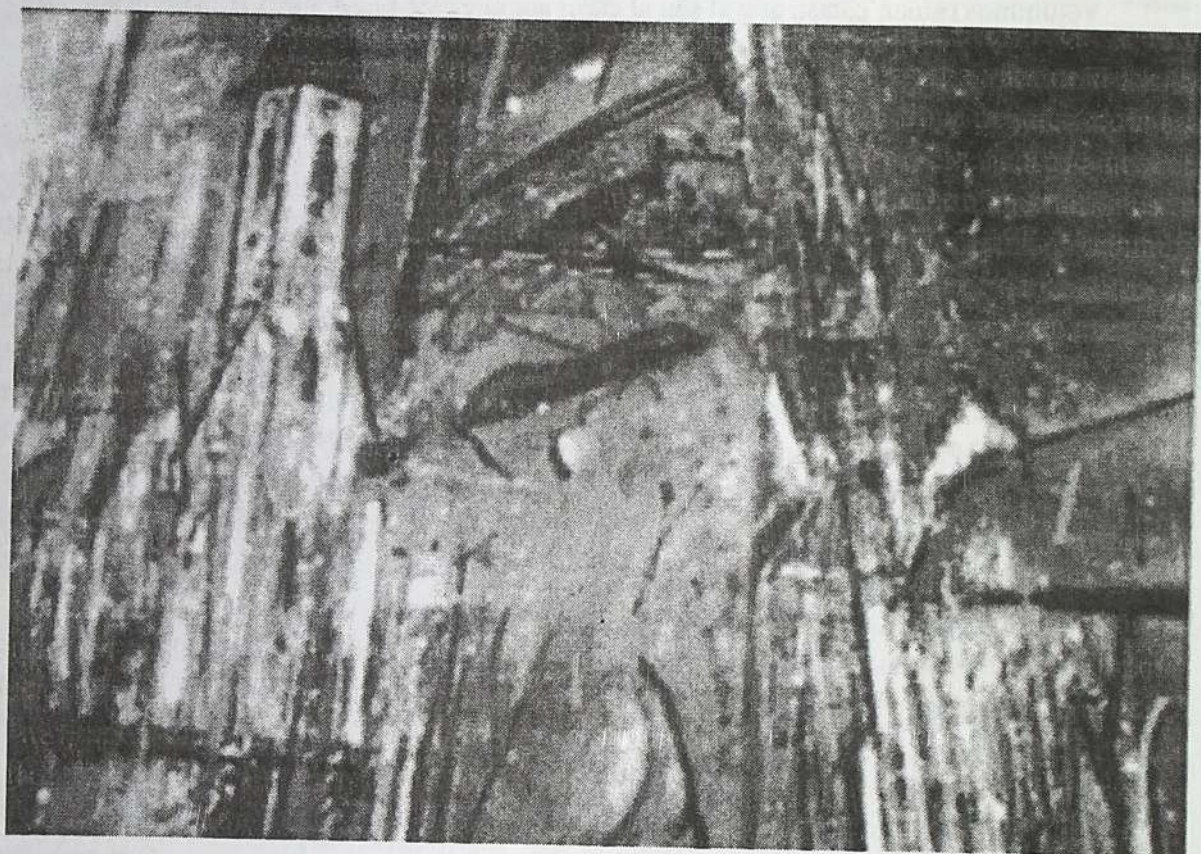
„Să dăm drumul la radio, tocmai transmit acolo un frumos concert. Ce mai face minunata noastră,” zise, mergând a doua oară în seară în colț să vadă farfuria pisicii, și apoi adăugă:

„Zinuško! Fii atentă, nu lăsa animalul acela să sufere, în farfurie mai are doar la fund... A, Preludiile lui Liszt...” zise când radioul începu să cânte și mângâie tandru pisica.

Traducere de ONDREJ ŠTEFANKO

Scriitorul ceh LADISLAV FUKS (1923-1994) s-a afirmat prin romanul *Domnul Theodor Mundstock* (1963, cunoscut cititorilor din România prin traducerea apărută în 1973) este și autorul volumelor de proză scurtă *Noi, frați cu păr negru* (1964), *Moartea unui cobai* (1969) și a romanelor *Variațiuni funebre* (1969), *Incineratorul de cadavre* (1967), *Șoarecii Nataliei Mooshaber* (1970), *Povestea consilierului criminalist* (1971), *Vorbe din întuneric* (1972), *Portretul lui Martin Blaskowitz* (1980) și *Ducesa și bucătăreasa* (1983), cel mai voluminos roman catastrofic al său al cărui acțiune este plasată în Viena de la sfârșitul secolului XIX.

O.Ș.

Stanislav Harangozó: *Violonista*

Peter Repka

CĂMĂȘILE APRINSE ȘI CĂLCATE ALE ÎNGERILOR

1

În camera obscură
a unei locomotive negre.

Aerul mai des a devenit,
păsările respiră precum peștii.

Nici măcar visele, ploaia-i fără apă.

Îngerii au observat cum oamenii îl ascund pe Dumnezeu
în seifuri inexpugnabile și trag clopote în acest răstimp.

Cântece tânguitoare, aur cenușiu.
Sircs, tla sircs.

După ce îngerii au fost snoșiți în bătaie,
tăcerea s-a înstăpânit.

Scris, alt scris.

2

Îngerii

țopăie pe pământ,
de aripi au uitat.

Fără sandale și fără horoscoape,
de noroiul fericit, de lianele agățătoare,
de alianța eliberărilor închipuite
eliberați.

În deșert, în izvoarele descoperite
timpul nu și-l fură
și de băut beau doar apă vie.
Credincioșii scutură încet de praf figurinele din Viflaim
așezându-le printre licheni uscați.

Trenurile au întârziere,
viscolul din aripile îngerilor
smulge pene.

3

Pe noi, transpirați și cu inimi necurate,
Dumnezeu pe pod ne-așteaptă.

Podu-i nesigur.

Ani de zile în umbra păcatelor am călătorit în altă parte decât trebuia.
Sub acoperișul șubred al galeriilor
unde am ajuns și cine suntem
am ascuns.

Peisaj (*Orașul Piktaviane*):
În metrou oamenii cârtesc,

În cea de a treia zi un tânăr bărbat este împins afară din vagon.
"L-a hulit pe Dumnezeu," explică de parcă n-ar fi vrut.

Cel care iese afară din subterane.
zâmbind întinde mâna unui necunoscut.

Sângele se prelinge pe pereții templului,
de prăbușiri, Doamne, eliberează-ne.

Unii au reușit să coboare înainte
de a fi întrebați.

4

Albă în vise
și tăcerea
deșertului înspre Maria Înzăpezită.

Mamă, în înger ei Te-au preschimbat.

La întâlnirea dăruită ai zâmbit:
Aripile sunt doar o scornire!

Și ai mai reușit să spui:
Mă simt mai liberă
decât cu tumoarea-n burtă,
decât în legile gravitației.

Cu un glas neșcolit ea cântă.

5

Poștașul Gabriel
nu s-a înscris în partidul de guvernământ.

Datoria de a distribui poșta și-a pierdut-o
și-n scurt timp a fost dat afară din slujba de sortare a poștei.

Acum, când din greșeală-i amputaseră piciorul sănătos,
de douăzeci de ani stă cu fărăpiciorul încălțat cu papuc
se lasă mângâiat de adierea lină.

Am impresia, că se va topi
zăpada.

6

Ploaia liniștită
durabilă
și folositoare
peste pânze.

Îngerii aveau numele de
Vanilie, Scorțișoară, Măghiran.

Vanilie, am zâmbit într-o doară,
dar nu suntem atât de dulci.

Veronica, cine știe,
poate.

7

Să traduci din limbile
ce tocmai se formează.

Prin putoarea cadavrelor călătorim în țara Norikum,
zeloși din întâmplare, funcționari ai bisericii, preoți ambițioși.
Călătorim având grijă ca morții bolovani de piatră și lemnele putrede să nu le avem
drept zei.

Drumurile pe lângă casele de rugăciuni jefuite ale observatoarelor astronomice,
ale maeștrilor în ghicit și ale făcătorilor de farmece, întunecate, lunecoase, drumurile
întreșute
cu șerpi pe care crinii-s sufocați de buruiana moravurilor crude,
drumurile care, în urma prorocirilor din mașele tremurânde ale copiilor, cu cântec
ni le scurtăm.

Cine are amețeli
să mestece mentă.

Amfitrionii prea simțiți
nu scoală oaspeții din somn.

Și astfel oaspeții pierd trenul.

8

Eu vă zic Vouă, prea îndelung vă roștiți litaniiile către cei nesfinți,
către plantele necultivate.

Cu sfinții nu te plictisești.
Nu întreabă de ce, ci cum,
doar cei falși fură credința.

Eu vă zic Vouă, neinteresante-s victoriile călugărilor
ce se ascund de Dumnezeu.

Floarea-i tot timpul însetată
și un sărac nu-l fură pe alt sărac,
iar sfinții în urme pe zăpadă nu degeră.

Însă din plictiseală cu toată lumea te poți certa.

Binecuvântați cei care-n arșiță
întind peste ferestre pânze umezite.

Credeți-mă, templele păgânilor vor rămâne goale
și sufletele vor învia.

9

Toamna de călători e exersată,
se călătorește greu.

În timpul liturghiei au interzis medicilor
să-i împacheteze pe pacienți în noroi.

Ce părere ai despre preabunul Jupiter,
despre înțeleptul Mercur, despre Afrodita
ieșind din spume, și despre puternicul Mamon?

O, noi creștinii, după nume,
devenim cu toții bani, veșminte, mașină,
cabană-n munți.

Ospătați am fost la masă, în straie de călugări.

Scribule, scrie dacă știi!

Eu nu pot găsi scrisoarea Ta.

10

Se lasă ceața,
în fața porților cad straietele,
în fața focului cetele se prăbușesc.

De trup în ac goliciunea au înfipt.

Cântărețului i-au tăiat din limbă
și i-au permis să cânte.

Ulii ascuțiți
atacă ochii.

Ce goliciune-i peste tot.

11

Ghimpii puși în oțet
cu fiere.

Se află-n noi și bucuria
de a ne lepăda de tot ce este amar?

12

Sfinții mor din pricina sabiei, fiarei,
în ulei fierbinte, de împunsături în șold,
și când sunt uciși ei se roagă-ntruna.

Joi sunt cei mai mulți pacienți,
îmi spune Nad'a.

În ceață sfinții întârziți
ne ajung din urmă.

Cei netorurați mor de friguri,
în nopți de stele pline răcăie noroi de pe pantofi,
zâmbesc și pleacă.

În ziua de 9 noiembrie 366 în orașul Amesai
cuvioasa Eusebia a înmormântat

rămășițele celor arși cuvincios.

Când toate acestea se întâmplaseră
Hieronymus în Acvilia s-a dus
să poată tălmăci.

13

Totul există
și găoacea
fragilă mereu.

Mașina neagră traversează peisaju-nzăpezit,
vârfurile negrilor chiparoși în soarele dimineții,
râurile adânci și pure de lumină pline.

Te-ai înveșmântat în negru.
Floare neagră.

Călătorii nu mai sunt ispitiți
nici de inima zidită.

La ce să renunți,
când nu mai ai la ce renunța?

14

Anotimpurile
precum brațele la spate.

Multe-s osemintele de sfinți.

Corbii nu ating corpurile neînsuflețite
care îngână psalmii prin copaci.

Să rămâi într-o palmă caldă,
tăcut, supus, în veci,

ori motivele să le cauți?

La cer, la cer, strigă sfinții.

Cei credincioși însă au luat capul și trupurile:

*Noi ne ducem la papă-n
catacombe.*

15

Clopotele au început deja să răsun
dar duminica încă acasă nu-i.

Călătorii nu mai pot de bucurie.

Ce bine-i în casele Tale,
printre verdeață ziua, lângă căminul pălpând
noaptea, o, Doamne.

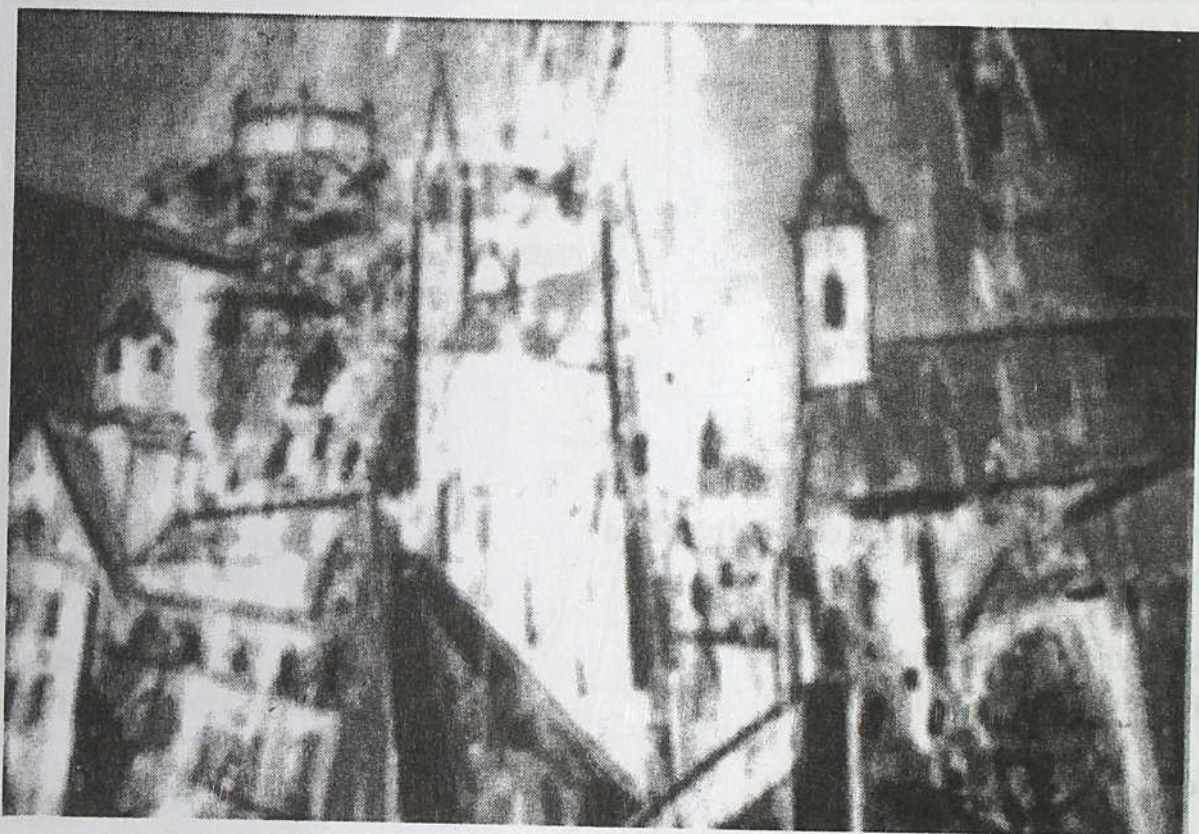
Sunt îndrăgosti de Tine,
ești îndrăgostită de mine.

Ne vom întâlni.

Traducerea de **ONDREJ ŠTEFANKO**

PETER REPKA (1944) face parte, alături de Ivan Laučik și Ivan Štrpka din gruparea poetică a "Alergătorilor singuratici". A publicat volumele de poezie: *Găina în catedrală* (1969), *Tre-nu-ri* (1992), și *Prietenul meu deșertul* (1996), *Carnaval la mănăstire* (2002).

O.Ș.

Stanislav Harangozó: *Festivă*

ASCULT FREAMĂTUL UNIVERSULUI

În disperare mută

Ogiva-l eliberează pe arhitect
din inevitabilul planului pătrat
al câmpului boltit;
povara acoperișului și a bolților
nu mai este purtată de pereții materiali.
Scheletul fin divizat al sistemului de susținere
format din nervurile boltei, din legături
și ogive de susținere
transmite greutatea lui înspre exterior,
în stâlpi de susținere.

În lungime și curbură-s diferențele;
cea mai scurtă-i prima nervură,
cele mai lungi sunt a șaptea și a opta.
Zidurile devin inutile.

În locul se deschid larg
de la un stâlp la altul ferestre uriașe
cu geamuri colorate:
la înălțime-s aproape cât bolțile.

La miez de noapte am vrut să-l înlocuiesc
la timonă pe marinar.
Când am ajuns lângă cârmă,
n-am găsit acolo pe nimeni.
Cât de fericiți sunt cei pentru care
sommul este o binecuvântare.

Podul

Cuvintele acestui poem
nu pot supraviețui-nsingurate.
ele se tem: de spaima
frontierelor mișcătoare
ale celor deșarte...

cuvintele acestui poem
au nevoie de tovarăși de drum,
chiar dacă uneori aceștia-s
perfizi și de neîncredere...

cuvintele acestui poem
au nevoie de alte cuvinte
ale acestui poem,
să poată forma un lanț:
un pod de lanțuri,

pe care se vor putea
plimba și de pe care vor putea azvârli
sunetele uzate
și sensurile scorojite,
invalide,
cu care nu s-au suprapus
niciodată

și cu care n-au stabilit nicicând
nici un fel de legături trainice.

Punti fermi

în semicerc: zece personaje,
fundalul: absida, pilaștri de porfiriu,
bolta casetată și laminată,
scoica de marmoră...

trupuri de femei, purtătoare de neliniști
și poate de viață:
corpuri pline și solide
mai ales.

puritatea ritualului, Lumina pură
rece precum Apa: dispersată
și dispersându-se
în eternele Acorduri universale
ale tonurilor fine, roze

și violacee.

corpurile: mereu demne, definitive,
volumele iubite, profunde, lăuntrice,
suferința nicicând mărturisită.

detaliul neliniștitor: Oul
în mijlocul absidei ouat de
Ibis ori Pachan-ku.

Oul apelor, burta preschimbării,
izvorul pământului

sau un simbol renașcentist
al spațiului ferecat.

Ram

să nu întrerupi Cursul vorbirii, să nu oprești Alunecarea corpurilor.
să nu deranjezi Curentul, să nu pui stavilă Căii celor scurse...
să liniștești cuvântul, să-l dezbari de gramatică, să-l scoți din de labirint.
să-i prețuiești greutatea.
să-l ușurezi de greutate.

să-noți încet prin tăcere și să accepți pleoscăitul valurilor.

să ștergi numărul, să-l desparți de grafică, să-i percepi puterea.
să-l accepți.
de zero să-l dezbari.

ca numai foșnetul vântului, ca numai șoapta apei.
spiritul în pustie și pustnicii pe drumuri:
pasajele de ieșire din vis...

să nu vezi frontierele dintre culori, să nu auzi topirea zgomotului.
să nu vorbești, să nu vorbești despre această trăire, despre această pieire.
să nu te duci niciunde, să nu amenajezi nimic, să nu intri niciodată...
și totuși să fii acolo și totuși să fii în altă parte și totuși să fii acel ceva.
totuși să fii acel ceva în altă parte.

ascult freamătul universului:

marea, aromă de conifere, vârtejul ritual al norilor,
pasul pisicii când simte că-i invizibilă;
cascada rugându-se când umilită de glasul munților cade în genunchi.

înoți prin cele ce se scurg și supraviețuiești înfrățit
cu pieirea și metamorfoza. prin Curgere revii.

Paranoid uni vers

Într-adevăr pista deplasării noastre prezintă interes. Am (sau acel ceva are)
în vedere planul desfășurat. Avem aceeași pistă? Deja un semn de întrebare
în cel de al doilea rând?

Nu există cale de întoarcere, nu există vreo șansă. Nimic nu mai este capabil
să aibă natura străinătății sau patriei, deci nu mai există întoarcere și nu mai
există loc unde ar fi posibil să constați că nu mai există întoarcere și mai
există locul unde s-ar putea constata asta.

(În gramatică și apoi și din ea: cu certitudine nu-i cale de întoarcere și nici
scăpare.)

O constatare liniștitoare. Și pentru cei evadați. Aici nimic nu mai este capabil
să aibă vreo natură. Nimic mai mult.

Orice fel de natură. Orice fel de natură a mișcării noastre, orice fel de pistă
a deplasării noastre prezintă interes, cuvântul are sens. (Dacă ceea ce se
înțelege sub cuvântul cineva este identic cu sensul prestabilit.)

(Și dacă sensul oricărui lucru poate prezenta vreun interes.)

Acel sens adjudecat mocnește-n noi. Se ascunde cineva în mine? Nu, numai
lumea cu conceptele străinătății și ale patriei. Încătușat de linia imaginară
dintre aici și acolo. Cineva (tocmai) de-acolo, cineva (doar) pân-acolo.

Nu afirm că cercul e rezolvarea. Nu afirm că pătratul. Nu afirm că
triunghiul.

Nu există

o perspectivă favorabilă, doar perspective. Nu există un enunț mai favorabil.

Nu există o perspectivă mai favorabilă. Numai absența ei e evidentă. Nu afirm că spațiul le cuprinde pe toate.

Mai există cale de întoarcere, nu există plecarea: ne-am împotmolit pe această pată de (ne)invidiat a orișicărui lucruri. Navigăm prin această arenă sfrijită.

Navigăm, fiindcă închipuirea planului drept ne duce mai departe, dar cu schimbarea nu te poți lupta, ea pătrunde prin spațiul gol dintre molecule.

În timp ce spațiul, bineînțeles, și în timp ce absența lui. Și în timp ce propozițiile oriunde-n el conținute ori în afara lui. Nu afirm că pătrunderea.

Consolidările, închipuirile, ipotezele, construcțiile – de ape-s duse. Lichefierea evidentă a metamorfozei: nici unul dintre lucruri nu rămâne acolo unde ieri credința noastră-l așezase.

Planurile, concepțiile – zădărnicate, fiindcă au fost prinse. Pierdute-n veci, risipite-n univers, în dinamismul în care nu te poți așeza încrămenit.

Definițiile – temnițe de un minut și neadecvate: pereții ca o sită, permeabili prin pori, respiră, strecoară, freamătă. Descompunerea și compoziția repetată: mereu ceva alunecos, mereu ceva eteric.

Și doar pentru o clipă. Ce fel de clipă? Între care puncte și pe ce linie imaginară? Și cine i-ar putea modela imaginea și-n conștiința cui?

Nu afirm că elasticitatea se explică. Nu afirm că va deveni astfel. Puntea beată a corăbiilor este podeaua cârciumei: involburarea fractostratușilor, nausea din vibrații, atracția tahionilor.

(Puntea textelor mai trainică decât acestea.)

Nemișcarea de bucurie plină în pustietatea beată a mării. Semnele în acest răstimp, aproape definitiv, devin ilizibile. Și-n același timp în câte vise ne-am fi putut întâlni.

Am fi putut ajunge la o-nțelegere.

Dar cineva stă aici la pândă. Cineva de-alături. Cineva din întuneric, cineva din vacuum: căutând homunculul pierdut.

Cineva din dimensiunea-nvecinată, de după vâl. Din întuneric ești.

Nimic nu mai este conform. Nici n-a fost niciodată. Deși acesta a fost multă vreme idolul nostru. La o parte puteai să dai ca pe o draperie spațiul, timpul puteai să-l înscrii, sunetul să-l cântărești – dar nici după aceea nimic n-a fost conform.

Și-n același timp în câte vise... Pista noastră pentru cineva prezintă interes. Pentru pista deplasării noastre: s-au luat toate măsurile. Cineva de dincolo, unde mereu este niciunde.

Discursul amurgit

1. j:

râu fără albie deltă fără râuri

discurs înrâurit declamat

lichid în conținuturi

soarele care cândva cu-ncredere

turnând lichid în sensuri

suprafața lucrurilor încălzea

inundație-n structură

acum se înroșește și înfige fierbinte-n ființe

orbirea

10:

de aici din înăuntru
de aici
din insuportabilele adâncuri
dar și de pe suprafața respingând
cheamă cel
înrobit

cuvintele lui
devin discursul amurgit
de aici din înăuntru
cheamă cel

care a fost înrobit
ceea ce afară se strecoară
și ceea ce această mișcare
conduce

cheamă acela
ori cheamă cei
fără neam
și fără nume

câte-n favoarea sa
întoarce cel care cheamă
ori poate cheamă ceea ce

și această
temniță impusă

preschimbă-n virtute
în închipuirea ei

de aici cheamă cel
care s-a înșelat pe sine însuși
cu asceza de maimuță
și care s-a îngrădit
într-un egoism imbatabil

cheamă acela ori cheamă aceea
ce nu a permis
peste zidurile sale proprii să treacă până acum
prin spovedania aceasta
exhibându-și narcisismul

de aici de pe fund
cheamă cel
care-i lăsat pradă meditației
dar și acestuia egoismul
i-ar consolida

orbirea
mutilarea
mersul
fără bastonul alb

20. a:

umede intrări

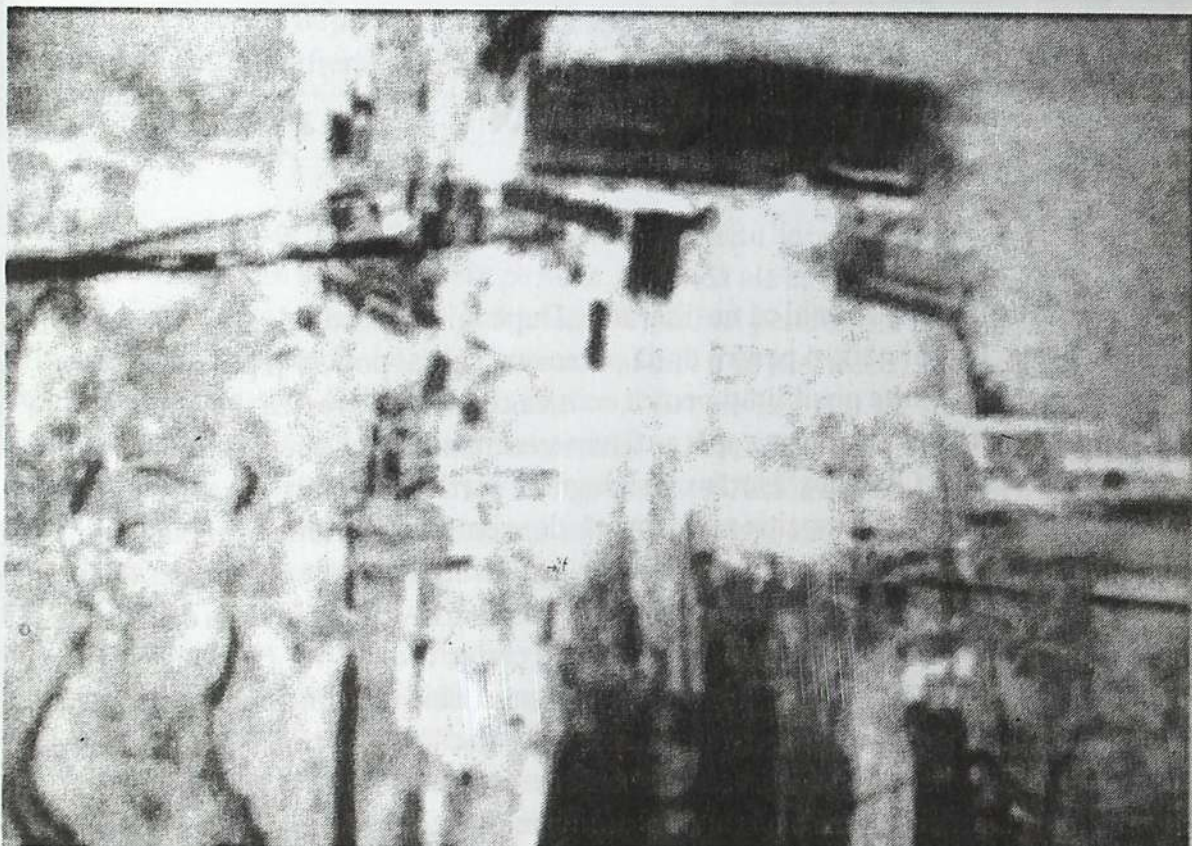
ieșiri din structura precedentă

ieșirile mistuitoare

dizlocări din panică sau făcute prin calmul unui inginer

Stanislav Harangozó: *Despre fericire*

Martin Bútora

SUPA SĂRATĂ ÎN... ASIA

Nu zic că nu-i bună. Numai că nu-i sărată. „După mine-i destul de sărată.” „Nu pun la îndoială asta. Dar ai gătit-o pentru două persoane.” „Mai poți să-ți pui sare.”

Acum sunt mai multe posibilități pentru cum va continua povestea. Paleta reacțiilor este destul de cuprinzătoare, la un capăt ar fi turnarea mâncării în veceu, la celălalt să mai pun în ea sare. Eu cu Olga desfășurăm mai degrabă partidele de la mijloc. De cele mai multe ori asta depinde de dispoziția momentană, de vreme, de bioritmuri ori pur și simplu de cheful de a ne certa sau a ne împăca. Dar așteptând această supă m-am bucurat, afară-i un frig îngrozitor, nu-i nimic, în drum spre casă, nu m-a putut înviora decât gândul la excelenta supă de vită cu o bucată zdravănă de carne, morcovi și cu găluște de casă sau mai exact nu de casă ci făcute de Olga, supă pe care (fiind una din puținele mâncăruri) o gătește excelent (și asta-i place să asculte, mai ales dacă mă exprim despre ea în acest fel: că-i excelentă), supa din care iriază forța și care promite o revigorarea după o chinuitoare zi de muncă. Totul ar fi fost în ordine – dacă supa ar fi fost suficient de sărată, ceea ce nu este, fiindcă Olga nu-i adepta unei cântăriri și dozări exacte și nu respectă nici un fel de rețete și nici un fel de clenciuri care i-ar încătușa creativitatea și i-ar limita spontaneitatea.

„Știu.”

„Atunci care-i problema...?”

Însă cu asta nu se va termina chestiunea, căci între noi nu s-a așezat încă totul: dacă nu mă voi revolta, și în viitor pretențiile mele vor fi înlăturate cu dosul palmei.

„Care problemă? Această expresie este un germanism.”

„Tu ești germanismul întruchipat. Mă zbat cu ea de dimineață, iar tu vii și-l enervezi pe om.”

„Eu nu enervez pe nimeni, îmi exprim doar părerea. Oare n-ai vrea să mă prefac!”

Olga nu suportă fățărnicia.

„Nu-i fățărnicia la mijloc, dar poți să te exprimi mai omenește, nu?”

„Te rog frumos, ce să exprim, care exprimare, despre ce tot vorbești, pentru numele lui Dumnezeu? Eu îți comunic foarte normal, eu îți explic cum trebuie să fie supă asta, îți explic asta pentru cel puțin a suta oară, îți repet asta ca un idiot, că nu-i cum trebuie atunci când o sărezi după aia, ulterior, că toate astea, pricepi, toate astea în supă au alt gust atunci când sunt fierte în apă sărată, și un alt gust când totul plutește într-o fierțură nesărată, pricepi, eu...”

Se stinse lumina.

Un observator obiectiv, independent ar fi putu introduce niște cuvinte care-i înghețaseră, care i se împotmoliseră pe buze. De pildă ale ei: „Nu sunt o proastă ca să-mi repeți mereu totul ca unui vițel. N-ar trebui să mă faci pentru asta una cu pământul. Nu urla, te rog, nu sunt surdă. La urma urmelor eu nici n-ar mai trebui să fiu aici, nu știu de ce tot stau să te aștept de cinci ore încheiate.” Ori ale lui: „Eu nu vreau să fac din tine o găscă de casă, dar omul are uneori senzația de ciudată, de parcă ai face asta dinadins. Eu nu mai știu dacă-i vreo minune să îți minte toate astea. Dacă asta ar fi pentru prima oară, n-aș zice nimic. Nu știu de ce trebuie să te implor mereu să faci un lucru atât de firesc. Dacă te-ai gândi măcar un picuț mai mult la ceea ce faci, atunci pur și simplu nici n-ai putea da greș.”

Ar fi interesant de aflat care dintre aceste vorbe și le-au spus doar în gând. Fix la începutul aceluși întuneric, până ce omul își dă seama că la mijloc se află o nouă situație: atunci încă mormăind continuă ceea ce începuse.

Aceste cuvinte de fapt nici n-au înghețat pe buze, cu siguranță nu toate. Câteva s-au strecurat și pe limbă, până la vârful limbii, s-au agățat de gura întredeschisă, au ezitat, dacă tocmai acum ar fi cazul, ar fi potrivit să iasă la iveală, să elibereze, să fie auzite – dar la urmă s-au răzgândit, s-au rostogolit de-a dura jos pe pământ și au rămas să zacă acolo.

Întunericul persista, încă o clipă a fost liniște: acele cuvinte trebuiau împinse cu piciorul, date la o parte, să nu stea în cale. S-a sculat și s-a apropiat de fereastră. Lumina se stinsese în tot cartierul care devenise dintr-o dată neguros, de parcă ar fi fost miezul nopții, cu străfulgerările sclipitoare ale troienelor de zăpadă sau ale ochiurilor de gheață. Pe ici pe colo se aprindeau lumânări.

„E întuneric.”

Se apropie de el.

„Se va face frig.”

Apartamentul era încălzit cu radiatoare. Apa caldă era produsă de cazanul cu gaz din

pivniță. Cazanul avea reglare automată alimentată de curent electric. Și când se întrerupea curentul acesta nu mai funcționa. Până dimineața vor scoate aburi pe gură.

Se vor culca împreună, se vor încălzi. Și așa ea presimte unul dintre motivele de ce mârâie unul la altul: demultă vreme n-au mai făcut-o. Mai întâi au fost sărăbătorile, au alergat după cadouri și cumpărături pentru părinți, deși înainte juraseră că n-au s-o mai facă. Apoi el a plecat în deplasare și după aceea a plecat ea. După fiecare călătorie trebuia făcut ritualul, ceremonia refacerii încrederii. Nici de data asta nu s-au potrivit lucrurile: când s-a întors ea, noaptea el lucra la finalizarea unui studiu pe care-l promisese demult. Ea a plecat pentru două zile la părinți, a dormit acolo în camera ei de fată. A venit înapoi după două zile, studiul era predat deja, dar seara ea s-a îmbolnăvit, nu s-a simțit bine. Au trecut astfel patru săptămâni, așa că relațiile între ei doi nu erau deloc de invidiat.

El deasemenea își dădea seama că n-au mai făcut-o de multă vreme. În plus a fost surprins cum – din senin, brusc, agresiv – a început să-i placă o femeie care era postată în fața lui la coadă, la banane. A intrat cu ea în vorbă. Cumpăra banane pentru bunica, el cumpăra pentru tatăl său. L-a excitat închipuirea că dacă n-o putea avea pe Olga... În acel moment ea era plecată, și imediat și-a făcut simțită prezența signalul de la o altă femeie.

Întunericul persistă. Frigul se apropie.

Se vor acoperi cu tot ce vor găsi la îndemână: cu două perini, cu plapuma, cu pătura și cu încă una, mai mică.

Nu mai sunt supărați.

Deschid o sticlă cu vin roșu și îl beau așa cum este, rece, nici măcar nu-l pun la fiert.

Își povestesc impresiile din călătorie.

Încrederea este reînnoită.

Nici frigul nu-l mai simt, ea îi aparține lui și el ei, total și definitiv, pe dinafară și pe dinăuntru, peste tot. Bârlogu-i încălzit.

Se miroso, se mângâie, suflă unul asupra celuilalt și unul în locul celuilalt.

Pleoapele li se închid, adorm dulce și fericiți aproape în același timp, la fel cum trăiesc împreună și cea mai mare desfătare.

Îi trezește frigul.

Ea se scoală și prepară câte un ceai fierbinte.

În pat aduce odată cu ceaiul și aparatul de radio cu tranzistori. Radioul este cât un dulap, un VEF Made in USSR, greu. Îl au de la bunica care de Crăciun primise unul nou. Bunica vede rău, cât e ziua de lungă se lasă transportată pe unde, ascultă Pesta, Amérika Hangja, serialele: ungurescul Szabócsalád și al nostru cu familia Bielik.

Deși radioul este vechi, funcționează excelent. Mai ale pe unde scurte. Aceasta-i pasiunea lui, încă din copilărie. Rezistă să rotească la infinit butonul, să schimbe posturile la nesfârșit și apoi să revină; mozaicul volatilor al lumii, izvorul muzicilor și al tonurilor, babilonia limbilor.

Undele scurte au pe aparat șase registre, așa că are cu ce se juca. Apapratul țiuie, sâsâie, mârâie.

Reușește să prindă News in Special English, citite încet într-o engleză americană ușor de înțeles și după ele urmează Willys Conover de la Voice of America cu Jazz Hour. Se miră că bărbatul acesta încă mai trăiește și emite. Și dacă ar fi numai asta: are și aceeași voce răsunătoare, maiestuoasă, profundă ca atunci când l-a auzit pentru prima oară vorbind la Newport Jazz Festival, cu un sfert de secol în urmă.

Trec în zbor niște cântece sârbești, răsună și vocea de tenor a lui Pavarotti, poposesc la știrile poloneze și nepoloneze din Polonia. Polona sună incredibil de frumos. Conținutul știrilor este în contradicție totală cu sunetele plăcute ale limbii.

„Știi, când am fost mic, cel mai mult mă distra să ascult fel de fel de voci. Ca și acum. Și rugăciunile, când răsună: Ave Maria gracia plena..., iar corul răspundea: Sancta Maria...”

„Mie-mi plăcea să ascult piesele de teatru. Și... cum să le zic; cugetări ori eseuri, abia împlinisem cincisprezece, erau transmise noaptea. Pe programul doi sau trei. Studioul experimental era denumită emisiunea. Când am ajuns studentă, toate astea păreau deosebit de înțelepte, mai ales noaptea.“

Butonează, schimbă posturile unul după altul, se bucură că recunoaște variantele limbilor germană, rusă, engleză, în funcție de posturile emițătoare din Londra, Moscova, Praga, Berlin, Tirana, Washington.

Apoi găsește muzica arabă calmă, monoton tânguitoare. „Mă gândesc mereu la arabii aceia cu care am făcut accidentul lângă Beograd. Cum stăteau acolo singuri, părăsiți, plini de vânătaie, într-o țară străină, și cum sorbeau muzica asta. O melodie asemănătoare acesteia, ele sunt toate la fel.” Ea îl mângâie: „Dragă, dragul meu, mi-ai mai povestit asta. Băiețelul drăguț care ești, când a fost mic, când a fost abia un țânc a ascultat la radio și pe Willys Conover, și rugăciuni, mi-ai mai spus asta și când am făcut cunoștință, erai atunci afumat și tot așa de drăguț.”

Se lipesc unul de altul. Până adorm, îi mai găsește emisiunea BBC calling Asia, BBC-ul cheamă Asia.

Auzi?! Asta-i chineza. Nu, nu-i cing-ceang-ceong, cum ne-am închipui, nu-i chineza; mai degrabă-i vietnameza. Chineza-i mai moale, chinezii parcă ar sâsâi un pic.

BBC caliing Asia emite la intervale de o jumătate de oră, mereu pentru o altă țară.

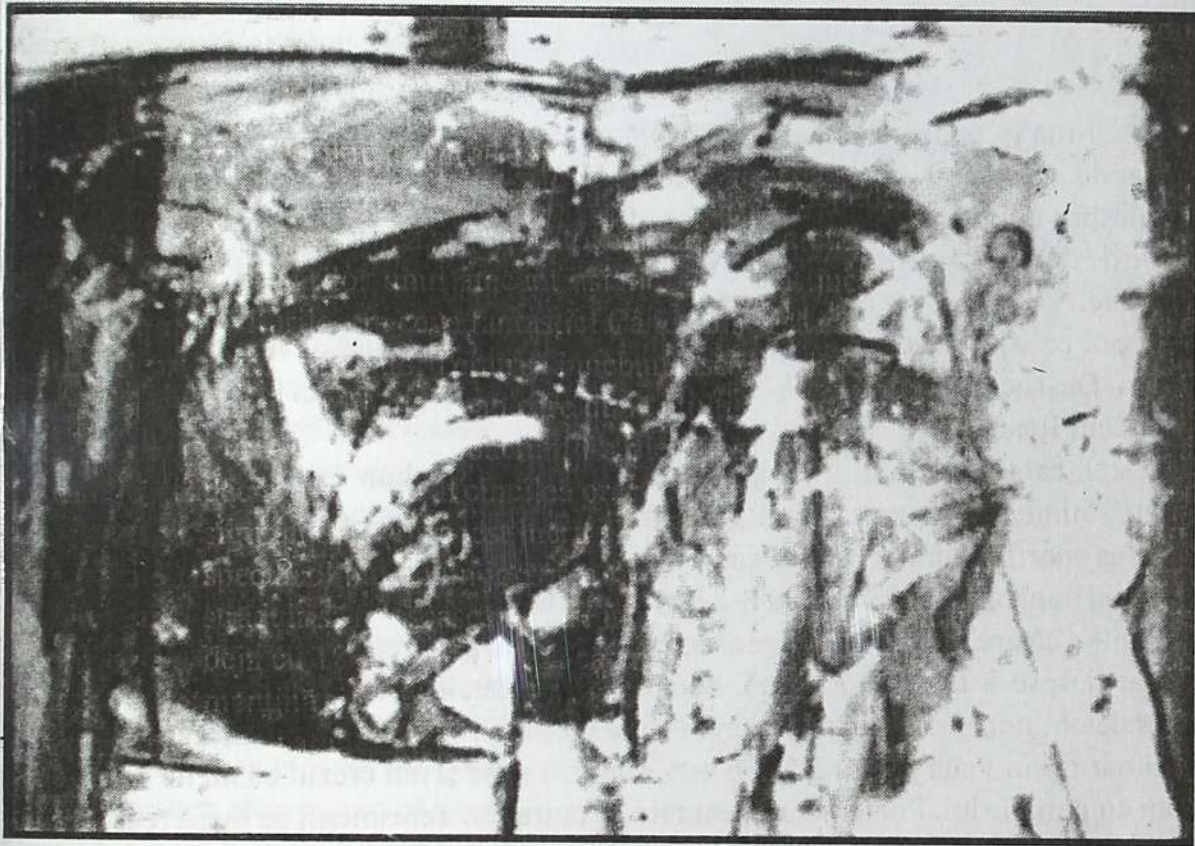
Undeva între urda, hindusa și birmaneza adoarme. Doarme încovrigată sub perină până la jumătatea primei litere a prenumelui său – Olga, Ol’uška, Olinka, Olinčiatko, tupilată în semifința ei mută și regulat odihnindu-se, doar brațele, brațele le are răsfirate în forma unui semn diacritic, nu pot pricepe cum poate dormi în poziția asta. Pun deoparte radioul și mă furișez lângă ea, cu mâinile reci îi mângâi pulpele, gleznele, degetele, degetul mare, din spate îmi vâr picioarele între coapsele ei. Se foiește, din anbraț până-n călcâie o străbate o chiciură înfrigurată și-mi șoptește cu un glăsuț care înfundat sună pur, transparent și firav: „Tcising tcisang tcisong, băiețelul meu.Ș Și în părul ei strălucesc mici scânteii din fulgii de zăpadă de după geam. Afară se face dintr-o dată lumină deși n-au dat încă drumul la curent, doar dintre nori, cu o clipă mai înainte a răsărit o Lună uriașă și strălucitor de albă. Se furișează și se ascunde de parcă ar încerca să-mi facă semne, de parcă ar vrea să procească ceva. Orologiul din turn bate ora două și undeva afară latră și urlă câunele etern care va latra și urla și atunci când noi nu vom mai fi. Îi găsesc Olgăi pulsul și-i sărut mâna: Trăiește. „Oli,” șoptesc. Toarce și-mi trage mâna peste sâni. „Am sărat-o,” șoptește dintr-o dată. „Am sărat-o. Într-adevăr am sărat-o.” Iar BBX calling Asia, pe care deși am pus-o deoparte dar am uitat-o s-o sting, o secundează: „Ţuo gempir a kaida piontionden dukida...” – pare-se că emite Japonia.

Stinge radiol, BBC-ul să emită pentru cine dorește. Peste scurt timp îl cheamă ea, într-un vis colorat de mai zboară împreună deasupra unui câmp presărat cu flori de ciuboțică. Este primăvară; este cald, însă căldura nu-i toropitoare; în aer, peste polen, peste frunct, peste viață, adie speranța.

Traducere de **ONDREJ ŠTEFANKO** și **FLORIN BĂNESCU**

MARTIN BŪTORA (1944), prozator contemporan slovac. A publicat volume de proză scurtă *Cu pană lejeră* (1987), *Hop și cuc* (1990, împreună cu proza lui M. Žiak *Mi-e frică să-mi fie frică*) și *Sărată în Asia* (1990), cărți de sociologi. Este totodată și coautorul unui scenariu de film.

O.Ș.

Stanislav Haragozó: *Cugetare*

NECROLOG

Nu, lăsați-mă în pace, dacă am spus odată că n-am să-l scriu, atunci n-am să-l scriu. Tocmai de aceea că l-am cunoscut pe Joachim atât de bine. Dacă aş vrea, aş putea să scriu despre el un roman, și un necrolog de două pagini, aş putea face un serial încât edițiile de duminică ale ziarelor s-ar vinde ca pâinea caldă. Dar nu vreau. Am motive de ce n-o fac.

Ceea ce știu vă spun, și dacă vreți, scrieți-l voi. Dar pe mine mai bine să nu mă amintiți. Deși acum acest lucru n-ar mai avea nici o importanță. Nici pentru Joachim.

Săracul Joachim!

Deci, ca să fiu drept, totul mi s-a părut ciudat de la bun început. Căci și voi vă aduceți aminte cu siguranță, cum și-a luat Joachim, cu câțiva ani în urmă, adio de la cariera sa sportivă, atunci când la campionatul republican a eșuat imediat în turul doi în compania unui tânăr necunoscut. S-a dus atunci la conducerea secției de tenis de masă și a anunțat că are de gând să se consacre doar tinerei generații și ocupației sale civile. Am dat despre asta o știre scurtă, cum că președintele secției i-a mulțumit pentru succesele obținute în lunga lui carieră, i-a dat un cadou și i-a urat mult succes în munca lui viitoare și în viața personală. Cu asta totul s-a stins și am crezut că nu ne vom mai întâlni cu numele lui. Poate doar în calitate de antrenor. Tenismenii de masă reușesc să se mențină în culmea gloriei mai mult decât alți sportivi, el însă avea deja o vârstă destul de ridicată și o talie destul de masivă iar pe arenele internaționale începuseră să se impună concurenții explozivi și acrobatici din Asia, așa că ni s-a părut înțelept faptul că și-a pus capăt carierei.

Și atunci, după patru ani, Joachim a apărut din nou la campionatul republican. Și l-a câștigat fără probleme! Publicul sportiv era șocat de-a binelea, ce să vă zic, cu siguranță mai țineți minte acele comentarii stinghere de pe ultimele pagini ale ziarelor. În general succesul său era considerat drept un semnal de alarmă al stagnării tenisului de masă de la noi. Campionatul republican trebuia să fie concomitent și calificarea la campionatul mondial din București și unele ziare se întrebau dacă merită să trimitem acolo un bunic

la apogeul capacităților sale trecut deja de mult. Să se ducă acolo un tânăr, să câștige măcar experiență.

Dar eu încă de pe atunci aveam impresia că Joachim merge la București nu tocmai fără șanse de reușită. Cel mai mult nu-mi dădea pace felul lui de joc. Înainte Joachim jucase static, dar ca un vulpoi, jocul lui era pătruns de o judecată profundă prin care știa de fiecare dată să impună adversarului stilul său de joc. Acum ținuta corpului său era mai degajată, era postat mai departe de masă, și – ce m-a surprins cel mai tare – la prima vedere n-a mai rămas parcă în jocul lui nici o urmă din judecata de dinainte. Mișcările sale erau economice la maxim, exacte, știa să se adapteze fulgerător fiecărei situații, în jocul său era ceva de mașină, ceva mecanic. Nu era un joc deloc frumos, ci unul foarte eficient; speranțele noastre tinere care începuseră deja să-și însușească un stil agresiv de joc precum cei din Asia, în compania lui nu izbuteau nimic, spre marea lor uluire.

Bănuiam că folosește o nouă metodă de antrenament, aș că mi-am propus să-l caut să fac cu el un interviu, să-l întreb cum se pregătește pentru București, cine presupune că va câștiga la simplu bărbați, ce planuri personale are și alte asemenea. Am telefonat mai întâi la secție, și surpriză mare, nimeni de acolo nu știa unde-i Joachim, cică se antrenează singur și nu vrea să participe la cantonament. Alerg la Institutul de Cibernetică, unde era angajat. Firește, nici acolo nu-i dau de urmă, și-a luat liber o lună și cică se antrenează undeva în provincie. Sunt nedumerit și mormăi, desigur, pentru cei mai mulți sportivi de performanță locul permanent de muncă este oarecum o formalitate. Greșești profund, se răstise la mine un tânăr slăbănog, Joachim este o capacitate recunoscută pe plan internațional și întreg sectorul de dezvoltare n-ar face fără el nici un pas, umblă să țină prelegeri și în străinătate și este dedicat total domeniului său, se pare că acasă are un mic atelier și un laborator, unde soluționează unele probleme.

Deci bine, aceasta ar fi un bun material pentru o schiță sentimental-educativă despre cum un sportiv recunoscut este totodată și un maestru la locul său de muncă, însă atunci eu vroiam altceva, așa că am mulțumit și am căutat în continuare. Am dat telefon tuturor antrenorilor echipelor din prima divizie, am făcut un tur pe la toți sportivii de performanță și am aflat că Joachim nu se antrenează cu nici unul din ei. Această chestiune m-a lăsat fără replică, fiindcă să te pregătești ca lumea pentru un campionat mondial necesită să exersezi zilnic toate loviturile posibile de atac și metodele de apărare. Și asta totuși nu se poate fără nenumărați sparringparteneri de calitate, ceea ce înseamnă practic să joci cu fiecare din cei care ating măcar media unei clase internaționale.

Am ajuns aproape la concluzia că pot să las totul baltă, când din întâmplare mi-a venit în minte să mă opresc pentru câteva vorbe la un bătrânel ce eliberează materiale la depozitul sportiv central. Bătrânelul este un fost atlet, uneori îi ofer câte o țigară și apoi stăm împreună să înjurăm decăderea sportului de azi. De data asta însă bătrânel n-a

început să înjure sportul de azi, ci pe Joachim: în fiecare joi vine cu mașina după câteva cutii de mingi și niciodată nu i se par suficient de bune. Bătrânelul era convins că nu-i totuși posibil ca un singur om să distrugă într-o săptămână atâtea mingi, cu siguranță le comercializează, umblă să le vândă prin sate.

Atât îmi era suficient ca să-mi scot joia liber, să mă urc pe motocicletă și să dau târcoale clădirii depozitului sportiv central. În jurul orei zece Joachim într-adevăr veni.

„Bună ziua. Ați putea să-mi acordați un scurt interviu pentru ziarul nostru?”

„Nu,” răspuse Joachim și intră în depozit.

Merçi frumos! De două săptămâni îl caut ca pe un ac într-un car de fân și la urmă asta! Un escroc! Cu siguranță-i un escroc, bătrânelul are dreptate. Dar nu mă las eu bătut cu una cu două!

Când peste câteva clipe ieși încărcat cu sacoșe pline cu mingi, am pornit motocicletă și am început să-l urmăresc. Am gonit în urma lui, după ce părăsi orașul Joachim accelerează și goni ca un nebun. CUM SE ANTRENEAZĂ ING. JOACHIM? DE DATA ASTA A DAT DE DRACU' RENUMITUL SPORTIV FACE COMERȚ CU MINGI!!! Tăiam curbele și în gând mă rugam ca într-una din ele să nu fie cumva pietriș ori ulei. Nu mă puteam apropia prea tare de el, să nu mă observe. Dintr-o dată, într-un orășel, l-am scăpat din ochi, cred că a cotit-o pe o străduță. Am scotocit prin tot orășelul și vroiam deja să mă întorc cu nasul lung, când i-am zărit mașina parcată sub o alee de copaci, pe coastă. Era acolo o clădire însingurată și dărăpânată cu etaj. Am încercat să deschid poarta masivă, însă era încuiată. Am dat târcoale în jurul ei aproape o oră holbându-mă prin toate ferestrele, dar n-am zărit niciunde vreun semn de viață.

Ziua următoare am revenit și am așteptat aproape întreaga înainte-de-amiază. Înainte de doișpe Joachim ieși, încuie grijuliu poarta, privi atent în jur și aruncă la grămada de gunoi o mulțime de mingi sparte. Apoi merse la restaurant să ia masa. Avea părul ud, cred că făcuse duș.

Noaptea am adormit cu mare greutate. Tot timpul aveam în fața ochilor clădirea mohorâtă, de necucerit precum o cetate medievală. Mă zvârcoleam în pat, acoperișul ascuțit al clădirii mă împungea în coaste, zăbrelele de la ferestre îmi apăsau pieptul, în nas mă excita mirosul elixirului misterios pe care și-l prepara Joachim ca să-și mențină tinerețea eternă și randamentul sportiv, urechile îmi erau străbătute de zăngănit de lanțuri și de gemetele japonezilor și chinezilor închiși care sub amenințarea morții erau obligați să se antreneze cât de zualica de lungă cu Joachim.

De la cumnatul meu care lucrează într-o carieră de piatră am făcut rost de câțiva calupi de dinamită și i-am detonat drept înaintea porții lui Joachim. Explozia a pârlit-o toată și la etaj un geam s-a făcut țândări. Joachim a ieșit fugind afară ca din pușcă, se uita în toate părțile și a început să alerge în jurul cetății sale. Între timp eu, ascuns după

un copac, m-am strecurat repede sub poartă și de acolo în curte. M-am învârtit câteva clipe fără să știu ce să fac, până ce am descoperit scara de fier, masivă ce ducea din curte drept la etaj. Era acolo o ușă, se pare nouă, și peretele din jurul era reparat recent. De la ea, spre pod ducea o altă scară. Am apucat-o pe ea. Am găsit o cameră cu ferestre moderne, un pat nefăcut, un dulap și felurite instalații necesare, alături un duș, un mic atelier cu instrumente ciudate și apoi ceva ce aducea a atelier sau hală cu acoperiș de sticlă. În mijlocul halei era așezată o masă de ping-pong de bună calitate, cum sunt folosite la concursurile internaționale. Pe masă era o paletă, așa cum a aruncat-o Joachim în grabă.

Dar cel mai important lucru se afla la capătul celălalt al mesei, da, era acolo și eu mi-am dat seama imediat că n-am venit degeaba, că am reușit și de bucurie eram gata să topăi, deși nu eram în stare să pricep nimic – era postată acolo o ciudățenie, un fel de mașină ciudată, prin mărime și formă aducând a un automat pentru țigări, cuplată la curent printr-un cablu care bâzâia ciudat și în partea ei de sus licăreau câteva luminițe verzui. Și din minunăția asta atârna o tijă de fier, iar la capătul ei era montată o paletă de ping-pong obișnuită, identică cu cea de pe masă. Am luat în mână paleta lui Joachim, s-o cercetez, când deodată ciudățenia pufni ca un câine și începu să facă mișcări cu racheta sa. Reacționa de fapt la fiecare mișcare a mea. Am luat o minge și am servit. Automatul o respinse atât de precis și atât de iute, încât abia am reușit s-o observ. Am încercat din nou și am reușit să resping lovitura minunăției. Apoi am mai reușit s-o fac încă de două ori, fiind nevoit însă să folosesc întreaga mea măiestrie, deși cândva jucasem în divizia secundă. Poate că așa fi reușit să prind și următoarea lovitură, însă atunci s-a deschis ușa, a intrat Joachim, în prag împietri și-și holbă ochii, de parcă ar fi zărit cel puțin monstrul din Loch Nes. A deschis gura, poate vroia să spună ceva, dar horcăi doar și se prăbuși ca secerat.

L-am scuturat și am turnat peste el apă, dar nu dădea nici un semn de viață. M-am speriat, l-am luat în spinare ca pe un sac, doamne, ce greu era, și apoi l-am depus cu grijă pe pat. O clipă a mai horcăit, dar după aceea horcăitul s-a transformat într-o sănătoasă și bărbătească sforăială. M-am așezat lângă el și am așteptat. S-a trezit abia seara. Stătea pe pat privind absent în față. L-am întins un pahar cu apă, a băut-o dintr-o înghițitură ștergându-și fruntea cu dosul palmei.

„Vă simțiți mai bine?”

N-a răspuns, se tot uita în gol ca un tâmpit. Dintr-o dată și-a revenit, a sărit din pat, a răsturnat un scaun și s-a îndreptat în grabă în hală.

„Unde-i Emil? Ce ați făcut cu Emil?”

S-a aplecat către automatul său de țigări, l-a mângâiat tandru atingându-i piesele metalice. Apoi puțin calmat a revenit și s-a așezat iarăși pe pat.

„Vreau să scriu despre dumneavoastră,” i-am vorbit. „Despre cum vă pregătiți pentru campionat și...”

„Nu! Afară! Imediat afară!”

Eu am rămas liniștit pe loc.

„Cum credeți. Și așa am văzut suficient.”

Și-a plecat capul, de parcă s-ar fi prăbușit în sinea sa.

„Stați o clipă,” șopti. „Stați o clipă, poate că vom reuși să ne înțelegem!”

„Îmi veți răspunde la întrebări?”

„Nu, vă rog să nu scrieți despre mine! N-aveți voie să scrieți despre mine, vă interzic s-o faceți. Încă nu!”

„Cum doriți. Am crezut că ne vom înțelege.”

În fața ochilor vedeam titlurile de o șchioapă a reportajului meu. Auzeam strigătul de uluire a întregii lumi sportive. Vedeam cozi în fața chioșcurilor de ziare, grupuri discutând excitate.

Și atunci el îngenunchie în fața mea, își întoarse către mine ochii plini de lacrimi, vă rog, vă rog frumos, dacă ați ști cât m-am chinuit cu asta, câte nopți n-am dormit, câți ani din viață n-am trăit din cauza asta ca oamenii, măcar de data asta nu, încă nu.

„Dar când?” am întrebat eu la obiect.

„După campionat. Dacă-mi promiteți, vă voi oferi orice informații doriți, vă voi răspunde la toate întrebările. Trebuie să recunoașteți că dacă voi izbândi la campionat, vă va conveni și dumneavoastră!” I-am dat dreptate. De atunci l-am vizitat de câteva ori pe săptămână, și mingi îi aduceam eu, ca să nu fie nevoit să-și întrerupă antrenamentele. Și cum se întâmplă între niște oameni singuratici, uniți printr-o taină comună, ne-am împrietenit. Joachim, ca să scape de povara uriașă a tainei sale, devenise dintr-o dată vorbăreț. Era bucuros că în afară de el însuși, mai crede încă cineva în succesul lui, și s-a apucat cu o așa de mare ardoare de antrenamente, încât Emil se încingea uneori și i se ardeau siguranțele.

„De ce l-ai botezat Emil?” l-am întrebat pe Joachim.

„Ah, am făcut-o într-o doară,” râse. „Cândva apărea la televizor robotul Emil, cu câțiva ani buni în urmă, poate mai ții minte.”

„Și cum de ți-a venit ideea?”

„Întrecâtva întâmplător. Citisem, tot cu ceva vreme în urmă, că suedezii au construit o mașină, care lansează pe masă mingi cu forță diferită și în felurite moduri. A fost un bun accesoriu pentru antrenamente și i-a ajutat pe suedezi să ajungă în fruntea tenisului de masă european, dar asta n-a fost suficient pentru japonezi și chinezi. Am început să mă gândesc dacă nu s-ar putea extrage din asta mai mult. Și am reușit, Emil e ireproșabil, nu face nici o greșală, este atotputernic, este de fapt zeul ping-pongului. Cu siguranță că-

i cel mai bun jucător din lume.”

„Dar el nu-i un termen de comparație, este totuși o mașină. Nu poți să-l pui în același plan cu oamenii raționali.”

„Spui o tâmpenie. Într-o frântură de secundă Emil inventează mai mult decât o întregă academie de științe în doi ani. Până ajunge mingea ta la el, el judecă mii de variante de joc și alege pe cea mai bună dintre ele. Apoi mai ia în considerare înălțimea ta, distanța la care te află față de masă, viteza reacțiilor tale, îi e suficient doar să schimbe cu tine câteva mingi și-ți cunoaște deja toate slăbiciunile și se bazează pe ele.”

Uneori în pauzele dintre antrenamentele lui Joachim am jucat și eu cu Emil și am fost nevoit să-i dau dreptate – Emil era într-adevăr un sparringpartener ideal: căuta părțile slabe și-l obliga de adversar să și le înlăture.

Odată a adus de la conducerea secției înregistrarea filmată a campionatelor internaționale ale Suediei care au fost câștigate de marele favorit al campionatului mondial, chinezul Tshi Suang-tchan. Să urmărești jocul acestuia era o plăcere – viteză fulgerătoare, elasticitatea de pisică a mișcărilor, lovituri de tun. I le-am proiectat lui Joachim cu încetinitorul.

„N-am ce face,” i-am zis, „urmărește-i numai frumusețea mișcărilor. Emil al tău nu va atinge niciodată așa ceva.”

„Voi, ziariștii, veți muri odată de frumusețe,” bombăni Joachim. „Ai observat cum se joacă astăzi fotbalul, hocheiul, totul – joc efectiv, combinații de mașină, economia mișcărilor. A sosit vremea ca toate astea să pătrundă și în tenisul de masă. Frumusețea este uneori inutilă, o povară. Emil al meu l-ar expedia de la masă pe campion, în ciuda frumuseții lui, la un scor, încât acesta ar deveni negru de rușine. Randamentul va ajunge în scurt timp peste tot pe primul loc, și apoi va veni epoca mașinilor, da, și în sport, fiindcă omul nu știe niciodată să fie atât de efectiv și neinfluențabil, atât de concentrat la ceea ce trebuie să facă. Un excavator va săpa o groapă de o sută de ori mai repede decât o echipă de muncitori, și nu-l deranjează faptul că de ceva vreme s-a scumpit berea cu câțiva bănuți, că am pierdut la fotbal și că sus, pe balcon sunt puși la uscat niște chiloți de damă.”

Nu l-am contrazis. La urma urmei nu-mi rămânea decât să aștept ca apropiatul campionat mondial să confirme vorbele sale. Ajunsesse într-o formă excelentă, muncea pe brânci de dimineață până seara și din tricoul lui puteai stoarce kilograme de transpirație. La micul turneu de control înainte de plecare și-a rupt partenerii în bucăți. Dar eu mai bine nu mă alăturam prorocirii de masă a câștigătorilor ce apărea de fiecare dată în presă înaintea fiecărui campionat.

La București totul dădea impresia că mi-am făcut griji degeaba. Cu siguranță mai țineți minte – totul a decurs ca pe unt. Imediat în primul tur lui Joachim i s-a repartizat ca

adversar un tânăr japonez, care-și ascuțea dinții pentru una din medalii, și în general se presupunea că-l va da gata. Însă japonezul a plecat de la masă învins la scor catastrofal și la fel și ceilalți adversari, singurul set l-a pierdut Joachim cu suedezul Petersson, crescut la mașina de ping-pong suedeză. Fără să-și dea seama a ajuns în finală. Ziariștii erau extaziați.

În ziua finalei la simplu bărbați sala era plină ochi. Tshi Suang-tchan, adversrul lui Joachim, era palid și nervos. Observase mobilitatea scăzută a lui Joachim de la bun început și începu să atace furibund. Până și-a revenit, primul set l-a pierdut la scor. Cel de al doilea set l-a început mai prudent și la început se părea că are succes, la urmă însă s-a lăsat provocat la câteva lovituri de tun, în timpul cărora și-a pierdut stabilitatea și i-a permis lui Joachim să expedieze mingea tocmai în celălalt colț al mesei.

În pauză am observat că Joachim este deja destul de obosit și transpirat.

În chinez au intrat toți dracii și și-a etalat întreaga sa artă, întreaga frumusețe a mișcărilor unui atacant asiatic, adevărat jucător de tenis de masă. Săriturile sale, loviturile, era ceva fantastic! Când reușea să capteze o minge deasupra colțului drept al mesei, spectatorii erau să înnebunească de plăcere, deși erau de partea lui Joachim, căci era singurul european care după mulți ani putea să amenințe supremația asiatică.

Al treilea set Joachim l-a pierdut strâns și eu știam deja că cel de al patrulea va fi decisiv – pentru al cincilea practic Joachim nu mai avea rezerv fizice și nici psihice. Cu siguranță că știa acest lucru și el, fiindcă începu jocul foarte prudent și concentrat. Ca spectacol nu era un joc prea frumos, însă Joachim menținea mereu un mic avans și se străduia să folosească fiecare întrerupere a jocului pentru a se odihni. Spre final conducea deja cu 18 : 11 și se părea că are deja titlul în buzunar, căci un astfel de avans știe să-l mențină și un începător.

Și atunci s-a petrecut totul. Chinezul recuperează fantastic o minge aparent pierdută și acest lucru i-a ridicat atât de mult moralul, încât obține ușor câteva puncte la rând. Joachim s-a speriat, și asta a început să-i lege brațele, treptat își pierdu toate reflexele de automat. Cu orice preț vroia să prindă șnurul chinezului, dar cu cât vroia mai mult, cu atât reușea mai puțin. Pe tabla de afișaj apăreau una după alta cifrele 18 : 15, 18 : 16, 18 : 17 și Joachim n-a reușit să întreprindă nici o acțiune ca lumea. Sala amuțise, fiecare spectator își oprise respirația. Îi țineam pumnii, atât de strâns încât, până la urmă unghiile mi se înfipseră în palme până la sânge.

În sfârșit Joachim lovește, însă chinezul riscă, recuperează lovitura printr-o altă lovitură și reușește.

18 : 18.

La serviciu este chinezul. Joachim respinge cu greutate, se apleacă, atunci îi alunecă picioarele și el se prăbușește peste masă. Nu se ridică. Spectatorii au impresia că trage

de timp, încep să fluier, adversul se lovește nervos peste șold cu paleta, se teme, să nu iasă din ritm. Vin organizatorii și-l duc pe Joachim în brațe, nici n-au avut pregătită targa, căci ping-pongul nu-i totuși fotbal ori box.

Peste câteva momente prin amplion se anunță ceva, spectatorii se revoltă și chinezul își ridică brațele deasupra capului. Alerg la spital și degeaba încerc să ajung la Joachim, doctorul nu mă înțelege, Joachim Joachim, strig, doctorul dă din umeri și se bate peste partea stângă a pieptului.

Inima.

L-am văzut doar după câteva săptămâni, când stătea deja culcat în pat, la el în apartament. Avea fața slăbită și în ochi o expresie dementă.

„Emil n-ar fi pățit așa ceva,” îmi zice.

Tac.

„Asta-i urmarea nopților nedormite în timp ce l-am construit pe Emil,” explică. „Și exagerării de la antrenament. Degeaba, am deja niște ani la bord.”

„Ai,” îi răspund rece și în acest singur cuvânt stau ascunse toate ruinele planurilor mele. Mi se pare că m-a mințit, că m-a furat.

„Să nu scrii despre asta, acum,” mă rugă. „Nu încă. Am un plan.”

Am râs de el. Mă săturasem până'n gât de planurile lui.

M-a rugat din nou cu lacrimi în ochi.

„Omu-i deja gata. Vezi asta pe mine. Viitorul aparține Emililor. Am să mai construiesc un Emil.

În cea mai mare sală de sport de la noi vom organiza o întâlnire demonstrativă a ambilor Emili. Va fi asta întâlnirea a doi zei ai ping-pongului, invulnerabili și suverani. Toată lumea va fi șocată, asta va produce o ruptură în istoria sportului. Va fi o senzație și tu vei fi primul care o va anunța în presă.”

L-am crezut.

Încă o dată.

Joachim a muncit ca nebunul. Ziua la Institutul de Cibernetică și noaptea în micul său atelier. Și fiindcă el construia o copie identică a primului Emil, înainta relativ foarte repede în muncă.

Cam peste o jumătate de an mi-a telefonat că pot anunța marea noastră întrecere demonstrativă. Insistam că înainte trebuie să încercăm totul. Așa că într-o după-amiază am închiriat un camion și pe Emil II, bine împachetat într-o ladă de lemn, l-am transportat în casa dărăpănată a lui Joachim.

I-am postat pe cei doi Emili față în față și am aruncat între ei mingea.

Cei doi Emili se aprinseră, începură să bâzâie. Jucau în draci, aproape că nici nu zăreau mingea. Au încercat toate loviturile posibile.

Când au constatat că adversarul lor n-are nici un punct slab, au renunțat.

Ping-pong.

Începură să arunce mingea încet dintr-o parte în alta, ca tunci când joacă niște începători.

Ping-pong.

Mereu fix în același loc și cu aceleași gesturi.

Ping-pong.

M-am răsucit și am ieșit afară fără un cuvânt. Toată noaptea ma hoinărit prin oraș scormonind în coșul de gunoi al speranțelor mele. Dimineța m-am întors totuși.

L-am găsit pe Joachim zăcând neputincios pe masă. Cei doi Emili încă tot mai jucau. Faptul că în joc erau nevoiți să evite corpul fără vlagă al lui Joachim, a introdus în jocul lor nesfârșit și plictisitor măcar o mică fărâmă de insolit.

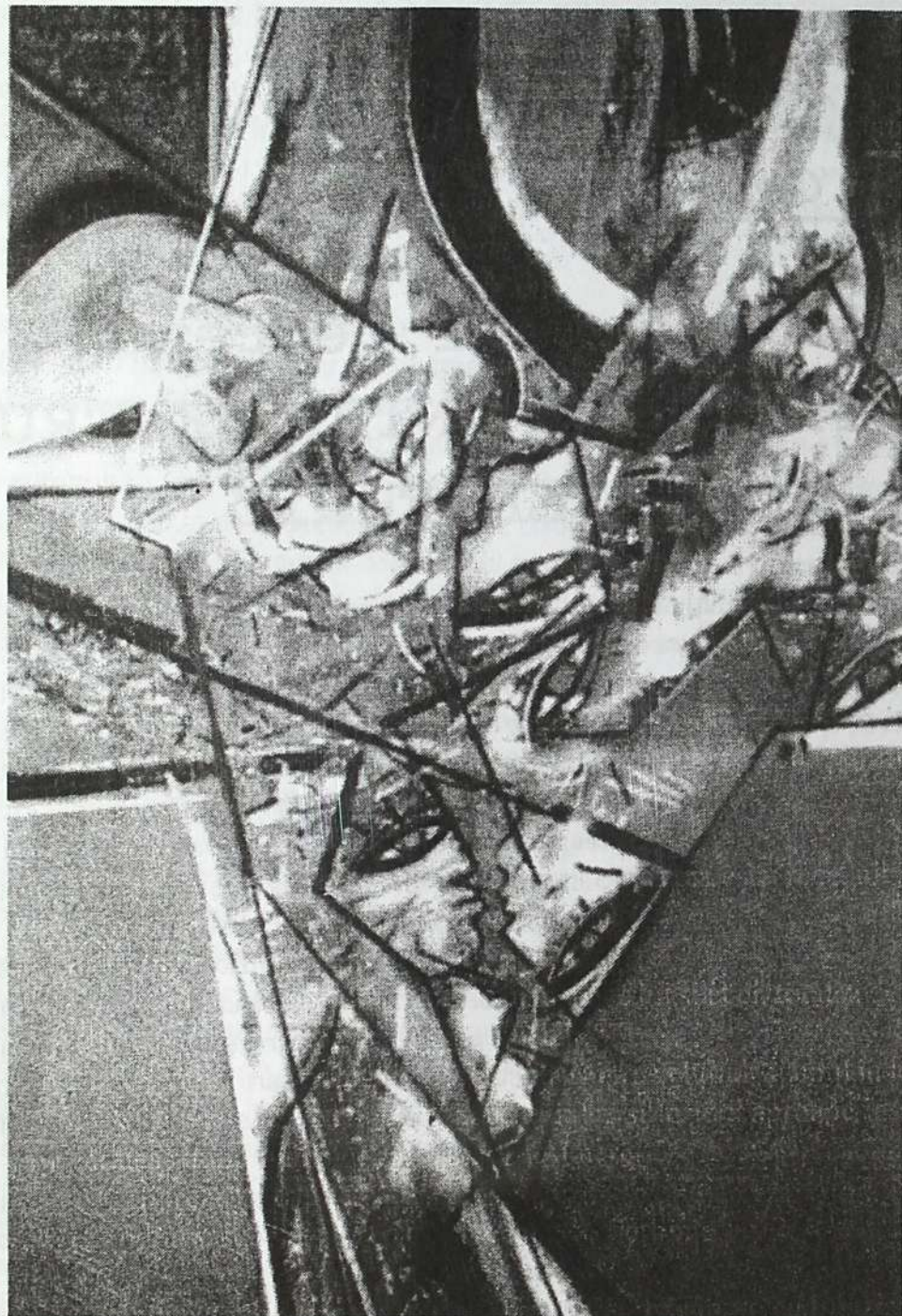
Ping-pong.

Traducerea de **ONDREJ ŠTEFANKO** și **FLORIN BĂNESCU**

DUŠAN KUŽEL (1940-1985) prozator slovac afirmat în anii șaizeci, a publicat volumele de povestiri *Se va întoarce altcineva* (1964), *Paralele extinse* (1967) și *Evadarea din cer* (1969), a romanului *Lampa* (1991), precum și a mai multor piese de teatru.

O.Ș.

Stanislav Harangozó: *Visare adormită*

Oskár Čepan

Câteva idei pe tema: LITERATURA ÎNTRE CENTRU ȘI PERIFERIE

Deseori suntem confrunțați cu întrebarea ce este literatura națională? Această problemă implică imediat altele: ce sunt centrul literar, periferia literară, regionalismul literar? Ce este literatura unei enclave naționale? Și deasupra tuturor acestor întrebări plutește următoarea, poate cea mai importantă: ce este "spiritul" literaturii naționale? Este oare literatura expresia unui "spirit național"? Și dacă este – cum se afirmă convențional și figurativ – atunci ce formă ar trebui să aibă acest "spirit" în timp și în spațiu? Picură el uniform precum ploaia peste întreaga suprafață a literaturii? Oare fecundează el, la momentul potrivit, doar răsădirile sistematic și asiduu cultivate și celelalte câmpuri ale tărâmului național moștenit de la strămoși le lasă fără milă în paragină?

În scopurile didactice întreaga această problemă este simplificată în mod obligatoriu. Într-o astfel de percepție, literatura națională este percepută ca un depozit păzit cu mare grijă. În el, în progresie istorică sunt așezate generațiile literare, școlile, care în secțiunea sincronă sunt compuse la rândul lor din straturile intermediare ale curentelor literare în care deasemenea se afirmă regulat câteva grupări creative. Iar acestea sunt deasemenea divizate în indivizi – autori.

Oare în realitate toate acestea sunt așezate atât de frumos, aliniat după mărime și importanță? Într-adevăr toate se leagă reciproc – mereu într-o reciprocă subordonare, prin niște relații vizibil nuanțate? Și dacă da, atunci unde se află începutul și unde capătul? Elementul de pornire al acestui șir este autorul și punctul final este așa zisa literatură națională? Și unde-și regăsește atunci locul "spiritul" ei? Germenul acestuia se află deja în autor, sau începe să funcționeze doar atunci, când se adună laolaltă câțiva autori? În acest caz ar avea dreptate scriitorul slovac Jonáš Záborský care la adresa

hegelienilor romantici din gruparea lui Ștúr afirmă ironic: "Ca niște creștini buni ce suntem, nu ne facem griji despre numărul adepților literaturii. Căci stă scris: unde se adună doi-trei, aici sunt și eu, iar literatura-i prezentă între noi". Conform acestei afirmații literatura ar apare automat într-un colectiv adecvat învăluindu-l cu fluidul spiritului ei atotcuprinzător! Dar unde-i începutul și unde-i capătul? Ce este dat și ce vine de la sine? Astfel de întrebări s-ar putea înmulți la nesfârșit, căci problema se aseamănă mult ghicitorii: cine a fost mai întâi, găina sau oul?

Dilema "*ce este primordial: autorul ori spiritul unității (mai superioare și mai sigure) literaturii naționale?*", nu este tocmai metafizică și despovărătoare, cum apare ea la prima vedere. Ea se află în strânsă legătură cu delimitarea centrului literar și a periferiei literare, cu noțiunea amplitudinii (cantității) și conținutului (calității) literaturii unei anumite comunități lingvistice. Poate juca oare vreun rol dispunerea ei geografică? Poate influența distanța de la presupusul și așa zisul centru natura și calitatea creației literar-artistice? Fiecare va răspunde imediat: nu! Însă multe fapte dovedesc exact inversul acestei negații. Într-un anumit loc, deși acolo există premisele organizatorice, nu se întâmplă nimic. Într-un alt loc, unde poate că nici nu există astfel de premise, se ajunge la o concentrare involuntară a energiei creatoare. Apare aici un fel de punct gravitațional care concentrează în jurul său cantitatea și calitatea creației artistice și prin forța sa centripetă adună fenomenele însingurate în cercul său de acțiune. Dar și aici apare o altă întrebare: ce sunt acelea împrejurări favorabile și nefavorabile, ce este acel punct gravitațional? (Îndoielile și întrebările cresc parcă în progresie geometrică...)

Să apelăm iarăși la amintitul șir ierarhic nuanțat și să înlocuim elementele procesului literar de la autor la literatura națională (ori invers) cu noțiunile din lingvistică. Se poate trasa aici o linie genetică de la discursul matur cu întreg ansamblu de subtexte, prin mărturia poetică ritmic și euforic bogat instrumentată, până la propoziția însingurată, ba și până la cuvântul izolat care n-are nici o legătură vizibilă cu firescul curs al limbii. Vocea individului, dacă acesta este un veritabil artist al cuvântului, nu este vocea omului stingându-se fără speranță în deșert. În cuvântul lui, la fel ca într-un sunet nearticulat, se află adunată întreaga limbă cu toate nuanțele ei semantice. Acesta este cuvântul cu multiple dimensiuni posibile, cuvântul universal capabil să supraviețuiască singur și concomitent capabil să se încadreze în torentul polifonic al altor cuvinte, în propoziții și discursuri. El poate răsuna ca un solist, prin adaptarea sa este ca și născut pentru monolog, dar el poate deveni și un element organic al dialogului, al unui întreg lanț de întâlniri festive în care își are rolul legitim doar o singură voce, precum și îmbinarea armonică a multora. Se poate pune întrebarea: receptarea ori producerea "spiritului" literaturii naționale depinde în mare măsură și mai ales de tradițiile istorice, de condițiile

geografice, de feluritele diaspore și enclave? Firește că nu. Toate acestea sunt doar niște obstacole și îngrădiri cu care individualitatea autorială, ca element fundamental și indeclinabil a ființei literare, este nevoită să se împace.

Există aici doar o singură condiție: *ca autorul să fie capabil să dea mai mult decât primește*, ca energia creativă, pierdută în timpul depășirii obstacolelor și după plățirea birului obligatoriu mediului, să fie mai mică decât întregul volum de energie produsă. Într-un cuvânt: să rămână și ceva în plus. Doar dintr-un astfel de rest de energie creativă poate apare un centru, un punct gravitațional. Un astfel de punct poate fi doar autorul, precum și gruparea literară. Uneori el devine și o școală literară sau și o parte a unei generații. Cu siguranță o astfel de circulație nu poate fi identificată cu circulația dinspre o periferie literară, dinspre margini înspre un centru. *Centrul este acolo unde există un exces de energie creativă, iar periferia este acolo, unde există un consum mai mare din această energie.* Acest raport nu poate fi în esență influențat de nici un fel de împrejurări geografice ori istorice, de evenimentele sociale și politice de obicei întâmplătoare, cu atât mai puțin de o tradiție instaurată. Relațiile sunt variabile. Mărimea fixă din ele este doar individualitatea artistică – autorul și opera sa. Această operă trebuie să aibă însă toate indiciile universalității, la fel cum le posedă cuvântul ori fraza ori versul capabile să fie ele însele și în același timp capabile să devină conforme cu discursurile, versurile și cuvintele altor individualități.

Cele de mai sus n-au intenția de a nega faptul că o individualitate creatoare are condiții optime de dezvoltare într-un colectiv național nealterat, într-o comunitate umană a unei limbi, a unei tradiții și dintr-un teritoriu dat. Nu trebuie însă uitat și faptul că autorul nu este doar produsul pasiv ale acestor și ale altor legături cu o colectivitate. Trebuie recunoscut faptul că îndeosebi el și împreună cu el oamenii ce împărtășesc un destin asemănător creează laolaltă aceste legături și retroactiv ei, prin forța tradiției influențează de obicei habitusul psihic al individului ca membru al corpului etnic național.

Din acest unghi noțiunile ca regionalismul, enclavele literare și alți termeni asemănători denumesc doar gradul de evoluție a emancipării literare a unui anumit grup delimitat de obicei doar geografic, în cazul specific și lingvistic, a cărui relație cu așa zisul centru literar este din unele cauze temporar sau definitiv slăbită (alterată). Un astfel de grup preia mai mult impulsurile dinspre corpul compact al literaturii naționale, eventual impunându-i o parțială “culoare locală”. Legat de diferențele specifice ale mediului el împotriva “spiritului” literaturii naționale impune “genius loci”. Tot ce este general adaptează celor individuale și specifice. Și decade atunci când ajunge mai departe decât este suportabil. Stagnează atunci când ambele poluri ajung la un echilibru de neclintit.

Se poate pune și întrebarea sceptică: aceasta este soarta eternă și imuabilă

a regionalismului literar și a enclavelor național-minoritare literare? Cu siguranță nu. Căci și în astfel de corpuri mecanic delimitate elementul fundamental al ființei literare este autorul: autorul ca o unitate posibilă a universalității expresiei artistice, ca un punct gravitațional de plecare. Denumirile de literatură "regională" sau "al minorității naționale" nu conțin aprioric nici o semnificație calitativă. Oriunde, în fiecare regiune sunt prezente elemente de universalitate care pot fi preluate în țesătura operei și care pot fi înveșmântate într-o formă artistică pretențioasă. Bineînțeles, calea înspre aceasta duce prin imagini anecdotice, prin studii de caractere, prin figurine și eroi din mediul autentic local, prin poezia declarativ națională (prin toate și multiplele extraxte ale vieții arhaice). Acestea pot doar conserva starea existentă, pot doar păstra gradul de emancipare artistică dobândit la nivelul dat.

Ca exemplu al noilor perspective poate sluji de pildă creația pictorilor naivi slovaci din Kovačica sârbească. Ea nu este admirată doar de satul natal, de Banatul sârbesc, de patria lor – Beogradul, Zagrebul, ci și de Bratislava, Viena, Parisul sau Londra – de întreaga Europă. Ce atrage oare la operele acestor țărani și meseriași fără studii de arte plastice? Nu o reproducere folclorică pasivă a mediului lor de viață, care prin cele comune nu se deosebește cu nimic de un alt mediu rural de câmpie. Interesul este trezit de spontaneitatea creației, iminența și puritatea expresiei care se află în acord perfect cu senzația lor inițială de viață. Ei sunt universali în pofida faptului că tablourile lor se află în contradicție totală cu curente dominante din pictura contemporană. Ei sunt universali pentru că tradițiile orizontului lor limitat și modul lor arhaic de viață ni le tălmăcesc prin intermediul calității pur plastice ca pe o lume suverană, existentă independent. Astfel o clară perfierie plastică devine centrul propriului său tip plastic.

Aceasta este una dintre căile care arată cum pot fi depășite limitările regionalismului. Și cum se prezintă lucrurile în cazul așa zisei literaturi a minorității naționale? Creația grupul minoritar-național este parcă de aceeași factură ca și creația regională în care sunt accentuate unele funcțiuni social-reprezentative. Literatura reprezintă în acest caz un grup lingvistico-etnic, separat de corpul național și încadrat în alt corp național și statal. De obicei apariția lui este urmarea acțiunii unor forțe social-politice uneori constructive, însă cel mai des distructive, care desființează corpurile inițiale și le aduc în stare de diasporă. Nu de fiecare dată aceste corpuri sunt mari. Cunoaștem cazul, când cu o mie de ani în urmă elita intelectuală a Marii Moravii a plecat în jos pe Dunăre și a ajutat la crearea importantului centru cultural în mănăstirile retrase din Balcani. Aceasta este dovada că literatura unor astfel de grupuri sau grupulețe nu trebuie să fie prizoniera unor împrejurări excepționale. Cu timpul, de obicei, situația se normalizează. Enclava ajunge să aibă relații mai strânse cu mediul înconjurător, cu alte literaturi și-și adaptează relațiile cu tradiția autohtonă. Astfel "variante regională se preschimbă într-un corp

independent... și apare procesul transformării literaturii localpatriotice, regionale în literatura minoritar-națională” (dr. Ivan Kusý). Deși prin aceasta nu se atinge o stare corespunzătoare, acest fenomen literar devine cu timpul mai puternic, intern se diferențiază, și devine o noțiune pentru sine înșuși. Acest proces se poate accelera în mod excepțional, cum a fost în cazul literaturii slovace din Voivodina cunoscuta rezoluție a Informbiroului (din 1948). Acest act a retezat brusc toate legăturile acestei literaturi cu literatura slovacă. Pentru un deceniu legăturile lor tradiționale s-au întrerupt, a dispărut dependența unilaterală și “această literatură a fost lăsată la cheremul forțelor proprii” (dr. Ján Kmet’). Dipă reluarea legăturilor ea s-a arătat că este un alt și mai evoluat partener. Ea s-a normalizat și se normalizează în continuare și în sens artistic. (...)

Desigur, ca această creație să fie într-adevăr slovacă, este nevoie de contacte reciproce, de un dialog viu nu numai între ambele corpuri literare *en gros*, ci și de dialoguri în cadrul procesului literar slovac diferențiat de pretutindeni, în cadrul cadrul genurilor și speciilor literare. În acest sens o datorie mai mare revine Slovaciei. Și din această cauză Slovaciei îi revine și o parte mai mare din sarcina comună.

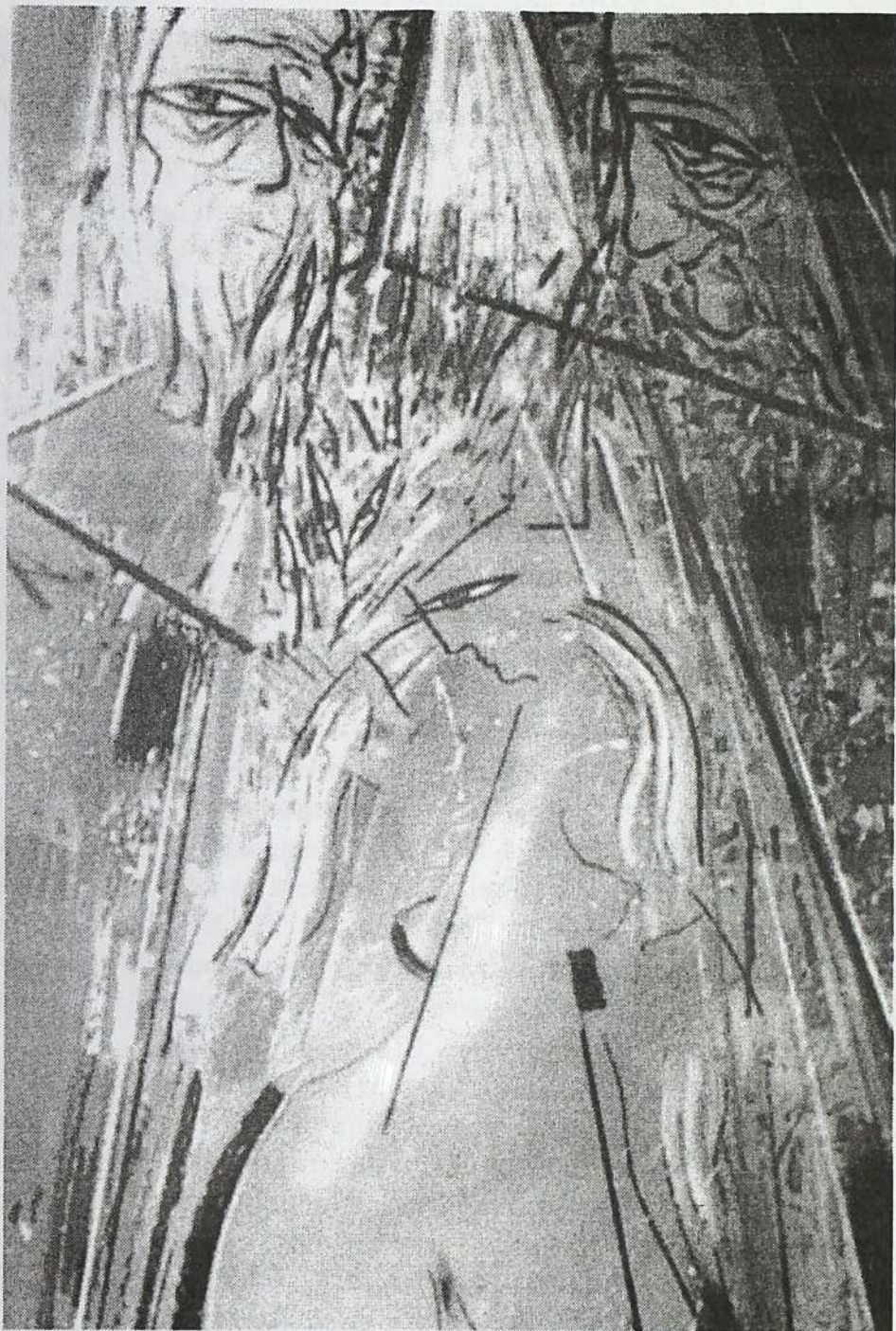
Arta slovacă regională și național limitată în cel mai strict sens al cuvântului: ca a r t ă, de fapt nu există. Periferia literară se poate dezvolta impetuos – cum se și întâmplă de obicei – și în capitală. Orice fenomen important artistic, central ori principal poate exista și în cea mai marginală periferie în sensul geografic al cuvântului. Este nevoie de dovezi? Ezra Pound, Alxandr Soljenițan, Lev N. Tolstoi, Martin Heidegger și Immanuel Kant, Paul Cézanne și Paul Gaugain. Otakar Březina, Pavol Országh-Hviezdoslav, Timrava, Martin Kukučí... A trăi într-un mediu strict delimitat nu înseamnă să produci obligatoriu un tip regional de literatură. Nici literaturile regionale și literaturile minoritar-naționale existente nu sunt predestinate provincialismului, marginalizării, nu trebuie să fie o curiozitate ori un fundal pentru literaturile naționale.

Cred că drept criteriu pentru a restabili justețea n-ar trebui să fie deviza “*ce se petrece în Slovacia*”, nici “*ce se întâmplă în restul lumii*”. Ce se petrece și se “face” acolo nu trebuie să fie obligatoriu o cale de urmat. Determinant este ceea ce pune lumea în mișcare. Ceea ce într-adevăr pune lumea și literatura în mișcare, va depăși ușor barierele dintre centru și periferii, dintre centru și părțile lui. Amintitul “spirit” al literaturii naționale plutește liber în spațiu și în timp – zboară unde-i este voia. Nu curge mereu cu apele Dunării în jos. El se mută pe coordonatele marcate de punctele gravitaționale ale energiei creative. Și aceste puncte sunt aproape mereu identice cu individualitățile artistice puternice. Constanta și posibilul centru îl constituie autorul și cuvântul acestuia estetic justificat și autopropulsat. Tot restul în afara lor este nestatornic și relativ.

Traducere de **ONDREJ ŠTEFANKO**

OSKÁR ČEPAN (1925-1992) istoric și critic literar slovac. Din pera sa vastă menționăm volumele *Înspre o tipologie a curenților literare* (1955), *Poezie și proză* (1982), *Universalitate și creație literară* (1968), *Literatura – sistem și istorie* (1972), *Contururile naturalismului* (1977).

O.Ș.

Stanislav Harangozó: *Susana după baie*

La un deceniu după...

Petr Uhl

IMAGINEA FALSĂ A SLOVACIEI

După zece ani este desigur necesar să reanalizăm ce împrejurări, care forțe sociale și chiar care persoane au cauzat dezmembrarea Cehoslovaciei sau au avut o contribuție la aceasta, să rejudecăm necesitatea pașilor de atunci și să atragem atenția asupra samovolniciei lor. Și mai folositoare este însă revizuirea critică autoreflexivă, înlăturarea erorilor ce au dus la dispariția federației pe care societatea cehă le mai cultivă intenționat până azi. La fel ca și imaginile dominante despre istoria cehă de la renașterea națională pornind, mai ales cele despre relațiile germano-cehe și despre purificarea etnică după cel de al doilea război mondial, și imaginea despre spargerea federației cehoslovace din anul 1992 sunt în mare măsură false. Ele sunt o stavilă în îndreptarea relațiilor cu societatea slovacă. Și este și frâna integrării Cehiei în Uniunea Europeană. Să încercăm așadar, să vedem care sunt erorile și prejudecățile și de ce sunt condiționate.

Cum s-a întâmplat totul și erorile intervenite

Redactorii unui săptămânal ceh, în timp ce adunam materialul despre cea de a 10-a aniversare a despărțirii federației cehe, mi-au pus întrebarea cum s-au împlinit așteptările de atunci, legate de apariția statului independent ceh. Supoziția apriorică, conform căreia prin dezmembrarea statului se aflau în strânsă legătură niște așteptări, este o parte componentă a credinței oarbe în schemele acestei epoci. Acei gazetari, la fel ca marea majoritate a lucrătorilor massmediei de atunci, au fost mereu parte a mediului ceh de dreapta (măcar astfel se considerau ei înșiși) care, chiar dacă la început fără entuziasm, au recunoscut argumentele de atunci despre necesitatea dispariției federației cehoslovace, fiindcă slovacii, și mai ales Vladimír Mečiar sunt așa cum sunt. Neîntreprinzători, proruși, (post)comuniști, naționaliști (resping "principiul civic") și de stânga. În plus Mečiar este un despot ce nu respectă drepturile omului. Și astăzi acești

redactori fac partea din marea majoritate a societății, care consideră “divorțul” de slovaci drept corect și benefic, devenind o garanție a prosperității economice și asigurarea prooccidentală a pieței statului ceh.

M-am repezit la ei, cum că eu n-am nutrit nici un fel de așteptări legate de înfrângerea statului și că am avut doar temeri pe care realitatea după zece ani le-a confirmat cu vârf și îndesat, mai ales în ceea ce privește societatea cehă. Aceasta s-a izolat mental și faptic de Slovacia și de Est, și-a aprofundat aversiunea față de nemți, și prin asta și față de Uniunea Europeană, și-a cultivat un naționalism al intereselor pe care le înțelege ca fiind doar interesele poporului ceh, deci – în comparație cu restul lumii – ale unei națiuni etnice, nu politice.

Dezamăgit de prejudecățile majorității celor ce aparțin de clasa mea politică, am căutat prin manuale ceva care ar trebui totuși să exprime un consens. Cu încordare am citit pasajul respectiv găsit în istoria semnată de Jan și Jana Kuklík (*Istorie 4 – Istoria recentă*, SNP, Praga 2002).

Imginea din manuale școlare

*“În țările cehe, la alegerile din 1992, a câștigat coaliția de dreapta. Ea intenționa să înfăptuiască o reformă accelerată a economiei și să termine proiectul “privatizării prin cupoane”. În Slovacia puterea a fost preluată de partea mai degrabă naționalistă a spectrului politic care propulsa opinii diferite despre reforma economică și susținea mai ales consolidarea competențelor guvernelor naționale. Pornea de la concepție că baza puterii statului trebuie să fie republicile naționale puternice care vor preda guvernului federal doar o parte din competențele lor. **Diferențele de opinie dintre reprezentanții cehi și slovaci au condus la criză constituțională. Nu s-a reușit formarea unui parlament federal funcțional și doar cu mari greutăți s-a format guvernul federal (președintele lui era politicianul ceh Jan Stráský), care se lovea tot timpul de interpretările diferite ale legii competențelor. Aceasta în multe cazuri slăbea și făcea imposibilă activitatea lui de guvernare și de decizie. Între reprezentanții politici se duceau negocieri îndelungate și lipsite de succes. Propunerile ca despre viitorul statului comun al cehilor și slovacilor să decidă votul general popular – prin referendum, n-au fost însă ascultate pe motivul că mandatul pentru negocierea a fost dat protagoniștilor principali în alegerile recente. Acesta n-a fost însă un argument corect și convingător: nici unul dintre partidele politice câștigătoare – nici la cehi și nici la slovaci – n-a avut în programul său politic dispariția statului comun.”***

În situația când premierul slovac Mečiar a solicitat recunoașterea subiectivității juridice internaționale a Slovaciei (și totodată și a Republicii Cehe), a devenit evident că

statul comun s-ar fi transformat astfel într-o confederație liberă. Premierul ceh Václav Klaus a îmbrățișat opinia că într-o astfel de situație ar fi mai bine să fie create două state independente. Acordul despre aceasta a fost încheiat de cei doi politicieni în 22 iunie 1992.

Urmează enumerarea actelor juridice, apare mențiunea despre diferențele legate de împărțirea patrimoniului și constatarea unor relații "cu standardul ridicat". În *Istoria țărilor cehe II* de Josef Harna și Rudolf Fišer (editura Fortuna, Praga 1998) scrie: "*Se acutizau disputele despre împărțirea federației, mai ales în ceea ce privește împărțirea patrimoniului federal. Abia în octombrie au fost negociate problemele păstrării monedei comune, uniunii vamale, stabilirea frontierelor. Nu s-a ajuns la un acord privind cetățenia comună.*"

Descrierea evenimentelor din manuale și evaluarea lor este cu ceva mai critică decât punctul de vedere oficial ceh, adică acela prezentat în public de reprezentanții statului. Ei recunosc că felul cum s-a despărțit statul (mulți îl denumesc fatalist și disculpator "dezagregare") a fost unul nedemocratic, fără referendum. Prea puțin se amintește că Parlamentul Federal a hotărât lichidarea federației fără un mandat politic, fără nici o dezbatere publică despre divizarea statului. Nici un partid politic din Cehoslovacia, în afară de marginalul Partid Național Slovac (după alegerile din 1992 aflat la guvernare), n-a solicitat în alegerile din 1992 un stat independent slovac ori ceh. HZDS-ul (Mișcarea pentru o Slovacie Democrată) lui Mečiar care a obținut cel mai mare număr de voturi (o treime) avea în program independența doar ca ultima posibilitate în eventualitatea dacă un mai liber aranjament decât federația după modelul impus de Praga n-ar fi fost posibil.

Cinstire deci vouă, istoricilor, Jan și Jana Kuklík, pentru faptul că arătați că nu s-a organizat un referendum și că partidele politice n-au avut în programe independența republicilor. Prin aceasta își exprimă îndoiala față de corectitudinea politică și necesitatea divizării. Totuși textul lor conține câteva erori tradiționale ce apasă autoreflexia societății cehe, adică segmentul acesteia cel mai hotărâtor și mai zgomotos.

Însă amintitul proiect al "privatizării prin cupoane" încă tot își mai așteaptă sufixul undeva prin Bahama. Nu este clar prin ce erau diferite opiniile privind reforma economică în Slovacia – cu excepția ideilor diferite despre viteza acesteia. Istoria a arătat că vorbele despre iminentul faliment economic al Slovaciei și cuplarea cu Rusia și Ucraina au fost doar sperietori fără obiect. Adevărat este faptul că la fel ca Republica Cehă, și Slovacia a fost jefuită de cercurile puterii, mai ales de HZDS. Acestea privatizau "direct", nu s-au legat la cap cu complicatele tunelări, cu legăturile și comenzile clientelare fără licitațiile de rigoare, cu asanarea băncilor devastate și cu sofisticatele abuzuri de putere ca în Republica Cehă, unde au fost create sisteme de acoperire netransparente, ca de pildă Fondul Patrimoniului Național, ce funcționa ca linie de privatizare a Alianței Democratice

Civice până în anul 1998.

Și afirmația autorilor manualului cum că slovacii vroiau să consolideze competențele guvernelor republicilor, este inexactă. Ei voiau să consolideze competențele organelor de putere ale republicilor, cu adunările legislative pornind, deci ale ambelor parlamente naționale. Autorii nu explică deasemenea de ce scriu despre o criză constituțională. Eu am avut impresia că organele constituționale – adunările legislative și guvernele au negociat și au luat decizii, însă că nici negocierile și nici deciziile n-au fost corecte. Președintele republicii s-a lăsat provocat prin admiterea constituției slovace și și-a dat prematur demisia din funcție, ceea ce a fost o greșeală, dar acest lucru n-a provocat o criză constituțională fiindcă demontarea Cehoslovaciei a fost decisă deja.

Căci nu este adevărat că în anul 1992 nu s-a reușit alcătuirea (oare n-ar fi mai bine spus alegerea!?) unui parlament federal funcțional. Cine altul, decât parlamentul federal a votat legea despre dispariția federației și acordul despre apariția Uniunii Cehoslovace, la propunerea lui Miloš Zeman? (Concluziile acestui acord, deci crearea unei confederații funcționale, n-au fost însă puse în aplicare.) Nici negocierile purtate de reprezentanții ambelor republici n-au fost lipsite de rezultate, după cum afirmă Jan și Jana Kuklík. Reprezentanții ambelor republici s-au înțeles ușor asupra divizării federației imediat după alegeri, Mečiar sub presiunea cehilor, “heislovacilor” și a opiniei publice tot mai mult pornite împotriva centralismului praghez, Klaus deasemenea sub presiunea unei părți a massmediei ce argumenta că subiectivitatea juridică internațională a Slovaciei este incompatibilă cu existența (funcțională) a federației. Incompatibilă era, însă numai cu o pseudofederație centralistă. Acest argument incorect îl repetă astăzi manualele de istorie.

O privire comună asupra unei istorii comune

O părtinire vizibilă în prezentarea istoriei țărilor cehe și a Cehoslovaciei, abordările unilaterale din punctul de vedere ceh, ba și prezentarea incorectă a evenimentelor reprezintă în societatea cehă o trăsătură comună. Umăriți doar cum este prezentată copiilor și adulților istoria cehă cu anul 1848 începând, ce se scrie pozitiv în manuale despre evrei (cu excepția hilsneriadei și holocaustului, când li se consacră câteva rânduri victimelor acestora), despre romi și despre contribuția comună a societății majoritare din țările cehe la asuprirea lor, despre persecuții și genocid, despre germani, slovaci, polonezi ori ruteni.

Și istoria slovacă oficială și pseudooficială este împovărată de sechele, chiar dacă altfel. Ea suferă mereu de euforia înfiițării statului independent slovac. Fiind alimentată de faptul că statul slovac a reușit să fie pus într-o mișcare relativ democratică. Pot

adăuga că democrația și apărarea drepturilor omului funcționează în Slovacia nu doar mai bine decât în Albania ori Belarus, ci că acestea sunt comparabile – în pofida unor greutăți – cu cele trei state din Visegrad, inclusiv Republica Cehă. Lipsește însă critica “heislovacismului”. Și această abordare unilaterală trebuie revizuită.

Pasul înspre abordarea comună a istoriei comune trebuie făcut de ambele “părți”, deci și de cea cehă. Nici nu-i necesar ca dinspre Slovacia și dinspre țările cehe divizarea statului comun să fie abordată cu aceeași optică, la fel cum nu era necesar ca trădarea de la München, decretele cehoslovace prezidențiale postbelice și purificarea etnică legată de acestea să fie evaluate identic la Praga și la Nürberg. Experiența împăcării franco-germane din anii 60 și 70 ne învață cât de important este ce se scrie despre istoria comună în manuale. Și că acestea ar trebui să menționeze și abordările ce mai persistă “în partea cealaltă”. Căci în societată pluralistă națională și europeană vor exista întotdeauna priviri diferite asupra aceluiași eveniment ori fenomene. Important este doar faptul să fie înlăturate neadevărurile vizibile și să fie respectate – și amintite în public – punctele de vedere diferite, eventual și cele minoritare.

Subiectivitatea juridică internațională

Voința insuficientă a dreptei cehe (mai ales a lui Klaus) de a negocia cu slovacii de la egal la egal a dus la indispoziția de a căuta o soluție funcțională federativo-confederativă. Doi ani opinia publică cehă era speriată cu diavolul Mečiar și cu naționalismul slovac, ca apoi totul să fie redus la mistificarea că statul comun se termină acolo unde începe subiectivitatea juridică internațională a componentelor lui. Această mistificare dăinuie astăzi și în Slovacia, unde ea a ajuns aproape o rațiune de stat. Dar pentru numele lui Dumnezeu cum va fi atunci UE?

Argumentul principal, susținut și astăzi, că descompunerea statului a fost necesară, este solicitarea slovacă de a obține subiectivitate juridică internațională pentru Slovacia (și pentru Republica Cehă). Afirmția că o astfel de subiectivitate este în contradicție cu federația și o face nefuncțională, că transformă federația într-o confederație, este incorectă. Firește că un astfel de statut face federația mai degajată, nu duce însă în mod obligatoriu la o confederație. Uniunea germană este cu siguranță o federație, și țările componente (unele dintre ele conform constituțiilor proprii se definesc ca state) au, chiar dacă limitată, și subiectivitate juridică internațională.

Despre subiectivitatea juridică internațională a Slovaciei s-au purtat negocieri încă din 1990, iar practic Slovacia a și dobândi-to. Reprezentațiilor Cehiei nu le convenea acest lucru din două motive. Se simțeau astfel obligați să facă pași simetrici, să creeze și legături și instituții bazate pe subiectivitate juridică internațională cehă. Nu s-au putut

împăca nici cu tot mai mult recunoscutul principiu conform căruia competențele federației (Adunării Federale) sunt acordate prin voința republicanilor, deci de parlamentele acestora. Eforturile de a impune aale slovacilor și respingerea cehilor a acestui principiu au cutremurat cu adevărat federația încă din 1990.

Disputele purtate în legătură cu acest principiu pornesc din abordarea diferită a omului și a societății. Dacă recunoaștem că suveran este omul, cetățeanul, și că din voința lui liberă sunt alese și numite organele de stat (și de autoguvernare), care pot în numele lui, în anumite cazuri stabilite de lege, decide, atunci ar trebui să acceptăm și faptul că fiecare federație ar trebui să apară și să fie revizuită de jos. Lupta pentru acest principiu ar fi trebuit să se termine cu recunoașterea avantajului ori poziției exclusive a federației în segmentele politicii externe, apărării, apărării drepturilor omului și a mediului înconjurător, monedei și parțial a politicii fiscale, a asigurărilor sociale și de sănătate. Acordul, cum că în aceste segmente republicile, deci parlamente lor, din voința lor (până la revocare) vor delega organelor federației – după consultările prealabile – dreptul de a decide și asigurarea că în aceste segmente actele legislative federale au întâietate în fața celor republicane, n-au fost niciodată adoptate.

Disputa se lungea mai ales din motive psihologice, în partea slovacă prin manifestările “heislovacilor” și populiștilor, purtați pe valul respingerii centralismului praghez. În partea cehă era depășită cu mare greutate imaginea paternalistă, că cehoslovac înseamnă de fapt ceh și invers. Aceasta este adânc înrădăcinată în gândirea majorității cehilor și astăzi, mai ales când vine în vorbă statul comun.

Să amintim încă faptul că mult mai expresivă decât în cazul țărilor germane este subiectivitatea juridică internațională a părților Belgiei federative. Și la Praga există două reprezentanțe comerciale – una valonă și una flamandă, și în plus o reprezentanță culturală independentă a părților francofone ale Belgiei – ale Valoniei și ale Bruxellesului, firește în afara ambasadei Belgiei. Și Québecul are o reprezentare asimetrică – nu restul Canadei, aceasta este reprezentat de Canada însăși – în multe țări ale lumii. Există diferite modele. De ce n-am prelua modelul Belgiei și Canadei? Acestea își edificau tocmai atunci federațiile sub observația subiecților juridici internaționali.

Federație sau confederație?

Alcătuirea statală elvețiană în italiană și franceză este denumită confederație, în germană este denumită conjurație. În franceză și în italiană guvernul este denumit consiliu federal, în germană consiliu unional. În interiorul țării această federație este într-adevăr liberă, aproape de tip confederativ, în ceea ce privește volumul puterii de decizie, cantoanele au o mare autonomie. Chiar în situația în care constituția elvețiană constată

suveranitatea lor, le recunoaște dreptul de a încheia acorduri internaționale doar de natură economică și polițienească, precum și acorduri referitoare la relații de vecinătate. Declararea războiului și încheierea păcii le poate hotărî doar conjurația. În străinătate Elveția se prezintă unitar, nu ca o confederație.

Nici experiența elvețiană cu confederație n-a fost prelucrată de nimeni în Cehoslovacia. În Slovacia ea a fost interpretată eronat, societatea slovacă era convinsă ca Elveția este o federație (o confederație) a trei ori patru grupuri etnice, definite prin limbile lor. Acest lucru este doar o profundă neînțelegere a sistemului cantonal.

Disputa slovaco-cehă despre federație ori confederație a fost una artificială. "Federația autentică" a lui Václav Havel a fost poate expresia respingerii federației de dinainte de noiembrie 1989, deci a unei birocratice și nedemocratice federații, care nici n-a fost de fapt așa ceva. Federația "funcțională" a lui Václav Klaus și a dreptei cehe a fost doar frunza de smochin pentru un stat centralizat, la care dreapta nu voia să renunțe. Intransigența ei în fața oricăror mișcări înspre o mai mare libertate și descentralizare, pe care nici astăzi nu vrea s-o recunoască, era istoric motivată.

Centralismul puternic a fost și este până astăzi o componentă a gândirii politice cehe. Într-adevăr, naționaliștii slovaci s-au străduit să slăbească federația încă din 1989, Dar nu se mai vorbește că ei au parazitat ideea solicitării democratice de a dobândi o autoguvernare teritorială, de a descentraliza puterea de decizie, de a obține o subsidiaritate la care "Praga" era surdă. Realitate că este la mijloc o eroare în partea ceahă, și nu în cea slovacă, demonstrează și evoluția următoare a Republicii Cehe care pe lângă mărunțul Luxemburg a fost unica țară europeană în care între parlament și consiliul local n-a fost creat nici un organ ales.

Suntem atât de diferiți?

Exista posibilitatea ca federația să fie transformată democratic. Distrugerea ei a fost finalizată de politicienii cehi de dreapta însetați după o guvernare exclusivistă, asistați de Mečiar. Înainte de ODA și Václav Klaus cu al lui ODS (Partidul Civic Democrat), masmedia a presat săptămâni în șir opinia publică ceahă cu sloganul "Să acordăm libertate slovacilor, dacă o cer atâta". Nu numai presa ceahă de dreapta (Lidové noviny, Český denník ș a.) dar și televiziunea de stat (amintiți-vă doar emisiunea *Ce ne-a adus săptămâna* a lui Ota Černý și Zuzana Bubílková!) luau în șuturi prejudecățile și fantasmagoriile îndreptate împotriva descentralizării și destinderii federației. Un prinos deloc neimportant și-au adus și scriitorii și intelectualii cehi de seamă. Toți aceștia au condus Cehoslovacia înspre înfrângere. Au existat pentru asta și altfel de motive, decât diversitatea voințelor politice a reprezentăților ambelor republici?

Da, așa cum scrie Václav Žák, în țările cehe opinia publicată era preocupată mai mult de trecutul comunist, în timp ce în Slovacia de emanciparea națională (etnică). Dar diferența dintre împăcarea cu trecutul din Cehia și patriotismul slovac nu scinda societatea cehoslovacă, cu siguranță nu într-o măsură mai mare decât disputa dintre Praga și restul țării, dintre Praga și Moravia, dintre stat și autoguvernare, dintre biserică și laicitate ori disputele sociale și cele între generații. Soluția problemei prin eliminarea protagonistului mai slab și incomod (mai înainte ghettouri, acțiunile de “asanare” din epoca normalizării, azi romii de pildă) nu este nouă. Într-un manual ceh am citit că tensiunile etnice sunt porovcate de existența minorităților etnice. Da, și așa poate fi redată descompunerea statului cehoslovac din 1938, sau poate fi justificată expulzarea postbelică a germanilor.

Interesant este și cât de puțini cehi au reușit să susțină solicitările slovacilor și să separe nucleul democratic al strădaniilor de subsidiaritate de coaja naționalismului. Unul dintre aceștia a fost Petr Pithart. Da, mult batjocorâta lui căsuță pentru doi, ar fi fost o soluție. Cu timpul s-ar fi arătat că grădina comună, garajul și alte dependențe comune ar fi putut dobândi o mai mare importanță, decât și-ar fi dorit-o unii dintre radicaliștii slovaci, și totoadatã mai mare, decât spera Praga că ar fi putut obține în urma negocierilor cu slovacii.

Bârfele din Praga

Deocamdată am abordat dezacordurile, presupusele diferende și interpretarea lor – deseori falsă – de dinaintea lui 1 ianuarie 1993, deci înainte de apariția ambelor state independente. După dispariția Cehoslovaciei, Praga arunca vina pentru divizarea statului asupra naționaliștilor slovaci și asupra diabolicului Mečiar, Slovacia va fi calomniată și peste ani de zile. Însă acest lucru din punctul de vedere al mecanismelor internaționale ale ONU în ceea ce privește protejarea drepturilor omului și introducerea democrației, nu aducea multe deosebiri între Republica Cehă, Polonia și Ungaria, cu excepția mai slabei protecții a drepturilor colective ale minorităților naționale, cu care Republica Cehă a avut probleme și atunci și acum.

Divizarea s-a manifestat negativ în economia ambelor state. Treptat s-a arătat însă că Slovacia amputată din statul federal ca un picior (stâng) bolnav, nici nu era bolnavă. Mai grele pierderi decât cele economice erau însă pierderile morale și culturale. O parte din slovaci se îmbăta de bucuria din independența dobândită. Cehii și-au continuat politica struțului a lipsei de autoreflexie. Să arunce vina asupra altor grupuri etnice au învățat de când cu problema germanilor care s-au autoeliminat de fapt și ei din Cehoslovacia. Revin mereu la acest context istoric comun al insuficienței autoreflexiei la

cehi și mai ales asupra naționalismului ceh. Căci exterminarea evreilor și romilor de către naziști (și în cazul romilor și cu participarea activă a colaboratorilor cehi) și expulzarea germanilor, continua tocmai după 1992 prin faptul că cehii se complăceau în autociumtirea statală și în propovăduirea și aplicarea practică a exclusivității statale și etnice și a izolaționismului – împotriva Estului, Visegradului, Rusiei, germanilor și UE. Strădaniile de a elimina din societate sau măcar din orașe pe romi este următorul capitol al naționalismului ceh care-și suportă deja numele fără îmbujorări și reticiențe.

Bârfele propagate de Praga și-au făcut datoria în lume. Iar Bratislava confirma “corectitudinea” lor prin accentuarea “principiului” național (= etnic). Jumătățile de adevăr antislovace erau răspândite mai ales de “federaliștii” slovaci, deseori din “exilul” lor praghez. Condamnările paușale ale lui Mečiar și ale guvernului său, erau susținute, din păcate, și de Václav Havel, fiind înconjurat și el de “federaliști”. Și fiindcă suporta greu insuccesul avut în apărarea – pe drept vorbind neîndemănată – a Cehoslovaciei. Bârfele pragheze erau răspândite din proprie inițiativă și de Madeleine Albright. Slovacia n-a fost primită în NATO și i-a fost complicată calea de aderare la UE.

Descompunere? Nu, a fost înfrângerea statului!

Expresia înfrângerea statului am împrumutat-o din denumirea folosită în epocă pentru dispariția Cehoslovaciei din toamna lui 1938. La începutul anului 1993 am citit întâmplător consemnarea evenimentelor din septembrie 1938 până în martie 1939 în materialele de epocă – anunțuri publice, declarații și presă. Și am fost îngrozit cât de mult se asemănau instigările împotriva democraților și comuniștilor cu atitudinile anticomuniștilor din anul 1993, când Consiliul Național al Cehoslovaciei a adoptat legea despre ilegitimitatea regimului comunist și a condamnării acestuia, când se efectuau lustrațiile din plin și ce scandalizați erau cu toții când “socialiștii” erau considerați drept niște “comuniști” ascunși și bineînțeleș n-aveau acces la masmedia, când din pozițiile importante erau eliminați oamenii din Charta '77, mai ales acei care au fost înainte de 1968 membri ai Partidului Comunist. Atmosfera intolerantă din Republica Cehă după prăbușirea federației amintea în multe privințe de perioada fascizării celei de a doua Republici Cehoslovace. Și acestea erau urmarea dispariției federației.

Și astăzi suferim încă de viziunea deformată asupra celor patruzeci și unu de ani ai “regimului comunist”, de dispreț față de liberalizarea anilor 1963-1969 și față de procesul de redeșteptare, una dintre cele mai luminoase pagini ale istoriei noastre. Măcar într-atâta ca să fie completate opiniile despre epoca barocă de întuneric, opinia publică cehă ar trebui să se dezbare treptat de abordarea unilaterală a întregii sale istorii, mai ales de după 1848. Prin impunerea unor noi abordări ale istoriei care a început în Noiembrie 1989

(și încă înainte de asta în Charta '77) a fost slăbită după dispariția federației, ba chiar întreruptă cu totul. A durat aproape câțiva ani, până în 1996, perioada de timp necesară pentru ca majoritatea societății să ia orientarea de stânga și socialistă în brațe. Și în ceea ce privește tolerarea actuală a partidului comunist, acest lucru s-a întâmplat câțiva ani mai târziu.

Acest pierderi morale, și în sensul mai larg culturale, provocate de excluderea Slovaciei (a slovacilor) din statul comun, au aprofundat doar barbarizarea societății, devierea ei de la solidaritatea umană și simț social, aplecarea maselor înspre o pseudocultură lipsită de spirit, în impunerea căreia cele mai merite le are televiziunea Nova (identică cu ProTV-ul de la noi – nota trad.) și înspre adâncirea consumismului. A contribuit și la slăbirea principiilor morale, și până acum exprimate prin lozinca: să nu furi. O bază pentru studiu ar constitui-o dimensiunea legislativă și economică a acestei înfrângerii, căci știm – și din manuale de istorie – că strădania inițială a divizatorilor a fost păstrarea cetățeniei comune a cetățenilor federației și menținerea monedei unice. Prima intenție n-a reușit deloc, la cel de al doilea proiect au renunțat cehii în răstimp de câteva luni, pentru ca slovacii să nu fie nevoiți să suporte costurile suplimentare. În sfera economicului a rezistat uniunea vamală comună, chiar dacă funcționarea ei a fost subminată prin suprataxele vamale și anumite restricții.

Felul pașnic în care s-a realizat despărțirea

Nu este adevărat că felul pașnic în care s-a realizat despărțirea a fost elementul stabilizator al politicii europene, cum se afirmă deseori. Opinia publică cehă este în plus convinsă că suntem lăudați pentru acest lucru în lume. Poate că ne laudă unii germani, austrieci și maghiari, adică cei care n-au îndrăgit niciodată statul cehoslovac din pricina purificării etnice de după război, iar Austria și pentru că, după unii nostalgici, am trădat la sfârșitul primului război mondial Austro-Ungaria, nu ne-am raliat la înființarea federației dunărene. Lumea însă nu se termină la München, Viena ori Budapesta. Cehoslovacia a avut în Europa un relativ bun renume, datorită strădaniilor ei umaniste și democratice interbelice, datorită trădării de la München, datorită luptei sale antinaziste, datorită unor succese culturale, științifice și economice în toată perioada postbelică, datorită proceselor reformatoare din anii 1968-1969 și a Chartei '77. Distrugerea ei a fost pentru lume o surpriză neplăcută. Faptul că în Cehoslovacia nu s-a luptat ca în Bosnia, nu este motiv de automulțumire. Renunțarea la statul federal a fost împotriva tendințelor integratoare confederative ori federative ale Europei viitoare. Încă și astăzi suntem suspectați că așa cum n-am reușit să trăim într-o federație, nu vom fi capabili să trăim nici în Uniunea Europeană.

Redresarea relațiilor cu UE

Îndreptarea nu constă în mărinimie față de Slovacia, ci în recunoașterea greșelilor reprezentanților politicii cehe, a atitudinii paternaliste a opiniei publice cehe și în compararea realistă a stării ambelor țări după zece ani de separație.

Și aici există multe elemente care demonstrează succesele Slovaciei, atinse până și în timpul guvernului lui Vladimír Mečiar. Legea cetățeniei este mult mai liberală decât cea cehă, și după amendarea legii cehe, prin care au fost eliminate unele prevederi inacceptabile. Primarii localităților și președintele republicii sunt aleși în Slovacia prin vot direct. Curtea constituțională slovacă a rezistat în fața puterii executive și nu s-a lăsat condusă de scheme ideologice, ci doar de constituție și legislație. (Să ne aducem aminte: curtea constituțională cehă n-a reușit să se împotrivească uneori ispitei anticomuniste.) Datorită minorității maghiare și a participării acesteia la viața politică a țării, prezența elementului etnic neslovac este în societate mai obișnuită, oamenii sunt mai toleranți decât cehii. Multe avantaje pot fi regăsite și domeniul social, în Slovacia a fost adoptată de pildă o lege modernă de protecție socială prin intermediul reformării sistemului de servicii sociale (chiar dacă sunt insuficiente resurse financiare pentru aplicarea ei).

Nu este un merit al guvernului ceh, că Slovacia intră acum în Uniunea Europeană odată cu Republica Cehă. Bârfele antislovace n-au fost în suficientă măsură respinse, din păcate, nici de guvernul lui Zeman, ministerul de interne al lui Gross încerca mereu să facă mai sever regimul de graniță și de ședere, fiind convins că între ambele state va fi amplasată frontiera Schengen. Ministerul de externe al lui Kavan nici n-a încercat măcar să negocieze cu Uniunea Europeană în ceea ce privește Slovacia o astfel de excepție, cum a fost negociată de Suedia pentru uniunea sa vamală cu Norvegia și pentru circulația liberă a persoanelor și capitalului, deci o variantă care ar fi rămas valabilă și atunci dacă Slovacia ar fi intrat în Uniunea Europeană mai târziu.

Însă Uniunea Europeană va fi un mediu avantajos pentru apropierea ambelor societăți și state. Condiția realizării acesteia este nu numai o autoreflexie a "heislovacilor" din Slovacia, ci, în aceeași măsură, și transformarea autoreflexiei cehe ce afirmă exclusivitatea izvorâtă din amenințarea națională.

Traducere de **ONDREJ ŠTEFANKO**

Stanislav Harangozó: *Însorită*

Dušan Kováč

EUROPA VIITORULUI: IDENTITĂȚI, VALORI, PERSPECTIVE

Dacă vorbim despre identitățile colective din Europa, ca prima și cea mai importantă dintre ele ni se oferă identitatea națională. Naționalismul, mișcările naționale, lupta pentru identitatea națională și "statul național" reprezintă în istorie una dintre cele mai importante forțe motrice ale întregului proces istoric cu secolul al XVIII-lea începând până în zilele noastre. Influența naționalismului asupra istoriei europene (de fapt și asupra celei universale) este foarte concretă și palpabilă și în pofida faptului că însăși noțiunea de "națiune" (Nation) este de fapt o abstracțiune. Nimeni n-a văzut națiunea, nimeni n-a atins-o, însă urmările naționalismului în istorie sunt foarte concrete și palpabile.

În strânsă legătură cu naționalismul sunt și cele două războaie mondiale din secolul XX. Națiunea nu este o sumă simplă de indivizi, nu este doar o mulțime aritmetică, ci reprezintă o nouă ființă holistică, nu însă integrată într-atâta ca omul. Națiunea n-are un ADN propriu și proprietățile ei nu pot fi reconstituite pornind de la un individ, așa cum este posibilă, în baza analizei unui oricât de mic fragment al corpului omenesc, reconstituirea proprietăților unui om. Națiunea se definește greu, dar nimeni nu pune la îndoială faptul că identitatea națională există și este una dintre cele mai puternice și cele mai influente identități colective.

Etnologii, sociologii, istoricii și politologii au ajuns la consens afirmând că identitățile colective sunt niște structuri complexe și cu mai multe straturi. De regulă, fiecare om posedă mai multe identități colective care pot fi foarte firești și spontane, cum este de pildă identitatea colectivă a unei clase dintr-o școală ori a unei străzi (a unui cartier) dintr-un oraș, mergând până la identități complexe și abstracte, cum este identitatea

națională. Spontaneitatea formării identității naționale este mică, fiindcă astfel de identități colective se formează prin intermediul unei agitații naționale care presupune un program național concret, pe de o parte, dar trebuie să aibă și un cerc limitat de receptori potențiali și concomitent actori ai acestei agitații naționale pe de altă parte.

Națiunea și identitatea națională nu apar spontan, ele trebuie create. Un proces identic trebuie să decurgă și în ceea ce privește identitatea europeană. Cel puțin în această direcție istoria poate juca rolul de magistra vitae. Aplicarea principiului agitației naționale în sensul de "agitație europeană" în vederea formării identității europene se împiedică însă de problema că identitatea națională ca o identitate abstractă și "creată" percepe identitatea europeană, care este la fel de abstractă și "creată", drept una concurentă. Teoretic identitățile locală, regională, confesională și națională coexistă alături și "înăuntrul lor" fără probleme. La nivel teoretic deasemenea nu este nici o problemă ca alături de identitatea națională să existe și identitatea europeană. Însă naționalismul european accentuat a creat în Europa o situație în urma căreia aceste două identități sunt percepute deseori drept conflictuale. Cu alte cuvinte europenii s-au obișnuit deja atât de mult cu identitatea lor națională, într-o măsură atât de mare generații întregii au învățat să gândească "în cadrul național", încât ei sunt dispuși să accepte europenitatea doar atunci dacă aceasta este "în interesul național". Și tocmai aceasta este problema fundamentală a Europei contemporane național diversificate.

În aparență, problema identității europene se manifestă mai pregnant în Europa Occidentală, în țările celor cincisprezece, dar și în afara lor (Norvegia, Elveția). Semnalul de alarmă a fost tras de referendumurile din Danemarca și Irlanda, dar și de opiniile împotriva lărgirii Uniunii Europene din celelalte țări, de problemele apărute odată cu spațiul Schengen, cu Nice, cu euro. Mai multă europenitate este prezentă în cealaltă parte, în Europa Centrală și Estică, în țările fostului bloc comunist. Marea majoritate a locuitorilor acestor țări sprijină ambițiile integratoare și niciunde nu sunt puse la îndoială rezultatele pozitive ale referendumurilor despre intrarea în Uniunea Europeană. În timp ce în partea occidentală a continentului situația existentă denotă că integrarea europeană este impusă întrucâtva "de sus", ca o consecință a activității guvernelor și politicianilor, că identitatea europeană este mai degrabă un privilegiu al straturilor instruite, al intelectualilor și politicianilor decât al cetățenilor. Ar fi însă o eroare dacă acest antagonism Est-Occident l-am considera drept o victorie a identității europene în Est. Pentru țările fostului bloc comunist interesul pentru identitatea europeană este motivat și de tendința de a se distanța de trecutul recent. Calea înspre Uniunea Europeană este și o fugă de bolșevism. Iar alăturarea la Uniunea economic prosperă este concomitent și strădania evident motivată de a atinge o creștere economică mai dinamică, și prin asta atingerea unui standard de viață mai superior. Cu alte cuvinte: pentru țările Europei Centrale și

Estice integrarea europeană este “de interes național”, în timp ce pentru unele țări din Europa Occidentală lucrurile nu se prezintă astfel, ci lărgirea este percepută mai degrabă ca o lezare a “intereselor naționale”. Indiferent însă din ce parte privim lucrurile, identitatea europeană este deocamdată mai degrabă o dorință pioasă, o identitate de perspectivă, decât o realitate. În mod legitim se pune atunci întrebarea: Poate apare o integrare europeană reală fără o identitate europeană? Și dacă da, atunci ce trăinicie și ce valoare va avea o astfel de construcție, care de fapt apare deja în fața ochilor noștri într-un ritm care-i uluiește pe toți euroscepticii?

Idea și construcția Uniunii Europene reprezintă o calitate cu totul nouă în evoluția europeană. Din “punctul de vedere estic” la Uniunea Europeană noutatea o reprezintă mai ales faptul că a apărut o reală posibilitate de a fi lărgită și că actualele țări candidate pot deveni membrele ei ordinare. De aceea în țările candidate se ia în general mai puțin în considerare faptul că Uniunea Europeană însăși înregistrează schimbări radicale. Integrarea europeană occidentală a apărut inițial pe principii economice ca “Societatea cărbunelui și oțelului” și mai târziu drept “Comunitatea economică europeană”. Deja schimbarea denumirii în Comunitatea Europeană a reprezentat o nouă calitate. Schimbarea denumirii în Uniunea Europeană în strânsă legătură cu adoptarea acordului Schengen – n-a fost doar o simplă schimbare de nume, ci o expresie a unei noi calități. Uniunea reprezintă o integrare politico-economică de un nivel superior. Încă în anii 1991-1993 se considera în general drept reală integrarea țărilor postcomuniste în Comunitatea Europeană în orizontul a câtorva decenii, fiindcă se socotea drept inevitabil faptul ca aceste țări “să atingă” economic nivelul celor doisprezece de atunci. Dacă astăzi ca orizont real este considerat anul 2004, asta înseamnă fie că țările candidate au reușit să realizeze minunea atingerii nivelului economic al țărilor occidentale europene, fie că, pur și simplu, s-a preschimbat concepția integrării europene.

Casa europeană comună se edifică întrucâtva de sus, fiind clădită de politicienii europeni și un astfel de edificiu are înfățișarea unei “Europe instituționalizate”. Acest lucru este avantajos când avem în vedere viteza creării unei Europe unite. Pentru trăinicia și perspectivele unității europene acest fel de abordare nu este însă suficient. Suntem totodată martorii faptului că politicienii și intelectualii apelează deseori la solidaritatea europeană. Și de multe ori cu succes. Dar tocmai faptul că solidaritatea europeană trebuie “deșteptată” dovedește că deocamdată identitatea europeană ca fenomen de masă nu există. Pentru viitor însă identitatea europeană este inevitabilă. Este clar că suntem puși în fața problemei de a crea o astfel de identitate. În țările Europei Centrale există suficientă experiență cum se crează o nouă identitate, fiindcă toate popoarele au traversat procesul agitației naționale prin care s-au format de fapt națiunile moderne. Acest lucru n-a fost posibil fără un program național și fără agitatorii naționali, cărora le

ziceam aici "deșteptători ai conștiinței naționale (Erwecker)".

Cred că problema formării unei identități europene este subapreciată și prin sublinierea faptului că identitățile colective sunt complexe, stratificate și că alături pot coexista mai multe identități colective. Și că n-ar exista de fapt nici un fel de problemă. Oamenii vor poseda o identitate regională, locală, confesională și națională proprie și pe lângă acestea și o identitate europeană. Teoretic acest lucru este indubitabil, nu putem însă ignora faptul că și formarea identității naționale a însemnat o reprimare și o slăbire a identității regionale. Cu atât mai mult formarea unei identități europene va însemna o reprimare și o slăbire a identității naționale. Fiindcă între timp s-au format deja colective pe principiul "statelor naționale" și a intereselor naționale. În zilele noastre acestea predomină în Europa și ele nu pot fi înlăturate printr-o măsură radicală și nimeni nici nu ia în calcul o astfel de eventualitate. Identitatea europeană însă nu poate să apară "într-un spațiu cu totul nou", ci inevitabil va trebui să ocupe și o parte din spațiul ocupat astăzi de alte identități și mai ales de identitatea națională, percepută în strânsă legătură cu "statul național". Având în vedere înrădăcinarea istorică profundă a Europei contemporane, procesul formării identității europene nu va fi nici simplu și nici rapid.

Pentru formarea identității europene este inevitabil nevoie de un program european. În linii mari acesta există: reprezentat prin uniunea statelor europene, prin Europa fără frontiere. Un astfel de program pragmatic presupune însă inevitabil că europenitatea se bazează încă pe un strat mai puțin vizibil, dar indispensabil al valorilor europene, pe un întreg sistem de valori. Și a defini acest strat nu este atât de simplu.

Din când în când, mai degrabă ca o reacție la evenimentele externe, apare câte ceva ce în Europa este considerat la unison drept "neuropean". În același spirit ca atunci când presa europeană scria despre asiaticismul practicilor staliniste, referindu-se mai ales la înfometarea programată a unor regiuni întregi. Ca practici neeuropene, adică aflate în contradicție cu valorile europene, a fost considerată și intervenția oficialităților chineze în piața Tien an men din Peking, și cu siguranță și atacul terorist din 11 septembrie. Drept străine tradițiilor europene sunt resimțite și multe artefacte culturale din Statele Unite, mai ales filmele și seriile de televiziune. Cu siguranță că am putea arăta și alte exemple. Problema constă însă în faptul că valorile etice și culturale astfel percepute nu sunt exclusiv europene. Dar o problemă mult mai importantă este istoria europeană, în care există suficient terorism, fanatism și vandalism. Cu cruciații începând și continuând cu excesele naționalismului și ale fascismului, cu holocaustul și cu purificările etnice, culminând prin cele două războaie mondiale pe care Europa le-a impus lumii. Putem oare argumenta în suficientă măsură astăzi că toate acestea sunt doar istorie și că Europa contemporană s-a dezvoltat treptat tocmai prin depășirea propriilor erori istorice? Acest lucru sună frumos și s-ar putea cu siguranță accepta ușor dacă n-ar avea un iz puternic

de mitizare. Desigur, Europa s-a dezvoltat și prin depășirea propriilor sale păcate, însă pe drept spus, astăzi nu suntem capabili să reevaluăm deplin “starea morală” a continentului nostru și din această cauză ne aflăm abia la începutul “descoperirii” și definirii valorilor europene precum și ale celor definite ca “plusvaloarea europeană (European added value)”.

Europa contemporană s-a dezvoltat pornind de la două mari tradiții spirituale – de la cea antică și de la cea iudeo-creștină. Geografic ambele sunt plasate în spațiul mediteranean-oriental, însă Europa a izbutit să le retopească și să le impună pe amândouă în viața sa spirituală. Amândouă sunt, în multe privințe, destul de antagonice și este interesant de urmărit cum creștinismul ascetic inițial, purces din asceza evreiască, prin pătrunderea sa în Europa a început să se înfășoare în tablouri, simboluri, miresme devenind mai senzual, mai antic și mai barbar. La nivelul moral baza civilizației europene au devenit cele zece porunci, chiar dacă întreg conținutul acestora s-a “barochizat”. Însă aceste porunci reprezintă nu atât niște valori europene ci mai degrabă unele universal valabile, acceptate fiind nu numai în lumea mozaică și cea creștină. Iar reversul acestor principii formal acceptate este retopirea lor specifică în fiecare dintre culturile naționale, unde ele s-au întâlnit cu tradiții autohtone mai vechi. Porunca “să nu furi!” ca principiu creștin nu poate fi pus la îndoială, însă în multe tradiții populare, și în cea slovacă de pildă, nu este nici o rușine ca un cioban să fure oile altui cioban. Rușine însă este să te lași prins asupra faptului. Un hoț șiret și “un hoț drept” care ia de la cei bogați și dă celor săraci, deci care în felul său încercă să impună un egalitarism economic, adică un comunism primitiv, este eroul tradiției populare. Și nu putem ignora în acest sens nici mitologia elenă, ori geografic îndepărtata poveste despre Krishna.

Problema Europei și a valorilor europene nici nu rezidă în faptul că multe dintre ele sunt comune atât europenilor cât și popoarelor de pe alte continente, ci mai degrabă în faptul că deocamdată toate valorile se manifestă pe vechiul continent în plan programatic-declarativ, decât ca un cod profund înrădăcinat și general acceptat. Și astfel de valori ce apar în retorica politică: democrația, toleranța, drepturile omului, pluralismul și alte asemenea își așteaptă abia înrădăcinarea în viața cotidiană a continentului. Așadar, Europa n-a devenit încă o comunitate de valori (Wertegemeinschaft).

Unitatea europeană este fără îndoială o concepție de perspectivă. Deși această concepție nu este deloc nouă. Ea a apărut sporadic în diferite epoci istorice, cel mai intens în timpul marelui cataclism al Primului război mondial și în perioada imediat următoare. Și de foarte multe ori în istorie realitatea a fost mai puternică decât ideea. În zilele noastre este poate pentru prima oară în istorie când ideea și realitatea se îndreaptă în aceeași direcție. În pofida acestui fapt nu se poate afirma însă că “big-bang”-ul anului 2004 va fi unul de ruptură și în ce fel va preschimba el Uniunea europeană. Dacă la

începutul anilor nouăzeci a apărut ideea că Europa viitoare va fi formată dintr-un nucleu și regiuni periferice, acest lucru a provocat destul de multe nemulțumiri. Acest lucru nu se afla în concordanță cu imaginea Europei comune. Așa că discuțiile despre nucleu și periferie au încetat. Se pare însă că Uniunea Europeană de după 2004 nu va mai fi aceeași Uniune ca în prezent și în afară de nucleu vor exista în ea totuși și periferii. Toate acestea rămân niște probleme deschise.

Soluția problemei unității europene se află astfel în strânsă legătură atât cu identitatea, cât și cu valorile. Politicienii lucrează foarte intens la construcția casei europene și trebuie s-o recunoaștem că o fac cu succes. Indubitabil această cale este una corectă, indiferent că edificarea Europei de sus în jos pare elitistă. Dar indubitabil este și faptul că Europa nu poate fi limitată doar la o edificare politică. Mișcarea inversă, de jos în sus, mișcarea dinspre cetățean și identitățile colective înspre europeneitate este la fel de importantă, iar pentru Europa viitoare este fundamentală. Aici își vor regăsi locul intelectualii și comunitatea culturală.

Cu o sută de ani în urmă, unul dintre cei mai importanți europeni, Tomáš Garrigue Masaryk, a pătruns în apele învolburate și stătute ale Europei Centrale prin propagarea muncii mărunte. Situația era alta, însă paradigma muncii mărunte devine din nou actuală. În toate domeniile vieții. Dacă vorbim despre istorie, nici până astăzi n-avem la dispoziție o concepție convingătoare a istoriei europene, chiar dacă avem suficiente cărți despre istoria europeană. Deocamdată n-ăm reușit să găsim cheia potrivită pentru desfășurarea acestei teme. Istoria Europei de până acum este întrucâtva doar istoria părții ei apusene. Și este evident că noua istorie a Europei nu va apare prin simpla adăugare a altor istorii naționale la construcția actuală. Poate mai puțin vizibilă, în esență însă aceeași, este și problema din domeniul științei, educației, culturii. Europenii se cunosc puțin. Este adevărat că oamenii de la "Răsărit" cunosc mult mai mult despre cei din "Apus", decât invers. Cunoștințele acestora despre geografia, cultura și istoria țărilor fostului bloc sovietic sunt jalnice. În general, în conștiința oamenilor predomină pe ici pe colo mai mult niște stereotipuri decât informații. De foarte multe ori integrarea europeană este comparată cu Statele Unite ale Americii. Această comparație șchioapătă. Căci la mijloc sunt două continente diferite cu istorii diferite. Totuși, în USA, cu școlile primare începând și cu universitate terminând este predată disciplina "american studies". Unde în Europa se predă astăzi disciplina "european studies"?

Europa care a traversat "agitația națională" are nevoie acum de agitație europeană. A repeta naționalismul la nivel supranațional este imposibil. Iar Europa actuală, postmodernă și sceptică, cred că ar accepta cu greu romantismul secolului XIX cu toate infantilitatea lui și cu toate tâmpeniile lui capricioase. De edificat se poate doar pe baza unei informări serioase. Aceasta însă aproape că nu există. Ne aflăm în stadiul

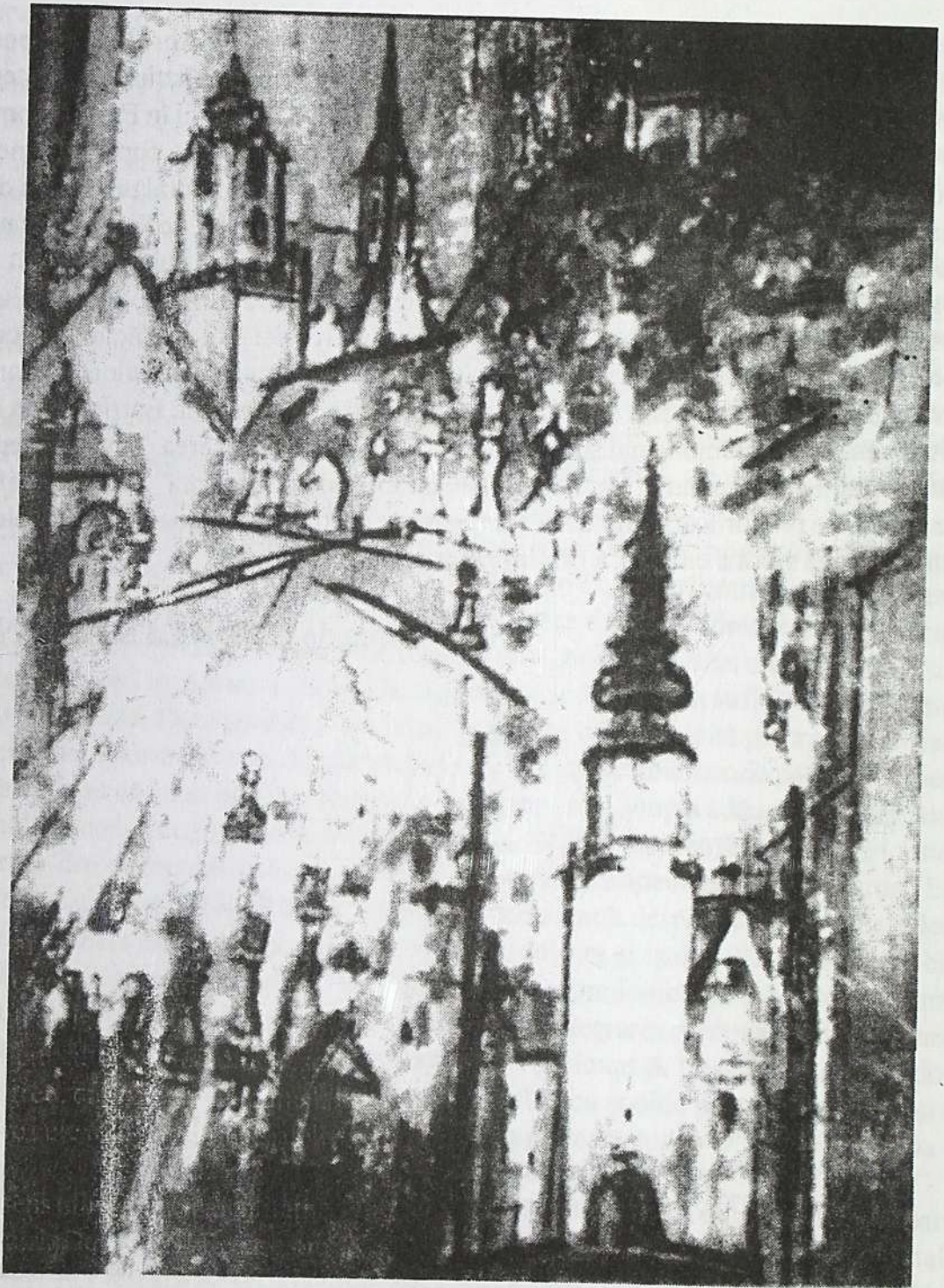
agitației, propagandei. Și aceasta este una din problemele viitorului europeanism al actualelor țări candidate, unde deocamdată predomină mai mult agitația pentru integrare europeană sub forma de diagnostic rațional și prognoză a dezvoltării în Europa comună.

Această situație este doar una temporară, este doar așa zisa boală a copilăriei unei noi Europe contemporane în stare de naștere. Din punct de vedere temporal un rol mai dificil așteaptă Europa în a-și reevalua și regândi moștenirea culturală, deci și identitatea și valorile. Europa a fost dintotdeauna mai degrabă un fenomen cultural, decât unul geografic. Și aceasta este și baza din care trebuie să porceadă Europa viitoare. Europa a fost inițiatorul a două războaie mondiale distrugătoare, aici își au rădăcinile fascismul și bolșevismul, dar pe de altă parte din solul european au purces și valorile cum sunt Dante și Shakespeare, Mozart și Verdi, Michelangelo și Rembrandt. Europa a dat lumii goticul, renașterea, iluminismul și aici își are rădăcinile modernizarea. Europa se edifică de sus – politic și economic, dar o “Europă durabilă și permanentă” poate fi edificată primar doar pe proapria ei cultură. Aici se regăsește spațiul, astăzi doar parțial exploatat, pentru întreaga sferă a culturii, a disciplinelor umaniste inclusiv.

Traducerea de **ONDREJ ŠTEFANKO**

DUŠAN KOVÁČ (1942), istoric și scriitor. Este autorul unui singur volum de poezie *Înmulțiri* (1973), a volumelor de proză *Reîncarnări* (1971), *Între lup și ceață* (1991), a cărților pentru copii și tineret *Mistere* (1978), *Prima zi de vacanță* (1981), *Nouă fântâni* (1984), precum și a numeroaselor piese de teatru și scenarii de televiziune. Ca istoric este preocupat de istoria slovacă și europeană a sec. XIX și XX, din acest domeniu publicând mai multe lucrări monografice și sintetice.

O.Ș.

Stanislav Harangozó: *Partidă de șah*

PRIETENII PRAGHEZI AI LITERATURII ROMÂNE

Marcăm, cu o întârziere de care nu ne facem vinovați, un eveniment important: apariția la Praga a unui dicționar de scriitori români (*Slovník rumunských spisovatelů*, Editura Libri, Praha, 2001). Este cel de al doilea dicționar consacrat literaturii române apărut la Praga în ultimii cincisprezece ani. Cel publicat în 1987, sub conducerea regretatei prof. dr. Marie Kavková – traducătoare, autoare a numeroase studii despre literatura noastră și, mai ales, creatoarea unei veritabile școli de românistică – se rezuma la ce se putea publica la data respectivă, adică la ce permitea regimul care stăpânea în ambele țări: cuprindea scriitorii români exclusiv din granițele de atunci ale României. Recentul dicționar “trece Prutul” și înglobează tot ce este semnificativ din punct de vedere literar pe teritoriul înstrăinat al Basarabiei: Ion Druță, Nicolae Dabija-Ciobanu, Liviu Damian, Nicolae Esinescu, Emilian Galaicu-Păun ș.a. Se poate spune că acest dicționar descrie pentru prima oară în

istoria genului harta literară a unei Românie întregite. Dar nu numai atât, autorii integrează în trunchiul literaturii române tot ce reprezintă spirit românesc în arta cuvântului oriunde s-ar fi manifestat acesta, în Europa sau America. Astfel citim articole despre numeroși scriitori autoexilați sau siliți să exileze ca Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Dumitru Țepeneag ș.a.

Inițiatorii și totodată, parțial, autorii acestui curajos demers sunt Libuše Valentová și Jiří Našinec, doi prieteni mai vechi ai românilor, amândoi formați la școala Mariei Kavková. Se pare că factorul decisiv în acest duplex a fost Libuše Valentová, profesoară de limba și literatura română la Universitatea “Carol” din Praga. Dumneaei scrie un amplu *Studiu introductiv* despre literatura română de la începuturi până la scriitorii de ultima oră, care dovedește o neobișnuit de profundă cunoaștere a fenomenului literar românesc, precum și o vastă informație. Deopotrivă, articolele semnate de ea sunt la zi cu informația, iar aprecierile sunt prudente sumare, dar pertinente. Studiul introductiv este completat de Vitalie Ciobanu cu o prezentare a literaturii basarabene sub titlul semnificativ

Literatura din Republica Moldova – parte integrantă a literaturii române. Vitalie Ciobanu și Vasile Gârneț sunt autorii tuturor articolelor despre scriitorii basarabeni.

Acest dicționar s-ar putea intitula și altfel: Dicționarul literaturii române, și asta pentru că autorii nu se limitează doar la prezentarea de scriitori, ci și a unor curente sau direcții specifice cum sunt semănătorismul, poporanismul, gândirismul, avangarda, onirismul. Un articol special este dedicat folclorului românesc.

Apariția unui astfel de dicționar n-ar fi trebuit să ne lase indiferenți. Praga este una din marile capitale ale culturii

europene; este orașul lui Jan Hus, Comenius, Smetana, Dvořák, Jaroslav Hašek, Karel Čapek, Bohumil Hrabal... Praga este anual vizitată de milioane de turiști, dar și de cunoscători ai limbii cehe, unii dintre ei specialiști care predau această limbă la universități de pe mai multe continente. Aceștia colindă librăriile pragheze și, fără îndoială, dau și peste acest dicționar de scriitori români. Și știm cum este: informația o duc cu ei pretutindeni unde își desfășoară activitatea.

CORNELIU BARBORICĂ

Consemnări

CREAȚIA POETICĂ A LUI IVAN MIROSLAV AMBRUŠ LA ARAD

În ziua de 14 octombrie 2002 Ivan Miroslav Ambruš a citit din cea mai recenta sa creație poetică scrisă în limba română la ședința de lucru a cenaclului Filialei din Arad a Uniunii Scriitorilor. Poeziile prezentate au suscitāt interesul celor prezenți.

DESPRE LITERATURĂ ȘI IDENTITATE

În zilele 18 și 19 octombrie 2002, Asociația scriitorilor și artiștilor slovaci din Ungaria și Institutul slovac din Budapesta au organizat la Budapesta și Sarvas un simpozion cu această temă. Au participat scriitori din Slovacia, Iugoslavia, România și Ungaria. Luerările au fost deschise de președintele asociației Michal Hrivnák și moderatorul simpozionului a fost Karol Wlachovský, directorul institutului. Au avut intervenții Ján Tužinský, Peter Andruška, Peter

Macsovszky, Pavol Janík, Viera Žemberová, Magdaléna Pažická, Kornélia Resutíková (din Slovacia), Ondrej Štefanko, Anna Mót'ovská, Dagmar Mária Anoca (din România), Oldřich Kníchal, Imrich Fuhl, Katarína Maružová-Šebová (din Ungaria) și Zoroslav Spevák (din Iugoslavia).

DIN ACTIVITATEA CONSILIULUI GEN- ERAL AL ASOCIAȚIEI MONDIALE A SLOVACILOR DIN STRĂINĂTATE

În zilele de 30-31 octombrie 2002 la Bratislava s-a întrunit în ședința de lucru Consiliul general al Asociației mondiale a slovacilor din străinătate. La întrunire au fost aleși coordonatorii secțiilor de lucru și a fost supus dezbaterii calendarul activităților pentru perioada următoare. Drept coordonator al secției pentru moștenire culturală și artă a fost ales Ondrej Štefanko.

BIBLIOTÉKA 2002

La târgul internațional de carte "Bibliotéka" care s-a desfășurat în perioada 7-11 noiembrie la Bratislava, Casa slovacilor din străinătate a prezentat la standul propriu producția editorială a comunităților slovace din diasporă. La stand a fost masiv reprezentată și producția Editurii Ivan Krasko, reprezentată la târg de directorul acesteia, Ondrej Štefanko.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ "200 DE ANI DE VIAȚĂ A SLOVACILOR LA NĀDLAC"

În zilele de 23-24 noiembrie 2002 Societatea Culturală și Științifică "Ivan Krasko" împreună cu Organizația locală

din Nădlac a Uniunii Democratice a Slovacilor și Cehilor din România, în cadrul seriei de manifestări dedicate aniversării a 200 de ani de la așezarea slovacilor la Nădlac a organizat o conferință științifică internațională sub genericul "200 de ani de viață a slovacilor la Nădlac". La conferință au prezentat referate Roman Holec, Štefan Zelenák, Ján Botík, Ondrej Peťkovský, Igor Kiss, Juraj Porubský, Anita Murgašová, Mária Katarína Hrkľová, Eva Balážová, Ján Hovorka a Ján Šoth din Slovacia, Ján Gomboš din Ungaria, Samuel Boldocký din Iugoslavia și Ján Kukučka, Ondrej Štefanko, Pavel Hlásnik, Ján Garaj, Pavel Rozkoš, Dušan Saják, Dušan Vanko, Mária Suchanská-Anoca, Bianka Pascu, Matej Heckel, Štefan Unatinský, Vierošlava Tímárová, Elena Darina Kmeťová, Pavel Husárik, Dagmar Mária Anoca, Pavol Bujtár, Anna Karolína Dováľová, Cristina Jucanová a Michal Ondrej Veleg din România.

ACTIVITATEA SOCIETĂȚII CULTURALE ȘI ȘTIINȚIFICE "IVAN KRASKO" ÎN ANUL 2002

În anul 2002 activitatea membrilor societății noastre, mai ales cea de cercetare științifică, a fost concentrată asupra consemnării aniversării a 200 de ani de la așezarea slovacilor la Nădlac. O serie de manifestări consacrate acestei aniversări, care vor continua și în anul 2003, în organizarea cărora s-a raliat și societatea noastră (împreună cu orhanizarea locală din Nădlac a Uniunii Democratice a Slovacilor și Cehilor din România, cu biserica evanghelică din Nădlac și Consiliul Local Nădlac), a fost inaugurată în luna septembrie 2002 prin festivalul internațional al corurilor evanghelice de tineret, a continuat cu parada soliștilor de muzică populară slovacă cu participare internațională *Cez Nadlak je...* și a culminat cu conferința științifică internațională *200 de ani de viață a slovacilor la Nădlac* organizată de societatea noastră în colaborare cu OL Nădlac a U.D.S.C.R.

La conferința științifică, în afara oaspeților (Roman Holec, Štefan Zelenák, Ján Botík, Ondrej Peťkovský, Juraj Porubský, Anita Murgašová, Mária Katarína Hrkľová, Eva Balážová, Ján Hovorka și Ján Šoth din Slovacia, Ján Gomboš din Ungaria, Samuel Boldocký din Iugoslavia, Pavel Rozkoš, Dušan Saják, Dušan Vanko, Elena Darina Kmeťová și Cristina Jucan din România), referate au prezentat și membrii societății noastre Ondrej Štefanko, Pavel Hlásnik, Ján Garaj, Mária Suchanská-Anoca, Bianka Pascu, Matej Heckel, Štefan Unatinský, Vierošlava Tímárová, Ján Kukučka, Pavel Husárik, Dagmar Mária Anoca, Pavol Bujtár, Anna Karolína Dovál'ová și Michal Ondrej Veleg. În afara acestora referate au mai trimis Igor Kiss, Stanislav Bajaník, Ján Kerďo, Ľubica Bartalská din Slovacia și Miroslav Dudok din Iugoslavia. Lucrările conferinței s-au desfășurat în zilele de 23-24 noiembrie.

În afară de asta membrii societăți au mai participat și la următoarele întâlniri și simpozioane: în perioada 22-26 octombrie Ondrej Štefanko și Ivan Miroslav Ambruš au participat la colocviul internațional al literaturii minorităților naționale *La mine acasă* organizat la Neptun de Uniunea Scriitorilor din România, unde Ondrej Štefanko a prezentat volumul antologic din poezia lui V. A. Hronec apărut în limba română la editura noastră; în perioada 27-30 mai Ondrej Štefanko a fost prezent și a prezentat un referat la colocviul internațional *Europa de sud-est – punți spirituale* desfășurat la Devojački Bunar din Iugoslavia și organizat de revista literară *Lumina*; în ziua de 7 iulie, la Centrul cultural ceh din București Ondrej Štefanko, Dagmar Mária Anoca, Vierošlava Tímárová, Štefan Unatinský au citi în cadrul *Maratonului lecturii* organizat de Secția de Jazz din Praga în colaborare cu ministerele culturii ale Republicii Cehe și Republicii

Slovace; la cea de a cincea întâlnire a comisiei mixte a istoricilor din România și Slovacia care s-a desfășurat în zilele de 9-13 septembrie la Alba Iulia a participat cu referat Pavel Husárik; în ziua de 24 septembrie Casa slovacilor din străinătate a organizat în cadrul Bibliotecii orășenești din Bratislava prezentarea vieții și operei, precum și a ultimei cărți (*Literatura slovacă din România*) a Dagmar Mariei Anoca; în ziua de 14 octombrie Ivan Miroslav Ambruš a citit din creația sa poetică la Cenaclul Filialei din Arad a U.S.; în ziua de 18 octombrie la Budapesta, Ondrej Štefanko și Dagmar Mária Anoca și-au prezentat intervențiile la Budapesta, la simpozionul *Despre literatură și identitate* organizat de Asociația scriitorilor și artiștilor slovaci din Ungaria și Institutul slovac din Budapesta.

În anul 2002, la Conferința permanentă *Slovacii diun străinătate și Republica Slovacă*, la Bratislava a devenit membru fondator al Asociației mondiale a slovacilor din străinătate, iar Ondrej Štefanko a fost ales în Consiliul general al acesteia (în cadrul căruia a preluat coordonarea secției pentru artă și moștenire culturală).

Reprezentanții societății noastre au mai luat parte la primirile a două importante vizite din Slovacia: în ziua de 20 mai la Nădlac a vizitei delegației guvernamentale din Republica Slovacă condusă de vicepremierul Guvernului Ľubomír Fogaš; în ziua de 10 septembrie la Timișoara la întâlnirea cu președintele Republicii Slovace Rudolf Schuster.

În anul 2002 am continuat editarea revistelor *Dolnozemský Slovák* (din care au apărut 4 numere și 4 suplimente de carte) și *Oglinzi paralele – Rovnobežné zrkadlá* (din care au apărut 4 numere și 7 suplimente de carte). Colegiul redacțional al revistei *Dolnozemský Slovák* s-a întrunit în ziua de 28 iunie la Szeged în Ungaria.

În anul 2002 la editura noastră au apărut 19 noi titluri de carte. Producția noastră editorială a fost prezentată în cadrul standului propriu la Târgul internațional de carte din București *Bookarest* (22-26 mai) și împreună cu producția editorială a slovacilor din diasporă, în cadrul standului Casei slovacilor din străinătate la Târgul internațional de carte *Bibliotéka* din Bratislava.

SITUAȚIA FINANCIARĂ A SOCIETĂȚII ÎN ANUL 2002

Venituri total	1.315.068 mii lei
Din care Din activități fără scop lucrativ	302.138 mii lei
Din care: - din cotizații	2.496 mii lei
- donații	223.242 mii lei
- sponsorizări	52.000 mii lei
- subvenții din bugetul de stat	24.000 mii lei
Din activități cu scop lucrativ	1.012.930 mii lei

Din care: - din activitate editorială	958.394 mii lei
- din asociere	54.536 mii lei
- dobânzi	272 mii lei

Cheltuieli total	1.427.416 mii lei
Din care Pentru activități fără scop lucrativ	378.464 mii lei
Din care: - cheltuieli materiale	26.484 mii lei
- imobilizări corporale	351.313 mii lei
- financiare	665 mii lei
- excepționale	2 mii lei
Pentru activități cu scop lucrativ	1.048.952 mii lei
Din care: - editură	1.046.283 mii lei
- impozite	2.669 mii lei

Rezultatul financiar 112.348 mii lei

Din cele prezentate rezultă că și în acest an o sumă importantă am destinat-o atât pentru finalizarea cumpărării imobilului, cât și pentru repararea acestuia. Pentru eficientizarea lui am semnat un contract de asociere în participațiune cu S.C. SLAVOA S.A, care deja în acest an ne-a asigurat o parte din venituri. La finele anului societatea posedă astfel mijloace fixe în valoare de 758.907 mii lei.

Ținând cont de faptul că la începutul anului societatea noastră a avut un excedent de 96.972 mii lei, deficitul înregistrat în anul 2002 a fost acoperit parțial de acesta și deficitul înregistrat la sfârșitul anului este de 15.376 mii lei.

PRODUCȚIA EDITURII "IVAN KRASKO"

Colecția DEJINY-TRADÍCIE-DUCHOVNÉ DEDIČSTVO

(Istorie-Tradiții-Moștenire spirituală)

1. *100 rokov slovenského ochotníckeho divadla v Nadlaku* (100 de ani de teatru slovac de amatori din Nădlac). Volum alcătuit de Pavol Bujtár în colaborare cu Štefan Dovál, Eva Mištová și Adam Suchanský. 212 pag.
2. Dovál, Peter Pavel: *Môj životopis (a čo s ním súvisí)*. Pamăți a publicistica. (Biografia mea și cele legate de aceasta). Ediție îngrijită și postfață de Ondrej Štefanko. 272 pag.

Colecția VEDECKÉ ZOŠITY (Caiete științifice)

3. Rozkoš, Pavel: *Studia banatica slovaca*. 128 pag.
4. Anoca, Dagmar Mária: *Slovenská literatúra v Rumunsku* (Literatura slovacă din România). Postfață de Michal Harpáň. 260 pag.

Colecția RETRO

5. Bujtár, Pavol: *Lámačky* (La cules de porumb). Antologie de Ondrej Štefanko. Coperta: Jaroslav Vodrážka. 292 pag.

Colecția KNIŽNICA DOLNOZEMSKÉHO SLOVÁKA

(Biblioteca revistei „Dolnozemský Slovák“ – apare în coeditare cu editura ESA din Bratislava)

6. Dudok, Ján: *Spomienky* (Amintiri). Coperta: Július Podlipný. 88 pag.
7. Kníchal, Oldřich: *Jagavé bozky hviezd* (Săruturile strălucitoare ale stelelor). Coperta: Ondrej Lukovický. 88 pag.
8. Štefanko, Ondrej: *Štvrťstoročie s kraskovcami* (Un sfert de secol cu cei de la „Krasko“). Coperta: Rudolf Kocsis. 312 pag.
9. Miklovic, Jaroslav: *Stará Pazova. 1769-1794*. 144 pag.

Colecția PUNȚI – MOSTY

(apare ca supliment al revistei “Oglinzi paralele – Rovnobežné zrkadlá”)

10. *Lirică slovacă de la începuturi până azi*. Tălmăcire, selecție și prefață de Corneliu Barborică. Coperta Miroslav Cipár. 360 pag.
11. Hronec, V. A.: *Rug*. Selecție și traducere de Ondrej Štefanko. Coperta: Ioan Gnant. 140 pag.
12. Rúfus, Milan: *Clopotे și alte poezii*. În românește de Ondrej Štefanko. Coperta: Dušan Kállay. 96 pag.
13. Flora, Ioan: *Obliehaná skutočnosť* (Realitate asediată). Antologie, traducere și postfață de Ondrej Štefanko. Coperta: Aurel Dumitru. (Apare concomitent și la editura ESA din Bratislava). 176 pag.

Colecția TRAVERS

(apare ca supliment al revistei "Oglinzi paralele – Rovnobežné zrkadlá")

14. Urban, Milo: *Lângă Moara din deal. Bătrânețe*. Traducerea: Corneliu Barborică, Ondrej Štefanko și Florin Bănescu. Coperta: Orest Dubay. 128 pag.
15. Hrabal, Bohumil: *Mașinuța*. Traducerea: Ondrej Štefanko și Florin Bănescu. Coperta Bohumil Hrabal. 116 pag.
16. Prebudila, Martin: *Un rezervist fără piele de rezervă*. În românește de Ondrej Štefanko și Florin Bănescu. Coperta Pavel Pop. 104 pag.

În afara colecțiilor

17. Barborică, Corneliu: *Poetul și ciorile*. Coperta: Jana Kiseľová. 144 pag.
18. *Cesta zarúbaná? Súčasný stav a perspektívy Slovákov v Maďarsku* (Cale zăgăzuită? Situația actuală și perspectivele slovacilor din Ungaria). Prefață Ondrej Štefanko. Apare în coeditare cu Organizația slovacilor din Békéscsaba. 244 pag.
19. Bielek Gábor: *Lexikón békeščabianskych katolíckych rodín (1750-1895)* (Lexiconul familiilor catolice din Békéscsaba). Traducere: Helena Albertiová-Kožuchová. Apare în coeditare cu Organizația slovacilor din Békéscsaba. 176 pag.

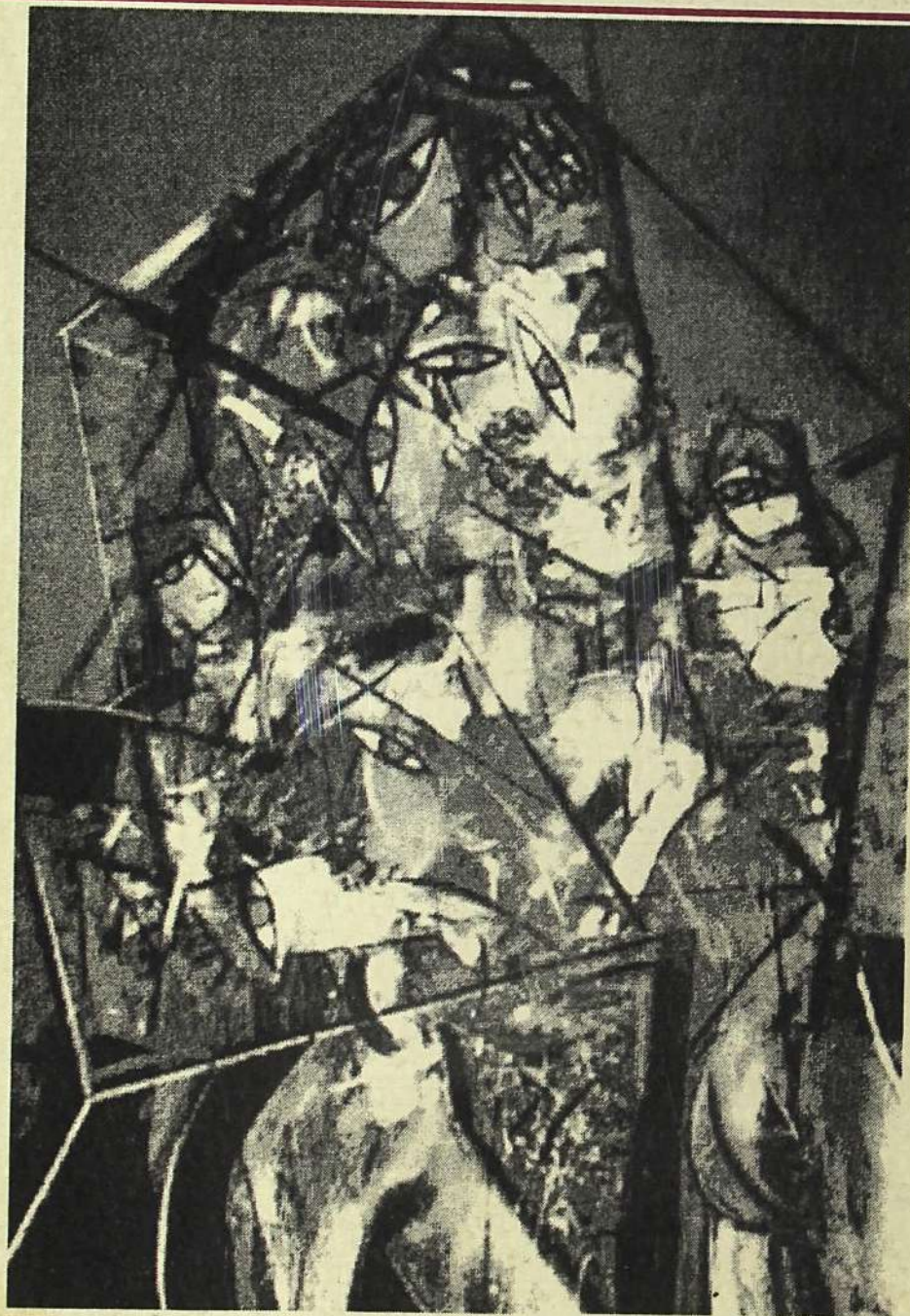
OBSAH

ÚVODNÍK	
Ondrej Štefanko: <i>V uchopovaní a recepcii určitých hodnôt...</i>	1
NOBELOVA CENA ZA LITERATÚRU 2002	
Imre Kertész: <i>Vyhnaný jazyk</i>	3
ČESKÁ POÉZIA	
Bohumil Hrabal: <i>Bambino din Praga</i>	14
ČESKÁ PRÓZA	
Ladislav Fuks: <i>Spalovač mrtvol</i>	26
SLOVENSKÁ POÉZIA	
Peter Repka: <i>Čisté a vyžehlené košele anjelov</i>	51
Peter Macsovszky: <i>Počúvam záchvevy kozmu</i>	61
SLOVENSKÁ PRÓZA	
Martin Bútora: <i>Posolené v Ázii</i>	72
Dušan Kužel: <i>Nekrológ</i>	78
SLOVENSKÁ ESEJ	
Oskár Čepan: <i>Niekoľko myšlienok na tému: Literatúra medzi centrom a prefériou</i>	88
DESAŤ ROKOV PO...	
Petr Uhl: <i>Falešný obraz Slovenska</i>	95
SÚVZTAŽNOSTI	
Dušan Kováč: <i>Európa budúcnosti: identity, hodnoty, perspektívy</i> 107	107
Recenzie	115
Záznamník	117

V čísle uverejňujeme ukážky z tvorby slovenského výtvarníka
STANISLAVA HARANGOZÓ
Na obálke: *Šepot slov*

ROVNOBEŽNÉ

VIII / 1-2 - 2003

3
R
K
A
D
L
A

OBSAH

ÚVODNÍK

Ondrej Štefanko: *Mimo súdov zvädnutých vavrínov* 1

Z TVORBY NAŠICH SPISOVATEĽOV

Štefan Dovál: *Zjavenie* 3

RUMUNSKÁ POÉZIA

Leo Butnaru: *Nevyhnutné potreby* 7

Mariana Marin: *Storočná vojna a Zlaté veno* 14

RUMUNSKÁ PRÓZA

Alexandru Ecovoiu: *Sigma* 26

Simona Popescu: *Exívie* 43

Dan Stanca: *Vták slepcov* 56

RUMUNSKÁ ESEJ

Ștefan Augustin Doinaș: *Úryvky o inakosti* 74

SÚVZŤAŽNOSTI

Viliam Jablonický: *Alternatívne literárne a intelektuálne modely* 80

Záznamník 89

Slovenskú časť tohto čísla ilustrujeme ukážkami z tvorby vojvodinského akademického maliara Jaroslava Šimoviča

ROVNOBEŽNÉ ZRKADLÁ

ISSN 1224-5585

Časopis pre kultúrny dialóg

Ročník VIII/2003, č. 1-2

Vydáva: *Kultúrna a vedecká spoločnosť Ivana Kraska* v spolupráci s *Demokratickým zväzom Slovákov a Čechov v Rumunsku*. Redakcia: Florin Bănescu (externý redaktor), Ondrej Štefanko – šéfredaktor a počítačová sadzba. Technický redaktor: Michal Tuška. Vychádza kvartálne. Cena tohto čísla: 16.000 lei alebo 10 EUR. Tlačí: O.S. SLÁVIA a.s. Nadlak. Adresa redakcie: 2954 Nadlak, ul. Independenței 34; telefax: 0040-(0)57-473006; e-mail: udscr@inext.ro

Úvodník

Mimo súdov zvädnutých vavrínov

Mnohí hovoria, že rumunská literatúra je v kríze. Azda aj preto, že knihy viacerých, v posledných rokoch do literatúry nastúpených autorov, im akosi nepasujú do karát. Alebo ich autori sa nechcú zaradiť do určitých, o sebe príliš veľa namýšľajúcich sa skupín, či „svoriek“ združených vôkol čozväčša bukureštských podaktorých časopisov. Či kritikov. Obstarožnejších, dávnejších autorit úspechu, dnes však len nič nečiniacich a užívajúcich slávu zvädnutých vavrínov.

Tak je to aj v prípade dvoch vynikajúcich románov, čo uzreli svetlo sveta v minulom roku a predvlani. Románov vymykajúcich sa zo zovšednených tematických kanónov pseudopsychologizujúcich rozjímaní o ničote. Románov podávajúcich príbehy skrývajúce rozpory dnešnej súdnosti: ustrnuté a nevyspytateľné náboženské predstavy súčasníkov, vzťahy súčasníkov k premenám spoločnosti. V prípade Ecovoiovho románu, z ktorého v tomto čísle uvádzame úryvok, by sa zaiste dalo hovoriť ako o kacírskom pokuse lámať ustrnutosť súčasného kresťanského myslenia. A jeho vydanie by sa dalo smelo prirovnať škandálu, aký vzbudil niekedy dávno Salman Rushdie, aj keď sa naša spoločnosť svojou obozretnou kresťanskou neústupčivosťou predsa nedá k tej, v ktorej tento vyvolal škandál, ani len porovnať. Stancovým románom, z ktorého tiež predkladáme úryvok, sa v rumunskej literatúre po prvýkrát objavila katastrofická utópia budúcnosti vychádzajúca z rozvratných neduhov súčasnosti. Obidva romány sú zaiste v literárnom živote Rumunska singulárne. K nim pridávame ešte úryvky z *Exivii*, románu mladej brašovskej poetky, ktorý zaznamenal vlani svoje druhé vydanie. Aj preto, že pre mladšiu generáciu rumunských spisovateľov je emblematickým.

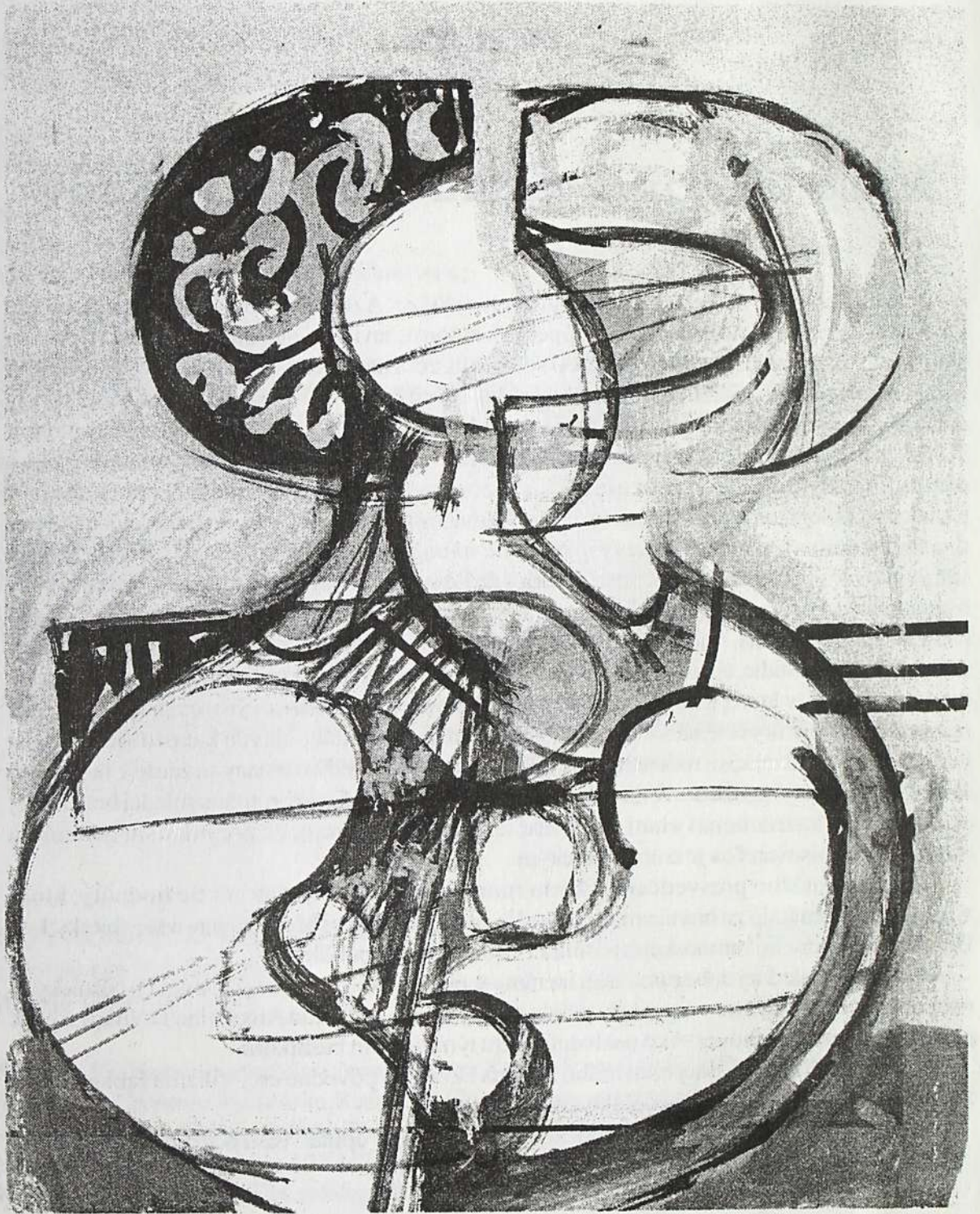
V zmysle nášho presvedčenia, že do rumunskej literatúry patria i tie hodnoty, ktoré v rumunčine vznikajú za hranicami Rumunska, uverejňujeme aj básne z najnovšej zbierky Lea Butnara. Popredného rumunského básnika z Moldavskej republiky.

A keďže v poslednej dobe rumunskú literárnu scénu opustilo viacero významných básnických osobností, uverejňujeme v tomto dvojčíse aj esej básnika Ștefana Augustina Doinașa a blok poézie Mariany Marinovej. Ako poslednú poctu týmto dvom básnikom.

A na dovažok ešte krátku prózu nášho Ștefana Dovála a pôvodnú esej Viliama Jablonického zo Slovenska o úskaliach súčasnej slovenskej prózy.

A trváme v presvedčení, že aj tentoraz sa nám podarilo upútať vašu pozornosť.

ONDREJ ŠTEFANKO

Z tvorby našich
spisovateľov

Štefan Dovál

Zjavenie

Sedel som sám a bolo mi špatne. Nevieť z čoho. Nemohol som pochopiť, že človek po trojdňovom pôste o vode a chlebe, má ešte silu zvracať. Stalo sa. Lekára som nechcel otravovať, lebo poľnoc dávno odbila, hoci kamarát je kamarát aj o poľnoci.

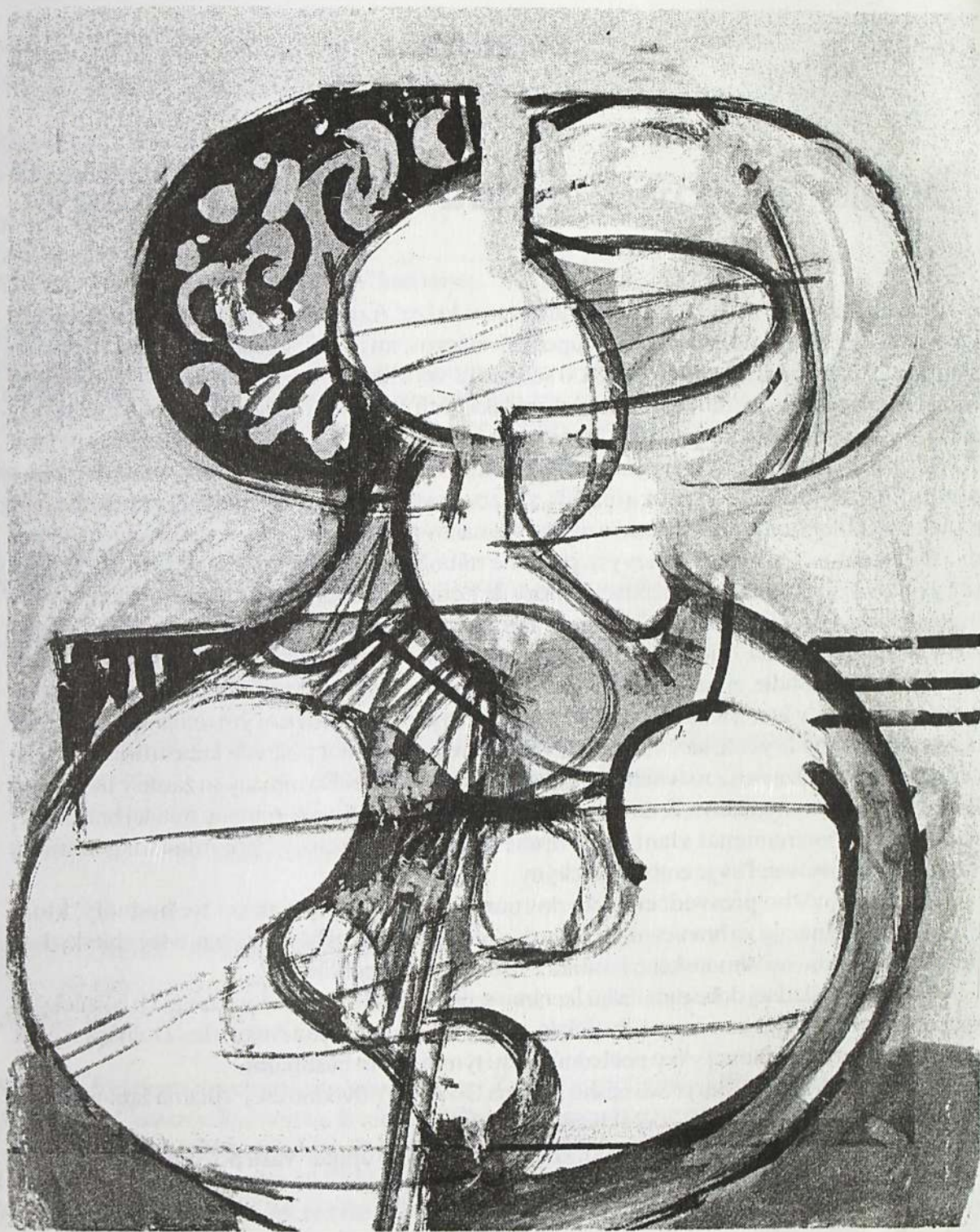
Vystrel som sa na gauč. A znovu. Špatne. To už ani nebolo zvracanie ale opravdové grcanie. Samá voda. Vypadalo to ako nemožná orgia. Mal som dojem, že ani Rimania s vínom a ženami toľko netrpeli.

Okolo tretej po poľnoci všetko stíchlo, akoby užal, len spánok nie a nie... Čo po ňom, veď nebola to ani prvá a asi ani posledná nespavá noc. A vtedy sa to stalo...

Pozeral som sa do okna, do tmavej noci pri slabom svetle žiarovky.

Zjavili sa mi pred očami na okne.

Najprv prišiel jeden chlapec v bielej košeli ale bez nôh. To už niečo bolo, no nevedel som veriť vlastným očiam. Ako sa to chlapča dostalo cez sieťku proti komárom, ktorú som mal pripevnenú na okne celé leto.

Sedel som sám a
po trojčkovom pôst
trnovať, lebo pol
Vystrel som sa n
granie. Samá voda
svoim a ženam
Okolo tretej po
ved nebola to ani p

Pozeral som sa

Zjavili sa

Najprv prišiel je

som veriť vlastným

som mal pripevnen

Nepovedal nič.

nezná význam. Posu

zjavil znovu, ale ni

A potom

ritivoly v rakve, no

rkou, aby prišli b

z nasadenými okuli

labách, no čo bolo

nij prvý návštevní

posuny rkou, aby

Odrazu ot

býval jeho šijaci st

Z tvorby našich spisovateľov

Štefan Dovál

Zjavenie

Sedel som sám a bolo mi špatne. Nevieam z čoho. Nemohol som pochopiť, že človek po trojdňovom pôste o vode a chlebe, má ešte silu zvracať. Stalo sa. Lekára som nechcel otravovať, lebo polnoc dávno odbila, hoci kamarát je kamarát aj o polnoci.

Vystrel som sa na gauč. A znovu. Špatne. To už ani nebolo zvracanie ale opravdové grcanie. Samá voda. Vypadalo to ako nemožná orgia. Mal som dojem, že ani Rimania s vínom a ženami toľko netrpeli.

Okolo tretej po polnoci všetko stíchlo, akoby uťal, len spánok nie a nie... Čo po ňom, veď nebola to ani prvá a asi ani posledná nespavá noc. A vtedy sa to stalo...

Pozeral som sa do okna, do tmavej noci pri slabom svetle žiarovky.

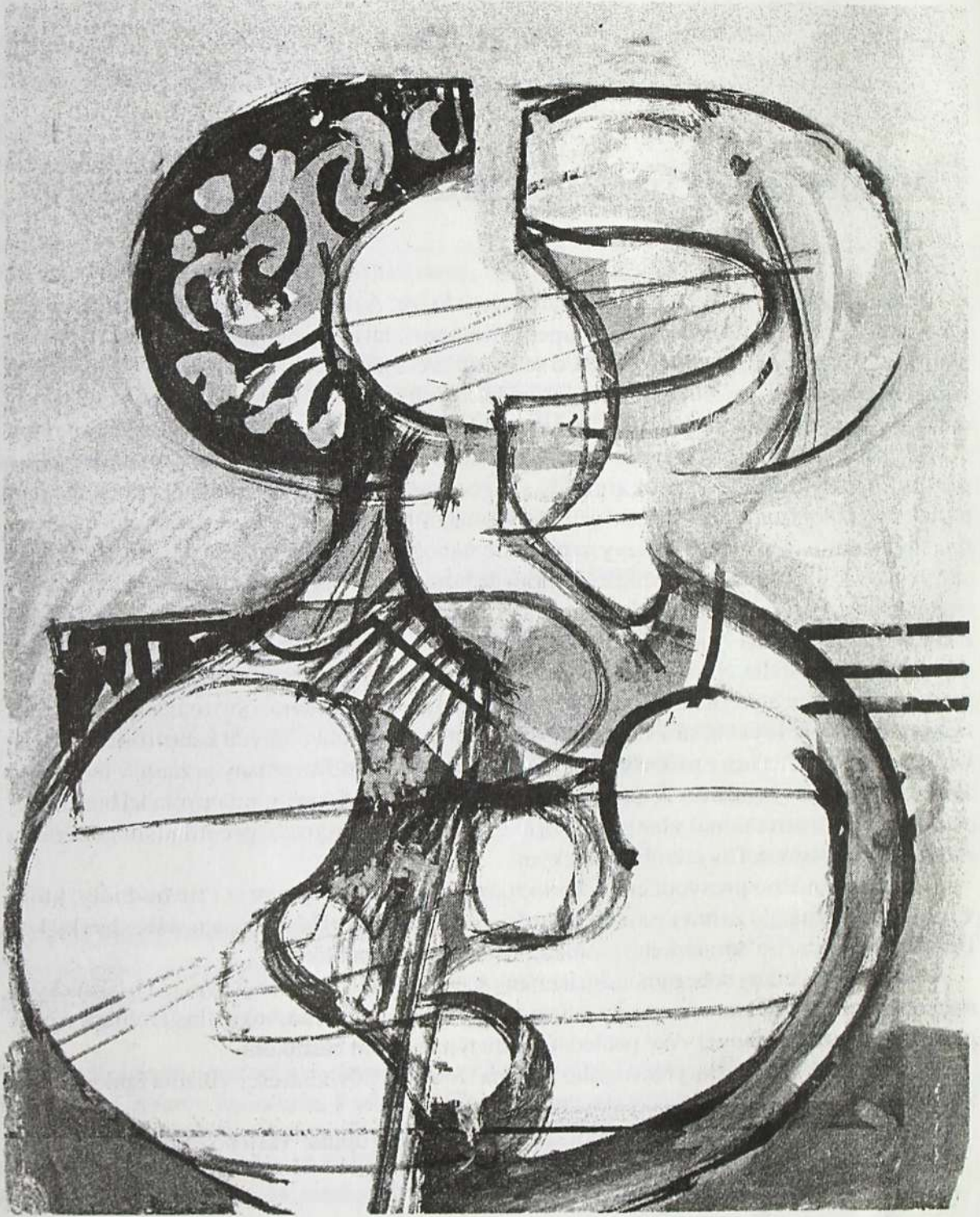
Zjavili sa mi pred očami na okne.

Najprv prišiel jeden chlapec v bielej košeli ale bez nôh. To už niečo bolo, no nevedel som veriť vlastným očiam. Ako sa to chlapča dostalo cez sieťku proti komárom, ktorú som mal pripevnenú na okne celé leto.

Nepovedal nič. Ja som sa mu prihovril, no márne. Všimol som si, že to vlastne ani nemá význam. Posunom ruky som mu ukázal, aby prišiel bližšie. Zmizol, no o chvíľu sa zjavil znovu, ale nie sám. Ešte jeden chlapec a za ním dievčatko.

A potom to začalo. Zjavili sa dospelí. Bez nôh, ale poriadne oblečení, ako mŕtvoly v rakve, no celkom živí. Sedeli v okne a pozerali sa na mňa. A ja na nich. Zakýval rukou, aby prišli bližšie. Dvaja sa opovážili vojsť do izby. Bez slova. Mítkvo. Jeden, z nasadenými okuliarami sa vyslúžil sám, bez ponúknutia, začal sa prehrabávať v mojich knihách, no čo bolo zaujímavejšie, aspoň pre mňa, zaujala ho tlač – noviny. Medzičasom môj prvý návštevník si sadol za dvere, ale ďalší sa už neopovážili vojsť. Márne boli moje posuny rukou, aby pokojne vošli, že sú mojimi hosťami.

Odrazu otec. Môj otec sa zjavil v okne a prstom ukazoval na miesto, kde niekedy býval jeho šijací stroj. Nemohol som vydržať. Povedal som mu, že stroj jestvuje a držím

Z tvorby našich spisovateľov

Štefan Dovál'

Zjavenie

Sedel som sám a bolo mi špatne. Nevieť z čoho. Nemohol som pochopiť, že človek po trojdňovom pôste o vode a chlebe, má ešte silu zvracať. Stalo sa. Lekára som nechcel otravovať, lebo poľnoc dávno odbila, hoci kamarát je kamarát aj o poľnoci.

Vystrel som sa na gauč. A znovu. Špatne. To už ani nebolo zvracanie ale opravdové grcanie. Samá voda. Vypadalo to ako nemožná orgia. Mal som dojem, že ani Rimania s vínom a ženami toľko netrpeli.

Okolo tretej po poľnoci všetko stíchlo, akoby uťal, len spánok nie a nie... Čo po ňom, veď nebola to ani prvá a asi ani posledná nespavá noc. A vtedy sa to stalo...

Pozeral som sa do okna, do tmavej noci pri slabom svetle žiarovky.

Zjavili sa mi pred očami na okne.

Najprv prišiel jeden chlapec v bielej košeli ale bez nôh. To už niečo bolo, no nevedel som veriť vlastným očiam. Ako sa to chlapča dostalo cez sieťku proti komárom, ktorú som mal pripevnenú na okne celé leto.

Nepovedal nič. Ja som sa mu prihovoral, no márne. Všimol som si, že to vlastne ani nemá význam. Posunom ruky som mu ukázal, aby prišiel bližšie. Zmizol, no o chvíľu sa zjavil znovu, ale nie sám. Ešte jeden chlapec a za ním dievčatko.

A potom to začalo. Zjavili sa dospelí. Bez nôh, ale poriadne oblečení, ako mŕtvol v rakve, no celkom živí. Sedeli v okne a pozerali sa na mňa. A ja na nich. Zakýval rukou, aby prišli bližšie. Dvaja sa opovážili vojsť do izby. Bez slova. Mĺkvo. Jeden, z nasadenými okuliarami sa vyslúžil sám, bez ponúknutia, začal sa prehrabávať v mojich knihách, no čo bolo zaujímavejšie, aspoň pre mňa, zaujala ho tlač – noviny. Medzičasom môj prvý návštevník si sadol za dvere, ale ďalší sa už neopovážili vojsť. Márne boli moje posuny rukou, aby pokojne vošli, že sú mojimi hosťami.

Odrazu otec. Môj otec sa zjavil v okne a prstom ukazoval na miesto, kde niekedy býval jeho šijací stroj. Nemohol som vydržať. Povedal som mu, že stroj jestvuje a držím

si ho na pamiatku.

Vtom, všetky tie zjavenia, akoby sa boli chceli so mnou pobaviť, začali vypúšťať nejaké kolieska, bolo to niečo, ako plávajúce korále, balóniky. Vyberali ich akoby zo seba a púšťali izbou. Všetko to plávalo na stope izby. Neopovážil som sa dotknúť tie plávajúce a ani nie zo strachu, ale skôr preto, aby som nevyrušil hostí. Pri tom divadle sa mi zdalo, že si vypadám nejako čudne, no našťastie som si spomenul na kamaráta, Jacka s ktorým sme niekedy mali diskusie o podobných javoch, a tým vlastne moje city boli pripravené, takže bez obáv som sledoval ďalší vývin udalostí.

Prvý odplával môj otec. Zakýval mi a cez severný múr izby zmizol. Nasledovali ďalší. Pomaly, s akoby stanovenými prestávkami odchádzali cez ten istý múr. Medzi poslednými boli dve ženy. Jedna mala bielu rukavičku, zastala nado mnou, ale keď som jej chcel podať ruku, zmizla.

Ráno. To som už bol poriadne zoslabený a rozhodol som sa zavolať môjmu lekárovi. Karči sa vylakal, keď počul, že som toľko zvracal.

Došiel. Prezrel krvný tlak srdca a poriadne mi vynadal, že takéto hlúposti nesmiem robiť – pôstiť celé tri dni o vode a ešte k tomu cigarety. Predpísal lieky, ale keďže som bol sám a nevládnym, musel som sa obrátiť na priateľov. Zavolať som si Ruda, ktorý dobehol a čo bolo najkrajšie, hneď mi poupratoval, poumýval riad, priniesol vodu a čo bolo samozrejme, vyhrešil ma, že si nedávam pozor na seba. Pri tom všetkom odbehol do lekárne opatril ma, navaril čaj, podľa lekárových pokynov a podľa predpisu natankoval do mňa lieky.

Adam. Kolega a kamarát, ktorému som zazvonil do roboty, došiel za Rudom. Posedel, porozprávali sme sa a ešte priniesol vodu, nachoval mačku.

Nastalo ticho.

Tentoraz som cítil len príjemnú únavu, ale spánok neprichádzal.

Okno bolo prázdne, no pohľad do záhrady ma potešil.

Tam boli. Všetci noční hostia, okrem otca. Dokonca ešte aj niekto navyše. Farár. Mladý chlap s pozláteným krížom na tmavom kostýme. Okolo neho pod višňou sa pokojne prechádzali tí včerajší či noční a ešte tam boli ženy. Všetko to vypadalo ako vo filme.

Odrazu suseda. To mnou trhlo. Čo keď ich uvidí? Mojich host'ov. Spomenul som si. Nie. Nemôže ich vidieť. Vošla do záhrady a chodila pomedzi nich, bez toho aby ju oni alebo ona ich, vyrušili.

Vošla ku mne. Opýtala sa, že ako sa mám, lebo vraj videla doktora. Povedal som jej čo sa stalo. Ochotná, zabehla do obchodu nakúpiť, čo som ešte narýchlo potreboval.

Zo záhrady nikto nezmizol. Prechádzali sa, ako doma.

Po susedinom odchode zo záhrady prešli dvaja traja na čele s farárom do dvora a pokojne sa prechádzali popred okno. Tentoraz som ich darmo volal, aby vošli do izby, nešlo to. Ale neopustili ma. Prechádzali sa až do večera. Pri pokoji.

Keď sa spustil súmrak, ďalšie prekvapenie.

Na múre po ľavej strane okna... Film. Podľa kostýmov mužov a žien vypadalo to na sedemnásť či osemnásť storočie. Sexuálne orgie. A ani tak sexuálne, ako viac sadistické. Chlap. Chlap, ktorý vypadal na lekára a žene vyrezal srdce. Na jej tvári bol len úsmev...

Ďalšia sa mi usmievala, akoby ma volala. Núkala sa mi, no z múra nechcela zostúpiť. To ma už našťvalo. Chytil som paplón a prešiel som do druhej izby. Vystrel som sa na gauč. Spánok neprichádzal. Za čerta, nie. Oči blykli na múr a znovu ten istý obraz. Dámy z vyššej spoločnosti, no v tých istých ošateniach. Nedali pokoj. Znovu paplón na chrbát a spať.

Konečne ticho, ale nakrátko. Došiel Rudo. Riadny kamarát. A za ním Adam. Dobrí chlapi. Pred nimi som nemohol alebo ani nechcel povedať, čo všetko som zažil. Adam musel odísť, no Rudo sa ešte zdržal. Nemohol som vydržať. Musel som mu vysoliť, čo všetko som prežil a aby mi aj uveril, položil som ho do pozície v ktorej som sedel a donútil som ho aby sa pozeral na múr. Začal sa smiať. No toho tvojho doktora musím zavolať, že aké lieky ti naordinoval. Ty blúzniš, chlapče! Pristúpil ku mne a položil ruku na čelo. Nie. Žiadna horúčka. Necítim. A ani nemal čo. Bol som presvedčený že všetko som jasne videl, otvorenými očami, bez žiadnych alkoholických výparov, po trojdňovej vodnej a cigaretovej kúre – bez jedla. Nemal som pokoj. Ako to všetko, čo som videl ja, Rudo nevidel?

Zavolať som si Jacka.

Došiel.

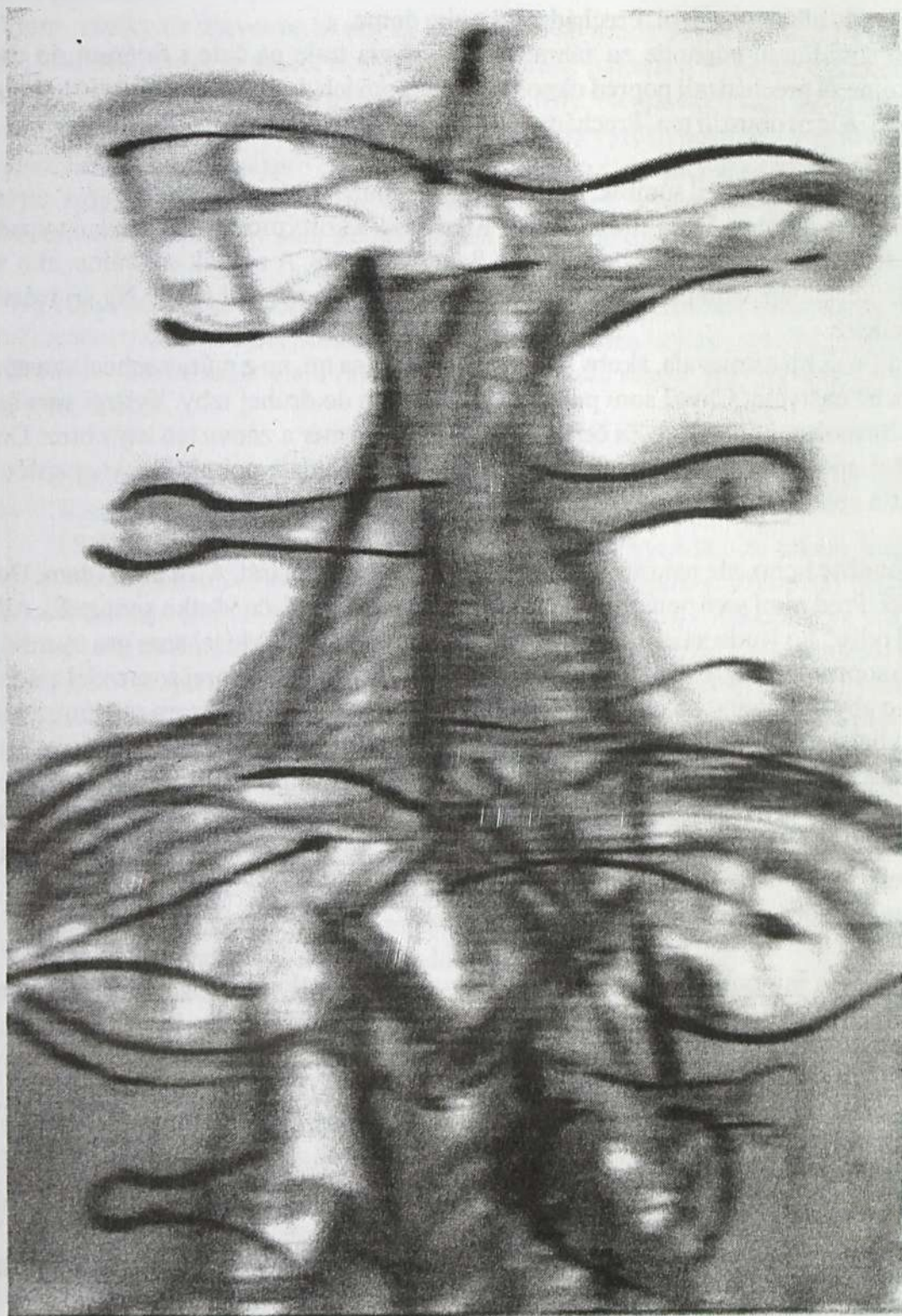
Keď som mu porozprával, na moje prekvapenie, nedivil sa. Ukázal som mu múr, okno, kde všetko prebiehalo a na to mi on len toľko povedal, že čo vidím ja, to ani zd'aleka neznamená, že musí vidieť aj on, a vôbec ani žiadny iný človek.

Tá jeho odpoveď ma trochu upokojila, ale nie nadostač.

Zavolať som si dcéru. Robíla psychológiu. Čo keď bude iná odpoveď?

Nebola. Môže sa stať, otec...

A odvtedy sa nič nestalo... Okrem Jacka, ktorý sem tam zavolať, či som nemal hostí... A okrem Ruda, ktorý sa z času na čas prišiel na mňa pozrieť...

Leo Butnaru

NEVYHNUTNÉ POTREBY

Láska

Len zrnko piesku sa vmestí medzi
naše srdcia. Z neho
by sa perla mohla zrodiť
lenže
aj púšť ním môže započat'...

Dýka

... z čista jasna a prudko
búrka započala: náhodou zasiahnutý
konár si ako dýka pichliač
zabodol
do slávičieho srdiečka, čo uchýlil sa
v ružovom kríku...

Epizóda

Vychádzaš na prah. Vychádzaš
do treskúceho mrazu a pary
tvojho dychu
vrhajú sa ti na hrud' ako skrotený
panter.

Sokrates

... a keď ho uvideli
ako si pozorne obzerá tvár v
zrkadle kúkoľ'ej čaše
pýtali sa ho: „Čo robíš?“
„Pozerám sa na človeka“, im odpovedal.

Hore, dole

Pretože výt'ah sa
odporne podobá
na hlasovaciú kabínku
doňho nevstupujem, radšej
vystupujem a zostupujem bez
stupídnych politických predpokladov.

O tempora!

O tempora, o mores! Ešte ani len
bezrukí nemajú
čisté ruky...

Hlavatý boh

Ozaj ktorý boh má tak obrovský mozog
skoro ako všetky vnútornosti
jeho obrovského brucha?
boh hladu alebo
boh pažravej myšlienky?

Ironická

Akoby som chápal, čo bl'abocem: boli
by prežili zubry
keby
ich boli ponížili
do jarma?

Úkosom

Rad radom pominú sa smrteľníci, pominú.
Hovoria, že ich duše
do nebies vystupujú si oddýchnuť...

(Akí sme len naivkovia!
Darmo sa pozeráme do hĺbok nebeských –
nevidieť tam kotvu nijakú...)

Opis

Aj keď zniest' viem balvan
na srdci
na mozgu zniest' neviem ani len
zrnko piesku. Hej, človeče!
zoberže si tú špinu spod nechtov
z môjho mozgu!

Fyziognómia

Tvojou nenávisťou znetvorenou tvárou
nešpiň svetlo.

Niekedy dávno

Ako som len obdivoval
predpokladané priesvitné kvety
tvojej duše!

Po daždi

Po mokrých chodníkoch
večne meniaca sa
abeceda dážd'oviek.

Austrálska

Unavený kenguru
tvrdo spí. V jeho vačku
svrček pospevuje.

Toľko

V rannom mraze paria sa
veľké oči koňov.
Toľko.

Konečne

Konečne, umenie
byť nesmierne pozorným:
sledovať môžeš ako umieraš.

Havran v zime

Zima až sa drevo puká.
Schúlený havran si hlávku skrýva
pod čiernym podpažím krídla akoby
tam stál
so zobákom zabodnutým do
svojho srdca.

Už...

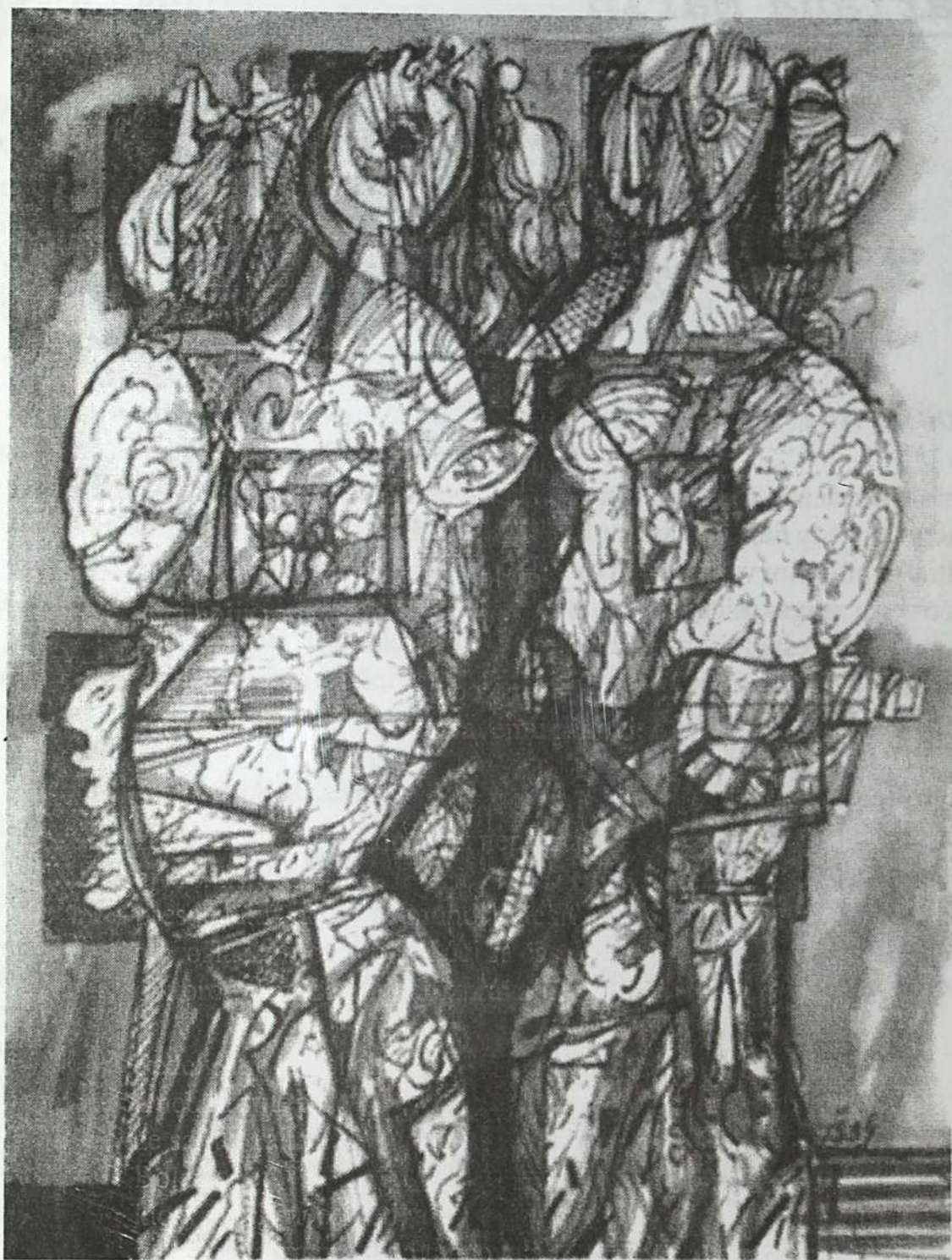
Detská duša? Už
poškvrnená nádejou. Alebo práve
materiným mliekom...

Preložil **ONDREJ ŠTEFANKO**

LEO BUTNARU. (1949), súčasný rumunský moldavský spisovateľ. Vydal básnické zbierky: *Osvietené krídlo* (1976), *Zo soboty na nedeľu* (1983), *Zdvorilostná formulka* (1985), *Pracovná nedeľa* (1988), *Zlatý sokol* (1991), *Nutná ilúzia* (1993), *Prístupový mostík* (1993), *Karanténa písacieho stroja* (1997), *Nesúbežné životy* (1997), *Gladiátor zápasíaci s osudmi* (1999), *Zistenie adresy* (1999), *Semiramidin nárek* (2000), *Nevyhnutné potreby* (2002), ako i knihy poviedok *Prečo práve zajtra-pozajtra* (1990), *Anjel a krajčírka* (1998). Vydal ešte i tri knihy esejí a rozhovorov, jeden denník a tri knihy pre deti. Vo vydavateľstve Ivan Krasko mu v tomto roku vyšiel preklad do rumunčiny výberu z poézie Genadiho Ajgiho.

O.Š.

Mariana Marin

STOROČNÁ VOJNA a ZLATÉ VENO

Noc čo noc

Len si všimni ako sa vkrádam na hranicu medzi štýlmi!
(Viem: inokedy fialové plamene by mi boli pohladili bezvedomie)
Odtiaľto hovorím vám: - Kam by mal vykrvácať tento popol,
čo o nás sníva, priatelia?
Komu by mal ešte zapchať ústa päťou?
Pokladňa je prázdna a nikto sa viac neopováži
umrieť na hranici medzi štýlmi...

„Ach, keby nás kráľ nečítal v tom svojom Louvri“!
Aké divadlo, priatelia!
Aká šanca pre popol, čo o nás sníva,

a práve o nás,
noc čo noc...

o krásne plesové šaty krásnej babičky.

Drobným a koktavým

písmom napísaný zlomysel'ný dedov testament

velí písaciemu stroju páľ!

Ty vieš, že sneh nemôže zachrániť storočnú vojnu,
ale pohladkal by si uzímené zvieratko alebo
v zime by si nechal do srdca padnúť voskový prsteň alebo
pokazil by si ľadoborec, aby sa práve v tomto mieste zastavil
bežiaci pás sveta, v ktorom sa nespoznávaš...

Dávajú t'a dole z operačného stola.

Je to dom bez zrkadiel.

Obesená bábika

Nič ma už neľaká.

Šialenú rodinu vyhodili do ulíc.

Šošovka sa proti oku obracia

- pohľad sa plní nepopísanými stránkami.

Moje ústa hryzkajú lenivé, zimné slovo.

Nikto jedného dňa nepovie:

- dali jej plynovú masku s popukanou pamäťou

- Priprav sa na zimné sviatky!

O zdravie sa postaraj!

lenže ona dobrú mienku mala o svetskom pokroku;

- navrhli jej rýchli spôsob naučiť sa vedy prírodné

- Tri kroky vľavo, pekne krásne

a ďalšie tri doprava...

- ukázali jej výstavy slnečných ciferníkov...

- Priznaj sa!

... a jej skvelé radiátory,

na ktoré si šťastní a osviezení líhame.

Hrbom, citom
ba aj krásne opustená mladucha
podobná chovu kôz a včelárstvu ja som!
- Priznaj sa!
Ona dobrú mienku mala o svetskom pokroku.

Dav opojený správami sa darmo do domu vovalí:
chmatá plesové babičkine šaty
chmatá zlomyseľný testament,
tajomnú históriu vrtochov
starostlivo uschovávanú medzi zelenými textami,
medzi zelenými fotografiami, medzi nami zelenými, medzi vami zelenými...
Nič sa z hranatej pravdy tejto histórie nikto nedozvie

na konci *tohto* náhleho zhrozeného stavu,
nad ktorým slnko bude ďalej vychodiť
bude ďalej vychodiť
bude sa ďalej rozlievať krv
z mojej krvi

jasná škvrna po múdrosti papiera.

Utópie a iné ľúbostné básne

Skoro si si zaniknutie vymyslel.

Skoro si sa namiesto vápna na stene spred domu dostal,
- v tom septembrovom popoludní,
keď niekto dôkladne tvoje kosti prežúval,
keď život tvoj bol na stá kilometrov vzdialený
a umýval okná apríla.

Skoro si neuveril,
v to, čo ráno má štyri nohy,

na poludnie dve a večer tri
- a predsa dúfaj,
že budeš chcieť prstom láskat' hebkú lebku
septembra

(aj keď táto príhoda – veď dobre vieš! -
nikoho neprivedie, aby si na teba spomenul)

Skoro si na rehot pripravený,
- v to septembrové popoludnie,
v ktorom Guliver kňučal v tvojom pravom stehne
a ty si čítal „Utópie a iné ľúbostné básne“.

Skoro si v lásku blížneho tvojho uveril
a práve preto pevne v náručí zovri vankúš
(a nastav si aj to druhé líce)

Skoro si pripravený zaniknúť
Lebo inak sa to ďalej nedá
a nikto ti nič viac nepovie.

Sladké, sladučké jablko

Rozprávaš, rozprávaš
- a najmä po uliciach blúdiš bez seba,
iba poľahučky hlavou kývaš
a v sebe nosíš mnoho (och, veľmi mnoho)
pre prvý ročný deň dobrých úmyslov...

Aj ohavnosť možno obdivovať!
Jednej zimy,
povedľa ospalých saských domov
uzrel si ako zo špinavého snehu
obraz ohavného chlapca vynoril sa
a tvoja nevina

(lyžička s medom toho, čo
načas do školy chodí)
sa ešte o jednu hlavu skrátila:

Počúvaj! Počúvaj!

„Nie hocikto je schopný svoju hlavu vnímať ako koláč“.

„Počúvaj! Môj otec jelšovým prútom plieska škrekl'ávu vodu
a moje sestry svojimi ramenami ako peny
čerstvé ostrovy trávy, lekna a mečíky láskajú...“

Len počúvaj!“

„Kto nepozná revoltu,

- krvavú škvrnu pod nechtom

a ľahké vznášanie sa nad stolom plných ampuliek –
nemusí ani septembrové hrozno ochutnať“ ...

Počúvaj! Počúvaj!

Niekedy ohavnosť z nás vychodí

a vtedy ju možno obdivovať,

- biela košeľa prilepená o telo

a kvapky séru snívajúce o zemepise vymyslenej vlasti

(sedemnást'ročných básní, napríklad)

Lenže ty blúdiš bez seba ulicami

a iba poľahučky hlavou kývaš.

A voniaš presne ako tie sedemnást'ročné básne.

„Čoraz väčšiu zimu cítim

a nemám už viac ani šialenstvo, ni pokoru, ni šialenstvo...“

Do pokožky sladkého, sladučkého jablka

si nechty vbáram

a nemám už viac ani šialenstvo, ni pokoru, ni šialenstvo...“

Občas, ohavnosť je to, čo z nás vychodí

- ako priateľský pozdrav mäsa,

rozmliaždeného oka,

ktorým aj teraz o tebe snívam...

Zlaté veno

Svetlo, ktoré ma dnes viacej nepozná,
svetlo, v ktorom som pre teba tancovala
tanec únavou strhaného pútnika,
iba s úlovkom na pleci,
pilného pútnika,
ktorý sa vždy domov navracia,
pútnika každého z nás.
Horúci bol svet odkiaľ som prichádzala
a vždy som proti tvojmu strachu z tmy
vo vrecku nosila sekeru.

Úlovok bol, podľa ročného obdobia,
súci hojiť rany,
zahnať hlad,
s priateľmi sa pobaviť alebo
súci bol zapchať ústa pažravému pánovi.

Teplý bol úlovok
zo sveta, ktorý ma dnes už nepozná,
aj krehký bol,
presne taký, aby hlad mohol potešiť,
aby osladiť mohol míňajúci sa čas,
o ktorom sme sa ani nerozprávali.

Sedeli sme vôkol ohňa
a nebáli sme sa,
že sa raz zahasí.
Bol to oheň,
ktorý svetlo neosvietil a
v ktorom som pre teba tancovala

tanec únavou strhaného pútnika
iba s úlovkom na pleci,
bol to oheň stamodial',
bol to oheň z horúceho sveta,
z ktorého som prichádzala
s tvojím strachom stekajúcim sa
po mojej sekere.

Oheň, ktorý svetlo neosvietil
únavou strhaný pútnik s úlovkom v žilách
osudom predurčené 19. storočie.

Okrídlená nemocnica

Žijem mimo môjho života
a, od istého času,
čoraz častejšie na prahu môjho domu
vtáka s vinnými očami nachodím.
Žijem v paralelnom živote,
z ktorého nemoc siaka,
nemocnica z ružovkastými krídlami,
ktoré akoby zbraň bola pohrýzla
a ktoré sa vo vzduchu rozmliaždili
akoby tam nebol ani terč
ani hodvábna niť.
Och, mamka moja,
v nemocnici žijem okrídlená bez krídel
a sama si lavór držím
až kým so mňa sa nič nesteká
s previneným zo mňa pohľadom.

Zvíťazila som.

Smrt' bozkom

Nebol to Judáš,
nebola ani cesta pre oplachtené vozy,
ktorá mi sladko bozkávala vlasy.
Nebola to ani moja rozohnená predstavivosť
na pokraji sopky.

Strela som ju za zrkadlom,
ktorým sa ako Alice skotúľala
do skutočnosti,
ktorá dávno životu môjmu patrila.

Akoby som ju mohla opísať?

Akoby som ju mala prinútiť,
aby mi natrela chleba maslóm?

Lehota

Na počiatku tisícročia
z predmestia globalizácie vrhám
ho rohu hojnosti nespavé chrobáčky,
súce mučiť moje jarné, vzbúrené
pocity,
kým drahá pôžička maličkosťí
tmavo medzi rebrami mi hrkoce.
Nesmierna koketnosť

historickej doby,
v ktorej žijem
je hýrenie
medzi smädom po živote a smädom po smäde.
A akoby všetko to, čo mi bolo napísané: každú jednu
samotu za inú mením,
každé nemocničné lôžko za iné nemocničné lôžko,
kuchynského chrobáka
za iné plazy lačné po mne.

Do iného miesta smrti zostupujem
ako do toho, ktoré mi je súdené.

Tu je lehota, na kolieskach prichádza,
kým drahá pôžička maličkosť
tmavo medzi rebrami mi hrkoce
akoby to všetko bolo iba
zhýralým snom z Clichy.

Tu je lehota.

Kapustný list

Groteskný zrod kalendára
je práve tvojím životom.
Zdlhavo v útrobach vykresané rána
a kapustný list na čele. Červy.
Zo západu iba dobré správy a vrele želania.
Z východu ticho alebo brechot.
Ale ani toto všetko nie je isté.
Trvalé.

Červy.
Litera.
Čo by som mohla byť.
Čo som.

Majster spevák

*Eugenovi Suciovi, potešená
anonymitou, ktorú i ja zdieľam*

Ešte aj prežiť je dnes hanebné.
Každým dňom objavuješ,
že pri nohách každej jednej hierarchie
ako aj na jej vrchole
chut' býva rovnaká.

Tam, kde čestný občan, za akého sa pokladáš,
by sa cez noc šťastných žrebov
mohol stať beštou,
ako všetky ostatné.

Preložil **ONDREJ ŠTEFANKO**

MARIANA MARIN (1956-2003), rumunská poetka patriaca do skupiny „osemdesiatnikov“. Vydala básnické zbierky *Storočná vojna* (1981), *Pät'* (1982, spolu s Romulusom Bucurom, Bogdanom Ghiuom, Ionom Bogdanom Lefterom a Alexandrom Muşinom), *Tajomné krídlo* (1986), *Ateliéry* (1991), *Zmrzačenie umelca v mladosti* (1999) a *Zlaté veno* (2002). V Paríži jej vyšli preklady dvoch výberov z básnickej tvorby.

O.Š.

Alexandru Ecovoiu

SIGMA

(úryvok)

Mentor naučil obidvoch Ježišov pristupovať k spovedi od malička. V jednom výklenku, zakrytom hustým konopným plátnom, ich rad radom vypočúval; vypadalo, že sú úprimní. Občas klamali, on to však vedel. Nevedeli sa priznať, napríklad, že ráno leňošia v posteli; že onanovali, v poslednom čase. O víne, čo kradli – najmä Proximus – z komory. I Mentor mal rád rubínovo-červenú, voňavú tekutinu, vedel ich pochopiť. Aj skutočný Ježiš ho mal rád, chodieval na hody, rozhrešenie dával vínom. Bola to jeho krv. Ešte aj Hospodina táto tekutina vedela pookriať, ako spomínal, občas, Proximus.

Občas, Mentor vychádzal s obidvomi do sveta. Teda zaviedol ich, rad radom, poza skalnatého pohorie, čo rozčeslo Ostrov na dvojce. Proximovi sa páčili purpurové šaty. Prstene. Večne lipol očami po ozdobách chodcov. T. rád pobudol v prístave: bol by odišiel prvým korábom. Bol by sa zastavil na okraji arabskej púšte, obzrel by si ju aspoň z paluby, koľko by z nej mohol dovidieť. Pokojný by sa potom vrátil na Ostrov.

Ženy ich vzrušovali najviac. „Ani ja som nebol inakší: sú mladí“, hovoril si Mentor. „Ich životy budú krátke... Možno že podaktorého z nich si ponechám pre Indiu. Lebo, v mene viery, tam budú sťaté mnoho hláv... Za oceánom sa veci poplietli... Skrýva sa tam niečo; čo sa protiví mojej práci... Iba niekoľko ľudí vedelo kam odišiel Kolumbus... Hovorilo sa, že treba pohl'adať novú cestu do Indie... Prach vrhnutý do ľudských očí...“

Mentor zistil kam sa Admirál vybral. Rád – do ktorého mních ešte patril – o tom niečo vedel. Chtiac-nechtiac, Mentorovi sa otvorili tajomné dvere; jedny z nich viedli na Ostrov. Zvlášť po tom, keď Kolumbusovi sprostredkoval obdržanie *limpieza de sangre*, potvrdenia, ktorým dokázal Dvoru a Cirkvi čistotu svojej krvi. Bez takéhoto dokladu, si sa veľmi ľahko mohol dostať na hranicu. Z nepriznaného Žida, Kolumbus sa takto stal – pre tých nezasvätených – pravoverným Portugalcom. Rozprávku o ceste do Indie vymysleli on a Santangel, pokrstený Žid; poradili sa aj s dvoma blízkymi, aj oni

nachodiaci sa v tom istom rozpoležení. Mentor ich poznal všetkých; iba beznádej ho prinútila oddať sa akémukoľvek riziku v krajine podliehajúcej hysterickému viere v Ježiša. Plnej hraníc. Španielsko, po vyhnaní Maurov, si vyhánalo občanov! Jedna časť týchto boli Židia. Pretože, v prvom rade, títo vedeli zarábať peniaze. Zárobok musel byť prinavrátený macoche, krajine; nebolo to prvý raz.

Bol ešte aj štvrtý tajomný radca, na začiatku, keď hľadali pádny dôvod na výpravu. Mentor si to neskôr uvedomil.

Pre potreby výpravy Santangel si premrhal majetok. Bol nepričetný, pre mnohých. Ale tí, čo rozhodli mali aj istotu. Staré Písmo. Písalo tam, že Hospodin „*zozbieral prst zeme do tretiny*“. To im postačilo. Zo známej súše niečo chýbalo! Oni Verili. Oni Pochopili. Židia potrebovali novú zem, v Španielsku viac nebolo pre nich miesta.

V noci, keď sa Kolumbus vydal na cestu, posledný Žid musel opustiť krajinu. Zostali iba pokrstení. Ktorých, nakoniec, do jedného vyhubili. Niekoľkých, potajomky, Mentor vyslal na Ostrov. Iní, tiež jeho zásluhou, s dostali do Amsterdamu. Deň a hodina Kolumbusovho odchodu neboli náhodné: najvýznamnejší Žid akého kedy pritúlilo Španielsko bdel nad o dchodom s vojich pokrvných až do posledného okamihu. Očakávajúc posolstvo, spomína vo svojom denníku. Zdá sa, že na znamenie Svätej Stolice.

Mentor bol presvedčený, že v krajine, ktorú objavil Kolumbus, bude raz viacej Židov ako mala niekedy Palestína. Nebol to ani objav, Kolumbus cestu poznal. Do Indie, aj keď by si mal oboplaviť celý svet, cesta bola omnoho južnejšia, ale nie do krajiny korenín sa vybrala jeho výprava. Mentor, po rokoch, o tom nepochyboval: pravdu poznal i Pápež: odkedy sa navrátil Kolumbus, Pontifex podpisoval všelijaké dokumenty o rozdelení neznámej (?) Indie medzi Španielov a Portugalcov! V tom istom čase, keď nabádal, aby spálili za živa všetkých tých, ktorí tvrdili, že je guľatá!!! Guľatá, ako to jasne stojí aj v Písme!!! Niekedy dávno, Cirkev rozhodla, že bude lepšie na túto *podrobnosť* zabudnúť. A mnohé iné veci boli skryté veriacim. Neveriacim. Kresťanstvo bolo premyslené, pripravené viac ako jedna vojna. Preto ono aj pretvorilo tvár s viac ako stovkou krviprelievání. Mali v tom prsty Gréci. Na počiatku, myslel si Guvernér. Skrze helenizovaných Židov z Alexandrie.

Istý čas Guvernér mnoho čítal, rozmýšľal. Mal pochybnosti. Teraz žil ako suzerén. Mentor ho nespoznával. A aký pobožný bol jeho niekdajší učeník! Modlil sa, postil; aj sa niekoľkokrát flageloval.

„Dary od Grékov nikdy dobre nedopadnú!“ povedal raz Guvernér. „Ani bohovia neboli o ich zdravých úmysloch presvedčení!... Gréci!... Židom priniesli všelijaké pohanské myšlienky! Ich prekliata filozofia! Hotová pohroma... Nikdy Zákon nebol ohrozenejší... Trójsky kôň, z ktorého sa vyvalili iba kacírstva, sme mali vyslať naspäť.“

Ale nie len tak, jednoducho! Židia vopchali doň Saula! On bol Túlajúcim Židom! Ten, ktorý koľol do Ježiša! Nie je čudné, že prenasledovanie kresťanov Židmi sa utíšilo po zjavení Pavla? Ved' práve vtedy, na ceste Damasku, Ježiš sa predstavil i pred Synedriom!! Potom boli aj akési predstierania, aby sa nepovedalo!... Saul; bez príbytku, bez poživne, vyhánali ho z mesta do mesta, urobili pre Židov, možno, ešte viac ako Mojžiš!“

„Saul?!?“ predstieral Mentor, že sa čuduje. „O ktorom judajskí nechcú ani počuť?!? Ten zradca?!? Ten rozbíjač Tory?!?“

„Pretože málo sa dopočuli o skutočnej úlohe Saula...“ vyriekol Guvernér.

Mentor chcel zvedieť aj z iných úst to, čo dávno tušil; nazbieral aj dôkazy. Saul mal poslanie. Bol vojakom; keď prenasledoval kresťanov, nosil šabl'u. Dokázal, že si vie konať povinnosť. Že má odvahu. Od neho mohli vyžiadať akúkoľvek obeť. Česť namiesto občianskej smrti! Saul ostal až do konca zapredancom! Vredom! Zradcom! Pre tých niekoľkých zasvätencom výhercom! Neznámym vojakom Zákona! Možno navždy prenasledovaný kliatbami svojich rodných!... Saul! Rečou a lsťou zničil Grécko a Rým! Porazil najúhlavnejších nepriateľov svojho národa práve v ich mestách! Nechal Atény bez bohov! Rým bez moci! Zahrdúsil divokého Zvera, rozmýšľal Mentor, nie že si zaboril tesáky do jeho hrdla, ved' pokúšali sa o to mnohí, ale prenikol mu do pľúc, do krvi, do celého tela, otvorenými ranami... Očami, sluchom, každučkým pórom; našiel vhodný jed. Slovo. Nič bezpečnejšieho nie je. Novú vieru. Toho najmalodušnejšieho spomedzi všetkých apoštolov, Petra, povýšili sa biskupa! Aký klam! Pokladali ho za prvého Pápeža, neskôr! Zaiste nie on napísal Skutky apoštolov! Ved' bol skoro analfabetom! V jeho Cirkvi sa odjakživa čítali hebrejské knihy; svätci, skoro všetci, boli Židia. Zatajovaný predvoj vyvoleného národa. Protirečiace sa, pre nechápaných obidve viery si navonok podávali ruky. Niekedy sa Rým prepočítal. Ježiš, ktorý kázal lásku k nepriateľovi, sa mohol stať kráľom judajských. Čo by bolo pre ríšu veľkou výhrou. Osud rozhodol inak. „Zmením ho“, si hovoril, presvedčený, Mentor.

*

Mentor mal čo mal so Saulom, ktorý sa cez noc premenil na Pavla. Medzi iným aj preto, že pripravil efezských spáliť si knihy! Helénske učenie, egyptské papyrasy, kožené zvitky popísané perzským, indickým a, pravdepodobne, krétskym písmom. Ešte aj pamätihodnosti Atlantov, ktovie! Strabon tvrdil, že títo existovali. Mágiu, toto skrývajú vaše knihy! povedal Pavel efezským hlupákom. Porátal i cenu popola: päťdesiat tisíc strieborných. Ježiša zapredali za tridsať! Pavel priniesol viacero pohrom. Bol klamárom! Mentor ich hneď vedel uhádnuť. Stačilo mu iba otvoriť Písmo. Pavlov prejav mu pripadal

ako nekonečná metabola. Tie isté slová opakoval v inom poradí. «Jeden je totiž Boh, jeden aj Prostredník medzi Bohom a ľuďmi, človek Kristus Ježiš» „Veru tak, Saul/Pavel: «jeden je totiž Boh», ako hovoríš. Prečo si sa potom vzbúril a začal si Mu robiť protivneň? Ježiš bol človekom. ako to sám hovoríš! Teraz sa všetko obráti proti teba!... Teba priviedli robiť to, čo si robil, nezapočal si to sám od seba... A ani s Ježišom si sa nestretol na ceste do Damasku...“

Medzi Mentora a Boha postavili Ježiša. Bolo vtedy skoro úplné zatmenie: mesiac pokrýval kotúč slnka. Tvár sveta bola zatemnená. Kristov mýtus sa stal vtedy dostredivým, ťažko si z neho mohol uniknúť. Ako povest', sa Mentorovi páčil. Ale zistil iba časť pravdy. Všetky štyri rozprávania o Kristovi mu pripadali ako slohy na tú istú tému. Žiaci kútikom očka nazerali jeden druhému do roboty. Najmä Matúš Marekovi, pretože Marek toho vedel viac. Lukáš obidvom. Ján si zakrýval to, čo popísal lakt'om. A keby bol aspoň všetko pozapisoval. Alebo aspoň o jeho vzťahu s Anom, Kaifášovým svokrom. O svojich návštevách – ktoré Ježiš nepoznal – k nemu. O zrade. Petrovi zabránili vstúpiť do dvora archijereja, aby nasledoval Učiteľa, ktorého zatkli a odvedli pred súd. Jána nechali! Pretože ho tam poznali! Povedali, že nie o ňom bola reč, ale o inom Ježišovom učeníkovi. Nie, bol to Ján! Podozrenie padalo – po čase – na ostatných jedenástich! A pravdepodobne zradil práve Ján! Ved' je to pravda! Vo vlastnom evanjeliu, nespomína nič o Judášovom bozku, ako to písali ostatní spolubratia! Vynechal to, lebo sa pokúšal skryť pravdu! Ježiša zatkli Rimania, nie judajskí! Načo by potrebovali jeho spoluobčania ten prekliaty bozk?! Ten toľko omieľaný úkon! Znázornený na obrazoch! Namal'ovaný v chrámoch. Toľko hanobený! Ktorý sa stal symbolom bratskej zrady! Ved' judajskí Ježiša veľmi dobre poznali! Prišli sem s pochodňami! Rimanom bol určený ten bozk, ktorého autorom vôbec **nebol** Judáš! Ved' aj podaktorí vojaci vedeli ako vypadá Ježiš! Je to epizóda, ktorú keby sme inak vyložili, by úplne zmenila veci. História: Mentor bol o tom presvedčený. Rimania zatkli Ježiša, oni ho zavraždili. Judajskí znášali následky. A čo sa súdu týka... Rimania zatknutého nikomu nevydávali. Nikomu nekonali služby. Oni rozhodovali o zákone. Ani Saula/Pavla, keď sa tento, neskôr, stal ich väzňom, nevydali judajským súdiť. Kol'kokol'vek by tito naliehali. „Pretože bol rímskym občanom“, povedal raz Mentor Guvernérovi. „A prečo by mali vydať judajským Ježiša, o ktorom sa povrávalo, že bude kráľom?“ pýtal sa ten druhý. „Keby sa bol stal kráľom, narušil by poriadok ustanovený Rýmom... Myslím, že to bolo nedorozumenie.“ Nie Judáš zapredal Ježiša, Ján to vedel dobre. Iba v Jánovom evanjeliu, Judáš nespácha samovraždu! Pretože ju nemal prečo spáchať.

Mentor čítal veľmi pozorne. Tiež v Jánovom evanjeliu – počas prvého stretnutia s Ježišom, po vzkriesení – spomedzi dvanástich učeníkov chýbal iba Tomáš. Nič tam nepíše o Judášovej neprítomnosti! Pretože Judáš bol tam prítomný! A Mateja, nového

apoštola, neboli ešte neboli zvolili, písal iný evanjelista. Mentor čítal nielen veľa, ale aj dobre.

Mentor sa pokúšal byť chápaným, pripúšťajúc, že Ján vošiel do Pretoria ako tlmočník. „Lenže načo?!“ sa hneď pýtal. „Veď Ježiš poznal všetky reči! Prv ako by vystúpil na nebesia obdaroval touto schopnosťou ešte aj svojich učeníkov!...“

Mentor nemal nič proti Ježiša. On chcel Boha: za Boha bol ochotný vykonať akýkoľvek zločin, presne tak – navrával si – ako ostatní boli schopní vykonať všetky neprávia, aby vzdialili ľudí od Toho-ktorý-ich-stvoril-podľa-Svojej-tváre-a-podoby. Zabíjali v mene Jahňata, Ježiša. Španielsko smrdelo na spálené ľudské mäso. Savonarola, ktorého dobre poznal, chcel pokloniť Florenciu Kristovi; v Kristovom mene ho mučili ako lúpežníka! Ježišov pomazanec na svete, Alexander Borgia premenil Svätú Stolicu na hniezdó vražd a hýrenia. A koľko mnohých iných vecí sa dialo; Mentor o tom zvedel dosť. Toľko sa mu toho dostávalo k ušiam, pretože tak chcel sám; on mal poslanie, Boh, Otec ho požadoval, aby znovu nastolil pravdu o Synovi. Jeho kroky, myšlienky boli u Neho. Mentorovým poslaním bolo iba vyplniť Jeho vôľu. Aj keď, na počiatku, keďže bol slabý, mal určité pochybnosti, pokladajú za kacírstvo všetko to, čo konal, pocit viny teraz zakapal. Na um mu prichádzali, vzrušovali ho všelijaké, zdanlivo bezvýznamné podrobnosti. Ukladal ich vedľa seba, kombinoval ich znova a znova; pokúšal sa nájsť im nový zmysel. Urobiť ich súvislými. Mnohé z nich, nezmyselné, ho mnohokrát doviedli do všelijakých slepých uličiek. Keď neuspieval, navrával si, že – možno – ho Boh pokúša. Aby videl ako vie znášať bremeno. On bol vyvoleným.

Evanjelium podľa Mentora

Na počiatku bola Myšlienka. Myšlienka zostala u Boha: Svet je v jeho Myšlienke.

Štrnásť generácií od babylonského otroctva – dvadsať osem od Dávida – sa v Betleheme narodil ten očakávaný, ktorý mal vykúpiť svoj národ, Mesiáš.

Jozef bol jeho otcom. Miriam – Mária, jej ešte hovorili – bola jeho matkou: pannou. Prišli z krajiny Galilejskej, aby ich zapísali pri sčítaní judajských, ako sa o tom rozhodlo v Rýme. Každú hlavu rodiny mali zarátať do mesta odkiaľ pochádzala, spolu s rodinou.

Jozef patril do Betlehema, lenže celý jeho rod bol pôvodom v krajine Galilejskej, a predtým v Samárii.

Novonarodený mal nosiť meno – podľa proroctva – Emanuel, ale pomenovali ho Jozua, Ježiš.

Keď vykonali obriezku, objavili sa traja muži – vraveli, že sú Mágovia – a zvestovali, že sa narodil Kráľ judajský. Cisár. Tí traja prichádzali z Egyptu. Aby ich nelapili – pri návrate – rozchýrili, že prichádzajú z Východu. Vyslali ich podaktorí

judajskí z diaspory; dávno čakali na Mesiáša a chceli mať o tom dôkaz. Mágovia priniesli dieťaťku zlato, kadidlo a myrhu. Pre budúceho kráľa, ako ho títo pokladali, boli to dary príhodné. Najprv mu priniesli zlato Ježiš a jeho rodina, začas, netrpeli biedou.

Vylakany, Herodes, ktorý vtedy vládol, rozkázal, aby povraždili všetkých chlapcov do dvoch rokov. Mágovia potajomky vyviedli Jozefa, Máriu a dieťaťku z krajiny Judajskej a poslali do Egypta. Chlapci, ktorí tam zostali, umreli za Ježiša.

Keď sa Herodes dozvedel, že Ježiš utiekol, onemocnel; z tej nemoci aj umrel.

Keď sa o tom dopočuli, Jozef s rodinou sa navrátili domov, do Nazaretu, do krajiny Galilejskej. Preto, neskôr, Ježišovi hovorili i Nazaretský.

Raz, keď na Veľkonočnú sviatosť šli do Jeruzalema, Ježiš prehovoril v Chráme, a udivil prítomných. Už ako dvanásťročný poznal Zákon, bez toho aby bol navštevoval školu; otázky, ktoré kládol zhromaždeným týchto ešte viac udivili.

Jedného dňa, jeden neznámy povedal Ježišovým rodičom, že ho vyslali Mágovia, aby zobral dieťa a odviezol ho učiť sa. Mágovia, raz dávno, Ježiša zachránili; vzbudzovali dôveru; keď sa narodil prišli so zlatom.

Po Ježišovi, Mária ešte priviedla na svet deti. Časy boli ťažké. Jozef s Máriou si povedali, že Boh všetko dobre zariadil a nechali Ježiša odísť k Mágom.

Ježiš prebýval v Alexandrii a v Elephantine, v Egypte, kde sa priučil tajomstvám, a v meste Sidon, kde sa naučil reči. V Damasku a v Eleusis, kde priučil tajomstvám tela. Šiel potom k esenským, kde niekoľko dobrých rokov čítal Písmo. Aj v Samárii začas pobudol, aby tam nasledoval Šimona Mága; tento bol preslávený zázrakmi, čo konal.

V Judajskej púšti, Ján, Ježišov bratranec, stále vykrikoval svetu, že pride raz Sudca. Hovoril, že ten čas sa naplnil.

Keď sa Ježiš navrátil – po osemnástich rokoch – Mária sa veľmi potešila. Aj jeho bratia a sestry, zvlášť Tomáš, keď videl ako sa veľmi podobajú. Všetci si už mysleli, že Ježiš zahynul. Chceli zarezať i tela, ale on si požiadal iba chlieb a víno.

Povedali mu, že Jozef umrel. Ježiš to vedel. Zo sna.

Ježiš šiel medzi ľudí. Podaktorí si mysleli, že je Tomáš.

„Pripravujte Pánovi cestu, vyrovnávajte Mu chodníky“ volal – z púšte – Ján Krstiteľ. „Medzi vami stojí ten, ktorého vy nepoznáte. Hovorím vám. On je synom Božím!“ Ježiš mlčal.

Ján ho pokrstil vodou Jordánu a zavolať ešte: „On vás bude krstiť ohňom!“ a mnohí zhrození boli.

Tu Mentor vypustil pergamen z ruky. Aj brko. Prečítal. Prečítal zasa. Evanjelium mal byť jasne zrozumiteľnou príhodou. Rozprávkou pre davy. Protirozprávkou. Rozprávku

boli historiky apoštolov. Mentor sa, medzi iným, stále pýtal prečo nezatkli aj ich spolu s Ježišom? Nevidel dôvody prečo to neurobili... On napíše pravdivú príhodu o človekovi, ako mnoho iní. Ktorý sa pokladal za Božieho syna. Syna; nie jedno s Otcou, ako podaktorí falošníci sa snažili napovedať svetu. Duchovným synom, pretože, v skutočnosti sám si vždy hovoril Syn Človeka. Aj Krstiteľovi zabránil, aby sa mu klaňal; Ján si mal ukázať pokoru iba pred Bohom. Ježiš poznal pravdu lepšie ako ktokoľvek iný. Pokladal sa za proroka. Podobný jemu boli aj mnohí iní aj predtým.

Mentor nie veľmi chcel odbočiť z toho čo o Ježišovi písalo v Evanjeliách. Na všetko to, čo tam bolo napísané, vrhal iba iné svetlo. Magóvia, v jeho Písme, neprichádzali už z Východu, pretože ani pred stáletiami odtiaľ neprišli. Ak by boli prišli od Východu Slnka, tí traja by sa boli do Betlehemu dostavili až o mesiac, keď Ježiš a jeho rodičia boli by už bývali ďaleko, na ceste do Egypta. Prišli sledujúc hviezdu, bolo to skvelé! Lenže hviezda, a nie oni, sa nachádzala na Východe! Mágovia prišli, viac ako iste z Egyptu. Z Tanisu. Mentor o tom nepochyboval. Uzreli *«hviezdu na východe»*, sami to tak povedali. A cesta – presne premeraná – z Tanisu po dieťaťko trvala niekoľko dní, najviac týždeň, a k Ježišovi došli prv ako by mu vykonali obriezku. Ani miesto narodenia, koniec-koncov nebolo v Betleheme, existovali o tom presné dôkazy. Lenže Mentor vo svojom Evanjeliu nechcel robiť históriu. Pokúšal sa iba znovu predebatovať mýtus. Nazaret či Betlehem, to nebolo podstatné... Trápilo ho niečo iné. Kto sa toľko obával Božskej moci, že ju chcel zmenšiť a rozdeliť na troje? A preniesol ju potom, celú, najviac na Krista?! Tu bol pes zakopaný! Možno diabol, ktorý – ktovie – predčasne unikol z podzemia, kam sa povrávalo, že ho vrhli... Ježišovi pripísal niekoľko pohanských rečí: najbohobojnejšieho človeka pretvoril na človeka umáraného vidinami a hrôzou, ktoré potom preniesol davu. Vyhnal Ježiša do nebies. Medzi ľuďmi sa stal nebezpečným: ten, čo prevládal smrť mohol prevládať kohokoľvek. A zničil by aj vlastnú legendu. Pretože by toho veľa nepripustil. Bičom – ako to urobil v Chráme – by bol vyšľahal peňazomencov viery! Biskupov obliatych zlatom! Kňazstvo čoraz viacej oddávajúce radovánkam! Pápeža: Alexander Borgia by nemal úniku; ešte žil, keď Mentor ho chcel – po prvý raz – vydať napospas Ježišovmu trestu.

Málo – iba tí pokorní a spravodliví, hlboko milujúci Boha – by boli unikli. Podliakov by bol Ježiš v okamihu zahubil bleskom. Zostal by stáť vyjavený pred katedrálami, hotovými palácami. Takto on zanechal reč svojim učeníkom? Prečo Cirkev pálila za živa tých, čo hovorili, že zem je guľatá? Keď sám Izaiáš riekol, že Hospodin je *«ten, kto tróni nad obvodom zeme»*? Pred svetom zamlčovali aj pravdy zachytené v Písme! A strašili ho nimi! Veď úhlavným hriechom bolo i vlastniť Bibliu! Lebo tak to rozhodol, pred stáročiami, jeden z Pápežov! A omeškal tak pokrok sveta skoro o tristo rokov! Bol to jeho hriech! Alebo, možno, Jeho Svätosť, sa vtedy hlboko zamyslela. Nebolo by dobre,

aby ktokoľvek prečítal to, čo je obsiahnuté v písme svätom. Mentor, keby nebol mal Písmo, nebol by tam objavil, dávno, v jedno ráno, keď sa vyľakaný prebudil, «*Ja som Hospodin a niet iného, okrem mňa nieto Boha*». A nebol by započal to, čo inak by ho ani nebolo napadlo.

Strašný bude Posledný súd! Mentor akoby počul Ježiša pýtajúceho sa súdených: „Prečo ste sa vzdialili od matky a mojich bratov a zasiali ste v každom dome semeno sváru? «*Rozdelia sa otec proti synovi a syn proti otcovi*.» O to ste sa postarali? Prečo ste mi namaľovali ikonu, vykresali tvár moju a pošliapali tak prikaz Otca? Prečo ste na kresťanov prerobili milióny ľudí, v mojom mene, mečom? Prečo ste mi pripísali reči, ktoré som nikdy nevyriekol? A tie, ktoré som vyriekol, ste nechali prekrúcať Pavlom?! Kresťanobijcom! Sám hovorí ako ich prenasledoval «*až po smrť*»! Ako som len mohol vybrať ho za apoštola?! Celé moje učenie prevrátil na rub! Lebo ho o to požiadali! Vybudoval svoju Cirkev, cirkev iných, vôbec nie moju! Aj Peter má v tom prsty! Podali si ruky! Tomuto však odpúšťam, lebo bol ľahkoverný. Ale Pavlovi nikdy! Ponižili ste ma – urobili ste ma kráľom pochádzajúcim z Dávida! Skrze Jozefa, môjho otca! A tiež vy ste tvrdili, že Jozef nebol mojím otcom! Čo znamená, že ani ja som nebol jeho synom! Viete vy kedy som sa ja narodil? Keby v januári, keby v decembri, tvrdíte! A za deň môjho príchodu na svet ste vybrali pohanský sviatok! Natalis Solis Incvinti! Zrod Víťazného Slnka! Sviatok mojich katov, Rimanov! Zmenili ste mi aj meno! Podľa Písma som sa mal menovať Emanuel; a vy ste ma pomenovali tak ako ma oslovujete aj dnes. Tomášovi, môjmu mladšiemu bratovi, ste vymysleli iný pôvod. Jakuba, ďalšieho brata, ste pokladali za môjho bratranca! O mojich sestrách ani nehovoriac! Pre toto ste vymysleli *virginitas post partum*, panenstvo Márie po pôrode! Bol som «*prvorodeným synom*», prečítajte si to Písmo! A keďže som bol «*prvorodeným*», znamená, že po mne nasledovali aj ďalší! Kto nám vnukol toľko výmyslov? Aj miesto môjho príchodu na svet ste zmenili, aby sa splnilo to, čo je zapísané v knihe a aby ste ma mohli pokladať za Mesiáša! Hovorili ste, že som navštevoval školy, lenže kde som bol za celých osemnásť rokov? A že som sa s esenskými nepoznal!! A časť tých zázrakov kdeže som sa naučil? A Krstiteľ, môj predchodca, čím bol? Nie on ma povzniesol pred vašimi pohľadmi?... Urobili ste zo mňa bezpohlavca! Lenže ja som bol mužom, ako muž som aj žil! Dôkazom je aj moja smrť! A nestačilo, že ste mi pripísali reči, čo mi nepatria! Ešte ste ma aj vzniesli na nebesia! Kto a čím som bol v skutočnosti, nemáte poňatia! A za toto všetko podľaľhnete môjmu Súdu; môjmu Trestu! Nie smrť alebo raj vám donášam, lež poriadok do rozprávky, ktorú ste vymysleli! Čo by sa bolo stalo – pýtali ste sa? – keby Titus nebol dobyl Jeruzalem? Pohlavári viery by sa neboli rozutekali svetom a Cirkev by bola zostala v judajskej zemi! Možno že ani jeden by sa nebol toľko opovážil! Takto, všade kade chodili, ich prvoradou starosťou bolo vzdialiť ľudí od pravého Boha! JEDINÉHO! Namiesto toho, aby ich

zblížili s ním! Som jeho synom; ON NÁS VŠETKÝCH STVORIL! Každý jeden z nás má niešť svoj kríž; na môj chrbát ste položili aj vaše! Nech vám niekto iný nosí hriechy! Niekto iný nech vám ich vykúpi! Pokrytci! Zbabelci! Moja smrť vám doniesla pokoj!“ Oživil ste ma, aby sme ma zas a zas zabili, každú jar! Aby som zmyl z vás podliactva napáchané po celý rok! Vymysleli ste si Vykupiteľa! Keby ste boli dôkladne prečítali písmo, vedeli by ste, že sám Hospodin povedal: «*Ja som Hospodin a niet iného, okrem mňa nieto Boha*!» A ani nebude, hovorí ešte. Iba On ťa zbavuje hriechov. «*Kajajte sa, hriešnici*», volá na vás! Ale vy ho nepočujete! Pretože ho nechcete počuť! Pretože sa ani neučíte Písmo! Iba listujete v Knihe! Inak by ste nezrovnalosti uzreli; je ich toľko, že si to ani predstaviť neviete, a každá jedna nezrovnalosť sa stáva vašim nepochopením! Vaším nedostatkom! Stále sa modlíte, aby som prišiel, ale chceli by ste aby vás Posledný Súd nezastihol! Koniec koncov nech nebude aj vašim koncom, ale koncom iných, ktorí sa majú ešte narodiť! Synov vašich synov: vaša láska je malá. Kradnete, smylníte, zabíjate a modlíte sa mi, *Odpusť nám, Ježiš!* Niekto, raz dávno, vás naučil zlo! A dnes má z toho zisk! Prečo si nedopúšťate vy, jeden druhého? Zobrazujete ma visiaceho na kríži, krmíte sa mojím utrpením: váš cynizmus je nekonečný, vaše pokrytectvo podobné! Cudní, obviazali ste mi bedrá handrou! Na podaktorých ikonách vypadá ako vlajka! Zástava vašej faloše!... Mňa ukrižovali nahého! Potupili, koľko len vládali! Jednou handrou ste skryli časť pravdy! Tisíckami kníh, tú druhú časť! Čo ešte zostalo zo mňa, z môjho učenia? V skutočnosti sa klaniate Pavlovi! Vyzdvihli ste si chrámy, skutočné pyramídy! Okované zlatom! Striebróm! Príbytky mojich falošných vojakov! Tí praví ma nosia v Chráme nachádzajúcim sa v nich; nie inakší príbytok som vám riekol, aby ste vybudovali! Vymuroval som si ja katedrály?... Prečo som nezastavil Pavla? poviete... Pretože aj ja som bol iba človekom... Stále som si hovorieval: «*Syn človeka*»; Boh bol pre mňa Otcom v duchu... A keďže pokolenie moje siaha od Adama, ako píše Lukáš, ono nemôže siahať od Boha! Pretože Adam nebol Jeho potomkom, lež Jeho výtvorom! Preto hovorím stále – a vy nechcete rozumieť – že ja som Syn človeka! Premenili ste ma na ránhojiča, kúzelníka, šaša chodiaceho po vode! Skoro strašiaka! Ja som bol človekom, hovorím vám ešte raz! Myslíte, že inak by celý Rým bol uspel ma ukrižovať? Vysmiať sa mi? Boj – alebo Syn – mohli podľahnúť mravcom? Obráťte vaše tváre, kým je ešte čas, k NEMU! Počúvajte Hlas! Všetko je Chvenie!“

Mentorove ramená sa začali chvieť tiež. Jeho bubienky vnímali bzukot. Od napätia.

*

„Ježišovia rastú. Myslím, že som uspel.“ Mentor sa pozeral na tých dvoch; modlili sa. V rannom slnku vypadali skoro ako svätci. „Uspel som, neviem kto by to dokázal

lepšie... Tu niet miesta pre omyl, teraz... Plod tejto úmornej práce prevýši všetky premeny, čo sa odohrali vo svete, až od Piláta dodnes. Po stáročiach opravím to, čo pre ľudstvo bolo pohromou... Bez Ježiša, Európa by aj dnes bola pod znamením Jupitera, Odina... Alebo, možno, Zamolxisa, ďalší, čo sľuboval posmrtný život, ako Mesiáš... Nebolo by to bývalo lepšie... Ježiš je mojím ľudským modelom. V mojej láske k Bohu. On veril... Aby som veci usporiadal, musím zdvihnúť Ježiša proti Ježišovi. Pravdu proti mýtu. Aby som znovu našiel Boha... Toho, čo mi vsunul do cesty blížencov... Nebolo mi ľahko, ale ani nie veľmi ťažko... Blíženci – skadekoľvek – sú poslušnejší, boja sa jeden druhého. Ukradli si, navzájom, výzor; polovicu rodičovskej lásky... Každý jeden z bratov cíti, že, v určitej miere, osud jedného závisí od osudu toho druhého. Inteligentní sú koľko treba, nikdy nie geniálni. I Proximus, i T. sú výrazne priemerní... Prednosť mojich blížencov – voči ostatným – je v ich vzdelaní... Sú schopní konať divy, dokážu to... Mali význačných učiteľov, v tom som sa neuskromnil... Nadišiel čas... Arabi zbožňujú astronómov, matematikov... Číňania nasledujú svojich filozofov... Európa stavia hranice... Mečom i arkebúzou, podmaňuje – v Ježišovom mene – krajinu, ktorú Kolumbus hľadal pre svojich pokrvných!... Vyrástol som v kláštore; nanútili mi vieru zrodenú z vraždy... Ježiša zavraždili, nebola to žiadna obeť. Nanútili mi morálku obeť: *«Ak ťa niekto udrie po pravom líci, nastav mu aj druhé»*. Morálku nespôsobného: *«Blahoslavení chudobní v duchu»*, aj keď podaktorí sa pokúšajú napovedať, že sú to iba metafory... Európa v skutočnosti aj kynozí tých, ktorý myslia... *«Beda tým, ktorí sú múdri»*... za *«hadov, vreteničie mláďatá»* ich pokladá. Aby robila po vôli hlupákom. Zbabelcom. Zlodejom a vrahom... Namiesto nemilosrdného Boha, stelesnený bol syn, ktorý všetko odpúšťa!... Môžeš klamať, smilniť, krivo prisahať, lupiť... Lebo keď sa potom kajateľ budeš, všetky hriechy tvoje zmiznú akoby zotrené špongiou!... Posledná spoveď ti zabezpečí raj! *«Dnes budeš so mnou v raji!»*, riekol Ježiš jednému z lotrov!... Otca - ako teraz hovorievajú Hospodinovi – skrývajú niekde v ústraní... Je iba akýmsi kráľom v parlamentnej monarchii... Syn-Premiér robí všetko sám... Obkolesení svätcami-vysokými pohlavármi... Moji Ježišovia budú sami... Zaplatia za toho prvého... A život môj, Bože, je v твоjich rukách!...

*

Mentor mal pochybnosti. Pokúšal sa zistiť slabé stránky svojej práce. Rekapituloval. Desiatky ráz. Stále niečo chýbalo. Známa história o Ježišovi bola odjakživa plná nepresností. Plná bielych škvŕn. Osemnásť rokov zo života jedného človeka. Nikto nepozná celok. Mentor sa pokúšal ponúknuť svetu takýto celok. „V Alexandrii by mali postaviť katedrálu... Tam sa rozhodlo o Ježišovej ceste. Židia v Alexandrii, podmanení

helenizmom, tí všetko započali... V Judajsku chceli spôsobiť určité zmeny... Rým sa to dozvedel... Tiberius... Pilát urobil čo bolo v jeho silách aby Ježiša zachránil... Mohol ho zatknúť omnoho prv...“

Mentor sa mnoho vecí dozvedel od jedného starého františkána, ktorý začas bol archivárom vo Vatikáne. Prepisoval tam listy, doklady, robil z nich výťažky; nahrabal plnú kapsu dokumentov. Podaktoré z nich ukázal Mentorovi; o ďalších hovoril, že bude lepšie, keď ich nikto neuvidí. Františkán umrel po jednej večeri, zrazu sa mu urobilo nevoľno, a Mentor, ktorý býval v susednej izbe v jednom hostinci vo Florencii, sa ocitol vlastníkom tajomstiev, aké si nevedel ani len predstaviť. Vďaka Hospodinovi, si povedal. Krátko potom ako mu toto náhodné zjavenie zmenilo život, Nebesia mu zasa pomohli. Bolo to ešte jedno znamenie. Pomaly a dôkladne tlmočil a vykladal mníchove reči, na všetky strany poobracal papyrussy a pergameny. Písané v helénčine, väčšina z nich; niekoľko boli v latinčine a hebrejčine. Dobre ovládal tieto reči, iba jediný papyrus, v hebrajčine, mu dal viacej roboty, nemal totiž masoretické znamienka. Nenapísali ich naschvál; keď neboli uložené na patričné spoluhlásky, text nemal skoro žiadny zmysel. Vynašiel sa. Zistil nové ohnivky, ale chýbalo ich ešte dosť. Doplní ich a položí Kaligrafa ich skopírovať. Preto netrpezlivo očakával jeho príchod. Zanechal – prv ako by odišiel na Ostrov – Priorovi reč nech pohľadá a vyšle mu sem šikovného pisára. Najlepšieho. Prepísané pevnou rukou, rukopisy *náhodou* objavia, inak ich nebude nikto brať na vedomie. Budú ich čítať a prečítovať. A niečo v nich – voľky-nevoľky – pozmenia. Napísané slovo ma váhu väčšiu ako čokoľvek. Pretože je to slovo od Boha.

O krasopiscovi, ktorý prišiel o jednu ruku – a ktorý mal prísť aj o hlavu – sa rozchýrilo povest' o jeho umení, ktorému zasvätil celý svoj život. Aj povest' o jeho odvahe. Priorova úloha nebola vôbec ľahká. Nenávisť, ktorú obyvatelia mesta prejavovali voči Kaligrafovi, obmäkčil iba sľub, že každý z nich dostane po sto odpustkov – do daru. Na určitú dobu. Rebelanta musel – keď tento prestane byť potrebný tomu, ktorý po ňom tak túžil – priniesť späť, aby naň bol vykonaný rozsudok. Nebolo úniku. Mentor dostal najprv jeden rukopis: Kaligrafom vlastnoručne napísaný životopis. Ten, čo mal prísť, nebol jednoduchým človekom. Zdá sa, že Prior chcel to zvestovať Mentorovi.

V pápežských skrýšach existovala neúplná kompilácia Knihy Enochovej, povedal františkán. Siedmy patriarcha, po Adamovi, vystúpil na nebesia a vrátil sa! Nie každý jeden človek mal o tom vedieť; spoločná pamäť – po stáročiach – mala uchovať iba rozprávku. Enoch vyliezol do nebies a priniesol odtiaľ remeslo písania! Slovo, čo zostane! Sám napísal o nebeských učeniach, nevhodných pre ľudí. Enochovu knihu zámerne vynechali z Písma; jeho meno bolo tam spomenuté iba náhodou. Pretože Enoch bol v nebesiach pred Éliášom! Pred Ježišom! „Položím Kaligrafa prepísať Knihu... Nestratila sa, ako sa hovorí... A potom ju pošlem, inkognito, Pápežovi... Aby sa dozvedel, že

niekde sú ešte na svete jej výtlačky!...“ Mentor vlastnil jeden, ktorý bol našiel v Abisínii, v dobe keď sa skrýval, spolu so svojim učeníkom, pred prenasledovateľmi. Potajomky Jeho Svätosti ešte prichystá niečo; ani Guvernér sa o tom nemá dozvedieť. „Iba Kaligraf bude niečo tušiť... Ja sám mu poviem, čo budem pokladať za vhodné... Nakoniec sa s františkánom stretnú v pekle...“

*

Mentor každodenne chodieval do prístavu. Čakal koráb z Janova; loď sa vydala na cestu len preto, aby mu priniesla jeden pergamen. Ktorý Tiberius, raz dávno, dostal od Piláta. Písalo v ňom o Jozuovi, Ježišovi. Rimania ho nikdy nespustili z očí. Cisár, sýty palestínskych nepokojov, chcel využiť rozkoly, ktoré Ježiš vniesol medzi judajských. Pergamen bol uschovaný v jednej z vatikánskych pivníc, spolu s inými písomnosťami chránenými pred svetom. Jeden biskup z pápežských kruhov, nesmierne zadĺžený Mentorovi, mu ho posielal. Sľúbil, že mu ho pošle. Alebo aspoň kópiu. Možno že tak to bolo aj dobre. Pretože, keby spozorovali, že spis chýba, tajomné archívy by boli strážili prísnejšie. A Mentor si zaumienil, že *zbohatne*. Teda, že podhodí biskupovi alebo jednému z kustódov, niekoľko spisov. Ktoré zostaví a ktoré na papyrus prepíše Kaligraf. Aby pomútil stojaté vody.

Pokiaľ siahala Mentorova moc - alebo iba jeho vplyv - nikdy sa presne nevedelo. Dávni nepriatelia, ktorí ho štvili celé roky, už dávno neboli medzi živými. Nieko iný, neznámy, sa mu od jedného času, čoraz častejšie protivil. Iní. Templári? Potajomky, už skoro celých dvesto rokov, ešte prežívali. Nie z ich strany prichádzalo nebezpečenstvo, s mnohými sa poznal. A sám uchovával hrozné tajomstvo; ich Superior mu ho zveril. Najvyšší Majster. Keby ho pred svetom odhalil, následky by boli neuveriteľné. Mentor by viac nepotreboval tých dvoch Ježišov. Ani príhodu, čo stále spriadal.

Možno Prior bol ten, ktorý mu zužoval cestu. Už dávnejšie podozrieval Mentora, že prekonáva záujmy Rádu. Že je templárom!

Nič nebolo isté.

*

„To je sprisahanie!“ mi povedal, včera, Farár. „Bezpečne! Svetové!“

Pozorne si ma obzeral. Bol vzrušený. Obidvaja sme boli.

„A aké úlohu mám ja?“

„Si nevyspytateľný“, povedal. „Jedno sprisahanie potrebuje disciplinovaných a triezvych ľudí. Ty si rojkom! Mystikom! Dostaneš sa do blázninca!“

„Možno sa tam nedostanem!“

„Ja ťa tam zanesiem!“ ponúkol sa. Aby sa ma tam nezaniesol ty! Myslíš, že ešte budem dlho trpieť tvoju bezočivosť? Tvoje rúhanie? Toto svinstvo?“

Vstal a kričal:

„Obvinil si ma za všetky zločiny, len vrahom si ma ešte neurobil!“

„Časom ma ovalíš niečím po hlave“, ubezpečil som ho.

Pokúsil sa o úsmev.

„Sprisahanie“, znova si spomenul. „Cítim ho! New Age! Sekty! Falošní proroci! Televízia! Najmä televízia!“

Nerobil si starosti nadarmo, ale náš spor bol o inom.

„A počítač nie?“, pýtal som sa ho schválne. „Keby svätý Pavel - predstavme si to - bol jeden uvidel, začal by kričať: «Diabol! Antikrist!» By rozbil stroj na kúsky, bol prudkým mužom. Dnes Vatikán je plný počítačov. Pápež sleduje svet na obrazovke, pritláča gombíky; celá kopov klerikov vypracúva programy. Ty máš video a kazety s nahotinkami zistil som to – a ustavične bľaboceš: Sprisahanie! Sprisahanie! Je to iba strach, otče: cítiš, že výsady ti utekajú spod nôh. Čoraz viac ľudí sa nasýtilo sľubov, čačiek na pápežskom rúchu, metropolitov a biskupov zapredaných pekle; kňazov žijúcich svetskejšie ako najposlednejší hriešnici! Horlivosti Cirkvi, ktorá – oboma rukami – zhŕňa zlato, v Ježišovom mene! Toto si on predstavoval! Kristus vyhnal peňazomencov bičom! CIRKEVNÁ BANKA! Kto neberie na vedomie Písmo, ktoré stále čítaš veriacim? Píše tam aby si nedával peniaze s úrokmi? Máš konto, akcie. Prečo sa neuspokojíš s platom? Je malý? Všetci ho máme malý. Aj ministri, nikto nie je spokojný. Lenže ty učíš cirkevníkom, podľa Knihy, aby nezbierali majetky, lebo ich požerú mole. Červy; že im budú ukradnuté. Tak to povedal Ježiš, hovoríš ľudom. Vo vrecku máš však kard. Vsunieš ho do akéhosi otvoru a peniažky začnú vytekať jedna radosť. Koľko si dal doteraz almužny? Žobrák na rohu hovorí, že nikdy!“

„Je príliš veľa žobrákov!“

Skoro vykrikol.

„Bude ich ešte viac!“ ubezpečil som ho.

„Boh miluje utláčaných! – ubezpečil ma aj on. „Ich bude Kráľovstvo!“

„Nasýtil som sa kázní!“ povedal som. „Tvojich sofizmov. Ty máš vždy pravdu, ja nikdy. Nikdy! Lebo toto mi chceš dokázať!“

„Čo sa tu hráš na svätca?“ zavolať a prepichol vzduch prstom. „Si skazený!“

„Lenže moja duša je čistý!“ vyskočil som. „Telo mám zlé: žiada si vodku, ženy, tabak! Moje telo zošalelo!“

„Máš démona! Si ovládaný démonom!“

„Pokúšam sa nájsť Boha, otče; stále my ho skrývaš a všetko redukuješ na Ježiša!“

Na svätých! Prečo nehovoriš, že Prikázanie «*Nebudeš mať iných bohov okrem mňa*» šliapete skoro výlučným velebením Syna? A že druhé Prikázanie «*neurobiš si vyrezávanú modlu...*», ktorému sa klaniaš, nedodržiavate tiež? Ani namaľovať nenechal Hospodin veci nebeské!... Ani jedna z Evanjelií už nespomína tieto zákazy!... Povyrezávali Ježišom, svätých, Pápežov i kardinálov, anjelov i metropolitov; vymaľovali ikony. Prikladajú k nim nové tváre; objednávok je plno... Prečo nie je nasledovaná vôľa Božia?“

Kňaz bezmocne mrdol plecami; možno to znamenalo niečo iného.

„Prichádzajú nové generácie, otče: Keď Cirkev, bez ohľadu aká, si nezreviduje systém, prinútiť ju tieto. Niečo je hnilé... Aj tí starší, je ich čoraz viac, začali premýšľať. Vo Vatikáne, jeden z tajomníkov je známym a uznávaným homosexuálom...“

„Čítal si to v novinách! Je to lož!“

„Prečo sa potom neobjavilo dementi? Pred rokom, dvoma, z tajomných príčin jeden kaprál zo švajčiarskej gardy si zastrelil veliteľa... Starec umrie, veď už ledva rozpráva; na jeho miesto by mohol nastúpiť akýsi Borgia; iný Pápež Alexander, ktorý bude chodiť s celým krdlom mileniak; ktorý bude usporiadať orgie, ktorý bude zabíjať. Alebo za Pápeža pomažú silného, čistého a smelého mladíka; ktorý železnou rukou urobí poriadok. Ktorý Cirkev zosúladí so životom, s dobou; ktorý nebude pokladať pravoslávnych za pohlúdených bratov; ktorý uzavrie skutočný, nie formálny mier s protestantmi: ktorý logicky, nie dogmaticky dokáže existenciu Boha a vyjaví to ľuďom. JEDINÉHO; NEDELITELNÉHO, ako v dobe Stvorenia; ten kresťanský – Otec, Syn, Duch svätý – rozpráva tromi rozličnými ústami. Allah jedinými, Jahve tak isto. Ázijci – časť nich, -sa klaňajú Buddhovi, viac filozofovi ako bohovi. Veriaci týchto troch rodov však panujú nad svetom!“

Kňaz si obzeral nechty; nebol už pozorný; alebo sa snažil ovládať. Neskončil som.

„Európa omieľa stále mravné hodnoty, ale nahľadávajú ju neresti... Buduje katedrály a určuje normy. A ukradomky podpaľuje rozbušky. Búri pravoslávnych proti moslimom, neveriacich proti Židom, satanistov proti Ježišovi!“

A hneď som prešiel za oceán.

„A Amerika!... Naša najpapuľnatejšia teta! Keď má zlý sen, uchopí hneď lorňon s laserom a vyšle loďky: «Tam! Do Zálivu! Rýchlo do Zálivu! Aj lietadlá, tam na Balkáne sa kľbčia! A potom Sorosa, do Ázie, tigríkom narástli zuby!» Aj pre Európu niečo chystá! Vylákala ju Únia! Spoločná mena! Nemecko! Nemecko! Kto dal svetu Bismarcka a nasledoval Hitlera je schopný čohokoľvek!... Nastanú veľké premeny, otče... Islam víťazí: je nemilosrdní so zlodejmi, s kurvami, zločinmi, opilstvom... Cirkev je tolerantná, pretože mnohí jej služobníci sú uchvátení práve týmito hriechmi!“

„Rozprávaš o čistote?“ nemohol viac vydržať Farár. „Ty? Ktorý sa vláčiš s kadejakými ženskými? Ktorý viac držíš v ruke pohár ako pero? A keď píšeš, tak kladieš na papier

iba jedovaté reči! Aké mravné právo máš nastoľovať veci, aké si ani tí najpobožnejší nedovolia?“

Kňaz mal pravdu; aj ja som mal pravdu.

*

„Prečo nedáš tomu farárovi pokoj?“ ma zobral na krátko Hardtmut. Stále tak robieva: hneď ako príde – a v poslednej dobe chodievala ku mne často – začína zhurta. Jedného dňa ho vyhodím: nebolo by to prvý raz. Vrátí sa. Včera som mal s ním dosť opletačiek.

„Ja? On mi nedá pokoj!“ povedal som. „A akú dôveru mám mať v kňazovi, ktorý nedodržiaval *sigillum confesionis*? Rozlomil pečať výpovede, je schopný čohokoľvek! Nazval ma Antikristom, hoci ja nemáš nič – veď vieš – s Ježišom; dodržiavam veľ'konočné, vianočné sviatky... je pravda, že nie dvadsiateho piateho decembra... Lež šiesteho januára, vtedy sa Kristus narodil; kresťania v Jeruzaleme uctievajú tento deň už skoro päťsto rokov; majú na to dôvod. Dvadsiaty piaty december bol pohanským sviatkom. Saturnálie! Karneval Divokého Zvera: Ríma! Nie rímski vojaci ukrižovali Ježiša?“

„Kňaz povedal jednému môjmu susedovi, že sa dostaneš do pekla!“ oznámil mi stroho Hardtmut.

„Ezechiel, tiež kňaz, sa modlí za mňa...“

„S Cirkvou sa chceš merať?...“

„Mala by sa premeniť... Obnoviť...“

„Si idiot!“ vykrikol Hardtmut. „Čo, nevidíš? Klérus vedie svet! On má rukách všetky nitky! On rozhoduje ako má vypadieť! Pápež zvrhol Východ! Jeden Poliak!!! Až sa dostal do Vatikánu, jeden test: film so slovanským Pápežom! Pamätáš? Nieкто to dobre vymyslel! V podstate to bola intoxikácia! A ujala sa! Pápež, čo vzišiel z Gulagu! Anthony Quinnova trieda bola rozhodujúca!... Povýšenie krakovského kardinála na Svätú Stolicu, bola koniec-koncov, iba otázka vhodného okamihu... Úradujúci pontifex ešte nebol umrel...“

Chcel som povedať, že vždy sa to tak robievalo, lenže Hardtmuta nebolo možné zastaviť.

„Poľsko!... Susedstvo s Ruskom ho dosť ponížilo. Božský pomazanec mal veci premeniť; Západ našiel toho najvhodnejšieho. Aj Rím, niekedy dávno, zneužil Ježiša aby znepriatelil judajských; tak to tvrdí Mentor.“

Hardtmut s indexom pri sluchách, spomenul Mentora iba zo zákernosti; jeden večer som mu bol prečítal kapitolu, ktorá ho vtedy podráždila, odvtedy sa stále pokúšal vyzvedať aké to bude mať pokračovanie.

„Je to iba postava; neviem ako bude myslieť ďalej...“ povedal som váhavo.

Hardtmut pokračoval a nebral ma na vedomie.

„Rím sa stal nakoniec kresťanským; Západ skončí, na inej rovine, podobne. Modernejšie; postmodernejšie, tento pojem sa dnes nosí. Po spomenutom katolíckom víťazstve, moci na Západe prebrala väčšinou ľavica! Keby bol vedel, Západ by bol ponechal východnú rezerváciu v nekonečnej karanténe. Kresťansko-komunistický Západ! Ani samého diabla by takéto niečo nenapadlo! Jeho zásahom boli tie čertovské ľudské práva! Zlodeja oslobodí advokát, vraha zachráni pred povrazom, po uliciach políciu ozbrojenú samopalmi ponížujú výrastkovia, ktorí hádžu do nej kameňmi, kurvy vstupujú do parlamentu, muži u zatvárajú manželstvá medzi sebou, deti si zabíjajú rodičov!... Drogovaní dostávajú prináležiace dávky v lekárňach!... Poznáš väčší podvod ako ľudské práva? Len tyranstvo dokáže nastoliť poriadok!“

„Zošalel si!“ som skríkol. „Teror si nenávidel! Teraz ho vzývaš?“

„Keď celý tento chaos nosí meno sloboda“ – zareval Hardtmut – „tak potom nech príde fašizmus! Komunizmus! Generáli! Despotovia! Chcem Poriadok; železnú ruku, ktorá zachráni svet! Planétu!“

„Si zo dňa na deň pomätenejší! Zareval som aj ja.

„Ja že chcem tyranov?“ zahulákal Hardtmut ešte silnejšie. „Alebo to chcú davy? Davy! Akoby sa boli pomiatli! Hlas ulice! Sila ulice!! Pouličné vrtochy!!! Plebejci volajú päste!!! Ja to nevydržím!!! Zabite maaa!!!“ Odmlčal sa len toľko, koľko zakašlal. „Ty rozmýšľaš iba o tvojich románoch! Ale keď sa sem, idiot jeden, dostaví nový strašiak, hneď ich budeš pchať do zásuviek! Zaiste ich spáliš, aby si sa zohrial! Alebo ich zavesíš v hajzli, aby si nimi vytieral rit!“

„Ty, smrad jeden!“

„Ty, hydrocefalus jeden!“

Dom bol plný našim revom; ako posadnutý sme neboli schopní nájsť kritériá. Naším spôsobom, prežívali sme všeobecnú krízu.

Pocítil som, že na určitú dobu sa budem musieť navrátiť na Ostrov.

Preložil **ONDREJ ŠTEFANKO**

ALAXANDRU ECOVOIU (1943), súčasný rumunský prozaik. Vydal knihy próz *Útek z Edenu* (1984), *Cesta* (1987), *Saludos* (1995, dve vydania v Nemecku, jedno vydanie vo Francúzsku), *Stredisko* (1997), *Tri Mozartove deti* (2001, vyšla i v Nemecku) a *Sigma* (2002).

O.Š.

EXÚVIE

(úryvky)

Pokusy

Aj vodne aj v noci
mysel' tvoja je pohľadom

a potom keď zostaneš sám
mení sa niečo iné.

Teraz ti prichádzajú na um dávne pokusy v jednom nešťastnom chemickom laboratóriu. Až do okamihu, keď si zapísala na papier „niečo iné“, ani ti nenapadlo, čo budeš ukladať ďalej na papier (natískalo sa ti slovo – ozaj odkiaľ? – *volvox*), keďže... Keďže pred tebou je narysovaný obraz (ako keď d'ateľ Woody potlačí na obrazovke iný obraz): kúsok horčíka šialene krútiaci sa na povrchu (vody?) a potom... Potom ďalší: jeden Berzeliova nádoba s akýmsi „precipitátom“. A nádoba je čím ďalej tým väčšia.

Niečo, čo nie je ani duchom, ani myšlienkou, niečo akoby patriace tebe len do polovice, niečo nerozmotané sa tu usádza a zakoreňuje sa. Pohľadom, ktorý vie, svojim spôsobom, pocítiť nezvyčajné úkazy (a ktorý sa skrýva niekde v slabinách alebo občas v pleciach), sledujem jeho vývoj. Usadí sa, zapustí korene, katalizuje, rozkladá sa, ustavične a neviditeľne sa premieňa. Agregačné stavy, dezagregácie, skvapalnenia, kalcinácie, spaľovania, tuhnutia, kombinácie, interferencie, usadeniny, disolúcie a kryštalizácie. Zásadité a kyslé látky, studené i teplé, obojaké. A občas sa na bielom hárku papiera objavia znásobené konkatenácie, vykrútené, namotané, brčkavé súvetia. Aktívna myseľ má dobyvačné impulzy a neočakávané ustúpi.

Riešenia. A znásobená je niečím, čo nemá nič spoločného s premenou, s váhavosťou. Čo zachráni, keď prach slov premiešame s dávnymi obrazmi a látkami, ktorými je nasiaknuté naše mäso?

A aký nový zážitok ťa už oddávna pradiť nitku po niti? Čo ťa viaže o polozabudnutý čas, keď tvoja aktívna myseľ je aj niečím iným? Keď tvoja pokožka i papily i póry i nervy boli napojené na iný mozog ako ten tvoj...

Kým sa tu hemžím a zvrátam, na um mi stále prichádza *volvox*.

volvo, volvére, volvi, volutum – má to spojenie s kotúľaním, otáčaním, vinutím, odvinutím, navíjaním, odvíjaním, listovaním knižky, s tokom času, blúdením, myslením, cítením.

volvere (in) animo (sub pectore, cum animo suo) – meditovať

pectus – hrud'; chápanosť, duch, rozum

Keď toto píšem v mojej hrudi je prítomné akési navíjanie-odvíjanie, ktoré môj rozum preberá, šúľa do podoby slovných nití.

Prehltám dopoly prežutý teplý chlieb, prehltám ho ako zbavená zmyslov. Robím pokusy. Nie jeho chuť ma núti ho hltavo prehltáť, ale jeho špongiová mäkkosť, jeho voňavé tkanivo. A ešte niečo: veľkolepý pokus zadúšania. Som ako vypchatý vták, nie slamou, ale chlebom. Zdrevenela som. Dusím sa. Neopovážim sa urobiť ani len jeden jediný pohyb. Zreteľný pocit modra sa mi nainštaloval medzi rebrami. Potom pocit tepla a oranžového svetla. Presnejšie, deje sa niečo, čo ti dodáva pocit, že svietiš a pred sebou vidíš nejasné tvary v oranžových kruhoch. Už niekoľko minút nedýchaš. Potom ťa začne opantávať višňovo-červená hrôza a mŕtvolná myšlienka: umrieš. Podchyti ťa panika, neporiadok, vzrušenie. Pokúšaš sa nadýchať a vzduch nemá kade vojsť. Vyludzuješ čudné zvuky, ako nemý, ktorý chce niečo prehovoriť. Beznádejne beháš vôkol stola, utekáš a všetko sa vôkol teba zatmieva. Utekáš a vieš, že si urobila veľkú hlúposť. Keď umrieš tvoji sa veľmi nahnevajú – toto ťa bleskovo napadá. Utekáš, potom sa zrútiš na kanapu a čakáš s kolenami prilepenými o bradu. Prebehnú tebou niekoľko šedých vlín, niekoľko tmavých zábleskov. Pomaly-pomaly, všetko sa navracia na pôvodné miesto, sa upokojuje, si znovu nadobúda rytmus. Dýchaš pomaly, aby si si nevyľakala dych. Potom čoraz hlbšie. Výsostné šťastie. A vybehneš von sa hrať, lebo za niekoľko sekúnd si na všetko zabudla. *A opúšťaš otáčanie.*

Neskoršie objavíš chlpaté dudy. Prehltáš slabo kyslasté kúsky dúl. Zadríhaš sa nimi omnoho skôr a omnoho násilnejšie ako chlebom. Prvý pocit nepatrí už do modrej škály, či rovno do fialovej. Hrudný kôš vnímaš ako kostený obal čo sa má ihneď rozpučiť, rozlepiť, krčné žily ti hrozne pulzujú, hlava ti je akoby obalená vatou, uši máš zapchaté,

telo ti má vybuchnúť. Hľadáš mamu, aby ti dala niekoľko buchnátov do chrbta, aby ti vylepila poza väzy, aby bola, akokoľvek, s tebou. Nenájdeš ju a zachrípnutá ryčíš ako osol. Si zhrbená, máš naklonenú hlavu, s nosom prilepeným o koberec a čakáš čo sa stane. Si akoby na hrane. Nad tebou akási dúha, kým ty precitáš, šedivie. Vstávaš a v okamihu svet ti začne pripadať nepotrebný. Si krásna. *A opúšťaš otáčanie.*

Keď som ešte nechápala hromadu slov, mala som svoje orientačné tvary. Mala som vtedy čudesný zmysel, ktorý som medzičasom stratila: vnímať ľudí mimo toho, čo hovoria, mimo toho, čo vypadá, že sú. Vyzliekala som ich zo slov, prízvukov, vôní, pokožky, zo všetkých hmotných vrstiev. Nepáčilo sa mi rozprávať s ľuďmi z mäsa, plnými temperamentu, ktorý ťa svojim bl'abotáním zahrabávajú, vylučujúc pritom niečo ťažko znesiteľné, psím dychom, napuchnutými, viditeľnými jazykmi, s ľuďmi mľaskajúcimi, ktorí ťa pokrývajú jemným dažďom slín. Ani byť vedľa ľudí-chrobákov, hemžiacich sa, nepokojných, plných tikov, suchajúcich si pokožku, hľadajúcich si miesto, husto klipkajúcich mihalnicami, škrabkajúcich si vlasy, udúšajúco zahľbených na teba, s ich večne sledujúcimi anténami. Ani vedľa drevených ľudí sa mi nepáčilo byť, ľudí vyschnutých, patinovaných, zaprášených a studených pod ligotom škvŕn, ako fornierovaný nábytok, vedľa ľudí lignifikačných, nerozpútaných. Alebo vedľa ľudí sklenených, bez vône, priesvitných, čistých, bez štruktúry a predsa pevných, krehkých, ktorí vždy majú poruke zmysluplné narážky. Nudila som sa vedľa ľudí kamenných, zachmúrených, mlčanlivých ako balvany, ťažkopádnych, nepreniknuteľných, zväpenatených, príliš silno pripútaných o zem. Najmenej ma lákali deti rozvoniavajúce na mlieko a kuriatka (zvlášť vtedy keď spali). Mne boli sympatickejší radšej ľudia luxusní – aj títo mnohorakí, nepotrební, plní povlakov a alumetovaní, intarzií, ľudia kameoví, ľudia bibeloty, ornamentálni, podajedni aristocratickejší, iní gýčovitejší. Páčilo sa mi liezť do ich náručia, sedieť im na kolenách ako na kolenách dajakých sôch (pretože okrem vône užívaných voňaviek ich prirodzená vôňa bola presne takáto). Pozeraním sa na týchto ľudí a ich načúvaním som sa nevedela nasýtiť. Lepila som sa o ľudí vegetatívnych, veľmi mladých, tenkých, nedozretých, iba s nádychom ovocia, každého jedného som cítila osobitne, na diaľku. Páčili sa mi nie preto, že boli krásni alebo múdri, ale jednoducho pre ich vegetatívne chovanie.

Zakaždým som vedela uhádnuť, podľa gest, pohľadov a podľa ladenia hlasu kto sú ľudia smútku, kto sú ľudia radosti, ktorí sú poslovia hada, líšky, labute, vlka, mačky, psa. Rozkladala som ľudí na farby – na studené a teplé, každého jedného na kombináciu týchto dvoch. Keď boli fialoví, vedela som, že sa skladajú najmenej z dvoch kusov: červenej a modrej. Keď boli zelení: zo žltej a modrej. Keď boli pomarančovní: z červenej

a žltej. A tak ďalej. Boli však aj ľudia jednofarební, spoliehajúci sa na seba: títo mi najčastejšie liezli na nervy. Preto, občas, boli znesiteľnejší v páre alebo v skupine. Bol to zmysel, ktorý nebolo možné oklamať ani čokoládou, ovocím alebo bonbónmi. Dnes sa stratil, nieto ho. Zakapal.

Občas, keď v dome bolo rovnako chladno ako i vonku, nakopila som vôkol seba veci osviežujúce: skleničku s éterom, malú, červenú krabičku s vietnamským krémom proti boleniu hlavy, mentolovanú zubnú pastu a „Zefir“, ktorému hovorili „nosná ceruzka“ (aj tento silne mentolovaný), užívaný na odpchatie nosa. Jeho vôňa sa rýchlo dostávala pod čelo, do priestoru medzi obočiami. Videla som ho tam ako kryštálik ľadu rozrastajúci sa pod pokožkou čela, rozkvitajúci nežne až po vrchol hlavy. Éter mi vzbudzoval zimomriavky, v plexus solaris sa mi rozprskol do koncentrických, osviežujúcich kruhov, kým v ústach pozostával v podobe sladkého oparu. Potom ma zmalátnieval, bola to olejovitá malátnosť, rozprestierajúca sa až po končeky prstov a po uši. Vnútorne orgány nežneli a moje telo sa mi zdalo byť osvietené aj znútra ako neónovou lampou. Vietnamským studeno-horúcim balzomom som si natierala sluchy a väzy. Prvý pocit bol, že si sa popálil. Potom sa ti čojaviem ako prilepil na už studené sluchy a väzy. A keď bola zima, púha prítomnosť púdru so sladkou vôňou alebo pruh voňavky uchovaný v pokožke ti zohrieval telo ako mohér.

Istý čas som verila, že nadprirodzené sily existujú a že musíš sa iba vybrať a pohľadať ich. Bola som presvedčená, že Danin sklený červený kamienok z matkinho náramku je čarovný. Jednoducho mi to vošlo do hlavy a koniec. A ukradla som ho. Spala som s ním pod poduškou. Pozerám sa cezeň do slnka, skrytá za bohatým účesom jedného kríka. Pozerám sa až kým neomdliem. Večer ho vyumývam a nakrímim vodou. Vyslovujem si drobné túžby, keď ho silno zvieram v dlani a tieto sa aj uskutočnia. Trápi ma iba to, že som ho ukradla. Dane poviem, že som ho našla na zemi a že... som ho zobrala. A ona súhlasí – tak ľahko – a dá mi ho za niekoľko kusov indigového papiera. Takto si červený kamienok stratil moc.

Keď som mala šesť rokov, bola som presvedčená že čarovnú moc mám. Keď mama niekde zameškala, stačilo aby som trikrát vyslovila jej meno a ona sa hneď objavila. Alebo som si povedala: kým napočítam do šesťdesiat, nech príde otec! A nestihla som dokončiť a on sa skutočne objavil (pravdaže, iba niekedy!). Alebo, na ulici, občas, som sa hrávala na čarodejnicu. Uprela som pozornosť na podaktoré dieťa a a počula som jasne moje želanie: „Nech spadne!“ A dieťa spadlo. Alebo som si zapichla pohľad na väzy jednej ženy a rozkázala som: „Otoč sa!“ A ona sa skutočne otočila. Za chrbtom som si poprepletala prsty. Za obeť som si vybrala muža so sieťkou v ruke: „Nech ti

vypadne sieťka. Hned!“ On sa ako zhypnotizovaný pozeral na mňa a pustil tašku ako by bol z cesta. Vystrájala som všelijaké takéto hlúposti. Je pravda, že nie vždy som natrafila, ale predsa triky mi vychádzali. Až do jedného dňa. Lebo šidlo raz natrafí do vreca. V jedno popoludnie som stála na rade. Mala som približne štrnásť rokov. Jedno dievčatko s líščou tváričkou sa uprene pozeralo na mňa. Ja, už poriadne dievčisko, som sa rozhodla, že jej budem čeliť a pozerat' sa jej do očí až kým ju nezahanbím a prinútim ju sa zrieknuť. Kdeže! Hlavatá, maličká sa zo mňa posmievala alebo sama neviem čo jej bolo. Pozerala sa na mňa bez mihnutia oka. Chcela som sa usmiať, ale nedokázala som to. Tá malička vôbec nežartovala. Odrazu som sa cítila taká unavená, vzrušená, až som rad opustila a odišla som. Cítila som ju za sebou. Pomyslela som si ako mi rozkáže, aby som spadla. Čo sa, pravdaže, aj stalo. Uprostred dňa, v lete! Ako vidieť mala som do činenia s malou čarodejnicou. S týmito maličkými je nehodno merať si sily. Vedela som to.

Robím pokusy: zbieram živicu zo stromov, topím ju, premiešam farbou a vodou. Pokúšam sa obdržať lak na nechty a nevychodí mi to. Do jednej sklenej nádoby nazbieram niekoľko včiel. Na dno nakladím cukor, do veka urobím otvory na vetranie. Niekoľko dní čakám nech urobia med. Krútim sa vôkol nich, obzerám ich. Nič. Úplný neúspech. Pýtam sa väčšiu, trinásťročnú kamarátku, kde som zmýlila. A ona mi odpovedá krátko a spurne: „Zmýlila si preto, že si stupidna!“ Ja neviem čo znamená „stupidna“.

Predstavujem si, že keď v krabici, vedľa zlatých a strieborných prsteňov, moje plechové prstienky, zbrataním, kontamináciou, sa premenia na zlato. Nadarmo čakám niekoľko mesiacov. Deti mi hovoria, že ich mám v zamatovej krabici nechať niekoľko rokov a po celý ten čas, že by som ju nemala otvoriť. Nevydržím. Vždy ten pokus pokazím.

Vo vitríne mám kraslicu. Čakám až nebude ľahšia. Vo vnútri zrie jantárová bobuľka, ktorá potrebuje dvadsať rokov na to, aby sa premenila, tak som to počula od detí. Jedného dňa, keď som bola s mamou na návšteve, som celá zmrzla: vo vitríne mali celú misu krásnych kraslíc, maličkých, perličích a mali tam aj dve väčšie, husie. A keď som sa dopočula, že sú to kraslice z kláštora a majú viac ako dvadsať rokov, len si uvedomte, čo sa v mojom detskom rozumčeku odohralo! Boli tam, ukryté pod vycibrenou, uschnutou a stenčenou škrupinou, tvrdú bobule, žlkasté a anjelske kôstky čertovských ónyxov, magických kamienkov, boli tam nakopeniny živice medovej farby – a tá, babizňa, ich majiteľka, o tom nič nevedela. Moja kraslica je ešte aj dnes vo svojej krabici. Má viac ako dvadsať rokov. Túžba ma pokúša. Otriasam ju pri uchu. Bobuľa znútra ľahučko

klinká. A kladiem ju späť.

Strašne rada chodievam na návštevy. Neskôr mi to prejde. Ba naopak. Mám osem rokov a chodievam s mamou ku krajčírkam. Ku dvom. Tučným. Ktoré ma bozkávajú. Narážajú si tváre o moju. Aj teraz si pamätám ako raz jedna povedala mame, že nemôže spať na bruchu pre ňadrá. Pamätám si aj na dámsku bustu. Do jej domu plného handričiek a nití, gombíkov a foriem, prichádzajú všelijaké zákazníčky. Ja skúmam. Skúmam všelijaké telá. Formy. Špendlíky pozapichané a koby do mäsa rozmanitých v ekov a a druhov, čo predou mnou predvádzajú. Pozerám sa na každú jednu pani zvlášť a neviem sa nasýtiť. Aj teraz mám pred očami útržky tohto ženského *puzzle*, náušnicu v podobe margaréty, kúsok pokožky, plátený kužeľ podprsenky a smiešny predmet zvaný podväzok. Tá druhá krajčírka má malého a zeleného psíka. Také niečo som nikdy nevidela. Psík má studený ňufáčik. Aj krajčírky majú studené nosy.

Prechádzam sa pustým poľom. V skutočnosti činžiaky sú veľmi blízko seba, ale keďže sa pozerám dopredu a vidím iba lány, všetko mi pripadá byť vzdialené a pusté. Dostávam sa pod stĺpy vysokého napätia, v podstate akési obrovské kovové kostry, podobajúce sa na Eiffelovku. Nad mojou hlavou, na žltej tabuľke, nad čiernou namaľovanou lebkou posadenou na dvoch skrížených kostiach, píše veľkými literami *SMRTELNÉ NEBEZ*. Viem čo to má znamenať. Drôty spievajú ako svrčky, je to akési cvrlikanie, čo sa roznáša vzduchom, čo vchádza do štruktúry vzduchu, čo zostupuje dole, na lány. Možno aj lány cvrlikajú. Som učupená pod vedením vysokého napätia. Potom si líham na chrbát. Pozerám sa dohora. Všetko spieva. A moja tvár je červená. Tvár si nevidím, ale môžem prisahať, že je červená. Na okamih si predstavujem ako jeden drôt padá. Ako padajú všetky drôty. Ja zostávam tam. Zavieram oči. Ja si to nevšímam.

Klamem preto, že sa bojím vzduchoprázdna. Rozprávam preto, že sa bojím vzduchoprázdna. Mám už 23 rokov.

Mám tri páry okuliarov od slnka. Keď svet ožltne, je mi smutno. Keď chcem aby zmodrel, chce sa mi spať. Keď je červený vidíš iné veci, akoby si sa ocitol vo višňovom kompóte. Ja mám rada višňový kompót.

Keď sa nudiš, nudiš sa preto, lebo všetko ti pripadá ako vždy. Stojíš na mieste. Hráš sa s lupou. Tvoja pokožka je ako krokodília kabelka, ako topánka z hadej kože alebo ako náramok z morčej kože. Na náhodou vybranom povrchu, oko lupy vykrajuje iné tkanivo, iný model – pokožky, vlny, kože, plastu, kriedovej steny, knižky plnej litier. Zblízka veci

majú svoj vlastný model, ako v katalógu modelov na štrikovanie. Zblízka všetky veci sú trojaké: pórovité, mäkučké alebo chlpaté. Ale oko nie je ani pórovité, ani mäkučké ani chlpaté. Keď sa nudiš, sa nudiš nie preto, že všetky veci sú ako vždy, lež preto, že tvoje oko je ako vždy. Aby si ho trochu vyľakala. Nechaj ho nech sa obzrie lupou.

Pozeraš sa ďalekohľadom lebo nemáš čo robiť. Aj preto, že ty si taká: pozeráš sa občas ďalekohľadom... Tri hračky sa mi v detstve najviac páčili: xylofón, kaleidoskop a ďalekohľad. Ten prvý mi rozkladal svet svojimi zvučnými paličkami, ten druhý ťa od sveta izoloval a prevracal ti pred očami geometrické obrazce, ten tretí ma viaže o svet dlhou šnúrou a na jeho konci sa svet zbíhal do gule plnej vidín. Alebo v sieti, kde sú veci také natlačené, akoby som ich videla iným očami rovno v mojom bruchu.

Prinášam mačku nech sa uzrie v zrkadle. Robím to preto, lebo ju mám rada. Strčím jej ňufák do zrkadla aj keď sa protiví (stále sa zmieta). Chcela by som jej pomôcť, nech pochopí, nech sa pozná, nech sa vidí. A ona nechce. Stále si obracia hlavu. Aj dnes si myslím: čo jej mohlo vrtať v hlave? A mne? Odvtedy prešlo 24 rokov.

Spomedzi ľudí, ktorí niečo robia, spevák je najšťastnejší. Som v prázdnej pivnici. Nie je nikto doma. A spievam. Vo vymyslenom jazyku. Som v srdci zeme, revem nahlas, ani neviem čo vyjadrujem a čo chcem. Zvuk mojich hlasoviek ma pokrýva ako svetlo a pivnica je niekde v nebi.

Stará spomienka. Bývali sme v podnájme v maličkom dome, na konci ktorého bola obrovská záhrada. V dome s oknami do ulice, prilepenom o sedmohradskú, vysokú, masívnu bránu, čo na nič nenechala dovidieť, býval katolícky farár, ktorého som stretávala iba veľmi zriedkavo. Stretla som ho vlastne iba jeden jediný raz. Všetko je to teraz nesmierne ďaleko. V tom istom dvore, vedľa nášho domčeka bol ďalší, v ktorom bývala teta Marta. A ešte jedna rodina, v podnájme. Lenže na tom nezáleží. Čo mi zostalo v pamäti je obrovská záhrada, ktorú som odvtedy viac nevidela (veľmi rýchlo sme sa presťahovali do „činziakov“, ešte som ani nezačala chodiť do školy), hoci povedľa miesta kde sme bývali, často chodievam bicyklom a verím, že nikto by nič nepovedal, keby som tam vošla.

Masívne, ťažké, až po nebo vysoké dvere, s obrovskou, ondulovanou kľučkou v podobe dubového listu (alebo niečoho podobného) navždy tam zavreli moje detstvo roztrúsené v záhrade.

Uchovávam niekoľko fotografií, urobených v záhrade. Na jednej z nich mám také 2 alebo 3 roky. Stojím v snehu s vystretými ramenami. Pokúšam sa udržať na nohách a niekoho volám. Vôkol mňa všetko je biele. Vypadá akoby som bola na otvorenom poli,

že nič okrem mňa a snehu tam nie je. Na ďalšej mám taštičku, mám hlavu naklonenú k plecu, mračím sa kvôli slnku, a za mnou sú akési mladé ženy a muž, ktorého nepoznám. Na ďalšej vypadám ako čierny tieň a v náruči držím anjelika (je tučný, má brčkové vlasy, je skoro taký veľký ako ja a akoby vyžaroval vôkol seba lúče). Je to môj brat. Technicky fotografia je nepodarená, lenže mne sa nesmierne páči. Vlastne mne sa páčia iba takéto fotografie, nedokonalé, nadložené, nejasné.

Bála som sa chodiť do záhrady, pretože bola ďaleko (tak sa mi to zdalo), pretože bola pustá, pretože v tom čase v meste vyčíňal vrah detí, písalo o tom aj v novinách, akýsi Rámaru alebo Rámaru sám, neviem. Mama ma vystrašila týmito hlúposťami, aby som nevychádzala na dvor. A neviem prečo, keď som bola sama doma a pod oknom som počula všelijaké kroky, bežala som sa skryť pod stôl, očakávajúc tam, so zažmúrenými očami, aby ma vrah našiel.

Jedného dňa opovážila som sa ísť do záhrady sama. Prenikla som dosť ďaleko. Potom som sa chcela vrátiť. Niečo ma držalo na mieste, akási hrôza. Ale nie pred vrahom, ale taký čudný strach, že som sa nemohla rozbehnúť k domu, hoci som bola veľmi blízko. Bála som sa čohokoľvek, kolísajúcej sa trávy, hmyzu, pohybu vtáka, živej, dospelej vegetácie, čudesného vzduchu, čo ma obklopoval a rozprestieral sa až po oblohu. Onemela som. Po druhý raz som zaťala zuby a vybrala som sa znova vidieť, čo je za kríkmi. Vybrala som sa povedľa plotu a objavila som kríky egreša a malín a všelijakých neuveriteľných kvetiniek. Myslím, že prebehlo niekoľko hodín, kým som sa napchávala malinami a egrešom. Celkom som sa pozabudla, keď, zrazu, vzduch ožltol. A vtedy som po prvý raz, lenže dosť hmlisto, začala vnímať. Akýsi „biely tieň“ vysoký až po nebo. Rozbehla som sa k domu, ale mala som dojem akoby som utekala na mieste.

Do záhrady som sa sama ešte niekoľkokrát odvážila. Bola som presvedčená, že na jej na konci, niekde strašne ďaleko, za hustými porastami stromov a kríkov, musí byť koniec sveta. Posledný raz som sa dostala až tak ďaleko, že som ho počula dýchať ako veľkého zvera. Tráva bola živá, vietor, veľmi vysoký. Aj teraz mám ešte triezve v pamäti to, čo som vtedy pocítila, akúsi hrôzu tak silnú, že som sa bezhlavo rozbehla, celá zadychčaná, potkynajúc sa o byle. Za chrbtom som zanechala oslepujúce, pažravé svetlo, akúsi statickú víchricu, akýsi výhražný a súčasne uspávajúci šelest a neviditeľný zhluk odtieňov.

Po celé tieto roky som tam nikdy viac nebola. A v mojej pamäti to tak aj zostalo: že na konci záhrady je koniec sveta. Že tam, magnetický, modrý je omamný a krvilačný raj, pred ktorým som ako dieťa zutekala.

Lenže čo je to vlastne *volvox*?

Kľúčová dierka

Večné tajomstvo rozprávok: posledné, tajomné dvere sú zamknuté a nikto nevie, čo je za nimi... Lenže tie rozprávkové dvere nemajú kľúčovú dierku?

Keď sa pozeráš cez kľúčovú dierku, svet, aj ten, ktorý poznáš a do ktorého máš prístup, sa stane inakším. Zasa ťa nechali samu doma, v spoločnosti fotografií plných neznámych tvári, aby si sa nenudila. Oni dobre vedia, že tebe sa táto hra páči. Teraz by si mohla chodiť z izby do izby, obzerať si každú vec, koľko sa ti len zachce, hladkať ju a pokúšať sa pochopiť jej chlad, alebo hladkať seba samu jej povrchom, tak alebo onak... Mohla by si si zanechať odtlačok na nábytku, práve tam kde je najligotavejší a nikto by ťa nevidel. Lenže nie, ty najprv pozatváraš dvere a potom sa pozeráš kľúčovou dierkou do každej, a nemusíš sa pritom ani zohnúť. Takto vidíš iba farebné kúsky, úryvky, musíš uhádnuť o akú vec ide, pretože takto majú iné rozmery a nemajú nijaký povrch. A ešte niečo: za dverami je najhustejšie ticho aké si kedy stretla. Keď v izbe je svetlo, kľúčovou dierkou ho vidieť ešte svetlejšie, a keď je tam tma, všetko v šere zmäkne a akoby niečo očakávalo.

Kľúčovou dierkou tvoj pohľad je trpezlivejší, pomalší a pozornejší. Možno aj preto veci vypadajú väčšie. Teraz, po toľkých rokoch, si presne pamätám na niekoľko „statických vecí“, ktoré som sfilmovala mojím meravým okom cez ten vzdušný pupok dvier. Rada sa takto pozeráš, s tvárou prilepenou aj o pouličné dvere, na ulicu. Pred tvojím okom, pripevneným ako polodrahokameň o kov masívnej zámky, vidíš pochodovať pohyblivé farby, záblesky, kusy rozmanitého zloženia, trepotajúcu sa ruku, topánku, lýtko, zaokrúhlenie zadku videné z profilu, kabelu na ružovom pozadí, v diaľke lístie ako zelený a svietielkujúci plameň, akúsi agresívnu približujúcu sa červenú, samostatné, visuté útržky. V jeden fialový večer si uvidela rytmicky, do nekonečna kývajúci sa psí chvostík. Toľko. Hoci to pripadá nezmyselné, ten istý obraz si uvidela, keď vás v škole zaviedli vyvalovať oči cez mikroskop na kúsok červenej cibule: akási fialová preniknutá kanálikmi a niečo (akýsi šialený mikroorganizmus) rytmicky, nepričítne zmiotajúce sa.

Keby si tak mohla pohnúť z miesta zrkadlo... Napadlo ťa pozeráť sa kľúčovou dierkou na tvoje vlastné oko, na tvoje vyvalené, bezočivé a nevychované oko, ktorým sledíš svet s pocitom vinovatej radosti, hoci by si mohla pozeráť naň rovno, mohla by si otvoriť dvere, nikto by ti v tom nebránil, nikto by ťa odtiaľ nezahnal... Celé dobrodružstvo, od ktorého ti zvlhli končeky prstov a zmrzli ti nohy, bolo vtedy, keď si sledila a vedela si, že na tej druhej strane niekto je. Nie bezpodmienečne zvedavosť, nie bezpodmienečne to, že si zakaždým cítila, keď svet skrýva nejaké tajomstvá, ťa nutkali

prilepiť si oko o sviežu dierku v dverách, ale čudesné vzrušenie, pocit, že všetko sa takto stáva významnejšie, tajomnejšie a občas bola to i nevysvetliteľná túžba zapanikovať si. Pozerala si sa pokojná, bez myšlienok, ako cez mikroskop, ale kedykoľvek sa mohol niekto objaviť. Mohol si pomyslieť niečo iné, ako to, že sledíš, že si malým a prekliatym podliakom? Cítila si, že tvoje srdce je živšie, že tvoje telo začína horieť vtedy, keď na tej druhej strane sa niekto približoval k dverám, zväčšoval sa: hrozivá škvrna, farebný vír, duch. Všetko toto som zistila neskoršie, na jednej výstave, na obrazoch jedného maliara. Mama, otec, babička, tety, hostia za dverami neboli ničím iným iba vírmi toho maliara z budúcnosti... Cítila si ako sa škvrna kĺza k dverám a v poslednom okamihu si bežala skryť sa pod stôl, pod posteľ alebo za chladničku. Najčastejšie sa takáto škvrna vzdialila, menila sa na sukňu a potom tá sukňa na mamu a ty si sa utiahla niekoľkokrát prežiť tvoje zložité vzrušenie.

Kľúčová dierka mihá na teba hanebne a lačno. Niekedy sa ti zdá, že celá tvoja bytosť sa sústreďuje do svalnatej a pohyblivej guľke, ktorá je tvojím okom. Tvoje oko sa viackrát pozeralo na seba v zrkadielku na veku líčidla alebo na veku babičkinho, na ktorom bolo napísané *Vergrößerung*, kde sa objavovalo obrovské, uväznené v pórovitej stene, lebo takto sa tam tvoja tvár zrkadlila, so zväčšenými pórmami pokožky. Vo zväčšovacom zrkadle som si uvidela tvár zmenšenú na čiernej ploche zrenice, zachytenú v zamotanej sieti dúhovky, kde sa sústreďovalo viacero farieb a ktorá v podstate bola viac akýmsi zamatovým a rozvrstveným tkanivom niekedy hnedej a niekedy čiernej farby (a keby sa ma niekto pýtal akú farbu majú moje oči, odpovedala by som: olivovú – a myslela by som tým na čiernu, zelenú a hnedú olivu odrazu). V zamatovosti tohto tkaniva, kde som vedela, že sú zapísané všetky nemoci, ktorými človek bol alebo len bude postihnutý, v jeho čiernom strede, čo šialene pulzovalo, jedného dňa som uvidela niečo, čo mnou otriaslo: nebola to moja tvár, ktorá sa pozerala na mňa akosi z boku, ale bola to zlomysel'ná, končitá tvár jednej stareny.

Ako trest za toto moje špatné chovanie spojené s kľúčovou dierkou, moje oči, najmä to pravé (lakomé), začali byť postihnuté krátkozrakosťou, odsúdené vidieť namiesto ľudí a vecí farebné škvrny, rozptyly a duchov, a preto sa večne mýlili, blúznili, vymýšľali. Časom sa ti to začalo páčiť, začala si pokladať za výsadu to, že si mala možnosť pozerat' sa na svet dvojakým spôsobom, že si si oddýchla, keď si sa pozerala naň ako na hru tvarov, ako na čudesný, spomalený a nepotrebný tanec. Bez okuliarov si uchovávala od sveta určitú vzdialenosť, bránila si sa pred ním, odmietala si ho. Svet bez obrysov, bez vzdialeností, svet klzký sa mi vzdal omnoho rafinovanejši, lenivejší a našepkávajúcejší. To, že som toľko blúdila, sa mi začalo páčiť. Moje vzťahy s ľuďmi boli zložitejšie, ale aj krajšie. Keď som bola prinútená nasadiť si okuliare, iba vtedy som mala pocit, že sa nachádzam za dverami, že nie som sama, že niekto sa na mňa pozerá tak

ako sa pozerám ja naňho, cez kľúčovú dierku.

S okuliarami na nose, ja špehujem. Ale nie preto, že by svet skrýval nejaké tajomstvo, lež preto, že je dobre brániť sa, lebo je dobre sa strániť.

Malým otvorom v podobe huslí zistila som, že občas veci sa stávajú niečím iným. Napríklad, jedného dňa som uvidela Suzanu. Občas sa chodila k nám kúpať. Dvere do kúpelne mali kľúčovú dierku o niečo väčšiu ako ostatné a vždy ju mali zakrytú mosadzným viečkom. Suzana vošla do kúpelne a viečko zostalo pootvorené. Možno že by som bola stade prešla ľahostajná, keby sa mi nebolo zazdalo, že to oko dverí svieti a je živé. Akoby tie dvere na mňa mihali! Priblížila som sa a mohla som jasne uzrieť hmlistú, zelenkavú paru dvíhajúcu sa z vane ako z hrnca na šporáku. A, pomedzi jej teplé, vlhké a husté jazyky, vynikalo pekné Suzanino telo, s niekoľkými kaderami vlasov prilepenými o čelo, s jej hrubým, červeným hrdlom a mäsitými plecami. A potom, keď z tancujúcich pár dvíhajúcich sa nespútane k stropu, sa Suzana zdvihla, aby sa do vôle namydčila, jej veľkú a nahé telo mi vyrazilo dych, kým pohľad na neprestajné kúdolenie ma celkom zmalátnelo. Bolo obrovské, hoci Suzana nebola tučná, bolo to telo ako na obrazoch znázorňujúcich únos Sabín. Dlhú som sa na ne pozerala v knižke so slávnymi obrazmi a nevedela som si vysvetliť prečo tí muži unášajú také ťažké ženy, namiesto toho, aby uniesli ženy ľahšie.

Suzanino telo, ako všetky veci na ktoré sa pozeráš kľúčovou dierkou, sa odrazu zväčšilo a zabalilo do ohlušujúceho ticha. Opuchliny na hrudi ma doviedli k pomysleniu, že možno je chorá alebo abnormálna, alebo že je nejakou ohavou a nikto o tom nevie. Pohyblivými clonami pary, pod bruchom ružovým ako poleva, hnedastá a výhražná škvrna ma vyľakala a zahanbila. Pomyslela som si, že to patrí iba Suzane, pretože na obrázkoch v knižke som si nepamätala, že by som bola videla také niečo, a nemala to ani jedna z mojich bábik. Chudera Suzana, keby to uvidel nejaký chlapec, hneď by od nej utiekol a nikto by ju viac neľúbil, pretože ona je zviera, pretože ona má kožušinku!... Pary ju celú uchvátili a zahalili jej telo ako dym vôkol sviečky a hladkali ju zo všetkých strán, a ona, ľahostajná, sa mydlila a suchala bez milosti tvrdou špongiou, akoby drhla dlážku. Potom sa znovu, pomaly, ponorila do vody a zostala tak nehybná dlho, pozerajúc sa rovno na kľúčovú dierku, pozerajúc sa rovno práve na moje oko, ktorým sa, nehanebnica, pozerala na ňu. A uchvátil ma ochrnujúci strach. Bola by som zhrozená zutekala, ale nemala som odvahu odlepiť sa od dverí tak, aby ona nespozorovala ako sa zrazu kľúčová dierka osvieti a oslobodí od čierneho a zlého oka. Suzana si pokojná upierala pohľad na mňa, kým moje srdiečko pumpovalo iba horúčavu a opar. Suzana pustila vodu a začalo niečo pospevovať, kým jedným prstom si prudko čistila uši a ja som sa rozbehla rovno do záhrady, kde som sa skryla za veľké kriky tenkých a bielych ľalií, z ktorých vyčnievali akého hodvábné vlásky zakončené hlavicami plnými

pomarančového peľu. Keď po dlhom čase vyšla z kúpelne zahalená v jej hodvábnom kvetovanom župane, tenká a klzká, zavolala ma, aby som jej sušičom osušila zozadu vlasy, kým ona sa rozprávala telefónom s akýmsi mužom. Vtedy jej župan zliezol z pleca a odhalil jej hrubé ňadro, potom nohu, biele stehno a brucho biele ako u rýb. Podľa toho ako hovorila do telefónu, chichotajúc sa a stále opakujúc „Si zlatý, si zlatý“, „Ledva čakám, aby sme sa stretli“ a iné veci, zazdalo sa mi, že to, čo robí, je veľmi nehanebné.

Suzanino telo sa mi aj teraz jasne vybavuje v pamäti a neverím, že by som odvtedy bola uvidela niečo úžasnejšieho a pútavejšieho, zdravšieho, čistejšieho, ružovejšieho a mäkšieho ako rybie mäso. Neskoršie som stále hľadala niečo podobné jej skvelému telu, pokúšala som sa objaviť ho podľa vzoriek pokožky, čo unikali spod košiel, blúzok, šiat, spod tenkých letných sukní, pokúšala som sa objaviť niečo podobné pri mori, v prvých dňoch môjho pobytu, ale hľadala som ho nadarmo obzerajúc si indiskrétnu a dôkladne nahé telá dievčat a žien bláznivo snažiac sa obliecť sa čím skôr do slnkom opálenej pokožky.

Keď som z nášho odišla, krátko po tom, ako cez nemé dvere... na mňa mihla, Suzanu som už nikdy nevidela. Ale rozprávala som sa s ňou raz telefónom. A predstavila som si ju ako sedí s prehodenými nohami, kým jedna časť jej hodvábného županu sa z nej ľahko a mäkko kĺza.

Preložil **ONDREJ ŠTEFANKO**

SUMONA POPESCU (1965), mladšia rumunská spisovateľka patriaca k brašovskej skupine. Vydala Básnické zbierky *Xylofón a iné básne* (1990), *Prestávka nadýchať sa* (1991, spolu s Andreiom Bodiom, Caiusom Dobrescom, Mariusom Opreom), *Juventus* (1994), *Noc i deň* (1998), román *Exúvie* (1997, 2002) a dve knihy esejí.

O.Š.

VTÁK SLEPCOV

(úryvok)

X

- Áno, pokračovala Miranda, neviem čo sa vtedy prihodilo, nevydržala som a vošla som k nim do izby. Chcela som vidieť ako sa milujú. Costi, uvedom si, bola som veľmi mladá, nemala som v tom žiadne skúsenosti, na rozdiel od mojich spolužiačok z gymnázia, ktoré už začali pohlavne žiť. Po deväťdesiatom sa už roztatárili všetky. Keď si dovtedy vedeli uchovať poctivosť, odrazu sa všetky strmhlav do milovania. Jebali sa ako šialené. Keď muž do nich vnikol, mali dojem, že Ceaușescu ešte raz umrie a revali do radosti. Ich orgazmus bol práve možnosťou ako prekat' ešte stále odporného diktátora a jeho manželku, ako sa im vtedy hovorievalo. Ja som bola neviniatko, nemala som ani kamaráta, ktorému by som dôverovala. Stretávala som sa s chlapcom, ktorý ma večne oblapával, čo mi liezlo na nervy, až sme sa nakoniec rozišli. Mama bola presvedčená, že aj ja mám svoj súkromný život. Ešte mi aj odporúčala, aby som bola pozorná a aby som od partnera požadovala, aby použil prezervatív. Chcela som jej povedať, že som čistá a nedotknutá, ale pravdepodobne by ju to nezaujímalo. Hoci ani ja som nevedela, že v skutočnosti so Sašom k ničomu nedošlo, hoci spávali v jednej posteli. Preto som vošla do ich izby. Chcela som ich vidieť spolu, hoci som tušila, že niečo nie je v poriadku. Nenaplnenie môjho súkromného života bolo znásobené veľkou zvedavosťou, ale nie v obyčajnom zmysle slova. Mohla som mať k dispozícii pornografické kazety, na ktorých by som mohla do podrobností preštudovať mechaniku splynutia, ale necítila som potrebu takéhoto druhu učenia. Ja som chcela vidieť ako sa miluje moja vlastná mama. Ona sa vždy pozerala na mňa ako na sokyňu. Bála sa, že jej nosím šaty, topánky, že jej používam voňavky, hnevalo ju, že jej súperim. Práve preto som chcela vidieť ako sa jej zmocňuje muž, v krčoch, uvoľnenú, mučenú a nachádzajúcu sa vo vytržení pocitmi, ktoré ju menia na bohyňu, na bytosť zbavenú akejkoľvek starosti a donútenia. Tak som ju chcela vidieť, a ešte navyše, chcela som vidieť aj Sašu ako sa jej zmocňuje, ako ju bozkáva a nevie sa nasýtiť, chcela som ich vidieť spolu, aby som trpela a spomenula si pritom na

mŕtveho otca, tam pod zemou, ktorý nevedel, že jeho žena, ani nie po celom roku od jeho smrti, si zobrala iného muža. Vidíš, Costi, aká som bola masochistka a možno aj preto som zostala sama, nevydala som sa, dlhé roky žujem bez partnera, práve kvôli tej noci, keď som nevydržala a vošla som do ich izby, ktorú nikdy nezamkynali, lebo sa nebáli, že by som sa mohla vovaliť k nim. Ale vtedy som jednoducho nevydržala. Potreba preraziť poslušnú a slušnú čiaru osudu bola silnejšia ako zdržovanie sa. Nevedela som aké to bude mať následky, čo sa stane. Mohli na mňa kričať, mohli ma biť, vyhnat' ma z domu, ale mne bolo všetko jedno. Chcela som ich vidieť nahých, objatých. Chápeš, Costi, toto bol ten priepastný okamih rizika a spotvorenia. Bola to skúsenosť, čo zlomila všedný tok môjho každodenného života. V tomto dome, kde som skutočne chápala, čo znamená nenávidieť komunizmus, som dospela k tomu, že som pohŕdala i demokraciou. Bolo mi jasné, že som skočila rovno do studne. Život predtým bol mizerný, ale svet, do ktorého sme vstúpili nebol o nič lepší. Plný pretvárek, nafúkaný, pokrytecký, svet menších a všetkých možných úchyliiek, svet cigánov a homosexuálov, od ktorých čo máš očakávať? Aby si pil, žral, jebal a ešte ani toľko, lebo, ako som ti povedala, klasická dierka ženy upadla do stavu neprirodzenosti a akékoľvek jej používanie ťa teraz môže vrhnúť do nepriaznivého svetla. Takýto je tento svet, svet televíznych hviezd, falošných úsmevov, úsporne trovených peňazí alebo, naopak, mrhaných na hlúposti, svet umelých rajov, v ktorých sa človek pohodlne nainštaluje a bolí ho niekde, čo sa deje za stenami svojho brloha. Toto je Diktatúra Prostitútky. Keď maximálnym ideálom je zabávať sa a dobre si hovieť, neznamená, že nami vládne Prostitútka? Mama so Sašom strašne tento svet nenávideli. Niekedy som mala dojem, že ho nenávidia väčšmi ako komunizmus. Prv, pohlavný akt bez oplodnenia sa stal spôsobom vyslobodenia. Teraz, ten istý úkon, konaný pre sám seba, sa stal podobou otroctva. Predpokladám, že preto som vtrhla do ich izby. Niečo som tušila, ich spoločná láska nemohla byť banálna. Určitým spôsobom som chcela byť svedkom normálneho pohlavného aktu, ale na inej strane som dúfala, že ich splynutie by mohlo byť nevídané, vesmírne, mimo rozkoše a všetkých tých mravčaní, čo vyludzujú partneri. Otvorila som dvere a ťažko som sa prispôsobila tme. Spali vedľa seba ako dve mŕtvolky, v dvoch, k sebe prilepených rakvách. Držali sa iba za ruky, ako by sa prechádzali v parku. Toľko detinskej čistoty bolo v tomto obraze blízkosti a nie splynutia, až som si hneď uvedomila, že medzi nimi sa nikdy nič neprihodilo. Zhrozená som vykrikla, lebo som nechcela uveriť a najmä som nechcela prijať skutočnosť, tak ako keď sa ocitneš pred dôkazom, že tvoj milovaný rodič je vinný a rozplynie sa tak celé tvoje presvedčenie, že je nevinným. Presne ako vo filme *The Music Box* s Jessicou Langeovou v hlavnej úlohe, film, ktorý som videla, keď som bola malá, za Ceaușesca, v ktorom je reč o skrývajúcom sa nacistickom zločincovi, ktorého vina je nakoniec dokázaná práve jeho dcérou, ktorá ho ľúbila do zbláznenia. Ibaže pred pravdou ju opustia sily a ustúpi. Tak som ustúpila aj ja. Pochopila som, že mama sa nikdy nevyspala

so Sašom, že to, čo mi povedala pred svadbou, bola pravda, že sa iba snažili obaja zachrániť dojem a preto spávali v tej istej posteli. Bola tma, neskoro, činžiak bol ponorený do ticha a noci. Mali by sme sa ísť pozrieť, je to tamtá izba, vedľa kúpeľne. Keď mama umrela a Saša začal blúdiť po uliciach, nikto tam viac nevošiel. Ani nemal kto, okrem mňa. Chcela som zamurovať dvere, ale bolo to príliš zložité a akési podozrivé. Takže... Vykrikla som vtedy koľko som len vládala. Môj rev prenikol, pravdepodobne, všetkými poschodiami, bolo ho počuť až na tom poslednom, až na prízemí, bol to rev celej mojej bytosti, ale aj bytosti, čo bola viac odo mňa, ktorá videla Adama a Evu nahých a ktorá sa snažila na to poukázať. „Čo tu robíte nahí? Zhrešili ste?“ V skutočnosti oni nezahrešili. Mala som sa ich opýtať: „Prečo ste nezahrešili? Čo máte za lubom?“ Takže ja som sa ich opýtala: „Čo máte za lubom? Aké máte plány? Pozrite sa na mňa! Ja chcem zhrešiť.“ Vyzliekla som sa, pozhadzovala som si šaty, podriapala som ich. Zostala som nahá a celá som horela túžbou. Prv ako by som vrhla na posteľ, cez nich, na um mi prišiel krásny obraz z detstva, z môjho prvého detstva, prv ako by som šla do školy, keď som spávala ešte v osobitnej postieľke s vysokými stenami, aby som z nej nevypadla. Tento obraz mi prišiel na um... Neskoro večer, keď otec a mama sa utiahli do ich izby, potichučky som ich sledovala a vtrhla som k nim. Tešili sa, objímali, bozkávali, a ja som nechcela ísť spať a mnohokrát sme spali všetci traja spolu. Po toľkých rokoch som celý ten úkon zopakovala. Tentoraz bola tiež mama, ale s jej novým manželom, a ja, bujné ženisko, plné žiadze, s veľkými ňadrami, dlhými stehnami, s úplným vybavením, čo sa vrhá do horkej noci sexu. Vtedy som sa chcela rozpútať, chcela som milovať koľko sa pomilovali všetky moje spolužiačky dokopy a ešte niečo navyše. Nemala som strpenia, nepotrebovala som viac kamaráta, z ktorým by som začala pohlavne žiť, prv ako by som urobila všetky náležité obranné opatrenia. Musela som sa vrhnúť poslepiačky, prekonať všetky zábrany a vysmiať sa akejkol'vek podoby hanby. Zostúpila vtedy na mňa noc. A neprecitla som z nej. Bol to okamih, keď som začala padať, zrútili sme sa všetci, aj mama i Saša. Možno aj tvoj otec, plukovník bezpečnosti, Gigi Velicu, ktorý poznal Sašu, sa chytil do pasce nesmierne nebezpečného priateľstva. Nahá, aká som bola, som vliezla do ich posteľe a prilepila som sa o ich telá. Najprv boli takí vyľakaní, že nezareagovali. Potom prišli k sebe a chceli ma vyhnať. „Nehanbíš sa?“ vykrikla mama na mňa. „Čo to robíš? Si zošalela?“ „A vy sa nehanbíte? odvetila som. Oklamali ste celý svet. Oklamali ste aj Boha. Čo tu robíte, v posteli? Čo vlastne tu obaja robíte?“ Ani teraz, keď ti to rozprávam, Costi, to, čo sa udialo veľmi dávno, si nemôžem vysvetliť ako som bola schopná toľkej nehoráznosti. Bola som ako divoké zviera, ktoré si žiada svoje práva a nepripúšťa, že aj iní môžu mať tie isté práva a neužívajú ich. Pravdepodobne sa moja tvár zohavila, zvýraznený pohlavný pud mi dodal nesmiernu silu, každopádne mama nebola viac schopná slov. Zostala zmätená, zvalená na boku, a Saša taktiež zmrzol a nebol by vstave ani len zdvihnúť ruku aby ma udrel ako by som si bola zaslúžila.

Odhaliła som ich sprisahanie, toto je pravé slovo. Vrhla som sa do ich lôžka, kde som roztrhla závoj skrývajúci ich neoceniteľnú nepoškvrnenosť, ktorú som teraz ukazovala celému svetu, aby sa pobavil na toľkej svätosti. Možno že som sa mala pritom zastaviť, nič viac nepovedať, ale som sa už bola sklízla po tom svahu a akékoľvek pristavenie by bolo bývalo ešte smiešnejšie ako kízať sa až po koniec. Prilepila som sa o ich telá a pomalými, trevými pohybmi som sa pokúšala prebudiť ich k životu. Slová tu viac nemali miesta. Aj oni mlčali, poprehltávali si jazyky, boli ako kamenné bralá. Musela som urobiť všetko, aby krv začala znova pretekať ich telami, musela som ich zohriať, rozdráždiť, aby sa chovali ako dvaja normálni ľudia. Vieš ako vypadajú cvičenia dýchania ústa na ústa? Raz, keď som bola na výlete v horách, bola som prinútená to urobiť jednému kolegovi, ktorý sa zrútil z výšky a nevedel si prísť k sebe. Takto som si uvedomila, že v konečnom dôsledku možno vyrvať človeka z hrobu, keď máš nadostač sily mu prinavrátiť život. Vtedy ja, na matkinej posteli a na posteli jej manžela, mala som za úlohu rozlomiť pečať prekliatia, čo ich uvrhlo do poburujúcej nepoškvrnenosti. Keďže nezliezli z postele a neodohnali ma, znamená, že to si aj želali: aby som ich prebudila, aby som ich ožila. Ich pohlavné orgány mali potrebu na mňa, aby sa im prinavrátili zabudnuté funkcie. Bola som ako tučná a vábivá hadica, ktorá prenikla do krištáľovej skrinke Raja, aby prinútila prvých ľudí, aby si zobrali na väzy svoj osud a kríž. Lenže nebolo to vôbec jednoduché. Veru, Costi, nebolo to vôbec jednoduché. Mama začala stukať ako vylátané dieťaťko. Saša sa pomaly, milimetricky, utiahol predom mnou, kým jeho ľadová tvár sa pokryla jemnučkým potom, ako nejakým ručníkom hriechu, ktorý vetral a ktorý ho opájal. Moje pomalé pohyby začínali mať úspech. Teraz po celučké dni ukazujú na telke sex v trojici, literatúra je plná takýchto scénok. Môžem povedať, že aj vtedy sa, Costi, také niečo prihodilo, ale ver, že to bolo omnoho viac. Prakticky, v okamihu keď sa v Sašovi prebudilo zviera, keď sa rozbilo na márne kúsky brnenie jeho záväzku a to rinčanie zaznelo dod'aleka, v postdejinných hĺbinách, v ktorých teraz my dvaja umierame a plazíme sa bez toho aby sme vedeli kam, vedela som, že môj počin nemôže byť navrátený z cesty, že oslobodený žrebec sa divoko vrhne, rozmliaždi pod kopytami celú tu architektúru dlho brúsenej nepoškvrnenosti a za sebou zanechá iba prach a púšť, presne toľko koľko moje nozdry potrebovali aby som zavoňala a pocítila chuť púšte a márnivosti. Nepamätám si koľko trvala tá noc, neviem či vôbec trvala, mama začala stonať, už tak dlho sa nemilovala, zabudla už kedy, pretože aj vtedy keď ešte žil otec, nespávali spolu v tej istej izbe, stonala, zmietala sa, sácala ma na stranu a ja som sácala ju, obidve sme zápasili o toho istého muža, v očiach ktorého sa zrkadlila neľudská hrôza samca, ktorý nemá úniku a ktorý sa rúti, ktorý je vedomý počas celého toho zrútenia, na rozdiel od samice, ktorá veľmi rýchlo stráca rozvahu a ktorá sa ani nerúti, ktorá je teraz už tam kde bola odjakživa, v brlohu požieravého pohlavia, kde objavuje nekonečné slasti maznania. V Sašových očiach sa zrkadlila neľudská hrôza, uvedomujúca si svoju

prehru, ale bolo už neskoro, príliš neskoro, ohava bola vyslobodená a mliaždila všetko svojim ťažkým krokom. Nič som už nevidela, možno to bola aj bezmesačná noc, bezhviezdna, noc od počiatku po koniec, keď prestávaš dúfať, že sa objavia zory a nič nevidíš. Iba strieborná beloba postelnej plachty pokrkvanej pod našimi telami svietila ako akýsi posledný breh, ako útočisko pokoja, čo neprichádzal, pretože my sme sa poplietli a zauzlili, a neboli sme viac schopní sa rozlíšiť. Saša už nevedel koho sa zmocňuje, mamu, mňa, prechádzal z jednej do druhej a my, ženy, zápasili sme o prvenstvo aj o to, aby ani jedna z nás nebola viacej ukojená. To bol ten okamih, Costi, odkiaľ nebolo viac návratu. Presne si pamätám na tú noc, na všetky jej zákutia a skrýše, na zápas troch tiel o stratu osobnosti a na snahu staviť sa jeden v druhom až po extatický stav nerozlišnosti, keď nad poľom zgniavenom čriedami koňov sa objaví náhle slnko žlté ako med a rozprestrie sa svetlo, čo zahojí všetky rany a zveční tak nový zhuk žena-muž-žena, akýsi basreliéf nášho krčovitého prepletania, božský erb orgie. Ale prečo hovorím orgia? Nebola to žiadna orgia, Costi, nijaké hýrenie. Keď ľudia sú nemravní nestrácajú si triezvy rozum, menia si partnerov, menia polohy, aby čím viacej rozšírili paletu slasti. Kým my sme boli príznaky párenia, boli sme odosobnení, zmocňovali sme sa, ale prežívali sme toto zmocňovanie až do posledných sférentázy, kde city mlčia a sotva plápolajú vedľa hviezd na pašu nemajúcu páru skutočných milencov. Beauty, truth and rarity, bearing no posterity, it was not their infirmity, it was married chastity... Ved' som ich neprinavrátila späť do náručia nepoškvvrnenosti? Ved' som neodmotala noc až do poslednej nitky, aby som pomedzi zoslabená tkanivo uzrela obrysy bohov a pôvab ich stvárnenia do tej najčistejšej diaľke, čo sa roztvára iným ročným obdobím aj ako iný kontinent, tam poza kráľovstvom dňa? Saša bol vtedy fantastickým mužom, mňa zbavil poctivosti, mame vyvolal celú škálu orgazmov, čo ju povzniesli až do nebies úplnej rozkoše, kým ja, premenená na ženu, som sa vešala oňho a prosikala som, aby to robil znova a aby mi pomohol prekročiť zasa ten prekrásny prah. Toľko sme sa vtedy namilovali, až sme nenadobudli čistotu nevinu, tak dokonale sme sa v láske okúpali až sme z toho kúpeľa vyšli nepoškvvrnené ako dve víly, pre ktoré zem zostala iba púhym závojom v ich dlhom lete a nebeskom sne. Costi, nič viac ti nemôžem povedať. Zhrešila som, ale ten hriech bol privedený do konca, kde mamu očakávala smrť a mňa táto samota, v ktorej, ako vidíš, žijem.

XI

Costi sa rýchlo utiahol do svojej izbičky v suteréne, vzrušený tým, čo mu vyrozprávala žena. Teda toto bolo tajomstvo, to, že vošla do maminej izby a tam, všetci, Silvia a Saša Sarov sa milovali až do nepríčetnosti, až do odhmotnenia, až kým ich telá prestali byť telami, iba obrysami, náčrtmi, obetami spálenej hmoty od prílišnej vášne a túžby po transcendentne. Jej rozprávanie bolo intenzívne a vzrušujúce, zvlášť keď počas rozprávania Miranda opakovala: „To bol okamih, od ktorého všetko začalo“... Môže byť život jednej rodiny príčinou všeobecného zrútenia? Ozaj nešťastie Rumunská vychádza z tejto noci zdvojeného, trojnásobného párenia, v tej istej posteli, keď matka a dcéra zápasia o muža, jedna aby poznala prvý raz lásku, tá druhá aby si na lásku spomenula? Práve toto bol ten bod, z ktorého dejiny začali upadať až do súčasnej ľahostajnosti a nudy? Costi sa stále znepokojený pýtal, čím sa jeho nepokoj zväčšoval, ale súčasne jeho otázky padali do prázdna, do prázdna rezignácie, lebo vedel, že, akokoľvek, veci sa budú vyvíjať tým istým smerom a ich životy boli skôr dôsledkom ako príčinou nevyhnutného zrútenia.

Cigánske svadby robili ohromný rámus. Navzdor tomu, ten krik dochádzal k nemu ako cez plsť, utlmený, viacej zo zvyku. Celý svoj život si strovil medzi homosexuálmi a cigánmi. Ale ani homosexuáli neboli už vznešenými disidentmi, ani cigáni bytosti prináležiace čírej mágie. Obe kategórie sa podobali na stáda a terorizovali z dvoch opačných strán: odmietaním počatia a šíleným rozmnožovaním sa. Predsa ich však musel rešpektovať, lebo tak ho učili už od prvej triedy a keby si nebol dobre osvojil túto lekciu, bol by dostal zlú známku. Takto sa dozvedel, že práve tieto dve kategórie, ktoré mal rešpektovať, prv ako by sa bol narodil nesmierne trpeli, boli prenasledované nielen tupými a nemilosrdnými úradmi, ale aj obyvateľstvom, ktoré však k tomu nikto nenútil. Rozhorčení občania, rozličného veku, nadávali na homosexuálov, cigánmi pohrdali a nenávideli ich navidomoči, prieskumy verejnej mienky v početných novinách surovo zaznamenávali voči nim konštantnú a drvivú ošklivosť zo strany väčšiny obyvateľov, ľudia sa jednoznačne priznávali, že by nikdy nepripustili mať za susedov predstaviteľov úbohých menších, ktoré boli takto odsúdené na potupu a mnohokrát i na represálie. Ale tá doba sa minula, ako zakaždým lenivo, nebadateľne, ale účinne, mravy sa premenili, mentality prevrátili, a postoj ľudí za obrátil o 180 stupňov. Bolo to dobre, bolo to zle? Keď sa to tak stalo, tak potom tak to muselo byť. Costi si pamätal na veľké zástupy homosexuálov pochodujúce po roku 2000, ktoré púťali pozornosť ľudí a súčasne ich ponechávali s tvorenými ústami. Málo sa ich však opovážilo protestovať. Iba podajeden mal odvahu zariskovať a porovnať ich s inými prehliadkami, čo vraj boli rovnako vzrušujúce, ktoré sa vraj konali dávno predtým, prehliadky robotníckej triedy na počesť

proletárskych a národných sviatkov. V konečnom dôsledku nič sa nezmenilo, iba symboly boli iné, neokrôchané a nechutné vtedy, a rafinované a perverzné teraz...

Po tom, čo sám bol účastníkom nechutnej príhody s tučniakom, ktorý mu navrhoval partiu orálneho sexu, Costi pochopil v akom svete sa narodil a, pravdepodobne, i umrie. Pokus pohľadať oporu vo svojom otcovi bol neúspešný. Gigi Velicu, dosť neprítomný, ani nebol prekvapený, že jeho syn zažil takýto šok. „Takto sa majú veci, chlapče, mu nevrlo odpovedal. Kde si to myslíš, že žiješ? Prispôsob sa! Ja som zostarel, mňa to nezaujíma, ale ty sa musíš integrovať. Inak zle dopáliš!“ „Ako to, že sa mám integrovať? Mám sa stať homosexuálom?“ „Keď sa to bude od teba vyžadovať, dodal otec, tak áno!“

Vtedy, keď mali spolu ten rozhovor, Gigi Velicu mal už za sebou neprijemnosti a zakotvil v drobnom úrade, tiež na Ministerstve vnútra, bol tam jednoduchým dokumentaristom, archivárom, mal mizerný plat, ale to ho už nezaujímalo, pretože, ako sa hovorievalo, dejiny nemali už žiadny zmysel a nič mu nevedeli ponúknuť. Čiže prešiel komunizmom, zapojil sa, zaangažoval sa, bojoval koľko je schopný bojovať človek ako on, z dediny, ktorý sa nahltal marxistickej doktríny veľkou lyžicou a prežul ju až kým nezošalel, lenže predsa z tohto šialenstva niečo vykvitlo, aby odrazu, po decembri 89, zistil, že systém, ktorému slúžil a ktorý ho ubezpečoval, že bude večným, sa zrútil za jeden jediný deň, ako hrad z piesku alebo zápaliek, ako si to nikdy nemohol predstaviť, že systém a poriadok, do ktorého on zainvestoval skoro celý svoj život, jednoducho zbankrotuje. To nevedel nijak pochopiť. BOLO TO NEMOŽNÉ! Takí ako on boli mnohí. Dobré teda, poodhadzovali stranícke legitimácie, spálili ich, a potom? Čo budete so mnou robiť, pánovia? Čo máte za lubom? Bezpečáci do baní? Toto je obľúbené heslo? A keď tam nechcem ísť? Prinútite ma? Zavrite ma radšej do basy, aby ste ma mali na očiach! Nepretvarujte sa, že ma profesionálne preorientujete. Gigi Velicu, ako všetci jeho kolegovia z rumunskej Securitate, prv ohúrení prevratom režimu a že do popredia sa dostali ľudia, na ktorých by predtým ani nezaštekli, ale ktorí sa po 89-tom stali hviezdami, robili poriadky a demokraciu v podnapitej krajine, pochopil rýchlo, že kocky, hoci mu vypadli z rúk, nemusia bezpodmienečne dopadnúť zle a že ľudia ako bol on môžu predsa niečo vyhrať. Najmä, že mal vychovať dieťa, ktoré sa narodilo súčasne s revolúciou, malinkého a rozmazaného Constantina, Costela, Costinela, Costiho... Kto sa má s chlapčekom zaoberať, keď nie jeho otec? Kto ho má krmiť? Kto obliekať? „Netráp sa, veď otecko zoženie peniaze, vynájde sa otecko“, povzbudzoval on dieťaťko, ktoré bolo ešte v kolíske a nič nechápalo, lenže, napodiv, tieto povzbudzovania sa mu vštepili do pamäti, aj keď vtedy nebol schopný sa dovtípiť, čo znamenajú. „Otecko zoženie peniaze, veď nepôjde preto do bani! Sú aj iné možnosti ako zohnať peniaze. Spoločnosť neohlúpila natoľko, aby sa zriekla mojich služieb!“ A nezriekla sa. Ani sa nemala ako zrieknuť. Ľudia akom bol boli potrební, boli predsa profesionáli, bojovali za ochranu jednotného národného

štátu, dozerali na László Tökese, na biskupa – hyenu, na krvilačného Maďara, výrazy akým ho častovala vtedajšia propaganda a tento dozor ich plnil ctibažnosťou...

Po 89-tom, Gigi Velicu určitý čas čakal, ako všetci jemu podobní. Unikol väzeniu, súdu, koniec koncov on nebol práve v prvej línii, aby sa dostal medzi súdených a pred televíznymi divákmi, ktorí by sa boli kochali sledujúc bývalého bezpečáka a budúceho väzňa. V jeho pamäti mu nebolo všetko celkom jasné, takže nemal kam z konopí a nezostávalo mu nič iné iba čakať kým sa veci nevyjasnia. Ved' čože, toto idiotské Rumunsko, urobí dva kotrmelce a cez noc sa premení na krásneho a čistého mládenca, ktorému nebudú smrdieť nohy? Kdeže takýto zázrak! Ved' si už dôkladne nepoznám krajanov? Nevieť aký sú oni pokrytci a riťolízači? Kto ich vie predbehnúť v zaliečaní sa a v poklonkovaní? Povedzme, že zajtra pristane na letisku Otopeni Kráľ a že mu otvoria cestu až na trón, tak potom všetci stranícki činovníci a tajomníci mu započnú spievať chválospevy a stanú sa najhorlivejšími monarchistami! Keď sa zmenia páni, tak národ ich začne poslúhovať. A keď tento prevrat prišiel tak odrazu, máme veriť, že sa zmenili aj mravy? Že nastala mravná reforma? To je najpodarejší vtip aký som kedy počul!

Postupne, Gigiho Velicov rozum sa začal vyjasňovať a uberať správnym smerom. Centimeter po centimetre liezol von zo skrýše, spolu s bývalými kamarátmi, a začali mu pridávať nové úlohy. Bez problémov, ani za celých desať rokov, ba ešte omnoho skôr, si znovu nadobúdala privilégia. Trpezlivosťou preplávaš aj more, trpezlivosťou zdoláš aj púšť. Iba tí netrpezliví neuspávajú, utopia sa, zahynú smädcom pod horúcim slnkom ľahostajnosti. Ale ten, kto si vie dávkovať sily a vidí včas kam sa uberá spoločnosť, kto vie uhádnuť nie nasledovný ťah, ale až ten tretí, ba možno aj štvrtý, ten sa dostane na breh a bude schopný povedať, že čas tu nehral nijakú rolu. Tak urobil aj Gigi Velicu. Našťastie, v dobe tesne po 22. decembri 1989, nestratil byt. Keby mu ho boli zobrali, bolo by mu bývalo omnoho ťažšie ho nadobudnúť späť. Vycítil, že nový boj sa v spoločnosti vzniesol iba a iba za byty. Reštitúcia znárodnených budov, právom alebo neprávom, skonfiškovaných alebo nie atď., atď., nehorázne honoráre advokátov, podplatení sudcovia, dvojtvárni poslanci, všetko to sa chorobne točilo iba vďaka majetkových záležitostí. Podaktorí bojovali, aby sa im prinavrátilo to, čo stratili za posledných 50 rokov, iní, aby nestratili to, čo nahonobili počas tých istých posledných 50 rokov... Costi mal vtedy iba niekoľko rôčkov, bol sladkým a živým chlapčekom, s ktorým sa mu páčilo hrať futbal a tešiť sa, že život má význam iba vtedy, keď kopeš do lopty s vlastným synom a že všetko to, čo vďaka teba bzučí, mrmle a škrípe je iba ťažkopádny a smiešny zverom histórie, čo nemá právo páchať zlo na šťastných ľuďoch. Ibaže tento zver mu zasa prekrižoval cestu a vyceril naň zubále... Prečo si vybral zaboriť ich práve do neho? Prečo toto prašivé, neuveriteľne prašivé nešťastie postihlo práve jeho až natoľko, že prítomní cudzí agenti zostali s otvorenými ústami a mrdli iba plecami pred takýmto hnusným prekvapením?

Costel bol vtedy maličký. Čakal otca, aby pokračovali vo včerajšom zápase. Ale Gigi Velicu nebol viac tým istým človekom, ako keď odišiel ráno z domu. Vypadal ako by bol vstal z mŕtvych, veľmi zoslabol, bol bledý, tvár mal skoro bielu ako by skutočne bol na okamih stál zoči-voči smrti, ktorá ho zatiahla do svojej diery, ale z pazúrov ktorej sa v poslednom okamihu vyrval a cena za tento únik by bola práve táto jeho bledosť na tvári, akoby ju mal okalenú vápnom. Keď ho, neskoro večer, v takomto rozpoložení uvidela žena, ani sa neopovážila sa ho niečo pýtať. V skutočnosti aj ona vedela, čo sa stalo, ani nemala ako nevedieť, veď hučalo o tom celé mesto, zvest' rýchlo obišla celý svet a prakticky, jej neobyčajnosťou, škandalóznosťou a bolestivým i zneuctievajúcim pohoršením predstihla i tú spred niekoľkých rokov, keď po hroznej havárii v akomsi parížskom tuneli zahynula sama princezná z Walesu, lady Di, spolu so svojim arabským milencom. Costi bol vtedy malý, ale v ten večer nezaspal a, ako v psychologických filmoch Ingmara Bergmana, pri ktorých deti utrpia traumy, pretože v útlom veku vidia scény, ktoré by nemali vidieť, prikradol sa až do blízkosti jedálne, kde sa jeho rodičia rozprávali a cez pootvorené dvere uvidel od zlosti zohavenú tvár svojho otca, stereotypný spôsob akým kýval hlavou a búchal päst'ou o stôl. „Také niečo sa nemohlo stať, zobral som najlepšie ochranné, bezpečnostné opatrenia, a predsa sa to stalo, predsa sa to stalo. Viem kto nesie vinu... Viem...“

Noc bola teplá, vrúcna, bola to letná noc, keď neskorá vôňa líp a jazmínu ešte zotráva na uliciach a maličké, tenké hodiny tmy nevedia zahátať vylietanie svetla. V tú noc Costi nemohol zažmúriť oči. Zdalo sa mu, že v skutočnosti sa ani nezatmelo a že nikto nespí, že všetci ľudia bdejú so široko otvorenými očami, posadení na posteliach ako v dajakých sklenených rakvách alebo v akýchsi priesvitných krabiciach, kde im je zakázané sa hýbať, keďže sa nachodia pod účinkom akéhosi silného umŕtvujúceho prostriedku a necítia nič, iba triašku očakávania... Čo očakávali? Costi bol malý, ale očakával i on, až do prasknutia napätý tlak neznáma hrozil, že rozbije klenby jeho dušičky, duše dieťaťa, ktoré sa odrazu stalo dospelým. Viem kto nesie vinu... Mohol byť niekto vinný?... Vinný za čo? Nemohol zaspať, ani noc nebola schopná postaviť sa na svoje nohy a sotva sa plazila po horúcej platni toho dňa, čo nechcel zapadnúť a priniesť tak zabudnutie. A predsa bola noc, noc osudová, noc nepreniknuteľných, nevyhnutných skutkov, ktoré sa nikdy neudiali tak, že by vedeli o sebe, ale boli iba ako dôsledok obskúrnych pudov, čo zásobujú dejiny čiernym a masným palivom. Costi bol malý, nechápal, alebo chápal všetko čo sa dalo chápať, ale sa nedalo vysloviť. Bledý obraz otca sa mu vtedy vstúpil do pamäti a ešte aj dnes, utiahnutý vo svojej komôrke v suteréne, načúvajúc hukot cigánskej svadby, ho uvidel znova jasne ako vtedy, neznejasnený tokom času. A keď tu bola prítomná akási belavá hmla, ktorá ho občas zakrývala, bolo to len preto, že vtedy, pri pootvorených dverách, vzrušený a uchvátený hrôzou, občas musel zavrieť oči, lebo nevedel zniest' pohľad na svojho spotvoreného otca...

Odvtedy prešlo skoro 30 rokov. Nachádzal sa v roku 2028, ako strašne to znelo. Keď ho chcel napísať na zdrap papiera, mylil si číslice, nevedel im zachovať poradie, hoci on, prakticky, žil iba v treťom tisícročí, bol dieťaťom tohto tisícročia. Pamätal si na šum Silvestra 2000, všetky mestá boli vtedy posadnuté zábavami, obžieraním, hystéria bola všeobecná, príslovie „keď sa menia páni, blázni sa radujú“ sa sem nehodilo, ale „keď sa mení tisícročie, radujú sa aj blázni“. Možno iba pád komunizmu, pred desiatimi rokmi, vyvolal podobné nadšenie! Lenže on sa vtedy ešte nebol narodil, možno by bolo lepšie, keby nebol nikdy prišiel na svet, možno tma osudovosti, kam ho zapichol harpún kvapky otcovej spermie a vyšklbol ho odtiaľ, by bolo bývalo najlepším riešením pre jeho nepríčetný život a keď by nikto nebol zvedel o ňom nič, ani on sám by nebol vedel nič o sebe. Ale narodil sa. V každom dome príchod roku 2000 bol príležitosťou na poriadny sviatok. Lenže u nich doma ich tlačilo ticho, stôl nebol prestretý, chladnička bola odpojená, telka bola otočená obrazovkou k stene a jeho otec, vyvalený, tíško mrmlal to svoje: „Ako to bolo možné?“

Iba po roku Gigi Velicu prišiel k sebe. Určitú dobu sa bol utiahol do jedného zo sanatórií Ministerstva vnútra, kde mal príležitosť poznať celý rad príslušníkov bývalej komunistickej nomenklatury a keď sa ho títo pýtali čo pochodil, mal dosť času pozliepať kúsok po kúsku, obraz po obraze, príhodu jeho nezdaru, spôsob akým sa zosmiešnil a akým znášal svoj ponižujúci úpadok. „Viem kto je vinný, viem kto je vinný“... Tieto slová sa stále navracali na jeho pery a čím ich viac opakoval, tým viac vytváral dojem, že prichádza k sebe a že zasa môže byť takým ako bol predtým. Ale nemal už nadostač energie, aby znovu získal predošlé postavenie. Pred 89. žil ako hovädo v jarme, aby bol obsadil závideniahodné miesto v spoločnosti. Rešpektoval inštitúciu Štátnej bezpečnosti, vzťah medzi funkciou a hodnotou mali príliš veľký význam, aby ich nemal v úcte. V nemom systéme, do ktorého vstúpil, zistil, že najvýznamnejšou osobou nie je bezpodmienečne tá, ktorú vysunú do popredia a obložia výložkami. Mnohokrát, tí s vysokými hodnotami sú iba výkladové bábiky a tí, ktorí majú efektívnu moc a majú v rukách kontrašpionáž a dozor nad obyvateľstvom sú skrytí v tieni dokonalej diskretnosti. Gigi Velicu bol pochopil, že najväčším problémom je práve priblížiť sa k týmto meravým neznámym, ktorí sa veľmi ťažko prezradili, ktorých pravú totožnosť poznali iba málokto, omnoho utiahnutejší agenti, ktorí tiež nevedeli jeden o druhom a ktorí, z obskúrneho, nadnárodného pásma, kde sa nachodili, dokázali riadiť chod vecí na polovici zemegule. „Ozaj, ako len mohol zrútiť systém?“ sa ustavične pýtal Gigi Velicu, posadení na lôžku v sanatóriu v putách utajenosti možno podobnej ako tých veľkých neznámych, na ktorých pomyslenie mu nedalo pokoj a skoro zabudnúť na svoje osobné nešťastie, stále hľadal mútne významy histórie, tak ako aj jeho syn, po rokoch, sa rovnako pýtal o komunizme, postkomunizme a celkom úpadku krajiny. Ozaj, ako to bolo možné? Nepokoj o tca sa preniesol na syna a, ako v prelínaní hlasov

rozliehajúcich sa rozličnými smermi, ale nasmerovaných do tej istej bútlavy, kde sa skrýval boh zeme a času, hľadania obidvoch sa spájali v rovnakej odpovedi, ktorá ich neznepokojovala, ale ich ľakala: *Systém sa zrútil preto, lebo nemohol prežiť inak, len tak, že zmenil masku. Podstata zla je tá istá, iba jeho povrch je iný a omnoho, omnoho klamlivejší.*

Vo svojej izbičke v suteréne, kde kúril dymiacou pieckou, ako na protiveň pokroku zaregistrovanom v kúrenárskych systémoch celej krajiny, Costi Velicu nevedel odpovedať inak, iba používajúc tieto slová, podobne ako aj jeho otec, v sanatóriu Ministertsva vnútra, pred vyše 30 rokmi, zdeptaný, zrútený, keď nachodil to isté vysvetlenie pre udalosti spred desaťročia, keď celá tá sláva ocele a krvi komunizmu spadla do blata ako plechová hviezda akéhosi šerifa z Divokého západu.

XII

„Strašne sa mi tu páči“, mrmlal Costi vyvalený na vlnenom matraci. V skutočnosti to boli dva krížom uložené matrace a preto, z polohy, v ktorej sa nachádzal, s rozhodnými ramenami a nohami, vypadal ako ukrižovaný na kríži svätého Ondreja, ako nejaký drobný martýr, vo svojej komôrke, ležiaci na chrbte, s obnaženou hrud'ou a pod silne svietiacou žiarovkou na strope.

„Strašne sa mi tu páči. Privediem raz sem Mirandu, nech sa porozprávame, nech vypijeme spolu horúci čaj a nech ju presvedčím, že toto je najlepšie útočisko. Vysvetlím jej ako som pochopil otcovo priateľstvo so Sašom Sarovom. Hoci to nepriznala, som presvedčený, že vedela aj ona o tomto čudnom priateľstve. Boli to dvaja úplne odlišní ľudia a navzdor tomu nesmierne potrebovali jeden druhého. Otca prilákal nonkonformistický, bohémsky Sašov výzor, Sašu zasa prilákal otcov usporiadaný, organizovaný výzor silného a rozhodného človeka.

Zakaždým, keď si na toto neuveriteľné priateľstvo pomyslel, pohľad sa mu zaclonil hmlou. Matným sklom okna ťažko dovidel na kúsok oblohy, možno jediné útočisko, vyššie ako to, v ktorom sa nachádzal. Spomínal si na úplné zatmenie slnka, čo sledoval v detstve, ako žiačik základnej školy. Obloha sa odrazu zatemnila a ľudia, namiesto toho, aby sa vyľakali, začali tlieskať. Prečo tlieskali? „Tak tlieskali predtým, na 23. augusta“, mu vysvetľovala, hrdá, matka. „A čo je to ten 23. august?“ pýtal sa jej on. „Bol to štátny sviatok našej krajiny, deň, keď rumunská armáda spolu so sovietskou armádou začali oslobodzovať územie našej vlasti spod čižmy hitlerovského okupanta.“ „Ale v škole nás to tak neučia!“ protestoval Costi. „V škole vás učia iba hlúposti. Ale

skonči už raz, mu odvrkla nahnevaná, lebo nevidím zatmenie. Pozeraj sa aj ty a tliekaj.“ „Prečo by som mal tliekať?“ Nič nechápal. Prečo tliekajú ľudia, keď sa obloha zatemní uprostred bieleho dňa? Vzrušovalo ich to, dráždilo, dynamizovalo ich? Maličky Costi to vtedy nechápal. Odvtedy prešlo 30 rokov, všelijakých, špinavých, veselých, plných televíznych vysielaní, plných početných súťaží, zábav, futbalových zápasov, mužstvo Rumunska sa kvalifikovalo trikrát za sebou na Svetové majstrovstvá a v posledných hralo aj finále... Aký sviatok bol vtedy! Ľudia vyšli do ulíc, ľud sa zabával od šťastia, že sme sa dostali tak vysoko vo futbalovej hierarchii, alkohol tiekol potokom, treskot rozbitého skla sprevádzal spievajúci dav, všetci sa bozkávali, Rumuni s Rumunmi, Rumuni s cigánmi, cigáni s policajtmi, cigánski policajti s rumunskými darebákmi... On nevelmi mal v láske takéto ľudové radovánky, bol utiahnutým, poslušným deckom, ani v puberte ničím nevynikal. V dobe keď Rumunsko hralo finále Svetových majstrovstiev vo futbale, jeho otec sa už bol pozviechal zo zažitého šoku, a po dlhšom oddychovom liečení obdržal stabilné miesto drobného úradníka v archíve Ministerstva vnútra. Costi ho vídaval smutného, zamysleného, bez vôle, s pohľadom predsa zaboreným do obrazovky televízora, kde reportéri vysielali zábery z rozsvietených ulíc. „Idiöti jedni, nadával vtedy Gici Velicu. Keď si pomyslím, že prv som to robieval aj ja! Lenže ja som sa vyliečil.“ Hlboké vačky jeho skoro mŕtvolnej tváre rysovali obraz zrúteného, ale nie bezpodmienečne porazeného človeka.

Čas napredoval. Pruhy prechodu sa prehlbovali v Costiho sluchu, v jeho srdci, vypadali ako brázdy spomienok, pretože ako s mesiacmi a rokmi padali do debny minulosti, jemu sa darilo ich odtiaľ vytiahnuť von a v pamäti mu zostali živé všetky podrobnosti – slová, gestá, grimasy, slzy, všetko to, čo tvorí murivo a vôňu jednej doby.

Zdvihol telefón a zavolať Mirandu. Nevidel ju už niekoľko dní a cítil potrebu sa s ňou stretnúť. Na opačnom konci linky mu odpovedal hlas ženy bez veku, vedľa ktorej sa pokúšal pochopiť, čo sa udialo za posledných 40 rokov čoho? Postkomunizmu? Posthistórie? Tieto pojmy ho mietli, on nepotreboval pojmy, on potreboval iba pochopenie. On, drobný, bezvýznamný človečik chcel byť pochopený, aby potom mohol pochopiť aj on, Miranda ho chápala, bola žena, ktorá sa nehanbila prezradiť mu toľko o svojom živote, aby práve tieto rozprávania, ako prišité na šatách vlastného osudu mu ho pomohli ľahšie niesť. – Zasa prídem, chcem ti porozprávať o svojom otcovi. Je to nesmierne významné.

Naskočil do autobusu a sadol si na zadné sedadlo. Na jednej i na druhej strane, nové činžiaky vybudované za posledných desať rokov, hnedasté, trojuholníkové, vypadali ako pyramídy alebo ako mohyly dod'ubané maličkými a hustými otvormi okien. Boli vybudované podľa projektu dovezeného z Mexika, ktorý sa tam stretol s veľkým úspechom. Potomkovia Aztékov sa v nich pokladali lepšie ochránení pred zemetraseniami ako v obyčajných, kvádrovitých činžiakoch. Počiatok tisícročia bol priam zdevastovaný

prírodnými katastrofami, uragánmi, tajfúnmi, aj v tých oblastiach, kde sa predtým o nich nechýrovalo, – pobrežie Wallesu, napríklad, kde úbohých obyvateľov Cornwallu prekvapilo nepripravených a zničilo im krásne pasienky a farmy, - záplavami, požiarimi a, nie v poslednom rade, zemetraseniami v oblasti vôbec nenavštevovaných touto pliahou, v dôsledku ktorých sa priam odtrhli obrovské kusy pevniny, ako to bolo i v prípade Iberského polostrova, neďaleko Gibraltaru. Následkom jedného z týchto otrasov sa tento odtrhol od kontinentu a vybral sa, naverímboha, dolu vodu, až ľudia od kultúry, literáti, sa zostali pozerat' ako teľce na nové vráta, zabudnúc pritom na utrpenie tragédie, keď si spomenuli na román veľkého portugalského spisovateľa, José Saramanga, laureáta Nobelovej ceny za literatúru, *Kamenná plť*, v ktorom bola reč presne o takomto odtrhnutí, ibaže celého Iberského polostrova od pevniny, čo dokazovalo, že majster sa nemýlil... Uragány, záplavy, zemetrasenia... ani Rumunsko z toho nevyviazlo s celou kožou. Po zemetrasení v Turecku, z konca tisícročia, prišli sme na rad aj my, na niekoľko rokov potom, aby sme odovzdali svoju obeť v podobe mŕtvych pod zrúcaninami. Na rozdiel od Turkov, ktorých zemetrasenie postihlo po pol noci, v našom prípade zemetrasenie udrelo uprostred dňa, keď bola najväčšia premávka, keď ľudom ani nenapadlo myslieť na katastrofy, keď ostošeť ložili sem i tam. Staré námestie Magheru sa začalo kolísať ako koráb na vlnách, autá už nemohli napredovať, prudko zabrzdili, stratili smer, začali cupkať na mieste ako žabky a nakoniec, asi 12 sekúnd po prvom otrase, bolo počuť strašný treskot, pukot, a po ňom príšerný hluk búrania, kameňov narážajúcich na kamene a rozbíjajúcich sa v páde. Boli tisícky mŕtvych, porúcali sa činžiaky z medzivojnového obdobia, ale aj tie zdvihnuté po roku 2000. Ručičky seizmografov zošaleli, takže sa nedala presne určiť ani miera zemetrasenia. Costi si dobre pamätal na túto katastrofu. Jeho otec, ešte poznačený nešťastným zážitkom, mal vtedy nekontrolovaný výstup, rozbehol sa po uliciach a hystericky kričal: „Hotové, je koniec sveta! Tak vám bolo treba, podliaci jedni!“

Usalašený na zadnom sedadle autobusu, naďalej žil iba a iba uprostred spomienok, podaktoré z nich boli dotrhané, dodriapané, ako kuchynská handra, ktorú gazdinka krája a upravuje až kým sa z nej nezostanú iba zdrapy a je nútená ju odhodiť, ibaže v jeho prípade film sa obnovoval rýchlo do pôvodnej podoby, rozprestieral sa ako plachta na stožiar, napnutá vetrom dúchajúcim z najväčšej diaľky, ale aj z najneprijemnejšej minulosti...

A skutočne, po zemetrasení nasledovala strata Sedmohradska. Len tak, jednoducho, z čista jasna, bez predbežnej upomienky, lebo výstrahy boli tak početné, až upadli do lievika všeobecnej hluchoty, Keď nikto si už nerobil starosti, nikto si nelámaval hlavu o skutočnej možnosti nebezpečia. Tak ako väčšina, za Ceaușescovej doby, si myslela, že jeho postava je večná, aj tentoraz, tá istá pohodlná väčšina pokladala, že národný jednotný rumunský štát je pojem zapísaný do večnosti. *Prečo by nemalo byť večné to,*

čo ťa nebolí? Nikto si necíti žalúdok alebo pečeň alebo zub, kým ho nezačne bolieť. Priebeh oddelenia bol banálny, stupidný, bez nijakej reakcie, nijakého protivenia, bez nijakého protestu a, čo bolo najstrašnejšie, bez žiadneho dôvodu. Stratili sme provinciu omnoho žalostnejšie ako v 1940-tom, teda ako pred vyše 70 rokmi. Aspoň vtedy sa zbabelstvu vtedajších mocipánov sprotivila živá, vehementná reakcia z radeného obyvateľstva. Oradea vyšla do ulíc, podobne to bolo aj v Cluji, študenti protestovali najviac, oni bolo tou najpobúrenejšou vrstvou, vojaci prežívali hanbu až po končeky nechtov, nechcelo sa im veriť, že iba na dva mesiace, ako sa boli stiahli pred nepriateľom z východu, keď ani len raz nevystrelili z pušiek, to isté poníženie sa bez rozdielu zopakovalo. Vtedy zavládlo všeobecné rozhorčenie, lebo nikomu nešlo do uverenia, že nebudeme schopní brániť si hranice. Lenže po roku 2000, skoro na sto rokov po získaní Sedmohradska po veľkej vojne o ucelenie národa, keď vtedajšia generácia politikov si urobila povinnosť, strata tej istej provincie nevzbudzovala žiadnu tragickú odozvu, nevznikol nijaký spor medzi zbabelcami a pobúrenými, všetko to vypadalo banálne, nikto si to nevšimal, ako keď dvaja manželia, po dlhom spolužití, sa rozhodnú podať rozvod, bez škandálu, bez toho, aby niekto z nich vyžadoval od toho druhého navyše, obrátiť sa jednoducho chrbtom a každý si ide svojou stranou. Možno že tí z Kráľovstva máličko banovali za Sedmohradčanmi, ľutovali ich rozhodnutie oddeliť sa od štátu, možno že by si aj boli zmenili postoj a boli by navrhli iné referendum, čím by však iba oddialili, oneskorili oddelenie, ale ľahostajnosť väčšiny žijúcej na juhu Karpát bola ako pľuvanec vrhnutý tým zhora rovno do tváre, teda presne to, čo si títo počas dlhých rokov mysleli, že títo ich nemajú radi a vykrikujú o národnej jednote iba ako grandí z predmestia a nie preto, že by svojich bratov mali v láske, cha, cha, cha... Aké bratstvo? Tí z Kráľovstva pokladali stále Sedmohradčanov za nafúkancov a za prípadných separatistov, Sedmohradčania sa zasa pozerali na nich podozrievavo, keďže v ich neposednej náture videli najvhodnejšiu pôdu pre demagógiu a podlosť. Skoro celých sto rokov sme sebou pohrdali, hoci jedni hovorili, že naopak, sme sa začali mať radi, až pokiaľ sa už nedalo nič konať a navzájom sme sa obrátili chrbtom. Je pravda, že boli aj odsúdeniahodné prípady. Napríklad, keď juh krajiny bol postihnutý zemetrasením, obyvatelia tejto oblasti želali tým zo stredu, ktorých takáto kataklizma nemohla postihnúť, aby utrpeli škodu povodňami. A naopak. Nevedno koľko zarytosti bolo v týchto želaniach, ale to, že ony existovali treba zaznamenať. A keď sa o oddelení rozhodlo, Sedmohradčania si blahorečili: „Čo som vám povedal? Pánkom spoza hôr vôbec nezáleží, že sme si odhlasovali autonómiu!“ Tí z Kráľovstva sa zachovali rovnako, simulujú však pohoršenie: „Čo som vám povedal? Odkedy im to vrta v hlavách, aby sa oddelili?“ Keďže už neexistovali nacionalistické strany, ktoré by vykrikovali, celý ten rozvod mohol prebehnúť pokojne, skoro civilizovane, keby sa neboli objavili povinné nadávky, odoslané ako nejaké telegramy z jednej a z druhej strany hôr. Noviny vychádzajúce

severne od Karpát roztrubovali: „Nasýtili sme sa vozit' vás na našich chrbtoch. Ste lenivci, klamári, špinavci!“ , hoci aj tí, čo vynášali tieto obvinenia boli rovnako leniví ako tí druhí. Noviny z opačnej strany nelenili: „Dokázali ste nám vašu nevďačnosť, ste nafúkaní a tvrdohlaví!“ , hoci ani tí, čo to vypovedali, neboli inakší. A súboj nemohol byť zastavený ani rozvážnymi poznámkami niekoľkých intelektuálov, ktorí na rozdiel od svojich kolegov, rozrušených novým rozčesnutím matičky-štátu, mali triezvy pohľad na veci a vyjadrovali si priam svoje nepochopenie voči rozdeleniu, tvrdiac, že za skoro celých sto rokov sme sa všetci stali jedna voda i jedna zem, rovnako špinaví a rovnako čistí, rovnako tvrdohlaví a rovnako zmierliví. Navzdor správnosti týchto súdov, ich názory nikto nebral na vedomie, až nakoniec zvíťazil agresívny, hoci len z karát vybudovaný postoj, spôsobený skôr teoretickým, vedátorským chápaním rozdielov medzi Sedmohradčanmi a tými z Kráľovstva, ako existujúcou skutočnosťou. Čo v určitej miere zahraničiu vyhovovalo. Divadlo vzájomných nadávok doškriabalo zrkadlo civilizovaného rozdelenia, v ktorom obdive stránky sa majú vidieť ako dvaja partneri, čo si nič nevyčítajú, ktorých len nezhoda charakterov núti nestáť vedľa seba, bolo však zahraničím sledované s pobavením a, pravdaže, s uvoľnením. Európska únia mala vždy Rumunsko na zreteli, lebo sa ešte nikdy nestretla so štátom, ktorý hoci nemal dostatočné argumenty pre integráciu, žobronil pri jej dverách, aby bol prijatý do organizácie ešte viac ako opilec, ktorý sa vešia na majiteľa krčmy, aby mu dal vypiť na dlh. Preto, keď bola svedkom hádky medzi dvomi či tromi historickými rumunskými provinciami, divadlo ohodnotila a uznala, že, skutočne, Rumuni sú sympatickí a poriadni ľudia, každopádne nie až takí nudní a všední ako Slováci a Česi, ktorí, pred mnohými rokmi sa rozviedli tak civilizovane a diskkrétne, že, právom, ľudia iba mrdli plecami a nerobili si starosti o možných následkoch rozvodu. Rovnako ohodnotila kladne i našu výmenu vzájomných osočovaní, čo prebehla mierumilovne lebo, akokoľvek, krvavé rozdelenie bývalej Juhoslávie mali ešte všetci živé v pamäti a nebolo by vôbec žiadateľné, aby sa podobné udalosti, ktoré zaplatili tisíce mŕtvych, počas ktorých sa zničili mestá, mosty, fabriky a stovili sa desiatky miliónov dolárov, aby sa krajina položila znovu na nohy, zopakovali. V žiadnom prípade by im nebolo vyhovovalo, aby aj Rumunsko bolo p ostihnuté podobným nešťastím. A Rumuni, ako by tušili čo i o nich myslia, dokázali byť poslušnými chlapcami: prečo by robili západniarom ťažkú hlavu, aby zasa museli intervenovať vojskom, letectvom, potom humanitárnou pomocou, prečo? Dajte nám pokoj, vyrovnáme si to medzi sebou sami. A vyrovnali sa. Lenže, komentovali ešte cudzinci, nevideli sme ešte toľko ľahostajnosti, toľko pohrdania. Prestížne publikácie Západu *Le Figaro*, *Frankfurter Allgemeine*, *Times*, *La Stampa*, a mnohé iné, založené po roku 2000, ľutovali túto skoro neuveriteľnú, až neprijateľnú situáciu. Bože, akíže ste to ľudia, kam ste to dospeli, že sa tak poľahky obraciate jeden druhému chrbtom? Vám na tom nezáleží? Vás to nebolí? Rumunské úrady, ktoré vybrali cestu tichého rozvodu,

okoreneného predsa nadávkami, bez ktorých by život na našej planéte bol nepredstaviteľný, zostali ohúrené. Takže, vážení páni, žiadali ste nám aby sme boli civilizovaní, dôstojní, aby sme nerobili škandál, veď toto ste od nás žiadali len preto, aby sme vás nevyrušovali, a teraz nás budete obviňovať z ľahostajnosti? Neuveriteľné! Čokoľvek budeš robiť, vždy musí dopáliť zle! Takýmto spôsobom, z diplomatického a medzinárodného hľadiska, rozčesnuté Rumunsko nič nezískalo. Politici dúfali, že za rýchlosť ako sme si boli schopní vyriešiť interné problémy, bez výstrelu, bez potýčky, iba s niekoľkými nadávkami, ktoré povinne musia všetko osoliť a okoreniť, lebo taký je život v Oriente, pestrofarebný, nás budú obdivovať. A toto...

Keď Sedmohradsko obdržalo autonómiu a zbavilo sa matky-vlasti, Costi Velicu nebol ešte plnoletým. Tiež v tom istom období mal ešte zažiť tú odpornú príhodu s homosexuálnym tučniakom a tiež vtedy ho mali ešte vyhodiť zo školy pre násilné správanie. Ani pre jeho otca život nebol ľahký. Dvakrát, v krátkom časovom úseku po sebe, bol otlčený hlavou o múr, prvý raz v decembri roku 1989, keď bol svedkom ako systém hodnôt a vzťahov, v ktorý veril, sa zrútil za jeden jediný deň, a potom o desať rokov neskôr, keď, iným spôsobom, možno ešte tvrdším, sa ocitol bez hodnosti, bez moci, ale s otrasenými nervami a najmä keď nevedel pochopiť prečo práve jeho postihol tento malér. Otec a syn vypadali ako dvaja bratia vyrastajúci z kmeňa toho istého osudu, ktorých delil iba vek, ale ktorí kráčali tými istými miestami, po tom istom zaprášenom opustenom krajiny.

V okamihu oddelenia Sedmohradska Gigi Velicu hrozne zakľal, vyčistil si hrdlo od všetkých špinavostí, čo sa mu tam nakopili od dávnejšie nachytanej faringitídy a vykašlal ich zo všetkých síl práve uprostred izby, na prekrásny perzský koberec, čo jeho žena kúpila rovno v Cisnădie, z fabriky, počas tých legendárnych osemdesiatych rokov a dlhú dobu sa ním pýšila. Hnedastý, do čiernej bijúcej pluvanec sa rozlial ako rozpučená žaba po červenkastom tkanive koberca a žena, nachádzajúca sa vedľa neho sa neuveriteľne nevzťahovala ani len na slovo. Inokedy by ho bola za takúto nehoráznosť zdeptala po čiernej zemi. Vtedy však iba zmeravela, zmrznutá celá sa pozrela na muža a šla do kúpeľne po handru a krabicu pracieho prášku, aby škvrnu utrela. Gigi Velicu zostal s pohľadom zaboreným do dlážky, akoby sa hanbil za to, čo vykonal. Vedľa neho Costi, aj on vyľakáný, nepovedal ani slovo. Neskôr, keď žena všetko vyčistila a vypadalo, že všetko sa navrátilo do kol'ají, Gigi Velicu zamrmlal niečo nezrozumiteľného, viacej pre seba, aby potom prehovoril rázne, nahlas, ako človek, ktorý nepozná prevrapenie a pre ktorého sa všetky ponaučenia skapali z tabule svojho osudu a osudu ostatných: „Hotovo! Odteraz sa nám môžu vysrať aj do papulí...“ Costi vtedy nepochopil na koho sa vzťahovala táto pochmúrna narážka.

Preložil **ONDREJ ŠTEFANKO**

DAN STANCA (1955), súčasný rumunský prozaik. Vydal romány *Vietor alebo výkrik toho druhého* (1992), *Kridla archanjela Michala* (1996), *Prosím odpusťte mi* (1997), *Odložená apokalypsa* (1997), *Nočný obrad* (1998), *Živá hora* (1998), *Metafyzický jed* (1998), *Priesvitné hroby* (1999), *Posledný človek* (1999), *Pán okamžiku* (2000), *Vták slepcov* (2001) a i.

O.Š.

Ștefan Augustin Doinaș

ÚRYVKY O INAKOSTI

1. Sebavedomie sa tvorí dojmom, že každý jeden z nás je *iný* a *inakší* ako ten druhý. Dieťa si ho osvojuje postupne. Potom, keď sa už stáva dospelým občanom, uvedomí si, že – vedľa ostatných, na ktorých sa podobá – sa môže realizovať iba diferenciáciou – v rámci rozmanitých spoločenských skupín: trieda, rodina, etnické spoločenstvo, strana, náboženstvo atď. Neskôr, podaktorým sa podarí uvedomiť si aj najradikálnejšiu možnú inakosť – tú medzi tvorom a jeho Tvorcom. Na tomto vzťahu sa zakladá náboženské žitie.

Teda ustavične sme - od detstva až po starobu - a zo všetkých strán – rodiny, rodu, spoločnosti atď. – konfrontovaný s Iným a nútení sa spoznávať samých seba iba v miere v akej sme *inakší* ako naši súkmeňovci.

2. Hore vyššie poukázaný vzťah je príznačný pre jednotlivcov. Na jednej strane Ja, na druhej Ostatní, - včítane bytosti najvyššej, Boha.

Lenže človek nie je iba „vrhnutý“ do sveta, ale v rovnakej miere on je „vrhnutý“ i do času. Ja, v tomto okamihu, nie som totožný s tým z predošlého dňa, spreď roka. Rovnako ako i zajtra budem *iný*, ako som dnes, a samozrejme *inakší*. Teda inakosť sa prejavuje ako podmienka bytia nielen mimo mňa, vo vzťahu k ostatným, ale aj z môjho vnútra, vo vzťahu k sebe samému: moje vlastné podoby ma pretvárajú na znásobenú bytosť: Ja je plurálnou Jedničkou. Ako by sme si mali vykladať inakosť: ako nevyhnutú kliatbu ľudského bytia (v podstate čohokoľvek existujúceho!)? Alebo ako šancu jedinca presadiť sa?

3. Prv ako by som narazil na ostatných, prv ako by som si uvedomil môj vzťah k mojim súkmeňovcom, narážam – deň čo deň a v každej chvíli – na veci nachádzajúce

sa vôkol mňa. Všetko to, čo ma obklopuje – čo ma oblieha, od okolitej prírody po predmety, ktorých sa dotýkam, alebo až po výplody môjho ducha alebo mojich rúk, všetko predstavuje inakosť. Toto obliehanie mi je dané od počiatku a bezpochyby pretrvá až do konca. Ba ešte viac: aj tento koniec je niečím odlišným, je inakosťou: pretože sám posmrtný život (keď som kresťanom) je mi vyjavený ako úplne *iný* a *inakší* život, ako ten, ktorý teraz prežívam.

4. A predsa, v miere v akej sa mi bytie naimponuje ako ustavičné stretávanie sa s inými ľuďmi, s inými vecami, a zakaždým úplne inými ako v tomto okamihu – s rovnakou vytrvalosťou konštatujem môj neoblomný pohyb k ostatným jedincom a k množstvu iných vecí: stávam sa solidárnym, spolucítim s tými, čo sú vôkol mňa, primknem o cudzie bytosti a predmety, nadrážam tomu, čo som sám vytvoril, cítim sa viazaný o moje minulé polohy nesmierne subtilnými a pevnými väzbami. Rodina, rod, národ, strana, spoločenstvo, diela, ktoré som vytvoril, moje imanie atď. – všetko toto ma ustavične, hoci rozdielnym spôsobom väzní. Je ozaj paradoxom fakt, že – v miere v akej sa stotožňujem s rodom, rodinou, národom, so spoločenstvom, - namiesto toho, aby som sa v ich lone cítil úplne bezpečným, začína ma pokúšať akási čudná inakosť: moja rodina ma odcudzuje od ostatných rodín, môj rod ma mení na nepriateľa iných rodov, môj národ ma mobilizuje proti iným národom, spoločenstvo, do ktorého patrí, ma vyhlasuje za nepriateľa iných spoločenstiev, a tak ďalej... ?!

5. Počudovaniashodná existencia *zoon politikon* vypadá, že vzniká – v miere v akej sa spoločensky integrujeme – vďaka tomu ako sa vieme hlásiť k (väčším alebo menším) spoločenským útvarom len preto, aby sme sa líšili od ostatných: rasa, trieda, viera atď. sú podobajú skoro na tyranské sily, čo nás nesmierne viažu len preto, aby sme si nesmierne znepriatelili iné sily vychádzajúce z rovnakej solidarity. Tak ako ja sám, ako jedinec, nemôžem mať vlastnú identitu, bez toho, aby som bol vedomý mojej odlišnosti od ostatných jedincov, presne tak nemôžem ani patriť inému národu, inej strane, inému náboženstvu. Akokoľvek by sa moja monáda komunikačne „otvorila“ k ostatným, ona stretáva iné monády, zoskupené do konglomerátov, ktoré sa mi protivia, ktoré ma nútia vnímať inakosť ako nenarušiteľnú danosť.

6. Môžeme nenávidieť ja – naše vlastné ja – ako Pascal, považujúc ho za semenisko všetkých telesných a duchovných hriechov: môžeme naše vlastné ja obmedzovať v mene určitej racionálnej morálky, pod znamením kategorického imperatívu, ako to robí Kant, nútiac ho, aby sa podrobilo povinnosti – jedinému zákonu, čo vládne našim vnútorným nehom; môžeme naložiť nášmu vlastnému ja, aby sa stalo nositeľom individuálnej iden-

tity, prameňom všetkých našich počinov, históriou akejśi „mladej Parce“ ako to urobil Valéry. Všetky tieto mentálne a sentimentálne úkony však nedovedia k úplnému zrušeniu ja, pretože – tak Pascalovo pohrdanie, ako i Kantova prísnosť nebudú schopné zničiť vernosť k mojej vlastnej osobe. Tak potom, môžem si ja dovoliť luxus pokladať, že moje ja bude niekedy popierať samo seba? Že Ja, by ma mohlo jedného dňa obetovať len preto, že si to tak bude želať niekto Iný, ako nám navrhuje etika Emmanuela Lévinasa? Som ja ozaj schopný sa úplne darovať, bez toho aby som zo strany toho Druhého niečo očakával?

7. Napáda ma pokušenie vidieť v Narcisovi najväčšieho (možného) zločinca ľudstva; pripísať mu zodpovednosť za celú našu neschopnosť navzájom sa milovať, pretože príliš veľmi milujeme samých seba... Jeho obraz vo vode je odsúdeniahodné alibi odsúdeniahodnej lásky: pokušenie znášať toho Druhého len vtedy, keď tento má našu vlastnú podobu. V podstate akú opodstatnenosť má láska? Stratíť sa v tom Druhom, vložiť všetko (dúfajúc a beznádejne) na dobrodružstvo nezištnosti? Alebo, naopak, byť a zostať identickým so sama sebou, zavretý vo vlastnej ulite, zostať verným do smrti výlučne iba sebe samému? V tomto poslednom prípade máme všetky šance stať sa mučiteľom toho Druhého, ktorého mliaždime v objatí vzbudzujúcom samovražednú rozkoš.

Dejiny sú rozprávaním o vražde Iných v mene nenarušenej lásky rozmanitých Ja.

Časom jeden z bohov premení Narcisa na jednoduchý kvet, - ibaže na otrávený kvet...

8. Keby môj pohľad nebol výlučne obrátený navonok; keby sa mi podarilo vidieť seba samého takého aký som, - možno že by som k obrazu toho Druhého bol vládnejší. Keby som bol schopný posúdiť samého seba, aspoň na chvíľu, za to, čo som vykonal a za to, čo mienim vykonať, bezpochyby nebol by som takým prísny sudcom voči ostatným. Inakosť je plodom takejto krátkozrakosti alebo slepoty.

Martin Buber upozornil, že vzťah Ja-Ty (vzťah medzi dvoma rovnakými osobami) podlieha riziku narušiť sa vtedy, keď spredmetňujeme toho Druhého, Teba: keď Ty premeníme na predmet, na Toho. Tento fenomén býva častý. Naopak, zriedkakedy máme pudové, spontánne nutkanie byť zhovievavými voči samých seba. Prečo? Pretože nie sme dostatočne schopní byť objektívny voči našim vlastným skutkom, nedokážeme ich vidieť v pravom svetle, nedokážeme ich posúdiť tak, ako by si to zaslúžili. Naša neschopnosť pripustiť vnútornú inakosť, teda naša neschopnosť diferencovať sa voči samých seba, ajhľa, čo lieva olej do plameňov našej netolerantnosti voči ostatným... K tomu Druhému sa vždy chováme ako k predmetu, ktorý moje vedomie chce prísne

posúdiť, ktorý chce ovládať, ktorý chce manipulovať. Namiesto toho však ja sám nebudem nikdy predvolaný pred súd môjho vlastného svedomia. Takýmto spôsobom, môžem pokojne spať...

Kresťan odporúča „Miluj bližneho svojho ako samého seba!“ Nová etika, etika veľkodušnosti mala by akreditovať toto čudesné prikázanie: „Nenávid' samého seba, rovnako silne a úhlavne ako (toho ktorého pokladáš za) tvojho nepriateľa!“ Je takéto niečo možné?

Vánok utópie povieva nad obidvoma príkazmi.

9. Ten Druhý je Cudzincem: našim veľkým alebo drobným protivníkom, závisí to od menej alebo viac prehnaného vedomia mojej vlastnej bytosti. *Cudzota* - to hrozné slovo v Eminescovej *Doine* - má pre mňa výzor vratkého a besného oceánu, čo prináša neočakávané skazy ohrozujúce breh, na ktorom som vybudoval stavbu mojej identity. Ako dospiem k definícii, ktorá by mi dodala istotu, že som niečím, že niečo predstavujem, že mám na tomto svete naplniť určité poslanie, - keď nebudem v protivenstve s Cudzincem, ktorému popieram všetko?! Hľa: Cudzinec myslí a rozpráva presne ako ja; ale ja som celkom hluchý na tichý hlas jeho prítomnosti. Čím by som si zväčšil dôveru v samého seba, keď nie víťazstvami nad týmto „nepriateľom“? Egoizmus býva vždy xenofóbnym.

Čiara, ktorá delí vody od súše má však určitú bezpečnostné pozadie, určitú plochu ako akýsi *No man's Land*: pláž, ktorú vlny ustavične osviežujú a ohrozujú, ustavične umývajú a špinia. Všetok zlom medzi Mnou a Cudzincem je priepasť, na smradľavom dne ktorej sa večne navzájom šklbú, bijú na život a smrť ohavy hlbocín a výšin. Milovať Cudzince - hovorí Básnik - znamená, že tvoje srdce riskuje byť vrhnuté psom a ty riskuješ odvisnúť na šibenici.

Aké „vznešené“ nadšenie môže vzbudiť taká podlá nenávisť!...

10. Na počiatku tohto storočia a tisícročia, moja pláž je vydaná napospas uragánom, ktoré mi minulé storočia zanechalo ako zakrvavené veno. Sme odsúdení milovať bližných svojich, ale nie sme schopní podrobiť lásku očisty od droždia nenávisti z dna našich duší. Očisty, ktorou každý ľudský cit by sa mal odpútať od Ja a mal by sa veľkodušne obrátiť na toho Druhého, je pre nás príliš ťažká. Veď ani *Biblia* nám nehovorí, že naša láska prechádza z generácie na generáciu, ako nevyvrátene veno našej vznešenosti, ako naša skvelá svadba so životom. *Kniha kníh* nás upozorňuje však, že pomsta - takže vražda i krv - sa preniesie až na siedme ľudské pokolenie...

Hoci v každom okamihu, niekde vo svete, jedna ľudská bytosť miluje inú ľudskú bytosť, presvedčená súc o zázraku prvotnej znovuobjavenej jednoty, maličkosti, ktoré

nás sústavne obliehajú sú omnoho agresívnejšie a majú omnoho väčšiu váhu, ako ten okamih životného opojenia (ktorý sa, mnohokrát, obmedzí na nízku telesnú rozkoš), nás nerušene oddeľujú a vzbudzujú v nás vzájomnú nenávisť. Bojím sa, že netolerantnosť sa dá omnoho ľahšie prečítať na počiatku tretieho tisícročia, ako v dobe kamenej.

11. Koniec-koncov všetko sa redukuje na inakosť hodnôt. Neznášame tých nositeľov hodnôt, ktoré sa nestotožňujú s našimi, netolerujeme osoby, v ktorých sú stelesné iné mýty ako naše. Fakt, že moje hodnoty sú na rovnakom stupni, obsahujú rovnakú vznešenosť ako aj hodnoty toho Druhého, ma vôbec neurobia tolerantnejším voči nemu: moja krása opovrhuje jeho krásou, moje cnosti sú v rozpore s jeho cnosťami, moje vlastenectvo bojuje s jeho vlastenectvom, moja viera organizuje križiacke výpravy proti jeho viere. Ľudia dneška si dávajú stretnutie v špinavom priestore popierania a odmietania, kliatby a urážky, kde chrámy sú prítomné len na to, aby boli zneuctievané, sochy, aby boli zohavované, milenci, aby boli posmievaní. Proti takýmto skutočnostiam, sebaaprekonávanie človeka sa blíži k absurdnosti: Nietzscheho Nadčlovek, ako aj prostodušné a veľkodušné Lévinasove Ja – obidva tieto vysnívané portréty budúceho človečenstva – sú iba ilúziami, bezobsažnými tvarmi našej predstavivosti.

Lenže ja hovorím: záleží čím ich naplníme! Ten kto nerobí zo vznešenej, najnezmyselnejšej túžby možnú skutočnosť zajtraška, pre ktorú by sa bol schopný obetovať, si nezaslúži nijakú budúcnosť. Ako aj obzor, Absolutno nemožno dosiahnuť, ale musíme k nemu smerovať.

Preložil **ONDREJ ŠTEFANKO**

ŠTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ (1922-2002), popredný súčasný rumunský básnik, esejista a prekladateľ, jeden zo zakladateľov sebeňského literárneho krúžku (1943). Je autorom básnických zbierok *Kniha prílivov* (1964), *Muž s kompasom* (1966), *Laokoonov rod* (1967), *Alter ego* (1970), *Čo sa mi prihodilo vo dvoch slovách* (1972), *Verše* (1973), *Papyrus* (1974), *Nenápadné ročné obdobie* (1975), *Bývam v jednom srdci* (1978), *Básne* (1983), *Pol'ovačka so sokolom* (1985), *Hlad po Jedničke* (1987), *Próteove dobrodružstvá* (1995), *Žalmy* (1997) a i. Vydal viacero kníh esejí, knihu poviedok a vynikol ako prekladateľ nemeckej, francúzskej, italskej, španielskej a ruskej literatúry (mimoriadne úspešné bol jeho preklad Goetheho Fausta a poézie Mallarméa a P. Valéryho).

O.Š.

Viliam Jablonický

ALTERNATÍVNE LITERÁRNE A INTELEKTUÁLNE MODELY

(Od Tužinského po Šimečku a späť)

Slovenská kultúra v súčasnosti postráda výraznejších autorov a mysliteľov, ktorí by zdefinovali jej najvlastnejšie záujmy, intelektuálne prenikavo oslovovali rovnako domov, ako aj svet. Pravdaže, nie je to výlučne podmienené písaním v „nesvetovom“ jazyku i potenciálne menším okruhom prvotných čitateľov, čo dokazujú napríklad spisovatelia Slovinska, Izraela, alebo severských krajín. Slovenská kultúra sa principiálne a systematicky ani nevyrovnáva s celým odkazom svojho a nieto svetového duchovného dedičstva. Vlastné overené a vrcholné klasické diela takmer nevydávame, keď tak iba ojedinele, mnohých autorov v úplnosti ani nepoznáme a zväčša ani nemáme kľúč, ako ich približovať súčasníkom.

„nepamätám si však, kedy u nás naposledy, na rozdiel od situácie v Česku, vystúpil nebojácny intelektuál s témou, ktorá by základnejšie zatriasla vedomím a možno aj svedomím spoločnosti“, glosuje, ale neanalyzuje súčasnú našu „krízu myslenia“ Rudolf Chmel (Os 2/2001, Intelektuál bez témy). Oprávnené sa mu nedostáva, už aj na pozadí tradične konfrontovaných Čiech, prenikavejšej sebareflexie slovenských intelektuálov, ktorá by bola inšpirovaná domácou realitou a rezonovali by v nej napríklad aj texty zahraničných autorov. Zaiste to nie je iba upadajúcim sociálno-ekonomickým, kultúrnym, morálnym i politickým pozadím Slovenska, hoci to vôbec nemožno podceňovať. Ťažisko mysliteľských a autorských výkonov sa prenáša na nové generácie a plody svojej zrelosti by mala prinášať už viac ako najstaršia, z ktorej prirodzene, ale aj zraňujúco a zreteľne absenčne vypadli a vypadajú niektoré osobnosti, ale práve stredná a staršia generácia. Zvládne a zvládúva svoje úlohy? S prirodzenou dravosťou, ale aj prílišným

sebavedomím i preceňovaným ambíciami, neraz nepodmienenými širšou vzdelanosťou a erudovanosťou do vákuového priestoru spontánne vstupujú najmladší, ako to vidno najmä v časopiseckej publicistike; málo alebo ojedinele podnecujúce médiá ponechávame úplne stranou. Stredná generácia literátov a prozaikov je iba v prvopočiatku a úvodoch k sebilangii (Generačné portréty I a II a prvé autorské monografické profily Petra Jaroša, Dušana Mitanu, za ktorými majú nasledovať ďalšie), ale aj inogeneračnému, vonkajškovému – zahraničnému, ale aj komparatívne čítaniu, nevraviac o zväčša absentujúcej prenikavejšej sebareflexii ďalších umení a spoločenských vied: histórie, filozofie, sociológie...

Tým najvýkonnejším a najtalentovanejším v minulosti bola zreteľná a samozrejماً cesta, ktorou mali ísť, ale aj model vzostupu, ktorí spoluvytvárali a ním inšpirovali a snád' i dnes podnecujú, aj keď sa neobišli takmer bez prekážok, pádov a priepastí... Jozef Cíger Hronský, tabuizovaný, donedávna takmer vylúčený z kultúrneho obehu a poznávania najmä ideologicky i ako exulant, odmieta cestu nárekov, sťažovania sa na opustenosť sveta i pýtania almužien, volí model hrdého sebaopovznesenia a výkonov, neprekĺňania tmy a zažíhania svetielok, z ktorých majú vyrásť veľké a trvalé svetlá a tie musí zaznamenať aj čo ako nevšimavý svet.

„Sú národy, čo už vymreli, ale ak mali duchovné majetky, ak mali svoje dejiny, ak mali svoje umenie, učenosti, literatúru, tá po nich ostala a bude ju spomínať svet, pokiaľ sa bude písať história ľudstva.

Chceme byť vzdelaným národom medzi vzdelanými národmi, chce žiť v kultúrnom svete, tak musíme náš duchovný život opatrovať, zveľad'ovať, aby sme sa iným národom vyrovnali.

Potrebujeme viac slovenských kníh a viac čitateľov, viac spisovateľov a viac redaktorov i viac úcty k nim, potrebujeme viac vedieť o Slovensku, viac o slovenskej minulosti a prítomnosti, viac o slovenských učencoch, viac o slovenskom kraji, viac poznávať kultúrne bohatstvo slovenské...

NEBUDEME NÁRODOM (*verzálkami zvýraznil J.C.H. – pozn. autora*), ak budeme iba zaklíňať pomery, ak budeme iba nenávidieť nepriateľa a nie ho premáhať, ak budeme tápať v tmách, ak nebudeme dvíhať seba, ak nebudeme zažíhať svetlá lásky a úcty, ak budeme iba kritizovať, ak budeme znevažovať sami seba a nezaraďovať sa svojou kladnou prácou medzi národy, medzi ktoré patríme.“

Pravdaže sa pritom Hronský nevzdával ani užitočnosti a potrebnosti kritiky, ktorú tiež písal pre zvýraznenie jej významu verzálkami: „Lebo kritika zdravá ani neosočuje, ani na cti neutruhuje, nevychodí ani zo zloby, nerodí sa z nenávisťi. Zdravá kritika upozorňuje na chyby, ale VIDÍ i prednostné a dobré stránky. Kritika TVORIVÁ rodí sa z lásky a chce naprávať veci a nie zabíjať, chce ich mať ešte dokonalejšie, krajšie,

čestnejšie. Kritika čestná je svetlom, čo ohrieva, je priateľstvom, nuž nikdy nemôže byť nevkusná.“

Takto Hronský zadefinoval nielen svoj, ale aj z aiste univerzálny program v nedoceňovanom a stále nepoznanom alternatívnom Slovensku, exulantov a emigrantov, koncom päťdesiatych rokov, keď sa mnohé diela, autori, doma zamlčovali, alebo znevažovali a nedoceňovali. (Zažhanie svetiel, 1996).

Jasná literárna koncepcia, čo sa zreteľne odrážala v diele, bola aj u Alfonza Bednára: „Ak človek píše, musí sa držať svojej zeme, ak sa jej pustí začne si vymýšľať a luhať... Treba sa držať pri vlastnej zemi, pri jej radoostiach, ak sa nejaké vyzdvihnú, a najmä pri jej bolestiach, tie sú stále k dispozícii.“ To mu bolo zárukou kvality písania, vieme však, že nie dostatočnou, iba podmiennečnou.

Rovnako odmietal „pochybnú literárnu koncepciu“ z koreňov vytrhnutého a nadneseného autora, anonymizovaného básnika, zo začiatku 20. storočia, ktorému bol ľahostajný adresát básnenia. Zatrpknutý zrodením sa v „malom národe“, navyše podľa neho brutálne a pohrdavo označovanom „blbom, nevzdelanom a sprostom“, bol by ho radšej zamenil za taký, ktorý počíta aspoň desiatky miliónov obyvateľov. Kde by mal záruku, že by ho tam čítali? Nepripomína to aj viaceré súčasné postoje? Zrelý a bilancujúci Bednár pokojne a s rozvahou konštatuje, hoci dnes vieme, že je to predsa zložitejšie v čase reklám, lobingu, vlády trhu a dominancii jedného jazyka: „... ak sa napíše dobre, všimnú si to aj čitatelia z veľkých národov...“ (Z rozhovorov, 1994).

V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch ako jeden z vrcholov prózy a románu dominuje Jarošova Tisícročná včela, ktorá chce byť „apoteózou a pracovitosti a príčinnosti národa: oslavou tých, ktorí prekonali najtemnejšie obdobia odnárodňovania, hospodárskeho, kultúrneho a jazykového expanzionizmu iných národov na území dnešného Slovenska“ (J. Kot, Romboid 3/1998). V pokračovaní románu . Nemé ucho, hluché oko, Jaroš už nie je taký úspešný, „nedvíha jeho úroveň“, pokúša sa iba o zdvih historického sebavedomia čitateľa a národa, ako to zaznamenáva Valér Mikula (Literárne observatórium, 1989). Jedna bezbolestná cesta, podľa neho je historickým sebalichotením, Jarošovým programom však nie je alternatíva „prizerať sa na svoju malosť“. Vzniká otázka prečo by nebolo možné akceptovať i takýto program, ak je esteticky a gnozeologicky presvedčivý? Obdobne je to aj napríklad v trilógii Vincenta Šikulu, Ballekových Agátoch a Pomocníkovi, Habajových Kolonistoch, kritickejší obraz slovenskej spoločnosti pritvrdzuje zas Sloboda Rozumom, Lenčo v Rozpamätávaní, Rokoch v kine Úsmev, Johanides v Balade o vkladnej knižke a Slonoch z Mathausenu, nevraviac o nasledujúcich tituloch.

Kritické stavidlá sa otvorili aj s diferencovanejšou škálou sprievodných titulov v slobodných rokoch deväťdesiatych, hoci veľkého literárneho výkonu sme sa nedočkali

a čakáme naň podobne ako Alexander Matuška očakával v rokoch tridsiatych, vyše desať rokov po „prvom“ oslobodení „knihu, ktorou by sa bola vybila túžba toľkých pokolení a radosť, nadšenie pokolenia prítomného... Národ dal výraz svojmu nadšeniu zo slobody lúpením, rabovačkami, deklaráciou svätomartinskou, šiel hádam za manifestom, a kde ostala literatúra. V minulosti.“ Narážal na to, že síce už bol napísaný Adam Šangala, ale „dostali sme sa aj Júlie, nových Svätoplukov, Čachtické panie“, nebolo ešte Živého biča, ani Jozefa Maka, hoci nevieme, či tieto tiež uspokojili nároky kritika.

Má to súčasná generácia ľahšie? A o čo sa pokúša?

Každom prípade niet tu výrazne nikoho, kto by tak pokojne a harmonicky, ale aj s konkrétnymi umeleckými a intelektuálnymi výstupmi mohol pomenovať svoj program, ako napríklad spisovateľ zo zrovnateľnej krajiny, José Saramago: „Rád rozprávam o svojej krajine. Rozprávam o dejinách mojej krajiny, o jej kultúre, o jazyku, podnecujem aby ste sa do jej reči započúvali. Pokúšam sa Portugalsko urobiť viditeľným, to predovšetkým“.

V rôznych odtieňoch tu dochádza k viac alebo menej prenikavej a zhovievajúcej sebareflexii. Generačne najprenikavejšie je to pravdepodobne v románe Jána Tužinského Kto hodí kameňom (1999), situovanom do fiktívneho malomesta, v ktorom sa dajú poznať Zlaté Moravce, zástupne ako Hybania v Jarošovi, majúci reprezentovať celý slovenský národ, ale v osobitosti príbehov, udalosti. Syntéza poznania o Slovákoch sa neraz deje vonkajškovo, cez spomienky sa navracajúceho židovského rozprávača a miestnych obyvateľov. Pre Jochena Leviho sú to „čudní ľudia hľadajúci uznanie zvonku... Vedia skoro o všetkom, len o sebe akoby sa báli rozmýšľať. Kdeko po nich tancoval. Ale je fakt, že vydržali všetko. Ešte aj vlastnú rozpoltenosť. Akoby v každom Slovákov boli dvaja ľudia. Jeden, čo sa krčí k zemi, a druhý, čo prečnieva ďalej ako tí, ktorí po ňom dupú.“ Nechápe pomenované a neraz nepreklenuté ideologické, politické i mravné rozpory v tak malom národe, zároveň oceňuje jeho vitalitu. Stratégiu prežitia obnažuje jeho partner, reflektujúci skúsenosť matky s dvadsiatym storočím, ktorá vyzývala intenzívne sa učiť všeobecne, ale aj jazyk nepriateľov a najmä priateľov, pretože „inak nás požerú ako kobyľky. Maďari chcú, aby sme hovorili po maďarsky. Nemci, aby sme hovorili po nemecky, ale my sme Slováci. Nič o nás nevedia. Nech! Nech sú Maďari aj Nemci hlúpi, my sme malý národ, a preto musíme byť natoľko veľký národ, že budeme nielen o sebe, ale aj o nich vedieť skoro všetko, aj keby to vyzeralo tak, že nevieme nič o sebe...“ Pravdaže jazykové nároky na priateľstvá sa znásobovali, pribudla najbližšia čeština, tiež s asimilačnými a kultúrnymi ambíciami, ruština a storočie sme uzatvárali už s angličtinou, či američtinou... To v románe už nie je, iba reflexia mnohých diktujúcich režimov, ktoré sa vydávali za definitívne, ale neraz prekvapujúco končili, čo viedlo

podľa jedného z hrdinov k otupeniu, zápečníctvu, radšej plneniu rozkazov ako ich vydávaniu. Demýtizuje sa holubičí národ, lebo „občas aj holubiciam narastie orlí zobák, a potom beda h olubom!“ Hoci príbeh národa a jeho jedincov bol spätý najmä s nepripravenosťou a nezrelosťou na dejinné zlomy, ktoré prinášali „nový život“ a možnosťou pomenovávať pravdu, vydobýjať si slobodu a získať moc. A to zažívajú iba vojny, Povstanie, Február, nevedia, ale možno matne predvídajú, že sú pred nimi vzostupy a pády rokov 1968, 1989, 1993.

Zažívajú svoje sny, túžby a drvené nádeje ako iní slovenskí tragédi, obklúčení maďarstvom a jeho tlakom na dolnozemskej ostrovčeku, v približne rovnakom časovom oblúku, ale možno ešte zdrvivúcejšie tlačení k zemi historickými udalosťami v Pál Závadovom Jadviginom vankúšiku (1997, slovenský preklad 1999). Je tam kriticky vznikajúca ozvena štátnosti po roku 1918. Časť ich si želá „vyhlásiť svoj slovenský ostrov, svoju územnú autonómiu! Pod zvrchovanosťou českého a slovenského štátu.“ Oponenti podobu štátnosti však spochybňujú: „Nepočul si o tom, že v októbri vyhlásili československú republiku a nie slovenskú? To nesmierne slovenské národné cítenie Masarykovci zatavili do českého a Slovákov zhltli aj s chlpmi!“ Andrej Osztatní má však svoje subjektívne neprekonateľné bôle, navyše tuší budúce represie, chce stáť mimo protivojnových a povojnových sociálnych a národných pohybov: „Čerta sa mi chce politizovať! Mám čo robiť aby som sa i spomedzi Slovákov nejako vytratil!“

Hrdinovia oboch románov pociťujú rovnakú ťarchu dejín, u Tužinského v polovici storočia objavujú sa nepripravení ľudia „stúpajúci po rebríčku moci... priveľmi rýchlo začínajú obrastať hradbou moci a chladu, ale aj nevšímavosti, na ktorú predtým tak hromžili... Čas tlapačov a agitiek ich pohltil, hoci verili, že ten čas formujú oni, že posúvajú kamsi do neskutočne nádhernej budúcnosti, ktorá sa im zdala blízka, takmer na dosah ruky... Hmatateľné idey, hmatateľné sny, sny a sľuby, sľuby a sny“, ktorým mnohí naozaj aj verili, rovnako ako sa pokúšajú veriť a sklamaní sú dodnes. Kolobeh stereotypov a postojov plných ilúzií a dezilúzií teda pokračuje, aj ku koncu storočia, na literárne a hlbšie intelektuálne spracovanie však stále čakáme... Zatiaľ Tužinského hrdinovia zažívajú nové sklamanie: „okované pásy tankov... Ľudia hľadajú pevný bod, chvíle šťastia, ale pred nimi boli roky, dni a týždne, z ktorých bolo treba zutekať...“ Ale kam, iba pre niektorých z nich zostával exil. Nezadržateľný a zdrvivý rytmus dejín však bez oddychu pokračuje, proti sebe aj dnes stoja tábory a jednotlivci, sú ako „topiace sa morčatá, zachytíme sa občas pri nejakej vrbe, ale potom, keď sa už ideme nadýchnuť, strhne nás opäť prúd...“

Na sklonku storočia prichádzajú noví a neraz frustrovaní autori a ich pseudohrdinovia sa ani skrývajúci poza autobiografické masky, odpor a zúfalstvo, zaujatý ani nie tak skutočnosťou ako jej svojvoľným „rozoberaním a opätovným

sklamaním“, poznačení represiami a revoltami voči režimu, „trestajúci“, najmä z nepoznaných dejín, kultúry a zúfalstva základné hodnoty v krajine, kde sa „mimovoľne“ zrodili v čase totalitnej (ne)spravodlivosti voči ním a otcom. „Krajina z ktorej pochádzame, nie je Európa, ale diabla ríť“ cynicky a suverénne odovzdáva svoje poznanie americkej novinárke rozprávač v ich forme (Milan Šimečka – Záujem, 1997). Bez spochybnenia a zaváhania konštatuje, pretože jeho modelovou koncepciou je „hľadanie obáv“:

„- V tejto krajine žije čosi temné. Zlý duch. Cítite to!, spýtal som sa jej, keď sme sa lúčili.

- Cítim, odvetila, ale aj vo vás. Pobožkala ma na líce, aby to napravila.“

Nedozvieme sa, či aj pre nasledujúce skrivodlivé a trestajúce „poznanie“ nájde autor už v sebe realistickú oponentúru alebo naznačenia možných subjektívnych príčin zo šokujúcich výpovedí, keď sa už freudovsky sebaobnažuje, napríklad aj pred mikrofónom, symbolizujúcim mu penis, „tisíce míľ od domu“. Kde nachádzal „mraky zápornej energie, orgasmus hlúpostí a zloby, nenávisť, ktorá si hľadá svoju obeť...“? Na Slovensku, „čiernej diere, v ktorej nenávratne miznú všetky rozumné myšlienky, jej gravitácii neunikne žiaden pokus o slobodné bytie“ a tak vraj skončíme – autor je vyznavač angličtiny, v ktorej keď rozpráva má ilúziu znásobenej inteligencie – „všetci v slovenskom jazyku, ktorý je fialový, drevený a napuchnutý ako jazyk obesenca“. To sú zraňujúce psychoanalytické a psychoterapeutické sebaobnažovania ne-hrdinu, „neznesiteľného“ spisovateľa, ako sa sám označuje, provokujúceho narcisistu, fanfaróna a klauna, seabaironizujúceho individualistu, svojrázneho recesisto-masochistu, čo sú zas o ňom charakteristiky čítajúcich a nezhovievavých kritikov v Generačných portrétach II, 1998, Bohuša Bodacza a Bystríka Šikulu.

Svoju koncepciu hľadania obáv a pochybností obnažuje Milan Šimečka vo viacerých rozporuplných esejach, neraz provokujúcich k diskusiám a polemikám, často polemicky obrátených i voči sebe samému. Predsa len viac a zásadnejšie v štylizovaných prózach, ktoré škandalizujúcimi výpoveďami sadomasochisticky trestajúceho rozprávača takmer všetko znehodnocuje, hľadájúc miesto a uplatnenie v súkromí i širšej spoločnosti, čo by ho doceňovala. V jednej z esejí prekvapuje samého seba, ako rýchle oželel federáciu-štát, ktorú obhajoval, lebo podľa neho „s Čechmi dávala isté záruky na demokratický vývoj aj na Slovensku“. Lenže v tejto krajine, na jeho „nesmierne prekvapenie“ zaznamenáva aj „oveľa viac alobodymilovných ľudí, ako by som bol očakával ešte pred tromi rokmi...“ (Bratislavský striptíz, 1992, in Hľadanie obáv, 1998). Šimečka mladší, v intelektuálnom a psychologickom tieni svojho zrelšieho otca, tematizuje a problematizuje mnohé najkrehkejšie a najzákladnejšie hodnoty, neraz so svojvôľou, nepreklenúc dilemy z dvojjazyčnosti, schizofrénie dvoch kultúr, nevedia, že sa s oboma

môže harmonicky identifikovať, aj keď iba o slovenčine, v ktorej dnes viac píše, si kladie otázku a to nielen pre seba, spochybňujúc jej historický zmysel „či sa tento nový jazyk nestal pascou“ (Príbeh o jazyku, 1992). Na to mu pádne argumentačne, semioticky lingvisticky a literárnohistoricky odpovedala najmä Nora Krausová i ďalší.

Poučený Dostojevským Tužinský v esejach Bledomodrý svet (1998) konštatuje všeobecne: „Človek je veľmi málo prekúmaný v tomto svete!“ A opäť aj on akoby polemizujúc s hrdinami svojho jediného románu Kto hodí kameňom, zdôrazňuje, až zjemnele, že „Možno sme náchylní nevedieť o sebe príliš veľa“. Pritom sa zákonito obáva možnej straty identity a „odsúdenia vlastného národa, štátu do podoby spoločenstva mankuratov – ľudí s neobnoviteľnou pamäťou, a teda ľudí bez skutočného a vedomého cieľa“. Od svojej generácie vyžaduje nielen zaujatie pre vlastnú kultúru, ľudskú a sociálnu dôstojnosť, ale aj mozgový potenciál krajiny, vieru v životaschopnosť štátu, ktorý musí urobiť všetko, aby si občania „nemuseli vytráhať zo svojho srdca“ (Motiviáda, 1993). V koncepcii rizík definitívneho „završenia“ vlastného historického bezvedomia sa tu Tužinský veľmi nelíši od oveľa radikálnejšieho, expresívnejšieho a po čine volajúceho, takmer v štýle starozákonných prorokov, apokalyptikov, Andreja Ferka.

Presvedčivých prozaických a mysliteľských polôh i výkonov doposiaľ máme primálo, aj tie neraz vychádzajú až z protikladných, či minimálne odlišných skúseností a koncepcií. Sme aj pred kritickejšim a úplnejším analyticko-syntetickým čítaním množiacich sa súborov esejí, ktoré možno budú časom podnecovať aj umelecké a románové vízie, ako to motivovalo Mináčovo Dúchanie do pahrieb. Márne by nebolo ani spontánne vyústenie do syntézy reflexie a príbehu, ako u takmer dodnes umlčivaneho a horko-tažko dovydávaného a neodreflektovaného diele Dominika Tatarku z disentu. Popri sebe, takmer plece pri pleci môžu stáť i eseje a prózy Ladislava Ťažkého i Ladislava Balleka, alebo v ironicko-sarkastickej polohe i Pavla Vilikovského popisujúceho Slovákov ako národ Božích detí, ktorí sa netúžia (zatiaľ?) presiahnuť a stačí im k náplni existencie, ak jestvujú... (Večne je zelený, 1989). Neraz podnetne, ale i viac či menej domyslene a provokujúco diskutuje do arény modelov najambicióznejšej esejistickej generácie vstupujú ďalší. S koncepciou sna, Peter Zajac, ktorý v demokratickom riešení slovenskej otázky v minulosti nezaznamenával národný rozmer a riešenie národného rozmeru sa preň donedávna neuskutočňovalo v demokratickom rámci... Možno tak situáciu diagnostifikovať aj dnes, v novom storočí a tisícročí? Sotva. (Sen o krajine, 1996). Vzdľaľuje sa Stredná Európa modelu Absurdistanu, ktorý si nielen žiada „chlieb a hry“, sebamystifikuje si pojmy slobody, vlasti, národa, a to zd'aleka len nie dnes u rivalov, partnerov i susedov Maďarov a Slovákov. Je to už aj čosi viac, na východ od Odry a Litavy, ako len „mätež hodnôt, poruchy vedomia, národných identít a nevidaného hospodárskeho chaosu a úpadku“, teda čo zaznamenával pred desiatimi

rokmi Lajos Grendel? (Moja vlasť, Absurdistan, 1998). Je slovenské myslenie a prax, do ktorého nás chcú vtlačiť niektorí, či mnohí, stále iba Kocúrkovom a zapadákovom? Je a bude ono stále, ako nás sarkasticky provokuje Valér Mikula len „takô pomalô, čo v krčme robí „bist'ú!“ a na úrade „ako rozkážete, blahorodie“, takô so širokým srdcom a ešte širším ä?“ Vymanili sme sa z koncentrovaných neduhov minulosti poslednej totality? Odkláname bývalú zakliatu krajinu od podlízavosti k mocnejším, korupcie, mravných a kriminálnych deliktov, podvodov, kariérizmu, ľahostajnosti k verejným záujmom? (Na zapadákove nič nového, 1999).

Vieme si presne zadefinovať víziu našej budúcnosti, postupných krokov nášho vzostupu, alebo aspoň nie pádu a presvedčivú obhajobu hodnôt, ktoré chceme v súčasnej civilizácii presadzovať? Patrí to k základným otázkam. Našťastie texty a koncepcie sa nám začínajú množiť. Odvaha autorov narastá, hoci nie všetci majú rovnaké publikačné možnosti. Zaiste som ich nevymenoval ani zd'aleka všetkých ani ich texty. Poďme ich však čítať, diskutovať a polemizovať o nich, písať d'alšie. Nebude to asi len stratený čas. Uvidíme sa aspoň v zrkadlách. Alebo že by len v labyrinte a kruhu, ktorý nedokážeme prestúpiť?

Láznamník

POÉZIA IVANA MIROSLAVA AMBRUŠA V ARADE

Dňa 14. októbra 2002 Ivan Miroslav Ambruš čítal ukážky zo svojej najnovšej básnickej tvorby napísanej po rumunsky na pracovnej porade literárneho krúžku filiálky Zväzu rumunských spisovateľov v Arade. Prečítané básne vzbudili veľký záujem početných prítomných a hovoriacich.

O LITERATÚRE A IDENTITE

Združenie slovenských spisovateľov a umelcov v Maďarsku a Slovenský inštitút v Budapešti usporiadali v dňoch 18. a 19. októbra 2002 v Budapešti a Sarvaši na túto tému sympóziu. Medzi pozvanými boli účastníci zo Slovenska, Juhoslávie, Rumunska a Maďarska. Prítomným sa prihovril Michal Hrivnák, predseda ZSSUM a podujatie moderoval Karol

Wlachovský, riaditeľ inštitútu. Na sympóziu príspevky predniesli Ján Tužinský, Peter Andruška, Peter Macsovszky. Pavol Janík, Viera Žemberová, Magdaléna Pažická, Kornélia Resutíková (Slovenská republika), Ondrej Štefanko, Anna Mót'ovská, Dagmar Mária Anoca (Rumunsko), Oldřich Kníchaľ, Imrich Fuhl, Katarína Maružová-Šebová (Maďarsko) a Zoroslav Spevák (Juhoslávia).

Z ČINNOSTI GENERÁLNEJ RADY SVETOVÉHO ZDRUŽENIA SLOVÁKOV V ZAHRANIČÍ

V dňoch 30. – 31. októbra 2002 v Bratislave zasadala Generálna rada Svetového združenia Slovákov. Na zasadnutí boli zvolení koordinatéri pracovných sekcií a bol prediskutovaný a stanovený kalendár činností na nasledujúce obdobie. Za koordinátora

sekcie kultúrneho dedičstva a umenia
bol zvolený Ondrej Štefanko.

BIBLIOTÉKA 2002

Na knižnom veľtrhu Bibliotéka, ktorý sa konal v dňoch 7. – 11. novembra 2002 v Bratislave, svoj stánok usporiadal i Dom zahraničných Slovákov, kde okrem svojej knižnej a časopiseckej produkcie predstavil i knižnú produkciu zahraničných Slovákov. Na stánku bola bohato zastúpená i knižná produkcia vydavateľstva Ivan Krasko.

Na podujatí bol prítomný riaditeľ vydavateľstva Ondrej Štefanko.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA „200 ROKOV ŽIVOTA SLOVÁKOV V NADLAKU“

V dňoch 23. – 24. novembra
2002, Kultúrna a vedecká spo-

ločnosť Ivana Krasku v spolupráci s miestnou organizáciou Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku, v rámci cyklu podujatí venovaných zaznamenávaniu dvestoročného príchodu Slovákov do Nadlaku, medzinárodnú vedeckú konferenciu „200 rokov života Slovákov v Nadlaku“. Na konferencii svoje príspevky predniesli Roman Holec, Štefan Zelenák, Ján Botík, Ondrej Peťkovský, Igor Kiss, Juraj Porubský, Anita Murgašová, Mária Katarína Hrkľová, Eva Balážová, Ján Hovorka a Ján Šoth zo Slovenska, Ján Gomboš z Maďarska, Samuel Boldocký z Juhoslávií a Ján Kukučka, Ondrej Štefanko, Pavel Hlásnik, Ján Garaj, Pavel Rozkoš, Dušan Saják, Dušan Vanko, Mária Suchanská-Anoca, Bianka Pascu, Matej Heckel, Štefan Unatinský, Vierošlava Tímárová, Elena Darina Kmeťová, Pavel Husárik, Dagmar Mária Anoca, Pavol Bujtár, Anna Karolína Dovál'ová, Cristina Jucanová a Michal Ondrej Veleg z Rumunska.

ČINNOST KULTÚRNEJ A VEDECKEJ SPOLOČNOSTI IVANA KRASKU V ROKU 2002

V roku 2002 činnosť členov našej spoločnosti, najmä tá vedecko-výskumná, bola sústredená na zaznamenávanie 200-ročného výročia príchodu Slovákov do Nadlaku. Rad podujatí venovaných tomuto výročiu, ktoré budú pokračovať i v roku 2003, do organizovania ktorých sa zapojila i naša spoločnosť (spolu s miestnou organizáciou v Nadlaku Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Nadlaku, Evanjelickým a.v. cirkevným zborom v Nadlaku a nadlackou Mestskou radou), započal v septembri 2002 medzinárodným festivalom mládežníckych cirkevných spevokolov, pokračoval prehliadkou sólistov slovenskej ľudovej piesne s medzinárodnou účasťou *Cez Nadlak je...* a vyvrcholil medzinárodnou vedeckou konferenciou *200 rokov života Slovákov v Nadlaku*, ktorú organizovala naša spoločnosť v spolupráci s MO DZSČR v Nadlaku.

Na vedeckej konferencii okrem prítomných host'ov (Roman Holec, Štefan Zelenák, Ján Botík, Ondrej Peťkovský, Juraj Porubský, Anita Murgašová, Mária Katarína Hrkľová, Eva Balážová, Ján Hovorka a Ján Šoth zo Slovenska, Ján Gomboš z Maďarska, Samuel Boldocký z Juhoslávií, Pavel Rozkoš, Dušan Saják, Dušan Vanko, Elena Darina Kmeťová a Cristina Jucanová z Rumunska), svoje referáty predniesli i členovia spoločnosti Ondrej Štefanko, Pavel Hlásnik, Ján Garaj, Mária Suchanská-Anoca, Bianka Pascu, Matej Heckel, Štefan Unatinský, Vieroslava Tímárová, Ján Kukučka, Pavel Husárik, Dagmar Mária Anoca, Pavol Bujtár, Anna Karolína Dováľová a Michal Ondrej Veleg. Okrem týchto svoje príspevky na konferenciu poslali ešte Igor Kiss, Stanislav Bajaník, Ján Kerďo, Ľubica Bartalská zo Slovenska a Miroslav Dudok z Juhoslávie. Konferencia sa konala v dňoch 23. – 24. novembra v Nadlaku.

Okrem tejto konferencie sa členovia spoločnosti zúčastnili ešte i ďalších stretnutí a sympózií: v období 22. – 26. apríla Ondrej Štefanko a Ivan Miroslav Ambruš boli účastníkmi medzinárodného kolokvia literatúry národnostných menšín v Európe *U seba doma*, ktoré v Neptune usporiadal Zväz rumunských spisovateľ'ov, na ktorom Ondrej Štefanko predstavil vydanie v našom vydavateľ'stve výberu z poézie Víťazoslava Hronca v rumunčine; v období 27. – 30. mája Ondrej Štefanko bol prítomný a predniesol svoj príspevok na medzinárodnom kolokviu *Juhovýchodná Európa – duchovné mosty*, ktoré sa konalo v Devojačkom Bunaru v Juhoslávií a ktoré organizoval rumunský literárny časopis *Lumina*; 7. júla v Bukurešti v priestoroch veľvyslanectva Českej republiky, Ondrej Štefanko, Dagmar Mária Anoca, Vieroslava Tímárová a Štefan Unatinský čítali

v rámci Čitateľského maratónu, organizovaného Jazzovou sekciou v Prahe a ministerstvami kultúry Českej a Slovenskej republiky; na piatom zasadnutí zmiešanej komisie historikov z Rumunska a Slovenska, ktoré sa konalo v dňoch 9. – 13. septembra v Alba Iulii, sa zúčastnil a svoj príspevok predniesol Pavel Husárik; 24. septembra Dom zahraničných Slovákov usporiadal v Mestskej knižnici v Bratislave prezentáciu životného diela a novej knihy (*Slovenská literatúra v Rumunsku*) Dagmar Márie Anoca; 14. októbra Ivan Miroslav Ambruš čítal zo svojej najnovšej básnickej tvorby na porade Literárneho krúžku aradskej filiálky Zväzu rumunských spisovateľov; 18. októbra v Budapešti, Ondrej Štefanko a Dagmar Mária Anoca predniesli svoje príspevky na sympóziu *O literatúre a identite*, ktoré usporiadali Združenie slovenských spisovateľov a umelcov v Maďarsku a Slovenský inštitút v Budapešti.

V roku 2002 naša spoločnosť sa na Stálej konferencii *Slovenská republika a zahraniční Slováci* v Bratislave stala zakladajúcim členom Svetového združenia Slovákov v zahraničí a Ondrej Štefanko bol zvolený do jeho Generálnej rady (v rámci ktorej bol poverený koordinovaním sekcie umenia a kultúrneho dedičstva).

Zástupcovia našej spoločnosti brali tiež účasť i na prijatí v Rumunsku dvoch významných návštev zo Slovenska: 20 mája v Nadlaku návštevy vládnej delegácie Slovenskej republiky vedenej podpredsedom Vlády SR Ľubomírom Fogašom; 10 septembra v Temešváre stretnutia s prezidentom SR Rudolfom Schusterom.

V roku 2002 sme pokračovali vo vydávaní časopisov *Dolnozemský Slovák* (vyšli 4 čísla a 4 knižné prílohy) a *Rovnobežné zrkadlá – Oglinzi paralele* (vyšli 4 čísla a 7 knižných príloh). Redakčná rada časopisu *Dolnozemský Slovák* zasadala 28. júna v Segedíne.

V minulom roku v našom vydavateľstve vyšlo 19 nových titulov. Produkcia vydavateľstva bola prezentovaná na vlastnom stánku i v tomto roku na medzinárodnom knižnom veľtrhu v Bukurešti *Bookarest* (22. – 26. mája) a spoločne s knižnou produkciou zahraničných Slovákov na medzinárodnom knižnom veľtrhu *Bibliotéka* na stánku Domu zahraničných Slovákov.

FINANČNÁ BILANCIA SPOLOČNOSTI NA ROK 2002

Príjmy celkom	1.315.068 tisíc lei
Z toho Z nelukratívnych činností	302.138 tisíc lei
Z toho: - členské	2.496 tisíc lei
- granty	223.242 tisíc lei
- sponzorstvá	52.000 tisíc lei

- zo štátneho rozpočtu	24.000 tisíc lei
Z lukratívnych činností	1.012.930 tisíc lei
Z toho: - z vydavateľskej činnosti	958.394 tisíc lei
- z prenájmu	54.536 tisíc lei
- úroky	272 tisíc lei
Výdavky celkom	1.427.416 tisíc lei
Z toho Pre nelukratívne činnosti	378.464 tisíc lei
Z toho: - materiálne náklady	26.484 tisíc lei
- nehnuteľnosti	351.313 tisíc lei
- finančné	665 tisíc lei
- mimoriadne	2 tisíc lei
Pre lukratívne činnosti	1.048.952 tisíc lei
Z toho: - vydavateľstvo	1.046.283 tisíc lei
- daňové poplatky	2.669 tisíc lei

Hospodársky výsledok

- 112.348 tisíc lei

Z uvedených údajov vysvitá, že aj v tomto roku sme podstatný balík peňazí venovali zakončeniu jednak majetko-právnych záležitostí spojených s nákupom domu, ako i na jeho opravu a sprevádzkovanie. Pre jeho lukratívne využitie sme podpísali so spoločnosťou Slávia a.s. zmluvu za prenájom priestorov, ktorá nám už aj v tomto roku zabezpečila časť príjmov. V konečnom dôsledku na konci roka naša spoločnosť vlastní nehnuteľnosti registrované v cene 758.907 tisíc lei.

Prihliadajúc na fakt, že rezerva spoločnosti na počiatku roku 2002 bola 96.972 tisíc lei, v roku 2002 zaregistrované mínus sa o túto čiastku zmenší a koncoročné saldo je takto – 15.376 tisíc lei.

PRODUKCIA VYDAVATEĽSTVA IVAN KRASKO

Edícia DEJINY – TRADÍCIE – DUCHOVNÉ DEDIČSTVO

1. 100 rokov slovenského ochotníckeho divadla v Nadlaku. Zostavil Pavol Bujtár v spolupráci so Štefanom Doválom, Evou Mištovou a Adamom Suchanským. 212 s.

2. Dovál', Peter Pavel: *Môj životopis (a čo s ním súvisí)*. Pamäti a publicistika. Na vydanie pripravil a doslov napísal Ondrej Štefanko. 272 s.

Edícia VEDECKÉ ZOŠITY

3. Rozkoš, Pavel: *Studia banatica slovaca*. 128 s.
4. Anoca, Dagmar Mária: *Slovenská literatúra v Rumunsku*. Doslov Michal Harpáň. 260 s.

Edícia RETRO

5. Bujtár, Pavol: *Lámačky*. Výber zostavil Ondrej Štefanko. Obálka Jaroslav Vodrážka. 292 s.

Edícia KNIŽNICA DOLNOZEMSKÉHO SLOVÁKA (vychádza v spolupráci s vydavateľstvom ESA v Bratislave)

6. Dudok, Ján: *Spomienky*. Obálka Július Podlipný. 88 s.
7. Kníchal, Oldřich: *Jagavé božky hviezd*. Obálka: Ondrej Lukovický. 88 s.
8. Štefanko, Ondrej: *Štvrt'storočie s kraskovcami*. Obálka: Rudolf Kočiš. 312 s.
9. Miklovic, Jaroslav: *Stará Pazova. 1769-1794*. 144 s.

Edícia PUNȚI – MOSTY

(vychádza ako príloha časopisu *Rovnoběžné zrkadlá – Oglinzi paralele*)

10. *Lirică slovacă de la începuturi până azi*. Tălmăcire, selecție și prefață de Corneliu Barborică. Coperta Miroslov Cipár. 360 pag.
11. Hronec, V.A.: *Rug*. Selecție și traducere de Ondrej Štefanko. Coperta: Ioan Gnant. 140 pag.
12. Rúfus, Milan: *Clopote și alte poezii*. În românește de Ondrej Štefanko. Coperta: Dušan Kállay. 96 s.
13. Flora, Ioan: *Obliehaná skutočnosť*. Výber zostavil, preložil a doslov napísal Ondrej Štefanko. Obálka: Aurel Dumitru. (Súčasne vychádza i vo vydavateľstve ESA)

v Bratislave). 176 s.

Edícia TRAVERS

(vychádza ako príloha časopisu *Rovnobežné zrkadlá – Oglinzi paralele*)

14. Urban, Milo: *Lângă Moara din deal. Bătrânețe*. Traducerea: Corneliu Barborică, Ondrej Štefanko și Florin Bănescu. Coperta: Orest Dubay. 128 pag.
15. Hrabal, Bohumil: *Mașinuța*. Traducerea: Ondrej Štefanko și Florin Bănescu. Coperta Bohumil Hrabal. 116 pag.
16. Prebudila, Martin: *Un rezervist fără piele de rezervă*. În românește de Ondrej Štefanko și Florin Bănescu. Coperta: Pavel Pop. 104 pag.

Mimo edicii

17. Barborică, Corneliu: *Poetul și ciorile*. Coperta: Jana Kiseľová. 144 pag.
18. *Cesta zarúbaná? Súčasný stav a perspektívy Slovákov v Maďarsku*. Vychádza v spolupráci s Čabianskou organizáciou Slovákov. 244 s.
19. Bielek Gábor: *Lexikón békeščabianskych katolíckych rodín (1750-1895)*. Preložila Helena Albertiová-Kožuchová. Vychádza v spolupráci s Čabianskou organizáciou Slovákov. 176 s.

CUPRINS

EDITORIAL

Ondrej Štefanko: *În afara judecății unor lauri veștejiți* 1

DIN CREAȚIA SCRITORILOR NOȘTRI

Štefan Dovál': *Arătare* 3

POEZIE ROMÂNEASCĂ

Leo Butnaru: *Strictul necesar* 7

Mariana Marin: *Un război de o sută de ani și Zestrea de aur* 14

PROZĂ ROMÂNEASCĂ

Alexandru Ecovoiu: *Sigma* 26

Simona Popescu: *Exuvii* 43

Dan Stanca: *Pasărea orbilor* 56

ESEUL ROMÂNESC

Ștefan Augustin Doinaș: *Fragmente despre alteritate* 74

INTERFERENȚE

Viliam Jablonický: *Modele literare și intelectuale alternative* 80

Consemnări 89

Această secțiune a numărului de față o ilustrăm cu lucrările artistului plastiv slovac
din Voivodina Jaroslav Šimovič